

Sahlgruska Stokhus-
Bibliotek.

Handwritten signature

S. 580.

*Basil Harrington Soulsby.
e C. C. C. Oxon.*

LÅKAREN
OCH
NATURFORSKAREN,
XII:te BANDET.

STOCKHOLM,
TRYCKT UTI KONGL. ORDENS-TRYCKERIET,
År 1797.

LÅKAREN

Och

NATURFORSKAREN.

Tolfte Bandet.

Ödmjukaste Embets-Memorial!

Enligt 7:de §. af Kongl. Collegii Medici för mig utfärdade Instruction, at årligen afgifva berättelser om mina göromål, får jag ödmjukast afståna i korthet följande:

Den 3 Junii anställde jag Examen uti Prov. Medici Doctor UNGES, Stads-Physici Doctor FEUCKS och några Pastorers närvaro med följande 6 styck. Barnmorske-Lårlingar, nämligen:

1) Timmermans Gefällen BERNSTRÖMS Hustru, ELNA ANDERSDOTTER, kallad til Fosie Församling i Oxie Härad.

2) Husmannen LARS NILSSONS Hustru, JOHANNA TORKELSDOTTER, kallad til Skabesjö Församling i Bara Härad.

3) Ryttaren MODIGS Hustru, CARNA FRANSDOTTER, kallad til Tygelsjö Församling i Oxie Härad.

4) Pigan KIRSTINA ANDERSDOTTER, kallad til Norra Svalöt Församling i Rönnebergs Hårad.

5) Afl. Sjömannen FRIMODIGS Hustru, CARNA PÅRSDOTTER, kallad til Spiutstorps Församling i Ingelstad Hårad.

6) Afl. Bonden JÖNS KNUTSONS Hustru, KIRSTINA SVENSDOTTER, kallad til Tyngbyholms Gods och Smedstorps Socken i samma Hårad.

Sedan dessa vid Examen aflagt tillräckliga bevis på deras inhämtade insigter och kundskaper i Jordekonsten, blefvo de approberade, hvarpå de aflade den vanliga Barnmorske-Eden,

Det är högst bedröfveligt, at Allmogen i dessa Lån har så ganska litet förtroende til undervista Barnmorskor, så at få Församlingar kunna förmås, at sända Lårlingar til undervisning. De anse den för aldeles onödig af den fördömmeliga öfvertygelse, at människans lif och död beror på et oundvikeligt öde. De gamla elärda Jordgummor söka åfven at styrka den enfaldiga uti denna tanka, samt svårta och förtala den examinerade på allt, på det de ej skola gå miste om deras förtjenst. Med allvarsamhet och befallningar kan vist icke något härvid uträttas, men så hoppas jag, at, genom lämpa och tålmod, samt med tiden, då nyttan blir synbarlig, en så nyttig inrättning med examinerade Jordgum-

gummors anskaffande på en så folkrik ort, dock sluteligen skall vinna bifall och förtroende.

På et års tid, i synnerhet sednare hälften däraf, har jag nästan haft flere svåra Accouchemens-händelser, än jag observerat på alla de 7 åren jag innehaft min syster.

Hos en Länsmans Hustru, som i 9 dygn varit i barnsnöd, måste jag, emedan Fosfrets hufvud var snedt neddrifvit och starkt enclaverat, och Forceps ej kunde med fördel appliceras, förrätta förlossningen med Perforatorium och Crochetten.

På Lieutenantskan v. N. på Landet nära vid Lund, primipara och til åren, som i några dagar varit i barnsnöd, och hade därjämte en Febris Biliosa, blef jag nödsakad, som då var periculum in mora, i Prof. BARROTS närvaro, at förrätta förlossningen med Forceps.

Hos en Köpmans Fru B. här i Staden fatt Placenta fram för Orificium och förordsakade håftiga blodstörtningar; här måste förlossningen påskyndas genom vändning.

En Grefvinna G. primipara och til åren, fick i 12:te veckan missfall och kom flere gånger i dödsfens kåftar genom håftiga blodstörtningar, som altjämmt å nyo infunno sig. Alla de vanliga och brukeliga medel utträttade ingen ting, förrån jag nyttjade Ligatur på lår och armar. Et lår och en arm förbants i

sender och ömsfades därmed hvar 6:te timma. Et par hårda Tumeurer, stora som de största Höns-ägg, hvaraf den ena märktes redan i början af Grosslessen och den andra ej förr än vid misfallet, sittande djupt i underlivet nära vid Ljumskarne, gjorde mycket bekymmer, men de försvunno efterhand, i synnerhet efter de sista störtingar.

I början af detta år blef jag kallad til en Arbets-karls Hustru som hade flere starka blodstörtingar och plågades af håftiga och continuerliga pin-vårkar öfver magen. Vid undersökningen befants Modermunnen ganska litet öppen men relacherad och tycktes Moderkakan tydeligen sitta framför Orificium, men Barn-hufvudet kunde ej kännas. Jag ord. Opiata m. m. och lofvade komma igen. Andra dagen fick hon åter störting, dånningar inställde sig och pulsen var grufvelig klen. Ehuru Modermunnen ej mer än af en slants storlek var öppen, infördes dock handen med lätthet; det som troddes vara efterbörd var endast blod-lefrar; hinnorne bräcktes sedan, då en stor myckenhet vatten bortflöt och vändning förrättades med största lätthet til Modrens och Fostrets råddning.

En Gördelmakare Hustru har jag nu haft en 6 veckors tid om händer. Hon har på 12 års tid ej fådt Barn, men åtskilliga misfall med starka blodstörtingar och en gång säkerligen en liten Mola. Öfver Ossa Pubis kån-

kändes en framstående hårdhet, flor som et litet Barn-hufvud, och plågades hon af de håftigaste pin-vårkar med grufvelig oro och ångest. Vid Michaelis tiden märktes hårdheten först, som sedan småningom tiltagit, och har åfven skoftals blod gådt bort, men inga störtningar. Vid undersökningen tycktes Modermunnen, som var ganska tjock, något öppna sig. Åderlätningar, Opiater, Lavementer och Formentationer voro de medel som nyttjades. Nästan dageligen måste 3:ne Sedativ-Pulfver nyttjas för at stilla de återkommande grufveligen pinsamma vårkar. Linimentum Saponaceum med T:a Thebaica smord på hårdheten, tycktes åfven göra mycken men kort lisa. Efter ungefär 8 dagars förlopp började Modermunnen vårkeligen öppna sig, och kändes vid undersökningen en kött-aktig Massa småningom framskjuta, men kom ej tjockare fram, då den hängde utom födslen och blef torr, ån en tjock nafvelstrång, hvilken då afkliptes. En svår stank indicerade nu róta; Injectioner af Krusmynta-infusion gjordes til en början och årnade jag sedan nyttja Aër Fixus. De pinsamma vårkarne continuerade ånnu, men blefvo något krystande, Modermunnen utvidgade sig alt mer och mer, så at sluteligen handen kunde införas. Nu försöktes at losa och uttaga Massan, men den satt in Fundo Uteri så fast at det ej kunde ske utan våld, hvilket Hu-

strun för plågor ej kunde tillåta; det öfversta af Massan kändes helt fast och friskt, men det nedersta var mycket löst och i full röta. Jag lät således Barnmoriskan borttaga och med fingrarne afrifva så mycket som med lätthet kunde fås utan at plåga Hustrun, hvilket utgjorde ungefär et par händer fulla. Härefter försvan den rötacktiga stanken. Hårdheten öfver Ossa Pubis hade väl något blifvit förminskad, men så kändes den ännu råmeligen stor. 14 dagars tid härefter continuerade dageligen, och det ofta många timmar i sänder, håftiga och pinsamma värkar, förenade med kryfningar, men det som bortgick var ganska obetydeligt och ej svarande mot Tumeurens volume, som dageligen tycktes allt mer och mer aftaga; en enda gång bortgick et litet köttaktigt stycke, stort som en Valnöt, som var fast och nästan torrt. Betydligt at under hela tiden ingen droppa blod bortgådt, endast någon obetydelig vätska och utan lukt. Nu är den omnämnde knuten aldeles försvunnen och kâns ej det ringaste öfver Ossa Pubis, men vid undersökningen märktes ännu för 6 dagar sedan någon upsvälning och hårdhet i Corpus Uteri. Märkeligt at den sista veckan Hustrun hade värkarne, insunno de sig precisst hvar annan dag och sista gången var 3 dagar emellan; värkarne höllo då uti i flere timmar och kunde ej på något sätt stillas. Under de håftiga

gaffe plågor besvärades Hustrun endast af mycken matthet, skoftals infant sig en obetydelig Feber. Nu mår hon aldeles väl och kan vara hela dagen ur Sängen. I början ansåg jag händelsen endast hårröra af en Mola, sedermera ordfaken vara en Polypus Uteri, men finner sluteligen at en intumescencia parietum imprimis fundi uteri varit det hufvudsakeligaste. Jag undrar högeligen om Hustrun, som annars ser frisk ut, skall slippa med detta, och kan undvika recidiver?

Utom desse händelser har jag blifvit kallad til flere svåra förlossningar, som genom mina vanliga medel, i lynnerhet Snåpparen, Opium och tålmod fåt en lyckelig utgång. Jag vil ej trötta Kongl. Collegium med omständeliga berättelser om alla dessa casus, men skall dock meddela Kongl. Collegium en händelse, som jag omständeligen antecknat för dels märkelighet skull.

August 13:de blef jag anmodad at resa til Lund, hvarest Professorskan T. omkring 30 år gammal varit i barnsnöd på 3:dje dygnet. Herr Prof. BARFOTH, som förut varit tilkallad, fant värkarne vara falska, men ganska plågsamma, ordonnerade därför Åderlätning, Lavementer och lindriga Opiater, hvaraf de 2:ne sednare medel försöktes, men det hufvudsakeligaste, nämligen Åderlätning, ville Patienten eller rättare dels Svärmor ej tillåta, ehuru under hela Grossessen ingen blif-

vit förrättad, af ordfak at hon som Flitcka hade grufvelig råddhåga därföre och mådt illa däraf. Vid min ankomst om eftermiddagen befants Patienten halva starka och pinsamma värkar, som stodo öfverlånderna, men måst öfver Os Sacrum och liknade mycket Dolores veri. I det samma brusto hinnorne och tåmmeligen mycket Vatten gick bort. Jag förrättade då straxt undersökning och befant Orificium få mycket öppen som en slant, och tåmmeligen tunn, fostret hafva en fullkomlig naturlig ställning och Bäckenet vara rymligt, men de svåra värkar ej göra ringaste nytta och förändring. Efter hällen rådplågning med Professor BARFOTH, af hvars biträde jag vid denna Casus begagnade mig, blef ådern genast öpnad och togs 2 goda The-koppar blod, hvarester gafs 2 Scr. Pulv. Sedativus hvar annan timma. Patienten tycktes straxt få någon lindring däraf, men mot aftonen voro plågorne lika våldsamma, utan at göra ringaste nytta. Som pulsen ännu var ganska full och hastig, öpnades ådern å nyo, och togs åter något mer än 2:ne Thekoppar blod. Vanliga lenande Lavementer applicerades och gafs 15 qtt. T:a Thebaica. Som värkarne mot natten continuerade och voro i synnerhet ganska pinsamma in Osse Sacro, applicerades et Lavement af Hafre-soppa och 50 qtt. T:a Thebaica. Härefter blefvo plå-

plågorne något drågeligare, men förhindrade dock all fömn.

Aug. 14. Mot morgonen, berättade Barnmorskan, at hon tyckte Modermunnen började småningom öppna sig och värkarne syntes nu verkligen likna Veri, i synnerhet som mellan värkarne ej kändes ringaste plåga eller sveda och Patienten var muntrare samt hade mistat den svåra ångsten. Då effecten dock ej ville svåra til värkarnes styrcka, ordonnerades 3:ne Pulver med Sal Acid. Boracis, men utan ringaste nytta. Om eftermiddagen, sedan Barnmorskan ständigt tyckt at värkarne gjorde nytta, men ingen ting uträttades, undersökte jag å nyo sjelf och besant med största förundran, at de efter allt utseende dråpeliga värkat, som varit i många timmar, ej uträttat mer ån en enda god värk bordt göra. Orificium var ganska litet mer utvidgat ån altonen förut, men Fostrets hufvud något mer nedskjutit i öfra Aperturen af Beckenet, som där klämde Lifmodern. Patienten började nu åter at blifva orolig, pulsen slog emellan 120 och 30 slag i minuten, håftiga spasmodiska plågor yttrade sig nu i Lår och Ben, som spredde sig sedan öfver Magen och Isbenet, samt liksom sammantröpte Genitalia Externa; men den grufveligaste våndan var dock öfver Os Sacrum ned vid stolgången. Då berättades at Patienten som ogift haft flere spasmodiska krämpor, som

med grufvelig våldsamhet dels angripit korlet, dels hufvudet. Nu gafs några gånger Pulv. Alexiterius och smordes korlet med Linimentum volat. Camphorat; och som åter igen tydelig indication befants til Åderlätning, förrättades den om aftonen för 3:dje gången. Kort efter tycktes allt det onda sammanstöta in Intestino recto, de aldråhåfrigaste och pinsamma plågor, kommande som Barnvårkar, infunno sig där, utprässlade Sphincter ani och formerade liksom hæmorrhoidal-knutar. Underfökning kunde aldeles icke för plågor och sveda tillåtas och tålas. Åter gafs en god Dosis T:a Thebaica och applicerades varma Grötar på stället, fuktade med samma droppar. Råd vill hvad man skulle göra uti en så besynnerlig händelse, då förlöfningen var nödvändig, men tilgången för plågor och Inörpning omöjelig, blef fråga om Operatio Cæsarea, i fall fara skulle upkomma af drögs-målet, ehuru hufvudets ställning var fullkomlig riktig och Beckenet vålskapat och rymligt. Om natten blefvo dock plågorne något lindrigare, men ännu tåmmeligen våldsamma, så at Patienten ej heller den 5:te natten kunde få ringaste sömn.

D. 15 Aug. Om morgonen, då ännu ingen betydlig förändring visat sig, resolverades at gifva Patienten et Laxative, emedan våders bortgång lindrade plågorne och desutom Lavementet med största möda kunde

appliceras och gjorde föga nytta. Vi ordon-
nerade Aqua Laxativa Ph. Dan. och gafs
2:ne matskedblad hvar annan tima. Om ef-
termiddagen började det starkt operera och i
det samma försvunno i en hast alla spasmer
och falska värkar, undersökning kunde tillä-
tas, Orificium Uteri var dragit tillbaka öfver
hufvudet, Dolores conqvassantes infunno sig
och fick Patienten en af de lättaste förlofs-
ningar samt en lefvande Dotter. Förlofs-
nings-värkarne, sade Patienten, voro et intet
emot de förutgående plågor. Hon fick straxt
efter en långvarig vederqvickande sömn, hvar-
efter hon mädde fullkomligen väl. Af den-
na i min tanka märkvärdiga händelse, som
såg så äfventyrlig ut, och aflop så lyckelig,
kan vigtiga Lärdomar hämtas, hvaraf jag en-
dast vil anföra följande:

1) Primiparæ plethoricæ som äro något
til åren, böra aldrig försumma mot slutet af
Grossessen åderlätningar samt lindriga afförin-
gar om lifvet är trögt, i synnerhet så snart
spasmodiska tillfällen börja infinna sig, emedan
fullblodighet och förstoppning äro de förnäm-
sta hufvudorsaker därtill. Dröjes för länge
därmed, som i denna händelse, förslå ej van-
liga medel, svåra och farliga tillfällen kunna
likväl ock infinna sig.

2) Skillnaden at falska värkar sitta öfver magen och pina ständigt utan hvila, men de rätta värkar agera öfver korset och komma per intervalla, är ej pålitelig. Undersökning och effecten äro de endaste såkra criteria. Flere gånger har jag haft tillfälle at observera detta, men aldrig så märkeligt som i denna Casu.

3) Då man ej försummar tilräckeliga Åderlätningar, Antiphlogistica, Evacuantia och Opiater under svåra förlofsningar, kan en Barnaföderska utstå fäseliga och långvariga plågor utan at lida mycket däraf och utan at Fostret kan taga skada. Hade man i denna händelse, som hos allmänheten brukeligt är, försummat de förutnämnde medel och gifvit hetliga och drifvande saker i stället, eller förhållit sig som Hofrådet HAGEN i Berlin, (STARCKS *Archiv für die Geburtshulfe &c.* p. 508, 550, 776.) är jag öfvertygad at utgången blifvit äfventyrlig och döden tår hända varit oundvikelig. Malmö den 15 Martii 1795.

C. TRENDELENBURG.

Utdrag af Brev från Lazarets-Chirurgus LAUR. HOLLBERG i Borås til General-Directeuren och Riddaren af ACREL.

I:sta Casus.

Pigan MARIA ANDERSDOTTER från Sordås, Bollebygds Socken och Hård, 21 år gammal, gulaktig, utmår glad och Cachochymisk i hög grad, hade et gammalt vidlyftigt och illa artat Röttfår på högra benet, som vid pafs på et half quarters längd aldeles blottade benpipan, hvarutur flera carierade stycken voro lösnade, som lämnade fria öppningar ånda in i Ben-cylindern, emottogs den 11 sistledne Augusti på Lazarettet, sedan hon förklarar sig någd at låta genom Amput. afskilja denna annars oboteliga lem, som redan lång tid gjort henne odrågeliga plågor. Operation skedde efter en 8:ta dagars föregången præparation i Hr. Doct. och Prov. Med. FLODINS öfvervaro, då de afskurne Arterernas öppningar först tiltåpptes med en liten bit Ekesvamp, hvarefter graduerade Tampons, gjorde i Conisk form af fint Linskas och fuktade med Spirit. vini rect:smi, lades directe öfver hvarje puls-åders öppning och understöddes på sidorna af fint Linskas; det öfriga förbandet skedde efter vanligheten, hvaröf-

ver

ver den af Hr. General-Directeuren uppgifna Compressions-Machine gaf Förbandet tilbör-
lig tryckning och stadga, Tournequetten los-
lades strax och förblef kvarsittande i fall
någon blödning skulle fordrat hans snara til-
vridning. Förbandet blef kvarliggande tils
på 3:dje dygnet då en god Suppuration re-
dan visade sig, Arterernas Pulsering syntes
tydeligen då förbandet var borta, hvaröfver
åter lades af de förut nämnde tamponer, tils
9 dygn voro förbi; Sårets vidare suppuration
befordrades med Ungv. Basilic. och sluteliga
läkning med Ungv. Exsicc. Hon utgick 8
veckor efter Operationen, frisk, låkt och
nögd med sit Trå-ben, då hon däremot
sluppit få många utståndna plågor.

2:dra Casus.

Bonden ERIK PEHRSON från Yttre Nås,
Seglora Socken och Marks Hårad, 52 år gam-
mal, blodfull och af en stark complexion,
hade i flera år haft värk i högra fotleden,
som sluteligen gick til bulning, carierade när-
liggande ben och formerade et Rötflår, som
til en god del aflöst foten, samt bortfrått
närliggande Ligamenta och Tendines; detta
Jammanlagdt med alla häraf förordsakade och
hårflutna plågor, gjorde at hans högsta ön-
skan var, kunna genom benets aftagning blif-
va hulpen.

Emottogs på Lazarettet d. 3 nästledne Sept. och efter 4 dagars vanlig præparation skedde Operationen, samma förbindnings method försöktes som vid första Casus, hvilket med 2:ne Arterer lyckades, men Art. Tibial. post. kunde intet med flera itererade försök stillas, genom Tamponers anläggande, af den orsak at tryckningen af Tamponen ej kunde vinna resistence emot något fast eller stadigt, då Arteren låg helt lös, utan styrfel bland de affkurne och slaka Musclarna, och hvilken tillika med några Musclar, som förut beständigt sammandragit och hållit knåvecket krokigt, vid circumcission mycket drog sig tillbaka; detta hade nära bringat mig at anlägga Suture, men då et stort stycke Linne med utstrukt Häft-plåster var tilhands, klippes därpå en tvär hands bred rimsa som i 2:ne slag hårdt tildrogs omkring stumpen, hvarest det fullkommeligen utan vidare underbindning, sedan sladda genom denna starka häft vunnits at emotstå Tamponens tryckning, öfriga förbandet skedde på lika sätt som i förra händelsen, och Compressions-Machin gjorde mig sluteligen säker för all blödnig vid detta förband, och utom hvars tilhjälp denna methoden omöjeligen lär lyckas. På Art. Tibialis Antica visade sig en liten thromb, då första förbandet öppnades, hvilken med en skarp Sax bortkliptes. Arterens mynning uplöstes och med granlagen-

genhet anlades en annan Tampon, hvarefter inga obehageliga anstötter hindrade en snar läkning; då han efter 6 veckors förlopp utgick med tillhjälp af Trå-ben i det närmaste läkt.

Skulle Hr. General-Directeuren gilla mit förfarande vid dessa händelser, vore det min högsta önskan. . . .

Utdrag af Bref från Lazarets-Chirurgus WINGEMARK i Södertelje til General-Directeuren och Riddaren af ACREL.

. . . Jag har uti Ulcera Siphilit. Consecutiva och Exostofer funnit Kodynga bereda et godt Pus. Den dynga jag nyttjat, har ej varit färsk utan hopbrunnen, tjockt pålagd och ömsad alt efter som den torkadt til. Kanske at Decoctum Mezerei, som jag vid tilfälle af Exostofer altid ömnigt nyttjat, äfven bidragit så mycket som dyngan til deras förbättring. De Patienter för hvilka denna method blifvit följd, hafva aldeles intet smott sig, utan endast

daft nyttjat Mercur interne på det fått, at 12 gr. Hydr. c. a. uplöstes uti et uns T. Ant, hvaraf gifvits 12 til 20 qtt, bis de die.

Ödmjukaste Embets-Memorial.

Inga Farfoter hafva graserat förledit år, som varit särdeles dödande. I Fjärås och Weddige Förfamlingar gick väl Rödfoten i Julii och Augusti månader nog allmänt, men emot det stora antal, som därpå voro angreppne, var döds-listan ganska obetydelig. Svaflets goda värkan i denna sjukdom rönste jag med största tillfridsställelse. Det agerade som Laxans, gjorde redan inom första dygnet öppningarne större och mindre tätta, soulagerade snart slitningarna och stillade blod-afgången.

Intermittenta Febrar grasserade i October och November månader, och sjuke rådfrågade mig, som haft Frållan i flera månader. Jag nyttjade snart sagt för dem alla, likasom jag ständigt under min fleråriga practique härstädes gjort, Tinctura Colocyntidis med en förundransvärd framgång. Om någre 100 casus, lättare och svårare, kunna stadga et Läkmedels såkra värkan, så har Coloquinten,

hvad jag rönt ut, et högt beröm i intermitterande Febrar. Jag har därmed botat personer, som efter långvariga Fråffor, laborerade med andetåppa och svulna ben. Detta medel förtjenar at förföka, så i Vår- som Höst-Fråffor och jag vågar påstå, at förfökens skola slå ut til Coloquintens ökade värde. Jag har aldrig nyttjadt den utan i Tinctur, börjat med 10 droppar tre gånger om dagen, den feberfria dagen och stigit ånda til 60 pro dosi. Hos de fläste år Laxeringen icke fårdeles stark, men då medlet verkar med någon kraft på stolgången, har Fråffan snarare botats. De sjuke taga detta medel håldre än Kina.

Kopporna hafva förledit är grasserat öfver hela Landet, och varit på sine ställen nog dödande. Jag har ympat 44 Barn med god framgång, och har därvid rönt, som förut vid Kopp-ympningar, at ju yngre Barnet är, ju flera Koppor får det. Jag har ympat både med färsk Materia och med Tråd, och funnit methoderna föga i värde differera ifrån hvarandra.

Jag har haft et nog märkvärdigt exempel på troligheten däraf, at Dispositio Variolosa för en tid kan saknas i Mennisko-kroppen; en mening, fastän nog allmänt ibland Läkare rådande, jag anfodt såsom hörande til de obeviste Hypotheferne. Jag ympade tvänne Barn, hvars Moder sade sig icke va-

ra fullkomligt vis uppå om hon haft Kopporna, likväl framvisade hon årr i aniktet och på armarne, som fullkomligt liknade Kopp-årr. Hon hade haft en Utlags-Feber i sin barndom, som gifvit desse årr, men des Förelldrar hade alltid lefvat i ovifshet om hon haft Kopporna. Då hon var på 12:te året fingo två des Syskon Koppor, af hvilka den ena är starkt årradt; hon skötte då sine Syskon utan at få Kopporna. Denna Fru har sedan tid efter annan vistats i Kopp-hus och åndteligen för 6 år tilbakars ståndigt varit hos en sin vāns Barn ifrån Koppornas första utbrott och under hela deras lopp, och som dog i dem. Då detta Fruntimmer så ofta vistats ibland Kopp-sjuka utan at taga smitta, anfåg jag des Utlags sjukdom i barndomen hafva varit verkliga Koppor, och ympade Barnen, utan at föresså Modren, at undergå ympning. På 20:de dygnet efter Barnens ympning fick Modren en håftig Feber, därpå confluera Koppor, är nu betåkt med Kopp-årr, som likväl icke förståller henne. Detta exempel visar nödvändigheten af Läkarens yttersta försiktighet, då minsta tvifvelsmål är i fråga.

Jag har varit vitne til en händelse, som icke är mindre vārd at anmärkas ån nys anförde. En ung Chirurg ympar, utan tvifvel för första gången, et Barn med Tråd, hvilken varit taget af et Barn, som jag åfven

såg, för at däraf kunna taga fårskt Var, men fann dets Utslag icke vara värkelige Koppor. Det ympade Barnet får Feber, et Utslag visar sig, som liknar Koppor, och äfven goda Koppor, alting går efter önskan, och Ymparen och Föräldrarne glädjas at den lyckligt utslagne ympningen. Men sedan de förmentte Kopporna voro öfverståndne, inställer sig å nyo Feber, och därpå et confluerande Kopp-utslag, och Barnet var i fara at dö. Denna händelse uplyser tillräckeligen Faran af misstag om riktigt Kopp-ämne til ympning. Halmstad den 10 April 1795.

J. L. WESTBERG.

- - - Under det förflutna året 1794, äro inom det allmänna Barnbörds-Huset emottagne och förlöste: 361 Qvinnor, af desse äro 20 med döden afgångne, 8 öfverblefne til detta år, men 333 til hälfan återstälde, friske utgådt.

Födde äro 369 Barn, Gossar 193, Flickor 176; af hvilka likväl 22 hafva varit dödfödde och 16 Tvillingar; 347 åter hafva blifvit döpte.

Svårare Förlofsningar hafva inom Inrättningen detta år varit mera sällsynta än vanligt,

ligt, men Puerperal-Febrén började i synnerhet i October månad visa sig, och blef för åtskillige dödande ånda til årets slut - - .

Lazarets-Chirurgus A. NORLINS Observationer i Mariåstads Lazaret insände til General-Directeuren och Riddaren af ACREL.

I Junii månad 1794, intogs i Lazarettet Gossen NILS LARSSON, 13 år gammal. Han hade kört en Bondevagn, då i det samma Håslarne blifvit skrämd och skent eller sprungit af vågen; mot en Timmerhög som mött, hade Vagnen stjelpt, då benet af den släckars Gossen, kommit mellan Hjul-ekarne, och han med hufvudet fallit mot en Timmerstock. Dagen efter fördes han til Lazarettet.

Han var utan fansning, och låg i en ständigt slumrande dvala. På vänstra sidan af Os Frontis, en tum öfver Orbita, var et Sår tre tum långt, en och en half tvåfingers bredt; dess direction var oblique ned ifrån upp, inifrån utåt. Pericranium var blottad, men ingen Fractur kunde märkas.

Högra Benet, var på et olyckeligt fått mafirerat. Musclar, Tendines och Blodror afslitne, Tibia och Fibula i stycken krossade, Periostium på Facies Anterior af Tibia upflängd til en tvâr hands längd, och hela Såret, som i anseende til det håttiga våldet var mycket lacererat, intog två tredjedelar af Benets längd.

Sedan den Sjuke blifvit lagd och Ådren öpnad, rakades först hela Hufvudet, och alla möjliga utvägar vidtogs, til utrönande om ej någon Fractur på något ställe kunde vara cacherad, men ingen undersökning kunde uptäcka den, och af deras berättelser som först sedt den Sjuka, kunde ingen uplysning vinnas.

Jag tillskref således Patientens känslolösa tillstånd, antingen en lindrig Commotio cerebri, eller ock någon tryckning på Hjernen per Extravasationem, och beslöt at vidtaga Remedia Universaliora, tils jag genom Symptomernes utveckling finge et såkrare stöd för min gissning och med det samma kunde dömma om Trepan borde sättas eller ej.

Såret renades från sköre och annat, hvarmed Adstantes, i första bråskan sökt at stilla Hæmorrhagien samt förentes sedan med Sutura Sicca, Hufvudet täcktes med Compresser, fugtades i Oxycrat, kalla ombyttte som oftast,

Sedan detta skedd, skyndade jag at underföka och förbinda det afbrutna Benet.

Mången som sedt denne skada, skulle säkert och med mycken anledning, dömt den til Amputation; jag var själf af samma tanke, men beslöt, i anseende til den Sjukas ungdom och goda kropps beskaffenhet, förföka det yttersta at sauvera honom. Såret renades så mycket jag kunde, Blodlefrar, stycken af Linne-lappar och lösa Benskärfvor uttogs, afslitne Musclar och Senar bortvikars, afbrutne Benändarne förentes på ett sätt, litet fint Charpie lades öfver Såret och öfver Benet, som stadgades med adertonhöfda Bindan, och lades på sidan å en hård Madras. Compresser fugtade i Aqva Calcis med uplöst Sal Ammoniac. Hvertill blandades Acet: Satur. Pulsen var ännu hård och full, Ådren öppnades därför på nytt efter et par timmar, och den Sjuka lämnades til 2:dra dagen. Hans tillstånd var nästan det samma, slumringen fortfor, han öppnade ej Ögonen och klagade ej det minsta.

Et Laxans gafs af Salt, Compresserne ömslades flitigt. På Benet applicerades 10 stycken Blod-iglar i brådden af Såret, om aftonen öppnades Ådren å nyo och et Cataplasm af Rifve-bröd och Mjolk lades öfver skadan at påskynda suppuration. 3:dje dagen var den sjuke så vida bättre, at han kände sina plågor samt började at beklaga

fig. Blef sedan dag från dag bättre. På 8:de dygnet hade han full fansning och inom 14 dagar var Såret på Hufvudet aldeles tiltäckt. 4:de dygnet började skadan på Benet suppurera, hvilket mer och mer tiltog med et godt och friskt Pus.

Men at nu följa denna skada under alla des Progressioner, eller detaillera alla de omständigheter därvid förefallit, vore at trötta Hr. General-Directeurens tålmod, det jag fruktar min ydlöftighet redan torde gjort. Jag vil då endast nämna at efter sex månaders vistande i Lazarettet, sedan tid efter annan flere stycken af Tibia, til minst två tum af des längd, genom Exfoliation lösnat, Patienten, sedan nytt Ben formerat sig och stadgats, i slutet af året intet eller obetydeligt halt hemreste.

Denne händelse som vist ej har något nytt och uplyfande, tjenar kanske dock at upmuntra dem som i dylika fall, kunde vara villrådige om hvad utväg de borde vidtaga.

Ingen lär skrida til Amputation utan yttersta nödvändighet, men så gifvas äfven händelser, då de aldrasväraste skador, lämnade sig sjelfve, utan annan åtgärd än Naturens, utan annat bistånd än Qvacksalfvarens, emot allas förmodan blifvit hjälpte, och just detta borde i hvar öm och Christelig Läkares Hjer-ta, predika emot Knifven.

Den 7 Nov. 1794 inkom Hustru MARIA JOHANSDOTTER från Ekeskog. Hon hade för 2 år tillbaka haft en svår Tandvärk i en af de vänstra Dentes Molares i öfra Kåften, denne hade ouphörligt plågat henne uti 2:ne månader; då den uphört, hade efter hennes berättelse, en röd strimma visat sig, på samma sida af öfre Låppen. Denne som stråkt sig från den angripne Tand, up til Näsan, hade i lång tid icke medfört annan o-lägenhet, än stickningar samt då och då en lindrig värk. En tid därefter, kände hon en ovanlig torrhet i Näs-caviteten, ingen Mucus affilades mer, lukten minskades och slutligen försvann helt och hållit. Nu började Näsan falla in, och då hon en dag med en Knappnål, skulle sondera den, lösnade Os Vomer, hvarestefter Ossa Spongiosa, äfven snart utföll. Härefter var hon länge fri från värk, men hastigt, efter en resa, då hon varit blottstald för en stark köld, hade öfra Låppen börjat svulna med värk och stickningar. Et Sår hade då snart visat sig på sidan af Ala Nasi. Detta frätte mer och mer ikring sig, utgöt en tunn skarp Sanies och med snabba steg intog snart större delen af öfra Låppen.

Vid des ankomst til Lazarettet, var öfra Låppen updrifven til fyra dubbel storlek, svartblå til färgen och fullkomligt Scirrheus, ojämna öppningar voro här och där, hvilka

stundom penetrerade hela Låppens substans, stundom kröpo under dens yta, och utsläpades en skarp stinkande Sanieus vätska. Den sjuka var för öfrigt frisk, circa 40 år gammal och mindes sig ej förr haft någon sjukdom.

Jag beslöt här försöka, det i Vecko-skriften för Läkare och Naturforskare D. 5. p. 354 uppgifne medel mot Locala Kräftskador.

Efter någon beredning, beströddes Såret och Scirrhen d. 11 ömnigt med Pulfret. D. 12 hade värken varit svår, Partes omkring, något svullna, Låppen svart där och hvar, fugtades med Vatnet, beströddes åter med Pulfret samt tåktes med det anvisade Plåstret.

13) Inflammation i kanterne af Såret synbar, undra sidan af Låppen uplupen i Blåsa, yttre sidan däraf en svart Crusta; Partes omkring mycket svullna, värken hade varit olidelig, fugtades med Vatnet och beströddes åter med Pulfret.

14) Värken hade ej tillätit någon sömn, tillståndet för öfrigt lika, en del af Eschara bortkliptes, fugtades med Vatnet, men i dag ej något af Pulfret.

15) Värken mindre, Crusta större och djupare, suppurerade i kanterne. Pulfret ströddes nu åter i Såret.

16) Scirrhen började lofsna vid kanterna, affkars til en del, förbandet som förr.

17) Scirrhen separerades mer, Pulfret uteflöts i dag för den svåra värkens skull och fugtades endast med vatnet.

18) Ströddes åter Pulfver i Såret.

19) 20, 21, På samma sätt, härunder separerades Scirrhen dageligen mer och mer.

22) Bortskars större delen af Låppen.

23) 24, 25, Pulfret ströddes på det öfriga indurerade.

26) 27, Skildes det återstående af Scirrhen mer och mer från det friska.

30) Afföll den aldeles, lämnade et friskt men ojämnt Sår efter sig.

Nu förbants hon endast med Plåstret, Såret skickade sig dag från dag bättre, samt läktes sluteligen med Exsiccans, då hon den 2 Dec. lämnade Lazarettet.

Invärtes nyttjades Extract. Conii med Calomel f. pillul. samt då och då lindriga Laxantia.

I September månad 1794 hände i Mariåstad, at en Torpare, under timring på en Byggning, föll af ställningen ned i marken från en högd af 8 eller 9 alnar. Dets Kamrater, sysselsatte med sitt arbete, märkte icke hur han föll, men skyndade likväl strax til hans bistånd. Han låg då utsträckt på marken, hade full fansning, men kunde icke

ke stiga på Benen. Han fördes strax i kvarteret, där jag inom en liten stund äfven infant mig.

Hufvudet fants aldeles oskadat, men på Halsen hade han öfver de nedre Vertebræ Colli fått en svår contusion, Huden var där något skrubbad, äfven som på flere ställen af Lår och Ben. För öfrigt märktes ingen utvårtes åkomma. Den Sjuka som ej klagade mycket, kunde hvarken röra Arm eller Ben.

Ådren blef genast öpnad, och ordinerades at ur en The-panna hålla kalt Vatten, ifrån Halsen hela Rygggraden nedåt.

Dagen därpå tillståndet lika; et Laxans gafs af Salt och fortfors med Vatten. 3:dje dygnet, fattes et stort och skarpt Vesicatorium bakpå Halsen, Armar och Ben frotterades med Camphert Spiritus, om aftonen började Buken svälla, Saltet hade ej gjort värkan, et Lavement ordinerades til natten.

4:de dygnet ingen sömn om natten.

Någon Feber, Ådren öpnades på nytt, Alternis Horis gafs Mixt. Sal. och däremellan Pulv. Nitr. Den som förliden aftons applicerade Lavementet, berättade at på den sjuka syntes några blånader öfver Nates, på detta gafs ej någon agtning.

5:te dygnet, Febern lindrigare, tillståndet för öfrigt det samma, et Laxans gafs å nyo, värkade obetydeligt, eftermiddagen up-
sväl.

fvälde Buken enormt, detta afhjelpes genom Lavement, blånaden öfver Sätet hade vidgat sig.

6:te dygnet, Patienten paralytisk i undradelarne. Excrementerne och Urin började gå involuntairt, Blånaden öfver Nates hård och svartblå. Nu fugtades Compresser i Aqua Calcis, hvori Salmiac var upplöst, desse ömsades som oftast.

7:de och 8:de dygnet svartnade angripne stället mer och mer.

10:de dygnet var Huden förvandlad i en hård känslolös skärpa, det mortificerade scarficerades och varm Camphert Spiritus hålles i Incisionerne, Såren tåktes sedan med et Cataplasma emolliens, blandadt med China, som hvar tredje timme varmt pålades. Här-efter kändes snart en djup fluctuation. Hela Musculus Gluteus måste dissiqveras innan man hant var famlingen som bestog af et tjockt brunagtigt, stinkande pus. Som vidden af det mortificerade stället var anfenlig och omkretsen som botten af en större Talrik, måste här och där göras djupa incisioner. Muskel-fibrerne voro under den svartnade Huden af en blekröd färg, aldeles som på et Cadavre och på intet sätt upplöste. Bistouriens hela längd kunde på flere ställen icke råka det friska.

Vin och China nytjades nu copieust och om aftnarne Opiater, det oåktat astog krafterne, Buken svälde mer och mer, Pulsen blef låg och Excrementerne gingo involontairt. På 3:dje veckan efter fallet afled den Sjuke.

Vid Obduction som jag i Hr. Professor JEFFGOTTS närvaro förrättade, befants Blåsan och Intestinum rectum dår och hvar gangrenade, Tarmarne i synnerhet Colon mycket upspånade af våder, Partes ikring Anus spha-celerade, för öfrigt intet sjukligt.

Blåsan innehöll minst et slop Urin, som den Sjuke lifte dagarne hade en total retention.

Sjuk-förslag från Uleåborgs Låne-Lazarett, 1794.

Den öfveralt epidemiske Rådspoten, har gjordt mycken oordning i sjukskötselen, i synnerhet under loppet af September månad. Dock har ej mer ån en dödt dåraf. Infus. Ledi har på somlige slagit ån, på andre åter ej visat sårdeles kraft, förmodeligen dåraf at de förut nyttjat den som vanlig Anti-siphi-

siphilitisk dryck. Således har jag nådgats tillita andra vanliga medel, af Ipecac. Scopoemet, Rheum, Pulv. Ipecac. Theb. Calcar. &c. Nu är Epidemien lyckligen afstannad å Lazarettet, åfven som hon minskar sin kraft i Landsorten, dår hon varit mycket dö-dande.

Ibland anmärkningsvärde i detta Quar-tal åro:

N:o 84. Bonden JOH. ORAVISIERVI ifrån Pyhäjoki, intogs d. 10 Julii; har et Råforms Utslag öfver Anligtet, Armar, Lår och Ben, samt omkring Nafveln; på sina ställen röd-fnafigt brännande, annorstådes åter mera hvitt-fjälligt med torr och stråf Hud mellan Ut-slagsställen. En brännande hetta tiltog vanli-gen mot midnatten med någon Feber. Sjuk- domen började för 5 år sedan, med en ky- lig krypande värk i Lederne, ovanlig tyngd til sömn, dårpå en stark klåda, svett och sluteligen Utslagets utbrott; sedan det utbrutit, har han ej haft någon dolor Osteocopus. Den-ne sjukdom kunde til åfventyrs kallas en *Herpes phlogisticus Siphilitico-Scorbuticus*, i det närmaße *Gutta rosea Sauvagesii*. Första veckan nyttjades som Digestiv 4 uns Engelskt Salt upplöst i 4 skålp. kallt Vatten. Sedermera Antiscorbutica, rörelse, hvarannan dag, bad i Getporstag. Honom tillåts endast 7 timmars hvila i dygnet, hvaröfver han nog klagade, i anseende til sin starka benågenhet til sömn.

Utom

Utom Antiscorb. fick han nu Æth. Antim. med flores Sulph. mot nåtterna; Dec. Ledi och Stricad. De största Klaforne på Låren bragtes til flytning med Ungv. e canth., andra fugtades med Klutar doppade i Kallk-vatten och Merc. d. hvilket ej syntes uträtta något synnerligt, hvarföre på försök, högra Armen förbants med raspad Håstfyre-rot (Rasur. rad. rec. Runic acut.) och sedan detta visade den bästa effect, fortfors härmed öfveralt, utom de ställen som höllos flytande med Spanskflug-salivan. Alt liknade sig väl och jag läfvade mig med fågnad denna Uslings fullkomlige restitution, ehuru sjukdomen syntes fordra et half års tid, men oagtat all försigtighet inbröt sig å Lazarettet den epidemiske Rödsfoten d. 11 Septbr. och brådstörtade alt mit glada hopp. Kråkmedel, Digestiver af Rheum med Ipecac. Cascar. Opium, Pulvis Ipec. Theb. med rödt Vin för at hindra Utslagets resorbtion, alt var frugtlöst; krafterne uthårdade ej Sjukdomens våldsamhet, dock mildrade den sig sluteligen i en Lienterie där hvarken China eller Mercur uträttade något, han dog d. 24 Sept. til min stora affaknad, i synnerhet för den fördel jag väntade mig af Håstfyre-rotens utvärtes bruk i hans envisa Sjukdom.

N:o 87. Varjerings-karlen ROPA, hade förleden vintras en Maligne-Feber, hvilken löts med Materiens kastning åt Benen, i syn-

nerhet med en pinsam värk omkring fotvristen. I stället för att skaffa honom någon hjälp, förfländes han af det menskjo-ömmande Clereciet i Kalajoki upå ödemarken af Silvi Kapell, därifrån han nedhåmtades hit d. 24 Augusti, sedan hela Tarsus och Metatarsus genom en 5 månads pinlig suppuration hade aldeles afföndrat sig. Amputation påråddes onödig, ock så skulle Patientens cachochymie och medtagne krafter gjort Suppurations-Febern vådlig. Musclerne tvungos upå, Benstumparne affågades och förbundos med Digestiv af styrax, T:a Euphorb. och El. foet. invårtas nytjar han Antiscorb. Suppuration går väl.

N:o 85. CAISA HUSTARI, Bonde-hustru ifrån Kuhmo Kapell af Paldamo, 45 år gammal, med en frisk och stark kroppsbyggnad; hade på högra sidan af halsen en körtelaktig Köttväxt af 5 och en half tums längd och 3 en fjerdedels tums största diameter, i form af et Gås-ägg, hvares större ändan hvilade på nedra hälften af Nyckel-benet, fäste sig starkast på Sternomastoideus, och kröp efter Hals-musclerne upå öfra och yttra Angulus af nedra Käftbenet. Växten var hård, oöm körtelaktig, Hudens färg naturlig, kunde kallas et Sarcoma Glandulosomembranceum. För 18 år sedan har den tagit sin början med hårdhet i Gland. Submax. Dextr.

XII. B. N:o 3. C Stark

Stark Hufvudvärk som sedan Skoftals fortfarit, och har den sedermera småningom tillväxt förmedelst någon flockning i Glandlernes afföndrings-rör. Hon intogs d. 13 Julii och yrkade ensidigt på dels borttagning. Efter en veckas förberedelse med Laxantia, V. S. och Antiscorb. företogs Operation. At anten utkåla eller aldeles exstirpera den genast hel och hållen, syntes åfventyrligt, i anseende til dels starka fäste och grenarne af Carot. Ext. och Ven. jugul. Ligaturen var således det enda som återstod, men var både åfventyrlig och svår, emedan Växten tryckte sig så nära til Hals-musclerne, samt var så vid och stadig i roten, at Underbandet där ej kunde få fäste. För at vinna detta, gjordes en skårning längs efter Växten genom yttre Huden, och nägre underliggaode Växten involverande Membraner, hvarigenom den något omkålade Växten väl ej kunde tvingas utåt, ehuru detta försöktes med starkt Hank-ånöre, dock vants fäste för Ligaturen, därigenom, at den för hårdt spånda Huden skrynklade sig något tillbaka. Den 21 Julii skedde första underbindningen, med en vuxad Silkes-trå af en åttandedels tums tjocklek, hvilken 2:ne slag omslogs så at yttre Huden åfven därunder innebegreps. Assessor DAHLGREN var tillstådes, men Prov. Med. CARGER afstyrkte alt och blef borta. Nat-
ten

ten efter första underbindningen fick hon Spasmer med rysningar af Ligaturens tryckning på Plexus Nervor. cervic. och Blodens hindrade omlopp, hvarföre hon äfven klagade öfver en ovanlig tyngd på desse delar. V. S. Fotbad och Tinct. Theb. lindrade detta. Ligaturen lossades ej, ty jag väntade lindring så snart hon hunnit åta sig in. Det hände äfven, för hvar gång Ligaturen tillsåddes, som ikedde ibland hvar, ibland hvarannan dag, återkommo Spasmerne med rysningar, emot dem gafs Fotbad och Pulvis Theb. ifrån $\frac{1}{2}$ dr. til 2 dr. i dygnet, hon fick således på somlige dygn gr. 2 opii. På andra dagen d. 22 visste sig redan blåknottiga fläckar. I början fick hon invärtes Decoct. Kink. Semivinos. med Syr. Antisept. sedermera T:a Kink. och Spir. cochl. med T:a Arom. Vitriol. På det den gangrænerande Växten icke skulle anfråta sit friska granskap, fördes Linskaf, doppad i Kina Decoct och Bly-åtticka, straxt efter Ligaturen til en gråns dem emellan. Växten afskars sedan smänigom, alt efter som hon anfrättes i kanterna. Den 7 August afskars det sista, och fants i Basen en ihålighet af en tums diameter. För at utan brand afföndra det återstående af de djupare rötterna, betäcktes alt med Mos af Kina och Vin-åtticka, sedermera Digest. med rödt Præcipit. Patienten befinner sig väl, har

mistat sin 18-åriga Hufvudvärk med svårigheten at svälja och har hopp om fullkomlig restitution, ehuru jag befarat Fistelgångar efter Körtlarne. Uleåborg d. 10 Okt. 1794.

J. LINDEBÄCK.

FRACTURA & depressio Cranii absque trepanatione sanata, af Lazarets-Chirurgus L. HOLLBERG i Borås, genom Bref til General-Directeuren och Riddaren af ACREL.

Pigan BRITA ANDERSDOTTER, 23 år gammal, från Komlösa i Fristads Soken och WedensHärad, blef den 6:te sistledne Maji, intagen på Lazarettet, sedan hon på 7:de dygnet förut blifvit genom en Gosses ovarsamma handterande af en Bössa, laddad med Hagel, träffad i Pannan, på en distance af 6 a 7 fleg. Vid intagandet på Lazarettet, var Pulsen späad och långsam, hon kunde ej tala, utan endast hviska fram några halfbrutna ord, som likväl tilkännagofvo fullkommelig sansning, kunde ej uplyfta Hufvudet, utan at känna svimningar och hade för-

förlorat förmågan at stå på Benen. Flera små hol efter Haglen, voro likväl ej tillräckliga, at lämna et under varande blod-aktigt Var fritt aflopp, och Haglen kändes på många ställen utanpå, men ännu flera under sonderingen, hvarvid äfven en spricka och en tryckning märktes uti Pann-benet, två och en half tvår finger öfver Näsan, Ögonen voro bågge af svulnaden till slutne och det högra af et Hagel träffat i en Ined direction, så at Haglet genombärat Arcus Superciliaris och ändteligen stannat mellan Expansio Aponeurotica Musc. Crothophitidis och Benet.

Efter föregången præparation och Åderlätning, kunde ej Dilatationens nödvändighet fattas i fråga, skedde därför först tvårs öfver Pannan tre tvår finger ofvanföre Näsan, lå långt som kunde skje, utan at skada Arterix Temporales; den andra incision skedde ifrån den redan gjorde öppningen, ned til Sutura Transversalis, under dessa slikars upplyftande, uttogos med Korntång 28 styck. Hagel, spridde på åtskilliga ställen i Pannan och under Härfästet, hvilka alla voro plattade emot Hufvudskålens resistence, öppningen blottade äfven Fracturen i Själfva Cranium öfver Sinum Frontalem, nära fyra tvår finger lång, gående i en Ined direction, ifrån Arcus Superciliaris af högra, upp til Protuberantia Frontalis öfver vänstra Ögat, öfra kanten af Fracturen var nedtryckt, menden undre

hvals och utflående, hvarföre de hvassaste kanterna asknepos med Bentång och förföktes med Elevatorium at uplyfta den nedtryckte kanten, som til någon del, men ej fullkommeligen lyckades; sprickan och botten af Såret fylldes med torrt Linskat och kanterna förbundos med Ungu. Basiliconis på Linskat, tillika med starka Håfter, som förerade Sårets bråddar och öfver detta Förband ömslades varma Compresser, fuktade med Acet. Aromatic utspådd med Vatten, efter få dagar hade svulnaden lagdt sig, så, at vänstra ögat kunde öppnas och då detta äfven skedde med det högra, utflöt Humores och Crystallen, som lämnade ögat hopfallet hvilket sedermera förbants med Bals. Mecca hoparbetad med Albumen Ovorum. På tredje veckan började hon sitta uppe litet i sänder, men kunde ännu ej stå på benen, efter en månad lösnade en af undra kanten uphögd Benskårfva, hvilken borttogs och dess ställe fylldes snart med godt Kött.

På sjunde veckan utgick hon aldeles frisk från Lazarettet, och Såret med et stadigt ärr i det närmaste läkt, ändteligen efter någon längre tid, lösnade en mindre Benskårfva, hvarpå Sårets fullkommeliga läkning följde. Hon mädde under hela tiden väl, alt sedan hon utgick från Lazarettet, och gjorde utan svårighet alla sina vanliga syflor.

*Utdrag af Prov. Medici Doctör STÅHLS
Embets-Berättelser.*

Inför Vålborne Herr Archiatern, Präses och Riddaren samt Höglofl. Kongl. Collegium Medicum, får jag härmed den åran i ödmjukhet framlägga min Embets-Berättelse både för år 1793, och år 1794.

År 1793.

I Maji månad reste jag på Höglofl. Landshöfdinge Embetets befallning til Jorrois Församling, 10 och trefjededels mil härifrån, för at undersöka om Veneriska smittans härjande, och at sedan taga nödige mått och steg til dess botande. Visitation förrättades af mig på alle misstänkte personer, och därigenom upptäcktes 28 mer eller mindre smittade. Ortens aflågfenhet, härvarande Lazarettets ringa utrymme, och mine öfrige göromål nekade mig vid denna Sjukdomens botande lägga någon hand. Höglofl. Landshöfdinge Embetet understältes därför, om de sjuke uti et provisionelt Lazaret på stället med Socknens egen kostnad kunde få botas, hvilket bifölls. Och Vice-Regements-Fältskåren J. E. WÄNERBERG antogs, at därvid vara Läkare. Utgången häraf torde hög-

gunstigaft inses af bilagde defs Journal sub N:o 1.

Den 18 Junii öppnades Gregorii Hålsobrunn, som nytjades af 36 bland Herrskaper och Ståndspersoner, samt 27 af Allmogen, tillammans 63 personer. Brunnsvatnets vanliga goda värkan förspordes som förra året.

I Augusti månad började Rödsloten gräsa i Jorrols Församling, hvarföre jag äfven fick befallning dit affända nödige Medicamenter, som äfven skedde, med den påföljd, som af Vice-Regements-Fältskåren J. E. WÄNERBERGS Rapport, til hvilken de blevo adresserade, sub N:o 2. kan inhämtas.

Samma månad inkom berättelse, at Rödsloten visat sig på några ställen i Idensfallmi Sockn, hvarföre jag äfven ditrefte på Höglofs Landshöfdinge Embetets befallning, försedd med tjenlige Medicamenter, hvilka til Hr. Prof. LAGUS utlånades med fullständig Regime om deras rätta bruk. Tillika låt jag Kungörelse å Predikstolen publiceras om hvad som borde iagttagas til Sjukdomens förekommande. Som smittan ej långt spridde sig, uphörde den äfven snart.

En Obduction blef af mig i år förrättad på Inhyfes Qvinnan ULRICA SJÖBLOMS här i Staden i enlighet framfödde Barn, som Befants varit dödfödt.

År 1794.

Den 28 Junii öppnades GREGORII Brunn. 24 personer ibland Herrskap och Ståndspersoner samt 21 af Allmogen, tillsammans 45 personer, nytjade i år med mycken förmån Hällovatnet.

Den 29 Julii skedde Obduction på Sadelmakaren SILFVERS Hustrus döda kropp, som samma dag blef kort för förrättningen ur grafven uptagen. Om henne berättades, at hon natten emellan den 23 och 24 Julii, efter at om eftermiddagen hafva åtit Blåbår och om aftonen Filbunka och salt Kött, sjuknade mot morgonstunden med stark Frässa, svår värk och brännande öfver magen och våldsam upkastning af den gårdagen förtårda maten och Blåbåren; hvartil sedan frampå dagen den 24 kom Diarrhée. Däremot hon tog Hjernes Testamente blandat i en Thekopp Brånvin kl. 6 eftermiddagen, och där-efter Badflugugång om aftonen. Efter Badflugugången skulle Hustrun fått någon lifa under Bröfvet; men Symptomerne tiltogo mot natten, och kl. half 8 den 25 Julii på förmiddagen afled hon under snarkning och Diarrhée. Som detta hände varmaste Sommartiden; var Liket vid Obductionen i högsta putrefaction, så at förrättningen för den fäseliga stanken var nästan omöjlig.

men var starkt updrifven och Ansigtet svart och upsvållt. Då Buk-caviteten öppnades, evacuerades mycket våder. Intestina voro rodnade, mycket tomma och upblåste. Venterculus, spänd af våder, innehöll några Mattkedar af en rutnad svartaktig Våtska, hvilken, som intet spår fanns til några Arsenic-gryn, inspisserades i en Järn-panna öfver lindrig Kol-eld til substance af Pulver, som icke på eld gaf minsta Lök-lukt, utan endast animalisk lukt af brändt Korn, och som, upplöst i Vatten, genom tillagen Solutio Hepatis Sulphuris, ej heller utvisade något Gift. Ikring Pylorus var Magen inuti tydeligen färgad med Galla, och inre Maghinnan därstädes uplyftad i små Blåsor på et par ställen. Superficies posterior Ventriculi var rödblå. Gall-blåsan vidgad och spänd af rutnad Galla, hvilken til utseende aldeles liknade det fluidum, som fanns i Venterculen. I anledning häraf hade jag ingen skäl原因 ordsak, at tillskrifva hennes död något undfångit Gift, utan desto mera anledning, at tro henne dödt af en värdelig Cholera, i hvilken Sjukdom Gallan blir så öm nog och hastigt pådrifven, at han inprållas i Magen, irriterar den som et Gift och förordfakar därigenom en Inflammation, hvilket blir tillräckelig döds ordsak, hållt då därtill kommer, at Hustrun intog Hjernes Testamente, som består af hettande och Inflammation ökande kryddor,

uti

uti lika hetfigt vehiculum. Til styrka för denna min tanka anmärkte jag, at nämnde Cholera 1) stundom är dödande på andra dygnet, 2) at den merendels alltid infaller på den varmaste årstiden, 3) at sinnesrörelser, i synnerhet Vrede, uppenbar eller hemlig, som billigt borde hos Hustrun misstänkas varit rådande, då hennes Man, efter ryggtet, illa lefvat ihop med henne; samt hård och svårsmält mat, hvartil den kort för Sjukdomens anfall förtårda blanningen af Filbunka, salta Köttet och Blåbären torde få räknas, af Medici befunnits vara lägenhets ordsaker til denna svåra Sjukdom, som utom förnuftige botemedel är för lifvet så åfventyrlig.

I Julii månad började Måslingen mycket grassera här i Staden, både ibland Barn och äldre. Vid ordentelig skötsel med tidige Emetica, och sedan Diapnoica, hvaribland få vål Salmiac, som Tartarus Antimonialis in refracta dosi med Flåder-The visade sig kraftigast, samt desutom Demulcentia för Hoftan, var utgången alltid lycklig. Ibland alla nyttjade Demulcentia, stillade intet så prompt den besvärliga Hoftan, som följande Mixtur: Rp. Ol. Amygd. d. 2 uns, Gum. Arab. i dr. Syr. Balsam. Ph. Lond. et half uns, Diu tritis adde Decoct. Hord. MDS. en The-Tasse i sänder efter behag.

Koppor började samma tid smäningom sprida sig ifrån Landet hit til Staden; men voro aldeles icke få god-artade, som Måsslingen. Tvårtom voro de i högsta grad elaka, och dödade ganska många Barn. I synnerhet blef Maligniteten fördubblad genom gemena folkets heta Regime, små Kojor och innestångda luft. Genom hastige Metafaster til Hufvud eller Bröst blefvo de måste döde. Hvad som eljest halp i denna Epidemie, voro tidige Evacuationer genom Emetica och Laxantia, Cremor Tartari, Acidum Vitrioli och Chinan. Som denne få för Patienterne som Läkaren plågsamma Farfot dageligen tiltog, blef jag omtänkt på det fåkraste sättet, at förekomma förödelsen, och beslöt därför, at oaktadt både den med Kopporna omväxlande Måsslingen, och sjelfva Smitt-koppornas elaka art, likväl ympa på de Barn, som ät min vård af Föräldrarne anförtroddes. Skulle jag varit nogråknad med valet på Subjecterne, hade säkert ingen, åtminstone ringa Kopp-ympning blifvit vårkståld. Men som smittan var öfver Hufvudet, och andre Läkare med god framgång ympat på nog utfla Subjecter, så förrättades Ympningen, om hvars utgång min bifogade Kopp-ympnings-Journal underiättar. Antalet af de ympade var väl för ringa, at därpå kunna göras nägre slutfatser. Jag vore likväl benågen göra

följande: At ympa med Tråd af svåra och elak-artade Koppor, manqverar mera fällan, än då man tager Matiere af goda Koppor; At Koppor, som produceras af svåra Koppor, medföra åfven svårare Symptomer och tvårtom; och sluteligen, at ordfaken til Ympningens manqverande ofta ensamt ligger däruti, at Subjectet ej är benågit emottaga smittan. Ätminstone har jag annars svårt vid at förklara, hvarföre en och samma Koppmatiere, som tagit på en, ej tar på en annan, och hvarföre variation med flere forter Koppmatiere ändå är frugtlös til Sjukdomens fortplantande; då likväl Incisionen skedde med all granlagenhet, och Tråden, vid förbandets borttagande, riktigt legat i den lilla ritsan. Befynnerligt är hvad Stads-Chirurgen Herr THODÉN i denna händelse på et talrikt antal Barn årfor 1787 i Österbotn; hvarom berättas i Läk. och Naturforsk. T. 9. pag. 99.

Cuopio d. 31 Decbr. 1794.

Berättelse om den så kallade UNDERBRUNNEN.

Enligt Höglof. Kongl. Collegii Medici begäran, får jag härmed åran ödmjukast af-
läm-

lämna de underrättelser, som jag, under förleden Sommar, angående de, uti Almby By, Gillberga Socken, Vesterrekarne Hårad och Södermanlands Lån belågne Hålfokällor, hunnit samla.

Anledningen til det första förtroende, som detta ställe af Allmogen vunnit, var, så mycket jag kunnat inhämta, en för 19 år sedan hastigt, genom blott drickande af Vattnet ur den första Källan, curerad svår Tandvärk hos en Hustru, som, jämte flere då närvarande hafva intygadt för mig sannfärdigheten däraf. Denna händelse blef snart för en lättrogen Allmoge et undervärk, stället började at besökas, öfveralt här på orten träffades folk, som tillågnade Källan sin hälfa, vidskepelsen gaf henne et nytt värde, och satte henne om ej i rang med den så mycket kända Svingarns-källa, dock gaf henne sin viffa natt, nämligen den, mot Trefaldighets Söndagen, då hon skulle viffa sina under; hvareföre hon äfven då de förflutna åren måst varit besökt. Ehuru et fårdeles tillopp af folk årligen denna natt där varit, så har denna Brunnscur säkert varit för kort, för at vinna något för hälfan och för at kunna gifva något förtroende til de Curer, som henne tillågnats; hållt då alla underrättelser skulle fås af en okunnig Allmoge, som hållte offrar alt, til och med öfvertygelsen at vid-

vidskepellen, ån lånar örat för en moment åt Läkarens föreskrifter. Det är först i år som hon händelsevis fått et mera allmänt tillopp, brukats mer ordentligt, på längre tider, med observerad diät, blifvit besökt af folk, hvilkas uppgifter man ej kunnat tvifla på, och har detta år, så mycket man ännu kan sluta, förtjenat verkligen de sjukas förtroende och de återstälts årkänsla.

Deffa Källor, en och trefjerdedels mil från Eskilstuna belägne, nära gränslen emellan Gillberga och Råby Socknar, hvarföre de länge orätt fått sit namn af Råby, upvälla vid sidan af större Stenar, som sluta foten af en liten framstrykande Bergsrygg, som är öfveralt tjockt beväxt med grof Gran- och Björk-skog. Lika beväxt är trakten nedanföre, som är sumpig, har en tunn yta af vanlig Kårrjord, under hvilken den Lera vidtar, som närmare framdeles skall beskrivas, och slutar sig snart i et ännu sumpigare Kårr, som inemot på tre sidor omgifver den samma. Detta ställe, ehuru rikt på gölar, hvilkas antal en lättrogen arbetsamhet denna Sommar mycket ökat genom gråfvande här och där, och uti hvarje hål funnit en ny Källa, har dock, så mycket jag hunnit utröna, ej mer än 2:ne verkliga Käll-ådror, ehuru ryktet upräknar 5 til 6 stycken.

Den Första, N:o 1, möter en först vid ditkomsten, är först, längst brukad, gifver på timen 10 a 12 kannor vatten, upväller genom flere smärre ådror ur en botten, som blott består af Lera, med inblandade smärre Stenar, har ingen Järn-ochra deponerad omkring sig, sållan klart Vatten, utan är hvitaktigt af Leran, drickes vanligen så beskaffadt, har ingen särdeles smak, då det träffas klart, har obetydlig köld, luktar litet hepatiskt, och skakadt ger få blåddror.

Den Andra, N:o 2, några steg därifrån och vid sjelfva Bergsfoten belägen, är mycket mindre, ger med mindre hastighet lit Vatten, har samma botten, är först brukad i år, sedan jag efter skedd undersökning kunde förstå om dess preference före N:o 1, har alltid gulaktig färg, smakar litet stråft och bleckaktigt, har ej eller någon ochra, luktar mera hepatiskt, är ej mycket kallt, ger få blåddror.

Ibland de öfrige så kallade Källorne, som träffas i vissa små hålur mellan Stenarne, med lit alltid stillastående Kårrvatten, är den så kallade Ögon-källan, som jag fruktar, är blott hedrad med detta namnet utan någon vidare förtjenst; åtminstone har jag hvarken utur de sjukas intygander eller ur mina försök med Vattnet kunnat framleta något verkligt til hennes förmon.

Hvad *Reactions-profven* angå , så hafva de, anstälte så väl på stället, som hemma, för-
enat sig i följande phenomener, som med
den *första Källans Vatten*, voro:

1:o, *Lacmus-Papper*, väl fugtadt och se-
dan torkadt, rådnade litet, Papper med Gurk-
meja färgadt, förändrades ej.

2:o, *Blodlut* förändrade Vattnet aldeles
intet, ej til och med efter längre tid.

3:o, *T:a Gallarum i Spir. Vini* ändrade
Vattnet ej snart, men efter några dagar blef
det litet brunt.

4:o, *Terra Ponderosa Nitrosa* gjorde ingen
förändring.

5:o, *Luna Nitrata* gjorde genast ljusblåa
moln, som sedan mera mörknade och ändte-
ligen svartnade, då et svart Pulver beklädde
botten och sidorne af Glaset.

6:o, *Acidum Sacchari* gjorde först efter
någon tid liten hvit fällning.

7:o, *Mercurius Nitratus* gjorde genast
en ljus fällning, och en blå hinna på Vat-
tenytan.

8:o, *Alkali fixum causticum* gjorde ingen
ändring.

9:o, *Aqua Calcis* deponerade litet hvit
præcipitat omkring Glaset.

10:o, *Saccharum Saturni* verkade efter
några dagar en liten crusta vid Glaset.

Den andra Källans Vatten-förändringar voro:

1:o, *Lacmus-Papperet* rodnade litet. Det med Gurkmeja aldeles intet.

2:o, *Alkali fixum Aeratum* gjorde ingen förändring eller fällning; men uti et Glas, hvaruti tillslogs något mera Alkali, hade dagen efter grummel satt sig til botten, och Vattnets färg blifvit klarare.

3:o, *Acidum Vitrioli* några droppar, gjorde at Vattæet skar sig til dagen efter, blef klarare och hade et grå-gult sediment.

4:o, *Acidum Sacchari* gjorde efter några timmar en hvit crufta invid Glaset.

5:o, Med *Terra Ponderosa Nitrata* syntes dagen efter et grått sediment.

6:o, *Mercurius Nitratus* visade strax fällning med gul-grå moln, som ålven sedan mörknade.

7:o, *Luna Nitrata* gjorde genast ingen förändring, men efter några timmar blef blandningen rödlätt och deponerade därefter en gredlinfärgad fällning.

8:o, *T:a Gallarum* gjorde färgen litet mörk. Samma hånde med *Pulvis Gallarum*

9:o, Med *Blodlut* skedde ingen förändring.

10:o, Med *Aqua Calcis* föll et grummel til botten och Vattnet visade sig klarare.

11:o, *Tvål-vatten* skar sig intet.

Vid *Evaporation* befans efter en kanna af *första Källans* Vatten, förut ofiltrerad, residuum, blott vara litet Lera, som med en tunn crusta beklådde kårlets botten. Då det filtrerades förut, var knapt något residuum märkeligt. Inga Salt-chrystaller eller andra phenomener visade sig hvarken under eller efter *Evaporation*.

Residuum efter en lika quantite ofiltrerad och evaporerad Vatten från *den andra Källan*, var äfven en crusta af Lera, som försvann utomkring på kårlets väggar uti en mera svartaktig hinna, som luktade balsamisk, dock olika våra öfriga Balsamer, kändes fet och saponous mellan fingren. Filtrerades Vattnet förut, ficks litet eller intet Residuum.

At samla och undersöka dessa Vattens flygtiga ämnen, hafva hittils tid och andra omständigheter nekat mig. Hoppas dock framdeles kunna få väl hårti, som uti samlandet af deras fixa ämnen, då mig gifves tillfälle at få et större quantum Vatten evaporerad, vara mera fullständig.

Under namn af gyttja, har den Lera, som finnes omkring dessa Källor, blifvit brukad och känd, ehuru den ej hyler något annat inblandadt än litet Järn-ochra, och det ej öfveralt, utan blott omkring den andra Källan. Denne sort Lera har med noggrannhet af de sjuke blifvit eftersökt, och med

det urval, at all annan ren Lera på det nö-
gaste blifvit fränskildt. Huruvida detta urval
tjenat til något, hållt hon ej hyler något he-
patiskt eller Saponeust, kan jag ännu ej de-
terminera; men Experiencen talar redan til
dets fördel. Den har brukats olika, antin-
gen påmörgd på stället och genast afvättad
eller lagd til någorlunda tjocklek omkring
delen, utan at röras på flere timmar eller
öfver natten, i hvilket sednare fall den måst
 varit brukad, och tykts göra måsta nytta.
Vattnet har äfven brukats utvårtes, så väl
på svullnader, som i öppna Sår samt för Ö-
gon-sjukdomar m. m.; men Leran har dä
visat sig mera verksäm. Det har druckits
olika, ända til 4 kannor om dagen af en
oförståndig Allmoge utan all diät, och det
utan några särdeles svåra följder. Et mera
ordentligt bruk, et afpassadt quantum Vat-
ten, och all öfrig observerad Brunns-diät har
dock alltid åtföljt de märkeligare här gjorde
curer.

Hvad nu de sjukdomar angår, emot
hvilka Vattnet visat sig värksamt, så förtjena
alla de säkert första rummet, som hafva en
Rheumatisk eller Arthritisk orsak, hvarpå
några Casus, som nedanföre skola anföras,
kunna tjena til bevis. Dets nytta för Lung-
sot, ehuru utropad, har ej ännu blifvit con-
firmerad, om ej så vida den kan vara up-
kommen af de förr nämnde orsakerna. Jag
har

Har dock ej funnit Hectici må illa af detta Vattnet, ehuru oförfligtigt det ofta blifvit druckit. Dels värksamhet i Ögon-sjukdomar förtjenar visserligen mera upmärksamhet, ty flera med försvagad syn hafva aldeles återvunnit den samma. Tvåanne med Grå-starr och en med fullkomlig Amaurosis har jag sett förgåfves brukat henne, hvarvid den sednare plågades af en mycket svår Hufvudvärk under bruket af Vattnet, ehuru nödig diät observerades. Mot Hysterie och Hypochondrie har jag hos flere sett dels ovärksamhet.

Ibland de märkeligare händelser, som jag sjelf sett, och kunnat få säkra upgifter om, äro följande:

En *Präst-Fru*, 30 år gammal, som alltid hade sig haft Gikt, hitkom utan matlust, gulhet i ansigtet, med ganska mycket svullna Ben och Fötter, så at hon knapt med tillhjälp af Kryckor kunde komma på stället, drack af Källan N:o 2, badade Benen med den med Järn-ochra inblandade Leran och var på tredje dagen aldeles frisk, då jag träffade henne.

En *Major von Post* från Östergyllen har tvåanne år haft en svår Podagre i bägge Benen med svullnad i de samma, svaghet i knäen m. m. så at han länge måst bruka Kryckor. Hade desutom en mycket svag syn. Drack af N:o 2 och brukte den vanliga gyttjan. Gick utan Kryckor efter 8 dagar

gar med lätthet och stadighet och strax efter sin hemkomst til Östergyllen gick på en dag tre fjerdingsväg. Återfick sin syn, så at han äfven kunde låsa finare styl.

En *afskedad Soldat* hade haft Slag, hvarpå följde en Hæmplegie, återvann på 8 dagar rörelse och styrka i Armen och Benet.

En *Flicka* om 8 år hade från sin spä-daste ålder varit besvärad af en fullkomlig Paralytie och Atrophie uti vänstra Armen, som alltid var kall och orörlig. Efter första dagens bruk af vattnet och gyttjan kändes en lindrig värk i Armen. Vid Carpus kändes pulsslagen, hvilket man förgäfves sökt at känna. Andra dagen kunde hon litet röra Handen, då jag låg henne. Efter berättelse har hon blifvit mycket förbättrad; men dess fattigdom hindrade henne från at längre kvarblifva.

Flere mer och mindre betydande Calus, afhjelpte eller åtminstone förbättrade Paralytiser, gås förbi, så vida förhållandet därvid varit enahanda. I allmänhet hafva de fleste, besvärade med Rheumatisk eller Giktvärk, Chroniska Ophthalmier, Tandvärk, Svindel, Susningar i Öronen m. m., blifvit förbättrade.

En *Cornett N. N.* som för 2 år sedan efter en svår Contusion frampå ena Benet, fick en ständigt besvärande värk med någon svullnad i det samma, blef på 3 dagar frisk.

En *Piga*, som flere år haft Convulsioner med flere attacker dageligen, och af hvilka jag hade tillfälle at se en då hon årnade sig til Källan. Hon sade sig länge hafva varit på Lazarettet i Södertelje förgäfves. Jag föreskref henne nödig diät, och efter 4 dagar hade hennes Convulsioner aldeles uphört och mädde för öfrigt väl.

Desse upräknade Casus vågar jag upgifva såsom säkra, och, så mycket jag kunnat finna, har ej deras lyckliga utgång kunnat tillägnas några andre ordsaker än detta Vattnets och gyttjans bruk. Sjukdomarnes svårhet, deras korta botningstid, svårigheten at genom de än kända Vattnets beståndsdelar med säkerhet förklara desse Phenomener, förtjena i sin förening all möjelig beundran, öppna et nytt fält för den tillkommande granskningen, och skulle kanske med i början förtjena mer at blott underkastas tvifvelsmål; men sedan man afdragit alt hvad lätt-trogenheten och inbildningen vanligen tillägger i sådane fall, så tala experiencen och de facta man redan fått, snart med säkerhet om detta Vattnets nytta.

En elak våg, och brist på alla bekvämligheter hafva detta år ej annat kunnat än försvåra vistandet på et ställe, som först nu börjat at besökas. Jag har dock hos Herr Assessor HALLGREN, som är ägare af detta ställe, vunnit hans löfte, at förse det samma

med ej allenast Brunns-hus utan äfven nödiga Boningsrum. Ännu en bygnad af en annan privat hoppas jag där äfven blir nåsta år upförd. Hoppas således, at de i år öfverklagade svårigheterna, så mycket som man kan hinna med, skola blifva hulpne. Eskilstuna den 15 October 1794.

OLOF GALLEEN.

Med. Doct. & Prov. Medicus.

Utdrag af Kongl. Collegii Medici Protocol, hållit uti Stockholm den 29 Maji 1795.

S. D. Sedan, uppå Herr Assessor CLAS JACOB HALLGRENS skrifteliga anhållan, Kongl. Collegium lätit undersöka några, af bemälte Herr Assessor inskickade prof på Vattnet i flere Källor, belågne å Almby ågor i Gillberga Socken, hvilket Vatten desutom, enligt därom ingifven berättelse, är af ortens Provincial-Medicus Doctor GALLEEN granskat; så har därigenom utrönt blifvit, at detta Källe-vatten icke innehåller några för hälsan skadelige ämnen, utan finnes vara rent, samt fritt

fritt ifrån vanliga Jord- och Salt-arter; och kan således Vattnets nyttjande, jämte tjenlig Regime, blifva för hälfan gagneligt. Öfver hvilket alt bevis genom utdrag af Protocollet skulle utfärdas. Är och dag, som förr skrifvit står.

Estet befallning

AND. BIRGER KIELLMAN

Denna nya Hälso-brunn har på två år gjort mycken upmärksamhet och ditsamlat en stor hop sjuklingar; men frugtansvärdt är, at det stora hopp man gjort sig om dess kraft, icke låter upfyllas, hvartil ganska många anledningar visa sig, hållt Källan både skall uttorka i heta Somrar och aldeles tilfrysa i kalla Vintrar. Emedlertid har Herr Riksvårdien HIELM under händer en utförlig granskning af Vattnets bestånds delar, som låter blifva införd i K. Vet. Academiens Handlingar.

J. L. O.

Embets-Berättelse.

Til följe af Kongl. Maj:ts nådiga Instruction, får jag i ödmjukhet til Höglofl. Kgl. Collegii Medici aflämna berättelse, om den

uti mit Läkare-District Roslagen, under slutet af förledne Höst sig yppade gångbara Epidemie, samt en och annan färskilt Casus til sit förhållande och botningslätt anföra.

Hela Hösten har afloppit utan särdeles Epidemiske Sjukdomar, utom det, at en envis Feber, sedan början af Augusti månad, yppat sig uti Såtra By och Edsbro Socken, där den liksom sporadiskt grasserat til början af de tvänne sista månaderna af året, då den börjat mera utbreda sig uti Församlingen, samt sedan mera allmänt i hela orten. Jag ågde om denna Sjukdom ej någon kundskap förrän d. 20 sista December, då jag, sedan Hr. Kyrkoherden WALLNERSSON hos H. Hr. Landshöfdingen och Commendeuren anmält at en smittosam Sjukdom i nämnde By, yppat sig uppå Högberämlte Hr. Landshöfdingens anmodan, at mig om denna Sjukdom underrättad göra, samt til desshämmande taga tjenliga mått och steg, på sagde ställe mig infann.

Jag fann at denna Feber angripit de flästa i Byn, som då lågo sjuke af densamma, och hade den dödat någre på 5 à 8 dygnet och någon uthärdat til 30 dygnet.

Febren var en Synochus Catarrhalis, blandad med mer och mindre Signa Inflammationis. Sedan tjenliga Medicamenter, lämpade efter constitutio Epidemica, blifvit til
Hr.

Hr. Kyrkoherden WALLNERSSON utfände och af honom utdelade, berättar han uti et Bref til mig, at en del därefter aldeles tilfrisknat och at en del vore på båttringsvågen, samt tillägger, at ingen sedermera dödt dårstades, utom en enda, om hvilken jag dår på flället låmnade en fatal Prognosis.

Historia atq. decursus hujus morbi var följande: Den yppade sig som åfven för- målt år uti Augusti månad med omväxlande heta och köld hos somlige såsom *Prodromi*, andre åter blefvo hastigare angrepne af en fårdeles matthet samt af en utvårtes brännan- de hetta (*Calor urens cut.*) så medtagne at krafterne på någre dagar försvunno.

Alvus var måst stipata, dock understun- dom *Soluta*. *Dolor Capitis acutus*, *lingva muco albescente obducta vomitus spontaneus*, *fusurrus aurium*, stundom *difficultas deglu- tiendi*, *Pullen plenus & durus*, m. m. Mer och mindre andra signa *catarrh.* vilade sig åfven såsom *Tussicula*, *oculi squalidi &c.* Of- ta var denna Feber complicerad med Pleu- resie, hvilken merendels efter en anståld Å- derlåtning försvann.

Denna *Influenza*, har varit här så all- mån, at knapt en enda, hvarken ung eller gammal, har undvikit at i mer eller mindre grad blifva här af angrepne. Ingen af de Patienter jag haft tillfälle at sköta, har här-

håraf dödt; den Cur-method jag nyttjade var följande:

Ibland Evacuantia har constitutio Epidemica måst fordrat Åderlåtning, hvarest Emetica, då Indication därtill varit, blifvit använde; men i synnerhet flere gånger repeterade Laxantia, där en saburra, versus Inferiora och tubi Intestinalis protrusio var närvarande, hvilken gaf sig tillkänna genom pondus & dolor vagus artuum inferiorum, cum tensione regionis hypogastricæ & alvo irregulari.

Efter föregående Evacuantia föreskrefs en Regimen Diaphoreticum af stitigt nyttjade Potus Calidi samt mot quållarne Roob Iunip. & Sambuci och Pediluvia.

Under decursus morbi nyttjades Solventia och ibland desse stundom Refrigerantia, stundom incidentia efter Sjukdomens olika förhållande.

Koppör (Variol.) har ock varit gängbare härå orten, jag har ej haft tillfälle at sköta någon Kopp-patient, men händelsevis träffade jag uti et Hus tvånne Barn, angripne af det slaget man kallar Segregatæ, dock skola flere af Allmogens Barn i denna sjukdom blifvit döde.

En Stånds-person af 70 års ålder, som i många år varit besvärad af Stenpassion, och tid efter annan framfödt små Stenar til storlek af Knappnäls-hufvuden och Ruslin-kjerner,

nar, samt ofta förmärkt Stengrus uti Urinen, blef under Jul-hålgen ganska håftigt antastad af en Colique, samt en Subita retentio Urinæ. En håftig värk infann sig uti Regio Lumbaris, sträckande sig öfver vänstra sidan af Magen där Uretheres framtåga. åt Blåsan, håftiga kräckningar följde härpå, samt en ständig Conatus mingendi. Bud afgick då på aftonen at kalla mig, och vid min ankomst fann jag Patienten i den måst beklagansvärda omständighet.

Så vål af Prægressa, at Patienten ofta haft Coliquekänningar, varit besvärad af gickt, en svag Mage med åtföljande flatus & ructus, som af de närvarande svåra Symptomerne, kunde jag sluta, at detta var en Nephritis Symptomatica.

Vid hvar och en påkommande Paroxy sme, hvars öfvergång ej lämnade lång remission, måste den sjuke antaga flere vredne ställningar, öfver Sången, förenade med skrik och convulsioner samt Feber-aktig Puls. Jag anstälde strax vid min ankomst en Venesection, kl. 5 om morgonen, och låt en stund därefter den sjuke lättas uti Karbad, som förskaffade den sjuke obeskrifvelig lisa, hvarester Olje-dukur öfver Regio Ossis Pubis och Hypogastrica, samt öfver Os Coxygis applicerades. Desse ömsfades med Fomentationer af Garnhårfvor kokte uti Mjölke och Vatten. Flere repeterade Lavementer bestående af

De-

Decoct. Rad. Alth. hvaruti Terebinth. Venet. med Åggula blandade, skaffade den sjuke betydlig lindring. Hårunder låt jag den sjuke nyttja lindriga Diuretica samt Infusion af Fol. Malvæ, för at om möjligst var befordra Stenens bortgång, samt vid de svåraste anfallen, Opiater, hvilket alt hade den goda värkan at jag framemot middagen kunde känna Stenen i Medieteten af Urethra; jag förlokte at med handgrep underhjelpa Stenens fortkomst, men då detta ej lyckades mig, i anseende til Stenens storlek, nyttjade jag et Instrument af Stål, hvarpå Hofrådet Doct. HEISTER gifver anvisning *). Då jag med detta Instrument hant komma emellan Canalens vägg och sjelfva Stenen, fick den därinnanføre stockade Urinen luft at framtrånga, hvilken åfven i stor myckenhet framrann, af et grummel-aktigt och tjockt utseende. Jag måste här använda få til fågandes all min styrka, innan jag kunde få denna Sten bort från Urethra, som til storlek och skapnad liknade en större Mandel vid Basis mera trubbig och utvidgad och dess Apex spitlig med en liten protuberence på ena sidan. Sedan Stenen var borttagen kände den sjuke en obeskrifvelig lisa och lätthet i hela kroppen.

Föl-

*) Vid. Doct. HEISTERS Chirurg. Tryckt i Hamburg 1747, Planch. I. h. R.

Följande morgonen klagade Patienten öfver ömhet uti Canalen, samt öfver en involuntaria Urinæ amiffio, som mycket oroade honom, men några Tonica som efter hand nyttjades, förtog snart denna olågenhet. Patienten befinner sig nu aldeles väl.

Vid detta tillfälle får jag den åran at något nämna om den under min tillsyn varande Curhus-Inrättningen uti Norrtelje.

Den har tagit sin början under min företrädares afl. Doct. LUNDAHLS tid d. 1 Julii 1791, och har denna menskligheten hedrande Inrättning, at tillskrifva H. Hr. Landshöfdingen och Commendeuren sin uprinnelse, som både genom egne och andre ömlinte och hederlige Medborgares sammanstötter, förseft denna Inrättning med et årligt underhåll, så at elofva Veneriske kunna på en gång åga fritt underhåll och skötsel.

Huru välgörande denna Inrättning både varit och är för orten, intygar nogsamnt den så väl af afl. Doct. LUNDAHL, som af mig förda Journal och förteckning på antalet af de personer, hvilka behåftade med de gruffamaste utbrott af Venerisk smitta i alla grader, hafva största delen, några få incurable undantagne, lyckeligen och väl curerade utgått.

Utom denna Journal sker årligen et utdrag på de personer, som inkommit och utgått, jämte berättelse om deras sjukdom, som insändes til H. Herr Landshöfdingen och

Commendeuren, hvilken sedermera öfverlämnas til Seraphiner-Capitlet, som lårer skänka en årlig Summa af 300 R:daler åt detta Cur-hus. Norrtelje d. 8 Julii 1795.

SVANTE BJÖRKLUND.

M. D. & Prov. Med.

Utdrag af Bref til framl. Kongl. Coll. Medici Präses, Arch. och Riddaren BÅCK, från H. C. GERSONIUS; dat. Tunis d. 1 Martii 1795.

... Så framt Försynen unnar mig lefva, tänker jag at vidare fortsätta min resa til Alexandria, Smirna, Constantinopel och genom Ryssland til mit kåra Fädernesland; men emedlertid hoppas jag kunna vara, medelst ospard möda och trägen upmärksamhet den Lärda verlden til någon nytta, åtminstone här å orten, där jag årnar tilbringa min måsta tid.

I tvånne års tid har jag frequenterat Spaniska Hospitalet härstädes under 2:ne Måns handledning, den ena uti Chirurgien och den

andra uti Medicinen, båda äro Italianare af ganska god reputation.

Jag är nu regerande Beyens Svärfaders Läkare på Stat, äfven för Danska och Svenska Hufen, och oagtadt Staden är försedd med skickelige Läkare af åtskillige Christne Nationer, Judar och Araber, så har jag ändå genom et flitigt bemödande hunnit etablera mig med et egit Stenhus inrättadt efter Europeisk Smak, äfven ock et ganska vackert Apothek, som är det första här i Landet. Men jag försäkrar, at här vil ej allenast tid, utan ock en öfverflödigg försligtighet såsom Christen at lära känna folket, och vinna deras förtroende, emedan denna Moriska Nationen drifves af en stor illistighet. Och som jag äfven finner at dessa Mahometaner äro ganska egenkåra, så underlåter jag icke, at flattera dem och admirera alt hvad jag kommer öfver ibland dem. Jag har värdeligen varit den första, at genom mycken försligtighet få befe 2:ne deras förnämsta Kyrkor, och varit i de dödes Grafvar, dårom torde Herr Skeps-Chirurgen SJÖBORG vitna som var med Hr. Capt. SILFVERSVÅRD, honom hjälpte jag til at få komma ner i Beyens Grafvar, äfven ock där Prinsessorne ligga, som äro separerade i anseende til kön; för öfrigt beledsagade jag honom til de måst förnåma ibland Noblessen, och hade med honom 2 à 3 Consultationer, til och

med hos en utaf Prinsessorne. Jag vil nu komma til mit ändamål, för at vila hvarmed jag kan upoffra min tjenstvillighet, min Fosterjord til företräde.

Pesten har nu varit gångbar i et och et half år, faktadt af, men nu mera dageligen tiltager å nyo.

Min slägtinge Hr. General-Consul CARL TULLIN som bidragit til min upkomst, årböd mig fritt Bord, om jag ville gå in uti Quarantain, men som jag nyls förut fatt mit eget hushåll, fant jag mig ej dåruti, hufvudsakeligen för at utforska om det ej år möjligt at kunna göra någon Decouvert i denna sjukdom. Jag har således ej underlåtit upmärksamhet, ibland 6 à 700 som varit under min Practique anförtrodde, hvaribland 150 med Bölder, som ej stodo at Resolvera, utan såkrafte vågen år Operation, då de hunnit til någorlunda mognad, och i början då de visade sig, gjorde jag med mycken förmån Scarificationer; dröjde jag härmed för länge hade jag andra dagen efter utbrottet Gangrén och döden at vänta. Chinan uträttar ingen ting, oagtdt dels anteputrida kraft. Jag nyttjade den i början förlatt med Serpentina Virginiana, stundom med Rad. Rhei, åtven ock med Elixir Vitrioli Mynsichti, men fant til min stora förundran, at den sjuka ågoniskjenligen förvårrades och ofta fortskynda-

dades döden. Emetica *) och Laxantia, samt Åderlåtning, betog genast krafterne, så at det nästan aldrig slog felt at den sjuke efter 2:ne dygn satte lifvet til. Men uti Decoeten af Flores Arnicae har jag funnit et vållignadt Medicament, och fortfar ännu med den samma, såsom et Arcanum til Publicquens tjenst, och nu nyligen, begynt at författa den med Extractum Thebaicum ifrån 16 gran til och med 40 Pro Dosi ibland de infödde, men 1, 2 à 3 gran endast för dem som ej äro dästomer vane vid Climatet. Och genom detta medel har jag ådragit mig mångas förundran, dock uträttar det ingenting då Gangren visar sig. Preservativerna äro här som annorstädes i Europa; Camphora cum Musco, Acetum Aromaticum &c.

En Turkisk Läkare, behagade efter en Operation låta samla allt Vahret i en trasa och af Jalousie behändigt practisera den uti min Räckficka, som jag förde på min kropp i 3 dygn, och af en händelse då jag sökte et Instrument fick jag handen däruti; med håpenhet, utan at tänka vidare om påföljden, slängde jag detta bort uti Gården, hvaråst min Hund, som jag för smittans skull låtit

E 2

ra-

*) Torde vara för hastigt dömt om Emetica. Trovärdige Auctorer hafva af dem rönt mycken nytta i Pest, under sista Turkiska kriget. RSD.

raka, gick och lucktade därpå, och blef genast smittad och sjuk inom 4 à 5 timmars förlopp. Men utan at vänta et ögnablick, låt jag frottera honom helt och hållit med Olja; icke des mindre efter 2:ne dygn visade sig Bölder, som gick til mognad, och öppnades så at han ännu lefver.

Jag har gådt så långt med mina Observationer på Pesten, at jag träffat 2:ne tecken, nåttan fåkra som tiden mera får utvisa, det ena är ifrån första dagen då Pesten utbryter, om han står at rådda eller ej, och skjer med et Koppglas, och det andra är at se på hvitögat, hos en frisk Menniskja om den har disposition til smittan, och om den samma kan gå väl igenom.

Pesten är en grufvelig Sjukdom, stundom ser jag folk slupa på Gatorne, stundom dö de i min famn under det jag förer Skjeden til Munnen med Medicamentet. Ja til och med Hundar, Kattor, Höns och Dufvor dö däraf, som jag sedt med egna Ögon, och Svenska Consulen med flere, intyga at under den Pesten som gick här för 10 år sedan, såg man små Sparfvar falla ned til marken.

Jag har emedlertid gjort et sammandrag, hvarmed ännu continueras, öfver alt det jag kan göra mig begrepp om, beträffande Pesten, om orsaken, Smittans fortplantande, undvikande, och öfver de måst tjenliga medel så tör invärtes som utvärtes bruk. Min
ny-

nyfikenhet har ledt mig ända til Turkiska Baderne under Pest-tiden; utom dets har jag äfven gjort mina Experimenter med Bloden, Urinen, m. m. efter dem som legat i Pesten, men med Materien som efter Suppuration, slipper utur Bölderne, har jag ännu ej vågat göra något försök, i fruktan at vinna fyra Bråder til belöning, dock har jag tagit därpå på en Kåpp och strukt på fyra Kattor under Nosen, den ena fick dagen därpå en yrsel och lopp rundt omkring til dets han stupade med utsträckta Ben; och hos de andra tre märktes ingen ting, men jag blef aresterad i 4 timmar innan jag hant förklara mig, sedan det blef anmält hos Beyen, ty Morerna trodde at jag sökte därmed kringföra Smittan, men som hvarken de sjelfve, ej eller Kattorne hålla Quarantain, så slapp jag Arresten, och lofvade jag inom mig sjelf, at ej gå för Publiqt med mina försök. Engelska Consulen ligger mycket efter mig at lämna i hans händer mina anmärkningar, men som hederlig Svensk bör mit Fädernesland vara mit föremål, således hoppas jag framdeles kunna vara i stånd at presentera inför Kongl. Collegium en hop andra anmärkningar, i synnerhet om Veneriska sjukdomar, som ofta botas väl och helt enfaldigt utom minsta Mercur. Jag roar mig äfven med Zoologien och Botaniquen, och at uprätta mig en Materia Medica öfver alt det som

meriterar ifrån dessa orter. Framdeles skall jag äfven lämna en beskrifning om 2:ne varma Bad härstädes, det ena innehåller Alun, och det andra löper på Gips. - - -

Uti Kongl. Lazarettet i Stockholm hafva 659 Personer blifvit vårdade, under sistl. år 1794, för nedanskrefne Sjukdomar:

Veneriske af alla grader	-	-	238.
Febrar af flera slag: Frofs-, Remiterande-, Catarrhal- och Hetlige			
Febrar	-	-	99.
Utlags-Febrar	-	-	2.
Tårande Febrar, och Lungfot	-	-	13.
Diarrhéer	-	-	19.
Vattufot	-	-	63.
Våderfot	-	-	2.
Skörbjugg	-	-	16.
Kikhosta	-	-	1.
Chroniska Sjukdomar, såsom: Lamhet, Gickt, Torrvärk, Ledstynad, Sinnesfvaghet, Convullioner, Moderpassion och andra Nerv-sjukdomar, Maskplågor och			
fvag mage	-	-	31.
Bräck	-	-	5.

Transp. 489.

Utlag: Skabb, Reformar och ond-	
artade Sår på hufvudet - -	40.
Inflammatoriske Var- och Mjölk-	
fvulster, flere slags Rötsår och	
Kallbrand - - - -	46.
Vattukräftan - - - -	2.
Blodfår och svåra Contusioner -	9.
Arm-, Lår- och Ben-brott -	32.
Ledvridningar - - - -	8.
Åkommor som fordrat Chirurgiska	
Operationer: Vattubräck, Har-	
mynt, Scirrher, Hölse-fvulster,	
Var-samling i Bröftet, Hufvud-	
skåls-brott, som fordrat trepane-	
rande, och obotlige lemmar som	
blifvit amputerade - - - -	22.
Ögonsjukdomar, af hvilka 5 styk.	
blifvit opererade för grå Starrn	11.

Summa 659.

Af detta Sjuk-antal hafva varit be-	
hållne ifrån år 1793 - - - -	64.
Intagne år 1794 - - - -	595.

S:ma 659.

Dåraf äro:

Utgångne friske eller förbättrade -	516.
Döde, af Mankön - - - -	37.
- - - - Qvinkön - - - -	42.
	<hr/>
	79.
Behållne til år 1795 - - - -	64.

E 4

S:ma 659.

Sjuke i Province-Lazaretterne år 1793.

Södertelje	-	-	-	III.
Vexiö	-	-	-	122.
Halmstad	-	-	-	43.
Mariåstad	-	-	-	32.
Upsala	-	-	-	37.
Uleåborg	-	-	-	42.
Visby	-	-	-	34.
Nyköping	-	-	-	46.
Calmar	-	-	-	71.
Salgr. i Gøtheborg	-	-	-	176.
Örebro	-	-	-	26.
Gefle	-	-	-	64.
Vasa	-	-	-	34.
Linköping	-	-	-	85.
Christianstad	-	-	-	55.
Vennersborg	-	-	-	51.
Vesterås	-	-	-	84.
Hernösand	-	-	-	35.
Tavastehus	-	-	-	30.
Jönköping	-	-	-	105.
Lund	-	-	-	70.
Borås	-	-	-	63.
Fahlun	-	-	-	64.
Umeå	-	-	-	28.
Åbo	-	-	-	82.

 S:ma 1590.

Af disse åro friske utgångne	-	1139.
Förbättrade	-	130.
Obotelige	-	61.
Döde	-	69.
Qvarliggande vid årets slut	-	191.

S:ma 1590.

Veneriske härbland voro 878.

I Lunds Lazaret hafva år 1793, 70 Personer varit vårdade, af hvilka 18 haft Veneriske åkommor, 25 hvarjehanda andra invärtes Sjukdomar, Frossor, Vattusot, och 20 allehanda utvärtes, Benfår, Ros, m. m. Af disse åro 43 utgångne friske, 9 förbättrade, 11 obotelige och 7 qvarblefne vid 1794 års början.

Dito för år 1794.

Södertelje	-	101.
Vexiö	-	172.
Vennersborg	-	63.
Vesterås	-	77.
Hernösand	-	44.
Cuopio	-	18.
Nyköping	-	40.
Christianstad	-	45.
Mariåstad	-	45.

Transp. 605.

			Transp. 605.
Fahlun	-	-	56.
Umeå	-	-	39.
Tavastehus	-	-	27.
Linköping	-	-	106.
Salgr. i Götheborg	-	-	153.
Borås	-	-	100.
Upfala	-	-	46.
Vasa	-	-	36.
Åbo	-	-	115.
Jönköping	-	-	102.
Halmstad	-	-	37.
Örebro	-	-	32.
Gefle	-	-	50.
Uleåborg	-	-	39.
Visby	-	-	48.

S:ma 1591.

Af desse åro friske utgångne	-	1149.
Förbättrade	-	118.
Obotelige	-	47.
Döde	-	73.
Vid årets slut kvarliggande	-	214.

S:ma 1591.

Med Venerisk smitta behäftade 891.

Uti Sahlgrenska Sjukhuset hafva förledne året 1793, blifvit vårdade 176 Personer, i hvarjehanda sjukdomar.

Af dessa åro:

Friska utgångne	-	-	-	125.
Förbättrade	-	-	-	13.
Obotelige	-	-	-	6.
Döde	-	-	-	13.
Qvarliggande til år 1794	-	-	-	19.

Säma 176.

Utaf dessa hafva 52 betalt 4, 6 eller 8 Sk. för dygnet som de där blifvit skötte, samt 124 blifvit fritt vårdade på Inrättningens bekostnad. Utaf 63 Barnaföderskor voro tvänne qvar från år 1792 och på samma år förlösta; 3 n. utaf de til ingångna året qvarblefna voro vid 1793 års slut oförlossade; och af de öfrige 58 åro födda 29 Gossar och 24 Flickor lefvande, samt 5 dödfödda Gosse- och 1 Flickebarn, tillsammans 59 Barn, hvarutom 2:ne Gossar och 1 Flicka kort efter födelsen aflidit. De sjukas förplågningsdagar hafva utgjort 7171 dageliga Portioner, hvilka fördelade på omkostnaderna för föda, Läkemedel, Kläder, Ved, Ljus och uppafsning, utgöra 9 Sk. 5 Rst. Specie, som hvarje persons dageliga skötsel kostat Inrättningen.

PEHR DUBB.

Uti Barnfångshuset Pro Patria åro 1794,
128 Barnaföderskor emottagne, förlöste och
skötte, af hvilka 22 haft egne rum. Friska
utgångne 124 och 4 döde. Barnen voro
130 och 2:ne födde Tvillingar; Gossar voro
68 och Flickor 62, bland dem 4 dödfödde.

*Extract af Sjuk-Journalen i Uleåborgs
Stad 1793, inlämnad til Kongl. Col-
legium Medicum af Stads-Physicus
Assessoren Doct. JOH. ADOLF DAHL.
GRÉN.*

Röt- och Flufs-Febrar	-	-	62.
Skarlakans Febrar, som måst grassera- de i April och Maji	.	.	100.
Lungfot	-	-	1.
Gikt ock Rheumatisme	-	-	39.
Skjörbugg, med och utan lärnad	-	-	14.
Maskar	-	-	16.
Veneriskt ondt, i flera grader	-	-	8.
Colik, Cardialgie och Hysterie	-	-	12.
Svår Flufs-Hosta	-	-	12.
Hals-Flussar	-	-	30.

Transp. 294.

Ne.

Transp. 294.

Nephralgie, eller Njurn-grus passion	-	4.
Smitt-Koppor flere arter	-	60.
Colik, eller Ref af Syra hos Barn	-	8.
Ref-orm, Skabb och Utslag	-	17.
Pleuresie, flere slag	-	8.
Rolen, med och utan färnad	-	11.
Cholera och biliösa Diarrhoeer	-	22.
Apostemer, Bölder och uppsvällda Kjörtlar	-	27.
Misfall och Barnsängs följder	-	9.
Rötfår	-	2.
Gyllenåders-Krämpor	-	2.
Fåriska Sår	-	20.
Luxationer, Contusioner	-	14.
Fulslag	-	4.
Tränsjuka och Hectisk Feber	-	2.
Otalgie eller Öron-Var-Flöd	-	2.
Öfverflödigg månads rening	-	2.
Lymphatisk svulst vid Knäet	-	1.
Svår Tand-sjuka	-	7.
Gulfot	-	2.
Andtåppa och Vattufot	-	7.
Månads-Skalf	-	1.
Blodspottning	-	2.
Slag	-	5.
Lifmoder-Blodflöd	-	1.
Drunknad	-	1.

Transp. 535.

		Transp.	535.
Kikhosta, härskade i Julius, Augustus och September	-	-	42.
Qväfte af Åskeslag	-	-	3.
Torsken hos Barn i Munnen	-	-	1.
Cocyta eller Trollskott	-	-	2.
Ögon-sjukdomar	-	-	6.
Benbrott	-	-	1.
Tarm-Inflammation	-	-	1.
Scrophler	-	-	1.
Bräck	-	-	1.
		S:ma	593.

Af desse blefvo friske	-	-	555.
Ännu sjuke vid årets slut	-	-	32.
Döde	-	-	54.

S:ma 641.

Bland de döde voro, af Skarlakans-Feber en gammal och 8 unge, Smittkoppor 15 unge, Ympade med Koppor 48, Drunknade 3 stycken.

Utdrag af Prov. Medici i Upsala Län
 Doctor JONAS P. HALENII Embets-
 Relation för år 1793.

Väderleken.

Högsta Kölden i Januarii månad 10 gra-
 der; en enda dag 19 grader, i Februarii
 och i Martii 9 grader. Nattfrost den 1 och
 21 Junii. Åska i Julius den 7, 17, 19, 21
 och 30 ovanligt stark; Värmen slöts den 22
 Augusti, då Nattfrosten åter märktes; i början
 af December, ända til den 16, köld til 15
 och 22 grader.

I Rasbo Socken härskade vid årets bör-
 jan en Farlot. Ingen af dem jag såg yrade,
 fast det sades, at många äfven haft håftig
 yrsel. Ej håller märkte jag hos någon Sub-
 sultus Tendinum. Men Diarrhé sades varit
 allmän, nästan hela Sjukdomen igenom. Huf-
 vudvärken ganska håftig. Conatus Vomendi
 och Kräkningar, åtminstone då de först bör-
 ja at sjukna, sades de måsta hafva, äfven
 ondt i Halsen med svårighet at svälja, som
 dock efter några dagar sades uphöra. Men
 jag

jag hade ej tillfälle, at hos någon se Sjukdomen i sin början. Hos dem jag såg var Tungan mycket litet oren, just icke håller torr. Då tecken til båttring börja märkas, som ej skjet förr, än efter 3 à 4 veckor, så de, efter berättelse, antingen ondt i Ögonen, eller ock mista de hörslen, som dock sedan smänningom förgår. Många hafva varit angrepne af denna Feber och flere af dem blifvit döde, i synnerhet innan de fingo Medicamenter at nytja, hvilka sedermera gjordt god och önskad verkan hos dem, som i tid och rätteligen nytjat de samma. Cur-metoden hafver varit den vanlige i sådane Febrar, hvarvid jag dock tillika haft afteende på den här så allmänna Diarrhen, äfven på svårigheten i Halsen. Merendels hafva flere sjuknadt i et och samma Hus, och i somliga hela hushållet, den ena efter den andra. I början af Maji månad hade denna Farlot i det måsta affstadnat.

Uti Bålings Socken, i en enda stor By, har äfven i början af Våren en dylik Feber nästan mangrant i alla Gårdar grasserat, af hvilken äfven 5 à 6 Personer i sin bästa ålder blifvit döde.

Måsslingen, som förledne Höst började här i Staden blifva gångle, har sedermera continuerat nog allmänt, hela Vintren och Våren igenom, och börjat blifva något svåra-

rare Vårtiden, än förut, så at hos en och annan en Peripneumonie tillslagit. Dock hafva ganska få Barn dött i denna Epidemie. Vårtiden hafver denna Farfot äfven spridt sig ut til Socknarna här omkring Upsala.

Midt i Julii månad yppade sig en svår Feber vid en Sätsgård uti Tibble och Ålands Socken, hvaruti, inom 3 dagar, 10 Personer insjuknade. Och då desse efter 3 à 4 veckors Sjukdom började visa tecken til bättring, utom 2:ne, hvilkas Sjukdom varade i hela 7 veckor, sjuknade åter i samma Hus 4 Personer in, och ibland dem Herren sjelf i Hufet, utom det at Sjukdomen nu äfven började sprida sig ut til kringliggande Torpen.

Af den mig lämnade ganska noga beskrifning på Sjukdomens förhållande, kunde jag ej annat sluta, än at det voro en Febris Biliosa Nervosa. De gingo alle några dagar förut hängsjuke, af Hufvudvärk, Magfveda med knipningar öfver Nasfen, som kommo och gingo, och en stundtals öfverkommande trötthet och mattighet. Men omsider måste de med allvare intaga Sängen, då någre hade conatus vomendi, äfven små obetydeliga Kråningar, som med ljumt Vattens drickande ej kunde vidare befordras. Måst alle fingo då tillika någon Näsblod, som dock snart aftadnade. I början var mycken benä-

genhet til sömn, men sedermera lågo de måst i en ständig Stupor, ock klagade, under det de något rörde sig, endast öfver Hufvudvärken. Febrén syntes vara mycket lindrig, nästan utan all febrilisk puls och åfven utan törst. Små kalla rysningar kände de ibland, hvarefter tyktes följa liten starkare hetta och Feber. Tungan var mycket oren och tjock af en hvitaktig slem och smaken alltid mycket båk på alt hvad dem gafs. I början af Sjukdomen låto 4 af desse Sjuke öppna Ädren på sig, af eget bevåg. Men hos desse blef mattheten sedan starkare och Sjukdomen åfven långvarigare, än hos de andre. Eljest nytjades i början Laxer-piller, och sedermera lyrlic drick, åfven med litet Vin blandad. Då 10 à 12 dygn voro framledne förloktes at gifva dem Decoët af Trifol. Aqvat. Detta hade hos en 30 årig Karl den verkan, at genast en stor Lumbricus igenom kråkning bortgick, och sedan igenom nästa stogång flere dylike, men efter berättelse, sönderlitne. Och hos en annan 50 årig Man uppkommo igenom Halsen, utan kråkning, 2:ne stora Lumbrici, med verkelig fara för den Sjuke at däraf blifva qvåfd, om de ej af en annan med handkraft blifvit utdragne.

Trenne Besiktningar hafver jag förrättadt, nämligen:

Den

Den 11 Januarii på en Karl, som natten emellan den 29 och 30 December, efter et kort vistande i Hållstugan på Tible Gästgifvaregård uti Ryd och Nås Socken, där hastigt dödt, utan at man därtill kunnat veta någon orsak. Vid Obductionen och Befiktingen kunde ej håller någon egentelig orsak til så hastig död igenfinnas.

Den 5 Maji på en i Ultuna ån, här i Bondkyrko Socken, funnen död Gosse, liggende på Vatnet uppfluten. Med hvilken dock ingen ting mera kunde företagas, i anseende til redan öfverhand tagen röta, ån at, så mycket möjligt var, efterse, om någon utvårtes våldsamhet varit Kroppen åfogad, innan han kommit i Vatnet och drunknat.

Den 5 Augusti på et å lönn lagt nyfödt Barn, igenfunnit i en Ångsbacke i Rasbo Socken, hvilket, efter Modrens egen berättelse, skall blifvit framfödt och ditlagt i början af Junii månad. Uti den mig tillskickade ganska väl förseglade Asken befant jag ej annat, ån separerade Benen häraf och en mängd af krypande Insecter, alt invecklat uti ohyggeligt smutliga trasor.

Väderlek och gångbara Sjukdomar i Stockholm, månaderne Julius, Augustus, September, October, November och December 1793.

Julius.

Barom. högst 25,77. d. 10. 11., lågst 25,31. d. 2. — Therm. högst 28 gr. d. 11. 15. 21. middagstiden. — Vinden måst V. med måsta dragning åt N. — Rågn den 1. 3. 5. 6. 7. 8. 12. 18. 20. 22. 25. 30. — Åska d. 6. 7. 12. 18. 30.

Augustus.

Barom. högst 25,85. d. 3., lågst 25,08. d. 17. — Th. högst 26 gr. d. 1. 2. — Vinden mycket S. med ömle svängning. — Rågn d. 6. 9. 12. 13. 14. 16. 18. 22. 24. 27. 29. 30. 31. — Hagel d. 13. — Åska d. 2. f. m.

September.

Barom. högst 26,05. d. 22., lågst 25,10. d. 4. — Ther. högst 20 gr. d. 28. — Vinden ombytlig, S. V. N. O. — Rågn d. 1. 3. 4. 5. 8. 9. 12. 13. 16. 17. 18. 25. 30. — Hagel d. 25.

October.

Barom. högst 25,84. d. 13., lågst 24,84. d. 8. — Therm. högst 15 gr. d. 1. 2. lågst 1 gr. k. d. 22. — Vinden måst SV. med ombyte åt N. — Rågn d. 4. 7. 10. 25. 26. 28. — Snöflask d. 21.

November.

Barom. högst 25,96. d. 19., lågst 24,05. d. 18. om morgonen 24,03. om midd. — Therm. högst 8 gr. d. 14., lågst 4 gr. k. d. 4. — Vinden måst V. med dragning måst N. — Rågn d. 1. 11. 12. 14. 18. 28. 30. — Snöflask d. 5. 6. 7. 8. 9. 25.

December.

Barom. högst 25,83. d. 27., lågst 24,76. d. 11. — Therm. högst 4 gr. v. d. 17. 18. 19. 20. lågst 16 gr. k. om morg. d. 9. 13. — Vinden N. med dragning til V. och sluteligen O. — Rågn d. 17. 19. 23. — Snö d. 1. 2. 10. 13. 16. 28. 31. — Hagel d. 20.

Sommarmånaderne började Måslingen minskas, alt som de fläste Barn nu igenom-

gådt honom; Intermittente Febrar och sparsamt Rödfot märktes.

Höftmånaderne märktes Intermittente- och Catharrale Febrar, Halsflussar och Pleuresier, Sporadice, såsom följer af våderlekens tåta ombyten; hela tiden ingen Epidemie och i allmänhet mera friskt än vanligen.

Beskrifning om Uleåborgs Hålsö-vattens halt och Brunnens öfriga läge, m. m. af Bruns-Intendenten J. A. DAHLGREN.

Uleåborgs Hålsöbrunn, är belägen några famnar inom Tullporten, tätt vid Landsvägen som går åt Staden, på en lägstrand, där Elfven formerar den så kallade Brunsviken. Denne Brunn är, efter hvad jag af de äldsta Invånare kunnat utfråga, först uptagen af en Fåltskår BILLING, omkring år 1730; sedan lämnad, tils den åter af Fåltskår SALANDER 176 - upptogs och sattes i stånd, och sedan tils nu varit i bruk. Landshöfdingen JÄGERHORN tillatte Doctor CARGER som Bruns-Intendent, til dess jag hitkom, då Lands-
höf-

höfdinge-Embete och Magistraten tvistade om bättre rätt, at tillåtta Bruns-Intendent, och år 1786 den 29 Julii, vid 50 R:dalers vite, nekade mig all befattning med Brunnen. Därpå föll, vår evigt saknade GUSTAFS, allerhögsta Dom 1787, som förenade Physicaten evärdeligen med Intendentskapet, til hvilken dubbla lysla Staden åger rätt välja en af Kongl. Collegio årkänd habil Doctor, som undfår Konungens fullmagt därpå.

Söder om denna Brunn är Staden, hvilande på en sluttande Hafsstrand, af hvit fin Sand; väster och norrut är Elfven, och några låga Vattusjuka Holmar, dels med Plantager på, dels bevuxne med Vide-buskar. Österut möter en Skogsbacke, några små åkrar och Ångshagar. Norrväst om Brunnen har Herr JULIN, vår snälle och belåfna Apothekare, en vacker Kryddgård til en vidd af et Geometriskt Tunneland; hvars täcka gröna gångar, samt Gräsbevuxne Sofa, med Håggträd kringkanfad, af honom benäget, äro upplätne til spatser och umgängesställe för Brunsgåsterne; så mycket beskedligare af honom, som inga Fotvandringnegder eljest vore at tilgå. I denna Plantage, har han utom de flästa Köks krydder, äfven flera Låkedoms-örter, som här icke växa vildt, som Malört, Chamomilla, Menta, Melissa, Libbesticka, Conium, Rosa Ca-

nina, Syringa off. och dubbla Rosor, med flera. Genom en Vattenkonst-rånna som ånda från Elfs-riveret hämtar Vatten, har han med 52 R:dalers kostnad, ock i en rund, med skrank bevarad Bastin, lockat Vattnet at spruta hela famnen högt, så til nöje, som nytta. Hans myckna här nedlagda kostnad, har nu genom sednare af Elfs-is och Jordras gjord åverkan, förökats.

Jordmon omkring Brunnen, är en röd Lerblandad flolågrig Sandbådd, som i några hundrade famnar stiger i dagen, med här och där iftrödde större och mindre Stenar, bestående af en svartgrå Granit, genomslatt af tränga quartsgångar, enligt Herr JÜLINS utforskning. På Backarna finnas så kallad *Sjelff-åtsfen*, hvarom han också ingifvit å annan ort sin undersökning; men inga Jordfaste Stenar eller Berg finnas. Kring och inom Brunsnejderna växa åtskillige örter. Bottnen, af den mellan Staden och Brunshuset varande vik, består af Sand och gyttja efter förmultnade Självväxter. Bruns-bottnen håller samma ämne, med stark Järn-ochra, som afloppet, i Bruns-rånnan nog ömngt utvisar. Öpningen inom Bruns-karet är af 10 tums tvårlinia, och dess djup 28 tum. Vattenlinien ligger 9 tum öfver Bruns-viken vid medelhögd, och Vattnet inledes genom tvänne ådror, som norr-ost ifrån stryka genom en
nå-

något Lerblandad Sandmark; och Källan af-
förer omtrent 25 à 30 kannor Vatten i tim-
man.

Vattnets beskaffenhet.

På min begåran, af Herr JULINS nog-
granhet, på des kostnad utrönd, och af ho-
nom, som låker Chemicus, upplatt åt mig,
kan skjönjas, af hvad här nu följer, i försök-
vägen:

1:o, Ej märkelig föränderlig af väder-
leks-omskiften.

2:o, Nyfs upphämtadt, är klart, omärk-
ligt flötande på blakt.

3:o, I täpt Glas squalpat, uppstiga Luft-
pärlor och hepatisk lukt märkes.

4:o, Smaken svagt blåck-agtig, litet pi-
quant.

5:o, Hvarje Vinter, fylles Brunnen med
Flödvatten från Brunsviken, och fryser til is.

6:o, Tolf timmar efter uphämtningen
i öppet Glas, märkes inga luftblåsor.

7:o, Fem dygn efter uphämtningen, då
kärilet varit löst täkt med Papper, slog Vatt-
net an i gult, och öfvertäcktes med en tunn
glänfande hinna, som var gul.

8:o, Specifiqua tyngden kunde ej i briff
af vågbalk med noggranhet utrönas; men en
kanna vågde 193 lod.

9:o, Vattnets temperatur den 29 Augustus 1789 var på Brunsbottnen 3, och vid ytan 4 gr. varmt; värman uti Brunshuset 15 gr. på Svenska Therm. och Barometerns medelhögd för dagen 25,74 Decimal tum.

Med Præcipiterande och Reagerande medel fants:

10:o, Af acido vitrioli concentrato

— nitri diluto

— Salis communis

— Tartari CrySTALL

— acetofellæ och

— vini Rhenani aldeles oförändrat; således intet spår til Alkali, Kalk eller Magnesia.

11:o, Af Lixivio Tartari, oförändrat.

12:o, Tort Alkali vegetab. uppstego sina luftpärlor.

13:o, Oxblodslut fälldes om några timmar, litet blågrönt nederslag, som efter hand drog sig til bottnen.

14:o, Alk. ammon. i uns blandat med 20 uns Brunsvatten, förblef i början oförändrat, men efter 36 timmars tid, fälde några gula molntappar vid sidorna af Glaset.

15:o, Lacmustincturn, utspädd med Elfvatten til full himmelsblå, blef med tillagit Brunsvatten violett.

16:o,

16:o, Rödduk eller Bezetta rubra, lagt i et Glas Brunsvatten, gaf om en stund, en i violett dragande blekröd tinctur.

17:o, Gall-åple Pulver, gnidit i et tort Glas, gaf Vattnet straxt en hög gris de lin färg, som efter en stund mera mörknade.

18:o, Några droppar T:a Spirituosa Gallarum, gjorde med Vattnet samma effect.

19:o, Varm The-infusion, gjord med Elfvatten och med lika mycket kalt Brunsvatten blandad, verkade en Caffebun färg.

20:o, Brasilietråds-infusion, med lika mycket kalt Brunsvatten, gaf en stark svart-blå färg åt Vattnet.

21:o, Några Blysalts-Crystaller, nedfælde i et Glas Vatten, låmnade i fallet hvita trådar efter sig; och i samma mon som Sal Saturni under omrörandet med et Glasrör löstes, bekom Vattnet black färg, och klarnade då destillerad Ättika tillslogs.

22:o, Några Crystaller af Hydr. Corros. Alb. Ph. sv. förändrade aldeles icke färgen eller klarheten af Vattnet.

23:o, Koppar-vitriolen, gaf blå färg åt Vattnet.

24:o, Et kvarter Brunsvatten, med lika mycket Kalkvatten, bleknade straxt och Kalken fälades på 3:dje dygnet.

25:o, Af Vitriol martis Alun och Borax, blef Vattnet ofärgadt.

26:o, Brunsvatten 15 kannor destillerade i Glaskårl, til $\frac{1}{30}$, blef brunt; i Glasfåål låmnadt at stå stilla, fåldes ochra. Närmare afdunstadt i Glas, och siladt genom grått Papper, fatte inga Crystaller. Blandat med den på filtrum stånade ochran, och til torrhet afrokt, vog residuum 8 Scrupel. Mot slutet af kokningen, kåndes en Urinøs lukt uppstiga.

27:o, Torra Pulfret digererades med Sp. Vini Rectifits solution blef brun, smakade bitter och båsk. Spiritus afdestillerades och ur låmningen som varet fåp-agtigt Extract, drogs med destilleradt Vatten 15 gran Alk. Veget. Salitum som tydeligen røjdes, då uti solution med destilleradt Vatten, dröps en solution af rent Acid. Tart. Præcipation skedde genast, och Alk. Veget. Tartarif. föll til botten.

28:o, Hvad nu af Spiritus V. låmnades oupplöst, digererades med en liber destilleradt Vatten; solution blef mörk, och smakade båsk. Af utlakningen ficks genom afdunstning, Koksalt 86 gran, som genkåndes af Cubiska Crystaller, och språkande på Kol.

29:o, Låmningen kokades med en kannastilleradt Vatten, hvaraf 12 gran Gips fants, som kåndes af sina Selenitiska Crystaller, olöslige vid ny kokning, och ån mer då undersökning skedde med Alk. Veget., då et rigtig Alkali Vitriol uppkom.

30:o, Sifta kokningens Residuum torkadt, digererades med destill. Ättika, hvar-
 efter lämningen som var Järn-ochra, sköljd
 och torkad, vog 75 gran. När Ättikan på-
 slogs märktes ingen fråsning; ej håller tinge-
 rades hon, efter et dygns digestion, på varm
 Kakelugn, eller Solvärma. Solution afdun-
 stad fatte inga Crystaller; inkokt til torrhet,
 och i destillerat Vatten uplöst, fälde et
 grått Pulver, med Alk. Veget. som calcine-
 radt fräste med Acido Vitr. och var Kalk för-
 enad med Luftsyra, som då vog 28 gran.

31:o, Ofvannämnde 75 gran Järn-ochra
 digererades, vidare med 2 uns ren Saltsy-
 ra, 2:ne gånger; lämningen afsköljd och tor-
 kad vog 25 gran; blandningen brusade nå-
 got med Saltsyran, och blef brun, dragande
 i grönt. Klara uplösningen mättades med
 Alk. Volatile, så länge något Järn nedföll,
 hvarefter tillades rent Alk. Vegetabile, och
 älsammans lämnades at stå 2 dygn, då en
 berlinerblå fatte sig, som afsköljd och torkad,
 vog 18 gran.

32:o, Hvad Saltsyran lämnat olöst, skölj-
 des väl; en del däraf kokades och uplöstes
 med Canstique-lut. Denne solution samman-
 lopp, med Acid. Vitr. til en lim-agtig massa,
 som icke löstes. Den andre delen, blandad
 med tort Lutsalt, utstältes för Blåsrörets låga
 på Kol, då uteligen bekoms en liten gul-
 ag-

agtig Glaspårla. Således var denne liste uplösning intet annat än Kisel-jord.

Uleåborgs Mineral-vatten, befinnes:

Klart, Exper. 1 & 2, hållande hepatisisk luft, Exper. 3. Järn-åtgande, Exper. 4, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 30, 31. Gips, Exper. 29. Kalk förenad med Luft-syra, Exper. 30. Fri Luft-syra, Exper. 12, 15. Alkali Minerale, Exper. 21 = och 16, 25. Alk. Vegetabile Salitum, Exper. 27. Koksalt, Exper. 28. Flygtigt animaliskt Lufsalt, Exp. 26. Kisel-jord, Exper. 32.

Efter et medium af 15 kannor, blir halten på hvarje kanna:

Digestif-salt 1,0. Järn 1,2. Koksalt 5,7. Kisel-jord 1,7. Gips 0,8. Kalk förenad med Lufisyra 1,9 eller $12\frac{3}{5}$ gr.

Härtill kommer lös Luftsyra 12 Cub. tum; och hepatisisk luft, antages til 10 Cub. tum på kannan. Luftsyran samlades efter det sått Riddaren BERGMAN upgifvit i desÅ Afhandling om Vatten, 1776 i Upsala utgifven. Hepatiska luften skiljdes ifrån Luftsyran med Kalkvatten.

*Väderleken och gångbara Sjukdomar i
Stockholm år 1794; i sammandrag.*

Januarius.

Var Barometern tämligen jämn; högst d. 3.
25,88. lågst den 24. 24,44. — Therm.
i morgonstunden lågst under O. 6 gr.
d. 25. högst öfver O. 5. gr. d. 23. —
Himmelen måst mulen, til och med
rågn d. 4, 9, 15, 17, 23, 26. — Snö
den 2, 4, 21, 24, 26, 29. — Vinden
måst V.

Februarius.

Barom. något högre 26,09. d. 4, 5. lågst
d. 12. 24,50. — Therm. lågst d. 20.
26, 12 och 14 gr. kalt, högst d. 2, 3.
4 gr. v. i morgonstunden. — Himme-
len måst mulen, rågn d. 1, 12, 24. —
Snö d. 8, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20,
22, 23, 25. — Vinden måst S. och til
slut N.

Martius.

Barom. lika hög; 26,16. d. 9. lågst d. 19.
25,18. — Therm. lågst d. 1, 10. 3
gr. k. högst d. 22. 5 gr. v. i morgon-
stun-

stunden. — Himmelen mycket mulen, rågn d. 4, 6, 14, 17, 19. — Snö d. 15, 31. — Vinden S. och V. — Vintren var således blid; medio Martii började is-löfningen och slutades med månaden.

Sjukdomar: Halsfluss, Hosta, Snufva samt Intermittente Febrar; Koppor endast sporadice.

April.

Barom. mycket jämn; en enda dag låg den 29. 24,77. högst d. 18, 19. 25,98. — Therm. lågst den 1, 3. 6 och 5 gr. k. men de fläste hög ånda til 12 gr. värma d. 25. i morgonstunden, midd. steg den til 18 och 19 gr. d. 18, 20, 21, 22, 25, 26. — Himmel. måst mulen; rågn d. 6, 8, 15, 28, 29, 30. — Vinden måst S. med ombyten åt alla väderstrek.

Maji.

Barom. lika jämn; trenne gångor låg den 2, 6, 7. 24,84. 24,88 och 24,94. högst d. 15. 25,87. — Therm. ingen gång under 5 gr. v. d. 22. högst d. 13. 17 gr. v. morgonen. — Himmelen mycket mulen

len med rågn, snöflask 13 dagar, åska d. 11. 12. hagel d. 4. 17. Rökig luft d. 14. — Vinden mycket ombytlig.

Junius.

Barom. ännu mycket jämn, högst d. 29. 25,98. lägst d. 30. 25,03. — Therm. morg. högst d. 15, 20 och en half gr. V. midd. 27 gr. V. d. 15 och 30. — Himmeln mera klar, rågn d. 3. 5. 9. 10. 26. 27. Åska d. 13. 25. 26. Frost d. 6. 8. med 9 och 14 gr. V. om morgonen. — Vinden i första hälften måst N. sedan S. och V.

Vären var således frugtsam.

Sjukdomar voro: Envifa Intermittente Febrar, något koppor, utspridde efter ympning, några Plevritides och anginæ spuræ; i allmänhet mindre sjukligt.

Julius.

Barom. icke mycket ojämn, högst d. 1. 25,87. låg d. 28. 24,94. d. 9 om afton vid N. storm var B. 25,55, och T. föll från 19 och en half gr. V. til 12 gr. V. — Therm. morg. altid öfver 12 gr. V.

utom d. 31, 10 gr. V. midd. högst d. 1. 17. 21. 27 gr. V. — Himmeln klar til emot slutet, rågn d. 12. 13. 23. 28. 29. 30. Åska d. 4. 11. 15. 22. 27. 28. 29. — Rökig luft den 21. 22. 24. — Vinden ombytlig emellan N. och S.

Augustus.

Barom. föga ombytlig, högst 25,70 d. 23. — lågst 25,06, d. 11. 30. — Therm. högst morg. 16 gr. V. d. 3. 4. 20. 21 mid. 24 gr. V. d. 3. — Himmeln ombytlig med klart och mulit, rågn d. 3. 4. 5. 7. 16. 17. 22. 23. 30. 31. åska d. 20. 28. — Vinden måst N. med något O.

September.

Barom. lika beskaffad, högst 25,85; 25,87; d. 9. 30. lågst 25,15. d. 13. 26. 27. — Therm. morg. högst 14 gr. V. d. 24. 25. 26. Midd. 20 gr. V. d. 18. 19. — Himmeln mera mulen, rågn d. 2. 3. 5. 6. 7. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. utom flere rågnstänk. — Vinden måst N. och några få dagar S.

Sommaren var således jämn och drifvande värma,

Sjuk-

Sjukdomar voro: Remitterande och Maligne, men måst Intermittente Febrar, jämte Halsflussor och Rhevmatismer; mera sparsamt Koppor, Ros och Rödsot.

Oktober.

Barom. blef nu mera ojämn, högst 26,00. 26,12. d. 16. 17. lågst 24,88. 24,92. d. 9. 28. — Therm. morg. högst 12 gr. V. d. 3. lågst 2 gr. V. d. 26. Midd. högst 14. 13. gr. V. d. 2. 3. 5. 7. 8. 9. 12. — Himmeln mulen, med rågn d. 6. 7. 8. 9. 10. 13. 19. 21. 28. 29. 30. — Vinden måst S.

November.

Barom. mera jämn, högst 25,86. d. 23. lågst 24,74 d. 12. — Therm. högst morg. 11 gr. V. d. 6. Midd. 12 gr. V. d. 6. lågst morg. 8 gr. K. d. 26. midd. 3 gr. K. f. d. — Himmeln måst mulen, rågn d. 2. 5. 6. 7. 12. 14. 28. Snöflask d. 17. 19. 20. 21. 22. — Vinden måst N. med O.

December.

Barom. ovanligt hög; högst 26,18 d. 21. men flere dagar öfver 26,00. lågst 25,10
G 2 d. 30.

d. 30. — Therm. högst 9 gr. V. morg.
 och midd. d. 4. lågst 16 gr. K. morg.
 d. 31. 13 gr. K. f. d. midd. — Himlen
 måst mulen rågn d. 1. 3. 6. 9. 11. fnö-
 slak d. 10. 11. 13. 14. 16. 17. 23. 24.
 25. Urväder d. 30. Norrskén d. 29.
 — Vinden måst S. och O. slutligen N.

Höften var således blid, men vintrens bör-
 jan allvarsam.

Sjukdomar började nu ökas. Koppor
 kringspreddes och dödade flere fullväxte, kik-
 hosta hos barn, hos äldre en Catharral hosta
 med feber mycket allmän. Scarlatina och
 Angina var ej heller sållsynt; troligen en följd
 af det långsamma rågnet med bläst.

Läkare Nyheter.

Den 5 Junii 1794 är tjenstbyte beviljat
 emellan Pr. Med. i Calmar Assessorén Doct.
 J. G. WAHLBOM och Demonstrator Botanicus
 Dr. ZACHR. COLLIANDER.

Samma dag har Kongl. Maj:t i nåder
 tillagt Assessorén WAHLBOM namn, heder
 och värdighet af förste Lif-Medicus.

Med. Adjuncten vid Kgl. Carol. Acad.
 i Lund, Dr. LARS ABETIN död d. 20 Junii

ti 73:de året gammal. Var en Man af synnerlige infall, icke utan belåfenhet; som ogift nödgades han på ålderdomen bo hos andre och dog i Tygelsjö Prästegård.

Med. Dr. SVANTE BJÖRKLUND är den 7 Augustus förordnad at vara Prov. Medicus i Norrtelje distrikt.

Med. Dr. Hr. ANDERS NIC. FORNANDER afled d. 7 October 1794 i 80:de året gammal, af tårande Feber. Han hade studerat och blifvit promoverad i Upsala 1758. En mång-årig practique i Stockholm dels som Medicus Pauperum, dels som Bruns-Intendent vid Sabbatsbergs Brunn, hade förvärfvat honom, genom dels flit och oförtrutenhet, mycket förtroende. Efterlämnar en Dotter gift med Casseuren SAUER.

Den 16 October blef Pr. Medicus Dr. J. F. WALLENIUS i nåder transporterad til samma beställning i Helsingfors samt kort efter hedrad med Assessors namn och värdighet.

Den 15 November blef Med. Doct. EBERHARD ZACH. MUNCK befordrad til Medicinæ Adjunctus ordinarius vid Kongl. Acad. i Lund.

Assessoren och Med. Dr. GABRIEL LUND afled i Stockholm d. 12 Febr. 1795 i dels 70:de år, af en långsam Tvinsot. Han hade

studerat vid Kongl. Academierna i Lund och Greifswald; kom til Stockholm omkring 1760, blef först Medicus Pauperum på Södermalm, och därefter Practicus i samma Förstad. Var en beläst och tänkande Läkare, nog fallen för hypochondre, och vant stort förtroende. På denne Journal var han, hvad 3:dje Delen angår, en kort tid medarbetare.

Med. Dr. OLOF GALÉN är den 5 Febr. i nåder förordnad at vara Prov. Medicus i Lifgedinget af Södermanland samt at hafva sin station i Eskilstuna.

Affloren i Kongl. Collegium Med. och Stads-Physicus i Stockholm Dr. ISAC SVENSON, afled den 4 Martii i dets 69:de år, af en peripevmonia notha seu biliosa. Han var född 1726 i Östergöthland; studerade vid Upsala Academie; Promotus Doctor 1763; practiserade i Stockholm och efterträdde 1771 framledne Arch. BÖKMAN i Stads-Physicaten; Affessor i Kongl. Coll. Med. s. å. — Efterlämnar Enka, en Son och en Dotter.

Kongl. Coll. Med. Præses, Kongl. Archiatern och Ridd. af Kongl. Nordst. Orden m. m. Doct. ABRAHAM BÅCK, afsmnade d. 15 Martii af samma slags Sjukdom och på 6:te dygnet. Han var född i Söderhamn 1713, midtuti October, och således 81 år
och

och 4 månader. Hade studerat i Upsala och var en af de förste som där Promoverades 1739, reste sedan utomlands; blef antagen vid Kongl. Hofvet, Hof- och Lifmedicus, 1745 Assessor i Collegium, 1753 Archiater och Præses efter framl. Arch. EVALD RIBE. Var en arbetsam och mycket belåst Läkare; til Characteren ömsint och vänfast, uti tillämpningen af Vetenskapen nog försigtig och frugtsam; sökte Vetenskapens förkåfran och hade under sin långa Embetstid den glädje at Collegium blef mera reglerat, at Provincial-Medici öfveralt tillattes ochingo någon förbättring på sina svaga löner, samt at hvarje-handa nyttiga Läro anstalter i Hufvudstaden dels inrättades, dels förbättrades. Til det förra hörer Anatomiske och Historiæ Naturalis Professionerne, med sina Adjuncter, Kgl. Lazarettets början 1752 som nu vuxit til et dageligt antal af 70 Sångar, tvänne Barnbördshus, et privat uprättat af Samhället Pro Patria 1774 och det Allmänna under Collegii inseeende börjat 1775 genom Prof. och Ridd. v. SCHULZENHEIM, utom flere smärre Sjukhus; til det sednare hörer Informations-vårket för Barnmorskor, där nu är en Professor och Adjunct i Stockholm, en Professor i Skåne och Prov. Medici åga desutom at undervisa däruti, hvar i sin ort. Hit hörer ock de 1774 utkomne förbättrade Medicinal-författ-

ningarne; så at under hans 50:årige Läkare-inseende Vetenskapen i Fäderneslandet vunnit et lika så nyttigt som upmuntrande understöd. Önskeligt at samma lyckliga utfligt må fortfara!!!

Til Stads-Physicus i Stockholm med sätte och stämna i Kgl. Coll. Med. är Professorens och Professorens vid Theatrum Anatomicum härstädes Dr. NILS ALMROT d. 8 Maji i nåder befördrad.

Kgl. Coll. Med. Assess. Dr. JOH. BERGSTRAHL afled d. 11 Apr. 82 år gammal, af samma sjukdom som Assess. SVENSSON och Arch. BÅCK. Han hade studerat i Upsala, varit Amir. Medicus i Stockholm til 1763, och på de senaste åren föga befatat sig med Practiken. Var en redlig och driftig Man, samt upriktig Vän. Efterlämnar en Dotter, *Lovisa*, gift med Kongl. Secret. FJELLMAN.

Prov. Med. i Christianstad Doct. CARL SAUER har den 23 April undfådt nådigt Afsked, och efter honom är Med. Dr. LUDVIG B. TIELKE i nåder utnåmd.

Kgl. Lif-Medicus och Kgl. Coll. Med. Vice-Præses Doct. ERNST v. HEYDENSTAM är den - - - i nåder befördrad til Kgl. Coll. Med. Præses och Archiater.

F.D. Prov. Med. i Vadstena District Dr. ERIC RYDBECK afled därstädes d. 14 Januarii 1795 på 63:dje året gammal. Hade studerat i Upsala, var mycket arbetsam och flitig Practicus.

Sedan Kgl. Maj:t i December 1794 befant at en ny Prov. Med. fysiska i Vingåker och några närgränsande Socknar af Södermanland skulle inrättas, blef Med. Doct. JAC. SUNDIUS den 16 Apr. därtill i näder utnämnd.

Lectoren och Prov. Med. i Cronobergs Lån Dr. JOH. GEORG COLLIANDER har d. 22 Maji undfäddt nådigt afsked, och efter honom är Med. Dr. LARS SVANTE PETERSSON i näder utnämnd.

Den namakunnige Läkarn och Anatomicus H. VICQ d'AZIR dog i Paris d. 10 Martii 1795, i 46:te året gammal af en Brösts Feber. Han var Ledamot af de tre Fransyska Academierne, beständig Secreter af Medicinska Societeten, Ledamot af Chirurgiska Academien och Lif-Medicus hos sistå Drottningen af Frankrike, efter den berömde PETIT, ifrån dets 25:te år. Af hans stora Anatomiska Verk äro 5 Delar utkomne och til ännu flere äro både Kopparsticken färdige och Beskrifningarne i Manuscript, som äro inköpte af Arvingarne, til Nationen, som låter utgifva dem. Han var en af de Parisiske Lärde som gjorde sig bekant med utrikes Lärdes arbeten, som eljest ibland dem är så fällsynt. Mycket väl skrifne Eloger öfver flere sine Colleger, så väl i Academie des Sciences som Med. Societeten, har man äfven af honom. En tid företog han sig, BURFON til behag, at criticera LINNÆUS, men skall mot slutet af sin lefnad fådt annan öfvertygelse.

Om et nytt kraftigt slag af Kinabarken, från Brasilien, hafve vi underrättelse genom en i Padua 1794 tryckt Afhandling, kallad: *Offervazioni sulle proprieta della China del Brasili*, di ANDREA COMPARETTI, 72 p. 8:o. Denna Bark kom 1793 från Portugal. Dels kraft har bevist sig mycket värklamare emot gamla envisa Intermittente Febrar ån den Peruvianiske. Af 2 drachmer genom Vattenutlakning har man fådt 20 gran Caffebrunt Extract, med fina Saltskrifaller beströdt. Med Spiritus Vini blir et ljufare extract, af 1 uns $2\frac{1}{2}$ Scrupel, som likaledes viser Saltskrifaller. Under präparation med Vatten märkes mycken luft lossas.

Mot slutet af Julii 1795 blef Under-Chirurgus vid Kgl. Lazarettet i Stockholm, H. H. O. CASPERSSON befördrad til Öfver-Chirurg vid Lazarettet i Jönköping, och i hans ställe antogs Med. Cand. H. NILS BERGSTÉN til Underchirurg.

Med. Licent. NILS LÖNROTH är den 25 Junii i nåder utnämnd til Prov. Med. i Tavastehus.

Med. Licent. GABRIEL STARK är likaledes den 16 Julii nådigst förordnad til Prov. Med. i Heinola.

Prov. Med. i Vasa Dr. RUDOLF HAST har den 30 Julii i nåder blifvit hugnad med

As-

Assessors namn, heder och värdighet lika med Assessorer i Kgl. Coll. Med.

Under den 25 September 1795 har Prov. Med. i Mariästad Professorens Dr. JEFFCOTT undfärdt nådigt afsked, och efter honom är Med. Doct. ERIC JOH. OLANDER till samma fylla i nåder utnämnd.

Prov. Medici i Jönköpings Län, Assessoren Dr. AND. M. WÅHLINS Embets-berättelse, upläst i Kongl. Colleg. Med. den 1 October 1795.

Hos Kongl. Collegium får jag anmäla, huruledes nu varande Apothekaren i Jönköping, Herr DANIEL BERZELIUS, till upfyllande af Kongl. Maj:ts Nådiga befallning, och Kongl. Collegii yrkade åstundan, anlagt ganska betydliga plantager af Medicinal-växter, hvilkas utvidgande och ännu bättre bedrivande han visserligen besörgde, om icke den olyckliga ställningen mötte, at Stadens privilegier på jorden bibehöllo alla jordbitar under Borgerskapets usla handtering, utslutande alla andra än Borgersmän at därmed göra nytta. Det utmattade tillstånd som åter en till Staden bunden Ståndsperson i våra nu va-
ran-

rande Conjunctioner måtte befinna sig uti, tillåter icke Herr BERZELIUS, ånskönt uti Rikets bästa gagn, at inköpa landtågor.

Hvad jag nu egenteligen hos Kongl. Collegium vill hafva åran at herrställa, är rörande Herr BERZELIUS Rhabarber-plantage.

Han har redan detta år uptagit något til prof, och jag har förlöft den både på mig sjelf och andra, med all fördel.

Herr BERZELIUS vill nu hos Kongl. Collegium inlämna medföljande prof, jämte sin egen relation; likväl tänker han nästa år at med mera grannlagenhet, efter de lenare utkomne beskrifningar, som han icke förr kändt, gå til våga med torkningen.

Vål öfvertygad, at denna är den ägta och rätta Siberiska Rhabarbern, och at långt flere i Riket vinlägga sig om des cultiverande, anser jag ganika nyttigt för Samhället, om en så dyr drogue snart blefve onödigt at utifrån förskrifva, kunnandes i hvarje Lån flere hundrade skålpund hemma förskaffas. När det ock blifver en Nationell vinst, och des kostnad stadnar inom Riket, anser jag nödigt, at til upmuntran för dem som på sådane plantager använda kostnad och möda, denna Rhabarber icke heller nedfåles til vanpris, hvarmed all upmuntran skulle försvinna.

För det närvarande utbeder jag ödmjukast, at Kongl. Collegium råckes utlåta sig om dess godhet, och huruvida den icke allenast vid detta Apothek kan begagnas och försäljas, utan ock til andra Apothekare i lika afseende föryttras.

Det uplånda profvat var aldeles af lika godhet med framledne Professoren Doctor BERGII Rhabarber, och med den som Herr Generalen Baron EHRENSVÅRD cultiverar i Södermanland, så at ingen tvifvel är med mindre Herr BERZELII Rhabarber både är fullkomligen god och kan af sjuke med nytta brukas.

J. L. ODHELIUS.

Apothekaren BERZELII Berättelse.

År 1787 fick jag uti Stockholms Dagligt Allehanda se Herr Professorns och Plantage-Directörens PEHR ADRIAN GADDS intimation om Ryska Rhabarberns odlande, äfven samma Herres Patriotiska nit med fröns tillgång. Jag var då i Condition hos nu mera afledne Apothekaren Herr GRAPENGIESSEK, han tillåt mig nyttja en liten sång i sin trädgård,

gård, hvarföre jag från Apotheket Markattan i Stockholm förskref mig genast 1 lod af Herr Professor GADDS där inlämnade Rhabarber-frön, och sådde dem om hösten efter dess gifna beskrifning; 1789-blommade en del af dessa plantor, men en mängd af fröet gick förloradt, hålft jag ensammen hade hela tyngden af Apothekets rörelse; och därigenam hindrad at efterse fröet, som, öppet för våder, var måst bortflugit; 1790 om våhren afled min Patron, trågårdens blef det året utan all skötsel, och jag helt ensammen fick icke tid at plantera mera; samma år accorderade jag med Arfvingarne, och blef ägare af Apotheket. Hösten hyrde jag mig en lycka med fast grund, och sådde där de frön jag hade qvar; desse kommo nu frodigt up påföljande vühr; 1792 om våhren utfattes plantorna. I år, så snart nya blader började visa sig, uptog jag trenne fångar, och de största rötter vågde 5 skålp. med sina fibrer. Jag tog en af desse och torkade fårskildt, för at finna huru mycket af torkningen utdunstat, och fant vigten minskad til 1 skålp. 2 lod. För at få rötterne compacte fölgde jag Herr General-Majoren och Riddaren Baron EHRENSVÅRDS upgifna råd i Stockholms Dagligt Allehanda, at afskåra frö-stjelkarne då de börja visa sig; men detta har icke lyckats för mig; Rötterne blevo mer och

min-

mindre ihålige. Rengörningen skedde sålunda: at jag först tvättade rötterna, flyckade dem, och utskar alt hvad ruttit var; sedan lade jag dem på en vind, hvaråst icke fanns något drag, til torkning, och vändes om hvarannan dag; då jag således fant at de icke ville nog fort torka, upträdde jag dem på starka snören, med et kvarters skillnad emellan hvardera, eller mindre, alt efter deras storlek, därefter hängdes de under et tegeltak utan drag, där de torkade väl. Men för at få det rätta utseendet på Rhabarbern, var jag bekymrad, ty ju mer han torkade, ju mer blef utseendet brunt, oaktadt jag straxt efter tvättningen astog den första hinnan; åndteligen sedan han var genomtorr, skalades åter eller raspades, at han fick det utseendet som denna, hvilken jag har den åran öfverskicka til prof.

Jag har ännu 5 fångar af 8 alnars längd och 6 kvarters bredd orörde af 1790 års läning. I höst årnar jag åter utfå 1 a 2 skålpmer önskade jag kunna vårkställa, men såsom medellös fattas mig jord, och Staden tillåter inga andra än Borgare, desse få ändå icke hafva den längre än 10 år, då den åter skall på Auction uthyras til den måstbjudande, hvarföre om jag ock genom många omvägar kunde få af denna jord, vore det en betydande förlust at efter den tiden lämna henne,

ne, sedan däråf blifvit plantage-jord. Jönköpings den 24 Augusti 1795.

DANIEL BERZELIUS.

Utdrag af Kongl. Collegii Medici Protocoll, hållit uti Stockholm den 14 November 1795.

S. D. - - Och emedan det infån-
de prof på förenämde pulver, hvilket Apo-
thekaren BERGIUS medelst förskiildt påskrift år-
kändt vara af honom på defs i Uddevalla
Stad ågande Apothek tilredt, efter hvad tvån-
ne Kongl. Collegii Herrar Ledamöter inty-
gat, befunnits vid de därmed anstälde prof,
innehålla inblandning af koppar, hvarigenom
håndt, oaktadt samma pulver, med de där-
uti föreskrifne Ingredientier, varit jämlikt
konstens reglor af Kgl. Håf- och Provincial-
Medicus Doctor LEVEN ordineradt, at det haft
emot ändamålet en aldeles fridig värkan,
hvilket kunnat, om icke tjänlige medel blif-
vit genast nyttjade, förordfaka skadeliga på-
följder; hvartil kommer, at Apothekaren
BERGIUS, sedan han om misstaget af Doctor
LEVEN blifvit underrättad, emot Medicinal-
Ord-

Ordningarnes föreskrift, jämväl klandrat den Ordination, som af Läkaren blifvit gjord; finner Kongl. Collegium Apothekaren BERGIUS uti desse delar hafva et uppenbart felsteg begädt, hvarföre, och då sådant första gången emot honom blifvit anmält, samt de där af upkomne skadeliga påföljder genast blifvit förekomne, Landshöfdinge - Embetet uti Götheborg skulle anmodas, at låta honom undfå allvarsam föreställning, at vid Medicamenternes beredning bruka och nyttja all varsamhet, och påminnelse at icke klandra Läkarnes föreskrifter, såsom et ämne utöfver Apothekarnes insigt och rättighet, så kårt BERGIUS vara kunde, at en annan gång för dylike förseelser undgå det Laga ansvar som Medicinal - Ordningarne därför utfätta.

I öfrigt och som anledning torde vara, at de til oftanämnde Pulver nyttjade Ingredientier kunde innehålla någon Koppar, eller och at de til Pulvrets tilredande brukade Mortlar dels varit af Metall, dels ock icke tillräckeligen rengjorde; så skulle Håf- och Provincial-Medicus Doctor LÉVEN updragas, at uti tillkallade ojäfaktige Personers närvaro, jämte någon där på Orten varande Medicus, på BERGII Apothek visitation, sårdeles beträffande de uti Pulvret ingredierande Droguer, undersökning anställa, och om förloppet dermed til Kgl. Collegium med berättelse

inkomma. År och dag, som förr skrif-
vit står.

Efter Befallning

A. BIRGER KJELLMAN.

Som *Lifmoderns omsjelpning* är en i practiquen mindre ofta förekommande händelse, torde benåget tillåtas meddela en dylik casus, som jag under mitt vistande vid Penningeby Sätessgård i Roslagen, haft tillfälle se, och utan någon olågenhet för hvarken Modren eller Fostrets tilväxt, lyckligen afhjelpa.

Torpare-Hustrun N. N. 36 år gammal, af stark kropps-constitution och någorlunda god hållsa, utom en ofta påkommande prolapsus uteri, hvilken olågenhet hon fått vidkännas alt sedan lista barnfången för 5 år sedan, och som, efter hennes egen uppgift, hon fått igenom förvånd medfart, så väl under förlossningen, som medelst efterbördens våldsamma frånrisvande, insjuknade den 7 Maj f. m. efter en föregående alteration, med håftiga qual och tryckning under bröstet, jämte spänningar åt födslen. Som hon trodde detta vara moder-plågor, intog hon sin vanliga panacée af Campher-Brånvin och Kummin, som ännu mer ökade plågorna. En håftig

tig trångning på urin-gången tiltog, under hvilket bemödande hon kände lika som en hvålfning i underlifvet, helt olik den hon för kânt vid prolapsus uteri, hvarpå följde en total Suppressio urinæ. — Ofullständigt förut underrättad af et bud, tog jag Sjukdomen för en Colique, och ditfände en Gumma för at applicera et Lavement; men hvilken återkom med oförrättadt årende, sedan hon förgåfves sökt införa Lavements-pipen i rectum. Denna sade mig då förhållandet litet mer omständligt, och trodde at et misfall var å färde. Straxt efter middagen gick jag sjelf til den Sjuka, tillika med en härvarande förfaren Barnmoriska, samt fann den Sjuka, efter egen upgift, i 4:de månaden af grossellen, med hög och hastig puls, stark törst, skoftals påkommande trångningar, like Barn-vårkar, hvarunder några droppar slemmigt vatten bortgick, samt uphöjdt och ömt underlif. Man mistänkte ännu et misfall, men då Barnmoriskan åter skulle applicera Lavement, ingick ej pipen, och vid undersökningen af uteri tillstånd, funnos partierne sådane, at hon rent ut sade sig ej igenkänna dem, då knappast Orificium räcktes, up mot Symphysis pubis, och bakåt kunde hon ej långt komma för en växt eller hårdhet, som kändes i korsgroppen. Jag undersökte och fann det samma, hvilket, jämte tiden af grossellen, suppressio urinæ & alvi, gäivo mig

full anledning til en Retroversio uteri, hvar på några Casus i *Läkaren och Naturforskaren*, (3:dje och 8:de Banden) meddelas. — Jag öppnade ädren, och en half timme derefter gafs 30 droppar Tinctura Thebaica, som något lindrade plågorna och gjorde melankofven af trångningarne långre. I brist af Catheter försökte jag, at med tillbaka trykning af Uterus göra urin-gången ledig; men ännu utan någon verkan, endast under det den sjuka låg på högra sidan, framkommo några droppar brännande urin, under hvar svårare trångning. Mot qvällen utspändes blåsan up emot nafen. Garnhårfvor doppade i varmt Vatten och Olja applicerades öfver underlifvet, och åter gjordes försök med Lavement med Spruta, som nu med krökt pipa kunde införas efter korsbenets krökning, hvilket lindrade den sjuka, sedan mycket våder bortgåit. — Hela natten var orolig; dock lindrades plågorne något genom itererade emollierande Lavementer och omslagen, hvilka äfven gjorde så mycket, at litet urin, til et skedblad i fänder bortgick under hvar trångning. — D. 8:de Maji om morgonen, gick litet Urin i sittande ställning för första gången. Jag försökte då Reposition i den ställning, och efter den i *Läkaren och Naturforskaren* beskrifne methode; men fastån Moderbotten kändes litet rörlig, kunde den ändå ej verkställas för en smärtfam trykning

ning som Patienten kände öfver isbenet vid hvarje försök; men vants dock därmed så mycket, at Orificium började kännas litet tydligare, och sedan, medelst uteri tilbaktryckning afgick ymnigare Urin vid hvar trängning, med hvilken aflappning jag continuerade flere gånger i timen, hela dagen, til betydlig lindring för Patienten. — Engelskt Salt gafs i små doser, hvarest mot afton följde en liten öpning. Nu fick Patienten mer lisa och skoftals sömn, hvaremelan aflappningarne af urin fortsattes hela natten, men de blefvo mot morgonen mindre trängna, sedan en anseelig mängd urin på hela dygnet bortgått, och underlivets uphöjning därigenom mycket minskats. — Den 9:de om morgonen företogs åter Reposition, med först et, sedan tvänne fingrars införande i Rectum, men knappast kunde et finger införas i Vagina, hvilket jag fann så mycket mindre nyttigt, som det mer ökade trängseln och hindrade Operationen. — Med varsam tryckning mot Moderbotten upåt och framåt kunde nu Lifmodren fastän med mycken svårighet Reponeras, och kände jag tydligt, så väl som Patienten sjelf, då Moderbotten halkade öfver korsknölen. — Så snart detta var gjordt, och Patienten ännu var i samma ställning på knå och armbogar, bortgick med full fors ungefär et halft stop urin. Patienten lades på rygg, Lifmodren hade nu så

nedfallit, at Orificium syntes utom de yttre födflodelarne. Lifmodren upfördes varsamf och litet bakåt. Jämte tjänlig regime, förmanades den Sjuka at några dagar hålla sig stilla i fången, hvarest hon sedan ej kånt någon olågenhet, utan fortfarit i grossessen och vid min bortresa från Penningeby tycktes förlofsningen vara nära förestående. Penningeby den 27 October 1795.

JONAS NICOL. AHL.

Med. Doctor.

Afskrift utaf Kongl. Collegii Medici underdåninga skrifvelse til Konungen, daterad den 26. November 1795.

Till underdånig åtlydnad af hvad Eder Kongl. Maj:t i Nådig Remiss under d. 9:de innevarande månad Collegium anbefallt, at med skyndsamt utlåtande inkomma, huruvida det Thomas Nirain tilfogade Sår, i och för sig sjelft varit ensamt dödande, eller om, och i hvad mån Nirains, efter det han blifvit fårad, företagne rörelse, utan at förut låta låret förbindas, må kunna anses hafva bidra

dragit til den genast därefter påföljande döden, har Collegium detta mål i nogaste skårskådande tagit. Och emedan intet slags Läkare-betyg öfver den Nirain tilfogade skada blifvit ransakningen bilagt; så gifves inga andre uplysningar, än de som af ransakningen kunna hämtas, af hvilka ej med visshet kan dömmas, om såret i och för sig sjelft varit dödande. I en så tvåtydig beskaffenhet, som denne olyckshändelse sig framställer, synes den lindrigare meningen böra följas, såsom med de sig härvid företeende omständigheter måst öfverensstämmande. I anseende hvar till och som Nirain icke njutit den ringaste hjälp, utan gådt ut, och i 2:ne timmars tid legat på gården, där de ifrån jorden upstigande ångor, och luften med sin kyla omedelbarligen fått tiltälle verka på de utfallne tarmar, därigenom tillståndet ansenligen förvärrats, men genom en genast tillkallad Fältskår kunnat förekommas, förmedelst desamma snara införande, och sårets behörige vårdande efter konstens regler, hvar till kommer, at efter flere vittnens intygande, tarmarne troligen ej blifvit särade, utan våldet blott skedd på underlivets yttre betäckningar, hålft om de inom kroppen djupare belågne större Blodkåril af knifven blifvit träffade, döden i sådant fall ännu snarare bordt påfölja; så är Collegii underdåniga tanka, at denna skada är at anse såsom tillfälligt-

ligt-vis dödande, af brist på förnuftig skötsel och nödigt Läkare-biträde.

Collegium Medicum framhårdar med djupaste nit och trohet, &c. &c. &c.

At förestående afskrift är lika lydande med det ibland Kongl. Collegii Medici Handlingar förvarade Concept, betygar

A. BIRGER KIELLMAN.

På Kongl. Collegii Medici förordnande, har jag undertecknad visiterat Apotheket uti Uddevalla, och befunnit det i sådant tillstånd, som nu här nedanföre visas.

Sedan Herr Apothekaren SVEN BERGIUS om morgonen den 26 nästledne November hade blifvit underrättad däröm, at dels Apothek skulle samma dag visiteras, och at timman därtill vore utfatt til kl. 10 på förmiddagen, infant jag mig vid samma tid på Apotheket, och företog visitationen, som sedermera fortsattes alt intil middagen, och därefter et godt stycke på eftermiddagen, under all möjelig och ovanlig noggranhet, i närvaro af Herr Hof-Medicus Doctor LÉVEN, Herrar Rådmännen P. LINDBOM och J. B. HELLBERG, samt Herr Handelsmannen B. BARK.

Det

Det första göromål som då företogs, var at besöka och bese Laboratorium Chemicum, hvilket befants vara i god ordning och tillräckeligen försedt med alla årforderliga Instrumenta och Vasa, hvilka också voro af den beskaffenhet, at vid dem var ingen ting at årindra. I Laboratorio var då under arbete eller Laboration Spirit. Aromat. och Magnesia Alba.

Härefter befägos Material-Kamrarne, Gråsvinden och Packboden, hvilka alla voro fyllda med Medicinalier af alla slag, som syntes goda och upriktiga, undantagandes, at några Rötter af Rad. Taraxaci öfverkommos, som af ålder hade förlorat sin styrka, dock fants däraf et annat förråd i sjelfva Apotheke, som var godt och aldeles ostraffligt.

Sedan nu alla förenämde ställen blifvit besökta och efter behof genomsedde, vardt sluteligen Apotheke visiterat, hvilket befants vackert, snygt och städat, samt väl fournerat med goda och påliteliga Medicamenter.

Af Simplicia funnos alla och flere, än Materia-Medica föreskrifver, utökta, goda och til och med de dyrbaraste i ovanlig stor Quantité, så at däraf ej allenast är tillräckligt förråd för Staden och Landsorten, utan äfven tillräckligt at aflämna til kringliggande Apothek.

Composita och Präparata Chemica befågos och undersöktes, och alla befunnos mycket goda. På Material-Kammaren fanns äfven förräder af sådane.

Apothekaren BERGIUS anmålte, at dess förräder af Svenska Vegetabilier för närvarande ej voro så synnerliga, emedan han just nu hade sin Höst-requisition under vågen med et Fartyg från Malmö, dock var ingen brist på vegetabilier för det närvarande.

För at vinna uplysning om det i fråga varande pulver, lått Herr Apothekaren framvisa 3:ne särskilda slag Sulphur præcipitatum, hvilka han sade vara præcipiterade med olika syror. Dessa 3:ne forter Sulphur præcipitatum differerade något i anseende til mer eller mindre hvit Colleur, men voro dock alla riktiga och väl tillagade. Herr Apothekaren lått framvisa det ståndglaset i Apotheket, utur hvilket det samma Sulphur præcipitatum blifvit tagit, som gjordt den oväntade Effecten.

Följande försök anställdes: 1) Sulphur præcipitatum blandades med Vatten, och tillfogs Lixivium Tartari. *Blef oförändrat* 2) Sulph. præcipit. blandades med Vatten och tillfogs Alc. volat. aqvosum. *Blef oförändrat* 3) til Sulph. præcipit. lades några gran viride æris och blandades med Vatten, samt tillfogs Alc. volat. aqvosum. *Wisade Color Saphirin.* 4) Sulphur præcipit. Solverades i

Aceto vini och tillsogs Alc. volat. aqvosum.
Blef oförändrat.

Häraf synes at Sulphur præcipitatum var aldeles riktigt, och at den oväntade Effecten lærer härrört af någon främmande tillblandning.

Betjeningen vid Apotheket syntes vara skickelig och vål hållen. Den Gefällen som utlämnat det i fråga varande pulver, ådagalade vid visitationen all färdighet och skicklighet.

Herr Apothekaren BERGIUS erböd sig, at i vår närvaro anställa Examen med Gefällen om dets Pharmaceutiska kunskaper, men som tiden led, upsköts det til et annat tillfälle. Wenersborg den 5 November 1795.

DAVID HULTMAN,

Asesor och Provincial-Medicus i Elfsborgs Lån.

Såsom närvarande vid denna förrättning.

BENGT BARCK. PEHR LINBOHM
J. B. HELLBERG.

Embets-berättelse af CARL GUST. PILO,
Prov. Med. Adjunct i Femtland.

Jag

Jag får nu i ödmjukhet til Kgl. Collegium Medicum, aflåmna Rapport om tilståndet här å orten, i afseende på Veneriska Smittan, den jag tror enligt allt hvad jag kunnat utforska, i det närmaste skall vara utrotad, jag har sedan jag hade åran insända min sista Relation, haft nio Personer under Cur, hos alla har sjukdomen varit i sin början, och endast ungt folk hafva därmed varit behåftade, hvartil deras så kallade lekstugor mycket bidragit, hvarest ungdomen skäcker sig tilhopa och med dansande och supande fördrifver hela nätterna, och efter slutat nöje och under full Transpiration, lägger sig Drångar och Pigor om hvaran ju flere ju bättre, detta kan ej annat än fortplantera en så smittsam sjukdom i fall någon i et sådant Bachi gästabad, hvarest åfven Fröja dyrkas, skulle vara angripen.

För at hindra detta ondas utbredande, tog jag det beslut at i samråd med Församlingens Pastor, och de måst ansedde af Sockenmännen, på allmän Socknestämman göra föreställning, och påyrka desla sammankomsters inställande, åtminstone til des Veneriska smittan hunnit blifva dämpad, hvilket hade den värkan, at folket sedan varit mera aktsamme, och så snart någon kånt den minsta krampa, genast hos mig förfrågat sig och då trot at det vore som de här kalla, den flyggsjukan. Jag har följt beständigt samma

Cur.

Cur-method, som jag från början antagit, undantagandes obetydliga ändringar, dem omständigheterna föranlätit mig at göra. — Dem som ej kunnat föredraga mixtura mineral: har jag låtit bruka mercuren i piller, jämte salfvan, en del har jag låtit bruka Decoct af Lignum Guajac: och raspade Enrötter. — R:ra Tebaica, har hos en del gjordt god värkan, då de haft sömnlösa nätter med värk i lederna — så at utan det välsignade opium, vore mången gång ej godt at vara Läkare; jag har efter H:r Bergs-Rådet DAHLBERGS uppgift försökt, at låta en Drång nyttja efter et öfverflödigt bruk af mercuren, Tinct. Colocynthidis til 60 droppar i lånder, 3:ne gånger om dagen, et par veckor, hvarefter han fant sig väl; samma Karl hade sedt en stor Flaska, hvar jag hade förråd af mixturen, och funnit tillfälle at försä sig med en apart Flaska däraf, emedan han tyckte det jag hushållade för mycket med honom. Jemt-lånningen tror, at om han ej får förtära så mycket medicamenter han orkar, och mycket på en gång, kunna Läkemedlen intet uträtta, det hånder ej fållan, at de kunna på en gång intaga et medicament, som bordt tagas i 8 a 10 Dosis, och mena sig därigenom i en hast dämpa det onda. — Och i sanning behöfves det nästan mer än dubbelt, för at göra någon värkan hos en Norrlännig, emot i södra Provincierna. — Jag har nu

en-

endast en drång som snart fullåndat sin Cur. Flere smittade vet jag för närvarande ej utaf, och önskar at faken därmed vore afgjord, emedan den i flera affeenden varit nog besvärlig. — Och skall det vara min största tilfredsställelse at hafva efter min ringa kunskap uplyst de skyldigheter Kongl. Collegium mig ålagt, lindrat medmänniskors plågor, och förrekommitt et allmänt ondt. Selsved den 28 November 1795. CARL GUSTAF PILO.

Sjuklighetens förhållande vid Kgl. Örlogs-Flottan, under Krigs-åren, efter Flottans hemkomst ifrån Finland 1788, til årets slut 1790; inlämnat til Kongl. Wetensk. Academien.

Sedan en lycklig Fred, genom visdom och tapperhet blifvit tilvunnen, och slutat de händelser, som plåga Krig åtfölja, är det gagnande både för framtid och efterkommande, at närmare känna de omständigheter som oftast åstadkomma större Mennisko-fördelse, än Fiendens Vapen, och emedan den under Kriget inträffande sjukligheten vid Örlogs-Flottan, kan räknas ibland desse, finner jag mig skyldig, at såsom den där följt sjukdomen ifrån dess början, til slut, därom hos Kgl. Academien afgifva berättelse. Man har

har sållan fett något in- eller utländskt Krig, där icke dylike Farsoter inträffat, hvilket leder sin uprinnelse ifrån den mängd af Meniskor, de där nödvändigt, måste intaga et trångt rum, hvaråft Kropparnas exhalationer, communiceras med hvarandra, hvarest luften af slike utdunstningar fördärvas, och upvecker den så kallade Fält-Febern, eller förvärrar och med röta upfyller de sjukdomar, som sig därjämte förete.

När Armeer äro nödsakade lågra sig på sumpiga ställen, hånner sådant så mycket förr, som luften förut därstädes är med ofunda, fuktiga och til liffödan otjåligen ämnen upfyld, hvilken af nysnämde ordsaker ån mera förvärras.

På et Örlogs-Skepp, är förhållandet åter, i den delen af så mycket större följder, som Manskapet ån mera uti et trångt Rum inpackas; men därför får icke den Hypotesen antagas, som afgjord, at dylika låger hvarken til Sjös eller Lands, alltid värka smittosamma sjukdomar, utan tvårtom upstår däråf det såkraste bevis, at slike Epidemier icke leda sin uprinnelse ifrån Manskaps alt för trånga legen och den däråf alltid förordsakade corumperade luften, ty då skulle de vid alla slike tilfällen vara oundvikelige; men som man ser förhållandet helt annorlunda, ty måste nödvändigt desse Epidemier tillöras genom smitta, åfven som at
de

de vanlige sjukdomar, som vissa års-tider inträffa, blifva af den äfvannämde förskämda luften, än mera elake, smittosamma och dödelige.

Man tror stundom at hushållningen, eller den omtanka, som vid slike tillfällen bör värkställas, blifvit försummad, hvarigenom dylike sjukdomars utbredande, i tid icke blifvit hämmad: men om man med urskillning och kännedom, går til grunden häraf, updagat snart de många vedermålen, som gifva vid handen, at bästa anstalter och bästa sorgfällighet, både at vara beredd, på emottagande af slike olyckshändelser, som ock at hindra deras fortgång och håftiga utbredande blifva otillräckeliga, emedan mängden af sjuka ofta öfverfliger det antal man förmodat och sjukdomens beskaffenhet ofta är sådan, at den icke låter sig hämma, förr än de orsaker uphöra, hyaraf den underhålles.

Den vid Örlogs-Flottan gångne smittosamma sjukdom, var af sådan beskaffenhet, hvars egenskap innefattade en fortplantande smitta man ifrån man, och utbredde sig icke genom försummade anstalter, icke genom Sjukhus eller Skeps-luftens osundhet, utan genom den smitta som sjukdomen medförde, hvilken åtföljde de sjuka, eller nyss tilfrisknade, hvars kroppars exhalationer af de friska emottogs, och hos dem upväckte enahanda sjukdom: men fick likväl et lyckligt til-

tillågg, af den ovanligt tidiga och strånga vintren, som vid 1788 års slut intråffade, hvilken ej allena bidrog til denna sjukdoms förvårande, utan i synnerhet åstadkom dels hastiga utbredande, och detsamma at hindra, var ofelbart öfver mennisko höfva.

Alt intil den årorika Sjöactionen under Hogland d. 17 Julii 1788, emellan Svenska och Ryska Flottorna, och hvarest den förstnämde inlopp til Sveaborg i Finland, var Manskapet hållsamt, så at man ej hade anledning frukta någon Epidemie, men straxt efter ankomsten til nämde station, begynte mera sjuklighet visa sig på det åröfrade Ryska Skeppet Uladislav, hvilket med Svensk Besättning var bemannat, åfven märktes ibland de ifrån detta Skepp bleflerade Ryska Fångar, som voro förlagde i Sjukhusen på Sveaborg, at den därstådes gängse Feber, var mera malign.

Sjukdomen spridde sig sedan ibland de öfrige Skeppen i Flottan, hvars sjuka transporterades til nämde Sjukhus, dock voro endast vanliga Höst-Febrar, som sporadice sig företedde: men blefvo efter ankomsten til Sjukhusen mera illa artade.

Sedan det lyckliga Tåget med Flottans hemförande uti så sen årstid företogs, hvars minne i Tideböcker altid med prisvård förundran blir ansett, intråffade tillika en ganska hård våderlek med storm, fräst och inö-

byar, som gjorde Flottans hemresa högst besvärlig, dock ehuru den samma efter 8 dagars segling den 28 November S. å. ankrade på Strömmen vid Carlscrona, kunde sjuk antalet i anseende til Manskapets utfländne fatigve och andra brister, ändå icke räknas ovanligt, utom på Skeppet Uladislav, hvilket hade dubbelt flera sjuka, än något annat Skepp i Flottan, äfven som man vid de sjukas ankomst til Sjukhuset härstädes, genast fick årfara, at deras sjukdom var af högst elakt släkte.

Det är tilförene få in- som utrikes anmärkt, at åtskillige Skepp hafva hos sig liksom något egit, hvilket gör, at Manskapet därstädes äro mera sjuklige, än på andra Skeppen, stundom händer detta under en eller annan Expedition, stundom beständigt. Sådant härleder sig merendels därifrån, at en stinkande och osund luft uppstår af stillastående och rutit vatten, som samkas vid Kål-svinet och Pumpstötet, hvilket at fullkomligen bortskaffa stundom är nog svårt, på de Skepp, som med Kran icke äro försedde.

Man ser ofta huru fuktighet visar sig uti det ena Skeppet framför det andra, och man har ofta nog svårt, at utleta rätta ordsaken.

Hvad åter Skeppet Uladislav angår, hade ej renlighet därstädes varit hufvud-yrket, då

då det föll uti Svenska händer; men sedan sådant blef iagttagit, har Skepps-Befättningen på detta Skepp, under de senare års Expeditioner, förhållit sig lika med de öfriga Skeppen i Flottan.

Den nämde infallande vintren, som fortfor under hela aftäcknings-tiden, vårkade ån mera på Skepps-Befättningens hälsa, och så ökade sjukligheten öfver allt i Flottan, at 60, 70 a 80 Man ankommo dageligen til Sjukhuset, och när detta var upfyllt, intogo de sjuka sina qvarter i Staden.

Sedan hela Flottan, under den svåra våderleken, hunnit inläggas på Skepps-Varfvet, skulle större delen af Manskabet hemförläsfvas til Landsorterne, emedan de til Flottans behof ej öfver vintren voro nödige; men den högst strånga vintren, som under Manskabets hem-marcher vid Jul-tiden inföll, var til så mycket större olycka, som flere af de i Qvarteren varande sjuka, samt tilhörde de hemgående Compagnier, smögo sig med, då lusten at få komma hem, tildelte dem mera styrka ån de värkeligen ågde, hvaraf hände, at kölden bidrog til mångas undergång.

Af det kvarblefne manskabet, saknades dageligen flere vid Parads upropen om mornarne, och desse upträden voro så mycket eftertänkligare, som man hvarken kunde få veta de sjukas antal eller vistande, emedan

Compagniens Rot- och Quarter-Måstare, som närmast sådant kände, nästan dageligen måste tillfattas, emedan de förre beständigt insjuknade.

Man nödgades därför den 20 Martii och följande dagar, anställa visitation hus ifrån hus i hela Staden, hvarigenom man närmare fick årfara, at de sjukas antal i Quarteren räknades til 1380 Man, och hvarefter alla möjliga anstalter vidtogs, så til deras skötsel som förplågning.

Af Veckobladen var redan bekant, huru sjukdomen äfven ibland Stadens Invånare sig inrotat, så at af desse hvarje vecka namngafs 70, 80 a 90 Personer som afidit.

Den aldradrittigaste omsorg, at afhjelpa en så betydlig olycka, blef därför icke ålidofatt: men det allmänna hinder, som var ordfaken til sjukdomens håftighet, låg äfven i vågen vid alt företagande, nemligen den starka vintren, hvilken äfven äftadkom, at den provisionella Sjukhus-Byggnaden, gick ganska långsamt, och at man landsvågen nödgades låta hitföra de betydliga förlager, som fodras til en sådan mängd sjuka.

Dock efter all använd sorgfällighet, blef ändteligen den 11 och 15 April Staden evacuerad ifrån Kronans sjuka Manskap, då 1486 sjuka uti de nya Sjukhusen inlades.

Tiden til Flottans armerande och bemannande begynte nätkas, hvarföre nytt manskap

Skap dageligen ankom, men sjukdomen irritade sig snart ibland dessa och stundeligen lå tilltog, at när et Sjukhus blef inredt och med sjuka upfylt, voro redan sjuke i förråd, som skulle intaga det följande.

Flottan affeglade den 7 Julii, sedan alla de sjuka voro fånde i land och som Sjukhusen voro otillräckelige, inrättades åfven Tält til de sjukas inrymme: men ehuru sjuksumman anfentligen minskades, under den tiden Flottan var i Sjön, tiltog den så mycket mera, då Skeppen efter Actionen under Öland, nödgades för Manskapets tiltagande sjuklighet åter söka Hamn.

Antalet af Flottans sjuka öfversteg vida det utrymme, som i Land var at tilgå, hvarföre Sjuktält af Skeppens Segel inrättades på Kyrkå, en half mil Sjövägen ifrån Carlscrona, åfven på det all Communication emellan Flottan och Sjukhusen skulle afstångas, förslågs Kyrkå sjuka med alla nödige behofver ifrån Skeppen.

Sjuk-antalet på Kyrkå steg stundom til 5000 Man om dagen, och då man tillägger lika stort antal och dårdöfver, af de sjuka i Stadens Sjukhus, så utgjorde summan ofta 10000 sjuka dageligen, hvilka fodrade vård och skötsel.

På det de tilfrisknade icke skulle åter insjukna, inreddes 3:ne gamla Skepp ifrån Skeps-Varfvet, som utlades och emottogo al-

la de af Flottans sjuka på Kyrkø ankommande Convalescenter och tillfrisknat Manskaf, samt sedan de med mera närande fōda blifvit underhållne och återhåmtat krafter, återfāndes til tjänstgōring på Flottan.

Ehuru man i Land redan inråttat åtskiltiga Tålt til lika behof, ågde sådant likvål icke bestånd, ty de sjukas tiltagande, af nytt ankommit manskap förordfakade at man, åfven i nämde Tålt, nödgades inlågga de nyfs tillsjuknade, efter i Sjukhusen inga rum voro at tilgå, dock blef sedan et dylikt Convalescent-hus inredt i Lyckeby 3-4:dels mil ifrån Staden, och ehuru synbar nytta däraf förspordes, var Sjukdomens härjande egenkap, oaktad all omsorg af lika otyglad beskaffenhet, ty det til Skepps-Befåttningar dageligen intågande Manskaf, ökade de sjukas antal, då oftast hānde, at Karlen icke 6 dagar var i Staden eller på Flottan, förrån han intog Sjukhuset.

Men likvål sedan man hunnit samla nytt Manskaf ifrån Landsorterne och ånnu syntes friska, samt utmunstrat så många som kunde ifrån Convalescent-Skeppen och Husen, at Flottan något när kunde få sina Befåttningar, skulle de å nyo affegla, hvarföre defs sjuka på Kyrkø blefvo affōrda til Sjukhusen, då ifrån d. 19 Sept. til d. 3 Octob. 5511 man blefvo infānde.

Flottans Segel, som längre tid varit nyttjade til de sjukas Boningar, Hångmattor, Klåden och Kok-kåril med mera, tordrade anfellig reparation, innan, i synnerhet de förstnämde, kunde af förligtige Sjömän, uti en så ganska sen årstid nyttjas til Sjöls: men driftig omtanka och värfställighet, värkade likväl, at sedan vinden fogat sig, Flottan på 11:te dygnet, sedan de sjuka blifvit aflåmnade, den 14 October gick til Sjös, dock förut afländes 1193 sjuka, som under nämde utredning-dagar insjuknat.

Dagen efter Flottans affegling, steg sjukantalet til 5883 sjuka i Land. Men som Flottan, så i anseende til senna års-tiden, som sjuklighetens tiltagande efter 8 dagars kryfsning återkom, begynte Skeppen aftaklas, hvarföre ifrån den 26 October til den 30 November 3359 sjuka, efter handen sändes til Sjukhusen.

Det friska Manskäpet, som gjort tjänst på Flottan, singo en del genast hemgå, och utom dem som öfver Vintren til Vårfs-arbete behöfdes, afgingo den öfriga delen, sedan Skeppen voro inlagde til Brobäncken.

At skiljas ifrån en ort, där sjukdom och elände liksom tagit sit stambåll, där döden tycktes vara målad på hvar 5:te Sjukfång, syntes lika så menskeligit, som det var hugnande för de sjuka, at de as tjänst på Flottan efter erhållen hälfa, ej mera behöfdes,

utan i stället få afgå til sine hemvister, hvar före ock desse dag från dag förbättrades och Sjuk-summan aftog.

Då genom det afgångne Manskapet, sjukdomen ej fant några Subjecter, at med sin smitta anfalla, då genom hoppet at få komma hem, den hos Gemenskapen vanliga hemsjuka botades, då en blidare våderlek, ej allena under aftaklings-tiden, utan äfven sedermera värkade, at sjukdomen lämnade sin malignite och antog en helt annan skapnad, då kunde man förut spå, at naturens okänflade värkningar, snart skulle quäfva det onda, och at all annan åtgärd var föga värkande.

Redan vid slutet af Hösten, begynte sjukdomen förändra sine symptomer, och alt som det led åt årets slut, såg man mera huru den förändrades, utom det at då vid October månads slut Sjuk-summan var 4770 man, slutades året med 1606 sjuka.

1790 års Vinter hade ringa köld, en omständighet, som framför alt bidrog til sjuklighetens minskande, och ehuru ganska mycket Manskap straxt efter Nyåret, kom antågande til Flottans tjänst, hvarmed och den följande tiden fortfors, så at man haft anledning förmoda, af en så ganska stor folk-mängd, at Sjuk-summan mera skulle tiltaga, räknades dock då Flottan den 30 April aflejlade, ej mera än 1368 sjuka i Sjukhusen,
hvar-

hvaraf ingen enda var af förra årets sjukdom
belvärad, utan af vanliga Vår- och Intermit-
tente-Febrar.

Det felar icke, at ju vakfam hushäll-
ning och god förplågning under Manskapets
hit-marche och under Skeppens utredning,
bidrog til deras conservation; en omständig-
het, som til de styrandes minne icke bör
förgåtas, en vid slika tillfällen högst nödvån-
dig och nyttig omtanka, ty detta lägger of-
ta grunden til Manskapets mer eller mindre
hålla, den påföljande Expedition och var nu
så mycket angelågnare, som så ganska myc-
ket ny-Vårst folk skulle gå om bord på Flot-
tan, hvilka aldeles icke voro vane vid Sjö-
Diceten. Under det Flottan var til Sjöls,
aftog dageligen Sjuk-antalet, så at den 30
Sept. voro ej mera än 277 sjuka af hvarje-
handa sjukdomar, och ehuru Sjuk-antalet ef-
ter Flottans hemkomst, dels af invårtens dels
af blefferade sjuka den 13 October räknades
til 747 Man, aftog den sedan dageligen, så
at vid 1790 års slut, hela Sjuk-summan en-
dast steg til 141 sjuka, hvaribland stor del
voro af de blefferade, som fordrade längre
läkning.

At så mycket närmare kunna utröna sjuk-
lighetens förhållande under dessa år, är uti
följande Tabell utfört, förhållandet i hvarje
månad af ankomne sjuka, friska och döda,

samt jämförelse emellan de sjukas antal och döde.

Tabell, som visar Sjuklighetens förhållande vid Kongl. Örlogs-Flottan, i från December månads början 1788, til årets slut 1790.

År 1788 December. Qvare i Sjukhusen sedan förre månaden 102. Inkomne sjuka i hvar månad 1509. Summan af sjuka i hvar månad 1611. Friska uti hvar månad 478. Afskedade, hemläfvade och rymde 216. Döde i hvarje månad 121. Qvare i Sjukhuset til nästa månad 796. Summan af sjuka i hvarje månad 1611. Dödlighetens förhållande i jämförelse med de sjuka i hvarje månad $13 \frac{1}{3}$. — År 1789 Januarii. Qvare i Sjukhusen, sedan förre månaden 796. Inkomne sjuka i hvar månad 476. Summan af sjuka i hvar månad 1272. Friska i hvar månad 501. Afskedade, hemläfvade och rymde 65. Döde i hvarje månad 182. Qvare i Sjukhuset til nästa månad 524. Summan af sjuka i hvarje månad 1272. Dödlighetens förhållande i jämförelse med de sjuka i hvarje månad $7 \frac{1}{2}$. — Februarii. Qvare uti Sjukhusen, sedan förre månaden 524. Inkomne sjuka i hvar månad 368. Summan af sjuka i hvar månad 892. Friska uti hvar månad 101. Afskedade, hemläfvade och rym-

rymde 19. Döde i hvarje månad 109. Qvare i Sjukhuset til nästa månad 663. Summan af sjuka i hvarje månad 892. Dödlighetens förhållande i jämförelse med de sjuka i hvarje månad $8\frac{1}{5}$. — Mars, qvare i Sjukhusen sedan förre månaden 663. Inkomne sjuka i hvar månad 450. Summan af sjuka i hvar månad 1203. Friska uti hvar månad 325. Afskedade, hemläfvade och rymde. Döde i hvarje månad 126. Qvare i Sjukhuset til nästa månad 752. Summan af sjuka i hvarje månad 1203. Dödlighetens förhållande i jämförelse med de sjuka i hvarje månad $9\frac{1}{2}$. — April, Qvare i Sjukhusen sedan förre månaden 752. Inkomne sjuka i hvar månad 1538. Summan af sjuka i hvar månad 2290. Friska uti hvar månad 538. Afskedade, hemläfvade och rymde. Döde i hvarje månad 155. Qvar i Sjukhuset til nästa månad 1597. Summan af sjuka i hvarje månad 2290. Dödelighetens förhållande i jämförelse med de sjuka i hvarje månad $14\frac{3}{4}$. — Maji, Qvare i Sjukhusen sedan förre månaden 1597. Inkomne sjuka i hvar månad 1458. Summan af sjuka i hvar månad 3055. Friska i hvar månad 1159. Afskedade, hemläfvade och rymde. Döde i hvarje månad 284. Qvare i Sjukhuset til nästa månad 1612. Summan af sjuka i hvarje månad 3055. Dödlighetens förhållande i jämförelse med de sjuka i hvarje månad $7\frac{5}{8}$. — Junii, Qvare i Sjukhusen sedan för-

förre månaden 1612. Inkomne sjuka i hvar månad 2096. Summan af sjuka i hvar månad 3708. Friska uti hvar månad 120. Afskedade, hemläfvade och rymde 31. Døde i hvarje månad 265. Qvare i Sjukhuset til nästa månad 2211. Summan af sjuka för hvarje månad 3708. Dödlighetens förhållande i jämförelse med de sjuka i hvarje månad 14. — Julii, Qvare i Sjukhusen sedan förre månaden 2211. Inkomne sjuka i hvar månad 2735. Summan af sjuka i hvar månad 4947. Friska uti hvarje månad 1613. Afskedade, hemläfvade och rymde 16. Døde i hvarje månad 437. Qvare i Sjukhuset til nästa månad 2880. Summan af sjuka i hvarje månad 4947. Dödlighetens förhållande i jämförelse med de sjuka i hvarje månad $9\frac{1}{33}$. — Augusti, Qvare i Sjukhusen sedan förre månaden 2880. Inkomne sjuka i hvar månad 951. Summan af sjuka i hvarje månad 3831. Friska uti hvarje månad 763. Afskedade, hemläfvade och rymde. Døde i hvarje månad 406. Qvare i Sjukhuset til nästa månad 2662. Summan af sjuka uti hvarje månad 3831. Dödlighetens förhållande i jämförelse med de sjuka i hvarje månad $9\frac{4}{9}$. — September, Qvare sedan förre månaden 2662. Inkomne sjuka 4911. Summan af sjuka 7573. Friska 1884. Afskedade, hemläfvade och rymde 4. Døde 400. Qvare til nästa månad 5285. Summan af sjuka 7573. Dödlighetens

tens förhållande i jämförelse emot sjuka 19. — October, Qvare sedan förre månaden 5285. Inkomne sjuka 3884. Summan af sjuke 8369. Friska 1679. Afskedade, hemläfvade och rymde 1309. Döde 611. Qvar til nästa månad 4770. Summan af sjuka 8369. Dödlighetens förhållande emot sjuka $13\frac{2}{3}$. — November, Qvare sedan förre månaden 4770. Inkomne sjuka 1315. Summan af sjuka 6085. Friska 1809. Afskedade, hemläfvade och rymde. Döde 752. Qvar til nästa månad 3524. Summan af sjuka 6985. Dödlighetens förhållande emot sjuka $8\frac{1}{11}$. — December, Qvare sedan förre månaden 3524. Inkomne sjuka 548. Summan af sjuka 4072. Friska 1447. Afskedade, hemläfvade och rymde. Döde 536. Qvare til nästa månad 2089. Summan af sjuka 4072. Dödlighetens förhållande emot sjuka $7\frac{3}{5}$. — 1790 i Januarii, qvar sedan förre månaden 2089. Inkomne sjuka 932. Summan af sjuka 3021. Friska 842. Afskedade, hemläfvade och rymde 28. Döde 281. Qvar til nästa månad 1870. Summan af sjuka 3021. Dödlighetens förhållande emot sjuka $10\frac{3}{4}$. — Februarii. Qvare sedan förre månaden 1870. Inkomne sjuka 402. Summan af sjuka 2272. Friska 1055. Afskedade, hemläfvade och rymde 22. Döde 128. Qvar til nästa månad 1067. Summan af sjuka 2272. Dödlighetens förhållande emot sjuka $17\frac{3}{5}$. —

Mars. Qvare sedan förre månaden 1067. Inkomne sjuka 529. — Summan af sjuka 1593. Friska 523. Afskedade, hemläfvade och rymde 26. Döde 93. Qvare til nästa månad 951. Summan af sjuka 1593. Dödlighetens förhållande emot sjuka $17\frac{1}{3}$. — April, Qvare sedan förre månaden 951. Inkomne sjuka 1025. Summan af sjuka 1976. Friska 558. Afskedade, hemläfvade och rymde 34. Döde 65. Qvare til nästa månad 1319. Summan af sjuka 1976. Dödlighetens förhållande emot sjuka $31\frac{1}{3}$. — Maji. Qvar sedan förre månaden 1319. Inkomne sjuka 474. Summan af sjuka 1793. Friska 882. Afskedade, hemläfvade och rymde 87. Döde 50. Qvare til nästa månad 776. Summan af sjuka 1793. Dödlighetens förhållande emot sjuka $35\frac{1}{3}$. — Junii. Qvar sedan förre månaden 776. Inkomne sjuka 120. Summan af sjuka 898. Friska 361. Afskedade, hemläfvade och rymde 52. Döde 26. Qvar til nästa månad 459. Summan af sjuka 898. Dödlighetens förhållande emot sjuka $33\frac{1}{2}$. — Julii. Qvar sedan förre månaden 459. Inkomne sjuka 240. Summan af sjuka 699. Friska 259. Afskedade, hemläfvade och rymde 48. Döde 14. Qvare til nästa månad 378. Summan af sjuka 699. Dödlighetens förhållande emot sjuka 50. — Augusti. Qvare sedan förre månaden 378. Inkomne sjuka 233. Summan af sjuka 611. Fri-

Friska 128. Afskedade, hemläfvade och rymde 18. Døde 11. Qvare til nåsta månad 454. Summan af sjuka 611. Dödlighetens förhållande emot sjuka $54\frac{1}{2}$. — September, qvar sedan förre månaden 454. Inkomne sjuka 718. Friska 481. Afskedade, hemläfvade och rymde 6. Døde 62. Qvare til nåsta månad 623. Summan af sjuka 1172. Dödlighetens förhållande emot sjuka 19. — October. Qvare sedan förre månaden 623. Inkomne sjuka 618. Summan af sjuka 1241. Friska 713. Afskedade, hemläfvade och rymde 2. Døde 100. Qvar til nåsta månad 416. Summan af sjuka 1241. Dödlighetens förhållande emot sjuka $11\frac{2}{3}$. — November. Qvare sedan förre månaden 416. Inkomne sjuka 245. Summan af sjuka 661. Friska 399. Afskedade, hemläfvade och rymde. Døde 45. Qvare til nåsta månad 217. Summan af sjuka 661. Dödlighetens förhållande emot sjuka $14\frac{2}{3}$. — December. Qvare sedan förre månaden 217. Inkomne sjuka 83. Summan af sjuka 300. Friska 128. Afskedade, hemläfvade och rymde 4. Døde 27. Qvar til nåsta månad 141. Summan af sjuka 300. Dödlighetens förhållande emot sjuka $11\frac{1}{2}$.

Summariskt sammandrag för hvart år.

Inkomne sjuka för året 1788, 1611.
Häraf äro friska utgångne 478. Afskedade,
hem-

hemläfvade och rymde 216. Döde 121. Qvare i Sjukhuset den 31 December 796. Summa 1611.—Sjuka ifrån förra året 1788, 796. Inkomne sjuka 20020. Summa 20816. Håraf åro friska utgångne, 13020. Afskedade, hemläfvade och rymde, 1444. Döde 4263. Qvare i Sjukhuset den 31 December, 2089. Summa 20816. Sjuka ifrån förra året 1790, 2089. Inkomne sjuka, 4618. Summa 6707. Håraf åro friska utgångne, 5337. Afskedade, hemläfvade och rymde, 327. Döde 902. Qvare i Sjukhuset den 31 December, 141. Summa 6707.

Sumariskt sammandrag för alla tre åren.

Friska utgångne, 18835. Afskedade, hemläfvade och rymde, 1987. Döde, 5286. Qvare den 31 December 1790, 141. Summa 26249.

Af denna Tabell, kan närmast utrönas Farlotens til och aftagande, hvarvid anmärkes, at Flottans sjuka, som på Kyrkō varit förslagde, icke här åro uptagne, utan endast dem som varit i Sjukhusen intagne, hvarjämte inhämtas, at år 1789, hafva 20020 sjuka inkommit, men 1790 endast 4618.

En få värkelig skilnad emellan dessa år, gifver nogsamnt vid handen, det förflånade årets Sjukdoms härjande egenskap, och af Tabellen intages, huru hastigt den sig utbred.

de, samt de månader då nytt Manſkap anlände, huru Sjukſumman då var ſom ſtörſt, häremot åter var Folkſtyrkan 1790 i anſeende til flere Skepp, långt ſtörre: men i jemförelſe med förra året, et ringa antal ſjuka, hvilket nog bevifar, at Epidemien detta år uphört; men til mera bevis härpå är det, at ifrån December månad 1789, har få Sjukligheten, ſom dödligheten hvarje månad minskats, få at ofta flere utgått friſka, än ſom ſjuka inkommit, och om hela året beräknas, hafva 719 Man mera blifvit friſk-ſkrifne, än ſom detta år äro i Sjukhuſen intagne.

Det är vidare frågan, hvad ſom egentligen förordſakat denne härjande Farſot, hvad denſamma underhållit och ånteligen hvad ſom förordſakat deſs upförande?

Af lika händelſer, ſlutar man gärna til lika ordfaker, och ſom ſlika Farſoter, ſå under Sjö ſom Landt-Krig oftast förekomma, får man af de anmärkningar, däröfver blifvit fattade, ſluta til det, ſom ſedan förekommer.

1741 års Krig, vitnar nogſamt om den då på Flottan ödande Fältſjuka, när denſamma under Aſpö, Hand och Carscrona, råkade detta och följande året 25000 döde. På en Expedition år 1756 med 6 Skepp och 2 Fregatter, förlorades 2000 Man, ſom af dylik ſjukdom begrofvos i Götheborg, med oräkneliga flera exempel, ſom gifva vid han-

den, dels de tillfälligheter, hvilka upväckt Sjukdomar, dels meddela ojäfaktiga bevis därpå, at de kringlyntaste anstalter omöjliggen äro förmögne at quäfvva smittan, så länge den finner ämnen at anfalla.

Smitta, som communiceras Man ifrån Man, är otvifvelaktigt ordsaken til alla dylika farloter, hvarvid icke bör räknas de sjukdomar, som af ombytlig väderlek leda sin uprinnelse såsom Flusshosta, Bröst-Inflammationer, Diarrheer med mera, hvilka väl kunna anfatta flere personer på en gång, men därför icke kunna få namn af smittolamma sjukdomar, och låra få Epidemier varit gängle, som icke äro blandade med röta, äfvensom få Fält-Sjukdomar, hvilka icke upkomma af förut smittade sjuka, underhållas af smittan emellan, och förvärras af tillfälligheter, såsom fuktig och corrumperad luft, hvilken finnes dels på sumpiga ställen, där Armeer äro nödsakade slå Läger, och hände 1773 med Preussiska Armeen, vid dess inmarch i Böhmen, då den likväl efter vanligheten var försedd med alla til Fält-Lazaretter varande nödige behofver: men dock i anseende til den sig hastigt utbredande Sjukdomen otillräckelige; dels uti Belägringar, som tildrog sig 1703, då Svenska Armeen belägrade Thorn och några tusende Invånare dödde af smittolam Sjukdom; dels och uti mycken trångsel om Skeppsbord, hvilket år 1780 skedde

de med Franska Flottan i Vestindien, uti en lika Feber, med den härstädes gångle, som helt och hållit hindrade samma Flottas tillämnade Expedition, eller at de som nyss varit i Fångelse, komma tillsammans med friskt Manskap om bord på et Skepp, och smitta samma Manskap med den så kallade Fångelse-Febern, som tildrog sig 1746 med några Engelska Fångar, hvilka tillika med Regimentet Houghton, skulle öfverföras til Scotland, och som de förstnämnde nyss blifvit tagne ifrån Fångelsset, smittade de samma Regemente med den rötaktiga Fångelse-Febern, och Soldaterna vid ankomsten nästan mangrant måste intaga Sjukhuset; eller då friskt Manskap på ena Skeppet, har någon befattning med Manskapet på et annat Skepp, hvarest någon sjukdom sig inritat, som hände 1769, när Danska Flottan skulle göra Expeditionen åt Algier och på Köpenhams redd tillfördes färskt vatten, genom biträde af et Danskt Skepp: men hvars Manskap smittades af en på Ryska Skeppen gångle Sjukdom, hvaraf Danska Skeppet måste vidkännas en härjande Farfot; eller om någon med smittosam sjukdom, kommer om Bord på et Skepp, kan därpå lika svår Epidemie upstå, som skedde 1778 på Engelska Skeppet Courageux, då en med Rötfeber ansatt Matros kom om Bord, och ehuru sådant genast märktes, samt alla anstalter vidtogos, til dess af-

böjande, blef likväl största delen af Besättningen sjuka.

Desse och oräknelige flera dylike veder målen gifva nogsamf tillkänna, at smittosamma sjukdomar få til Sjöls som Lands, få sin första uprinnelse af smitta, och genom smitta fortplantas; hvilka icke få lätt låta sig håmma och aldraminst, då sådana händeller inträffa, som dem öka och förvärra.

Det är otvifvelaktigt at Ryska Fångarne ifrån Skeppet Uladislav, aldräförst märktes af Maligne-Feber vara ansatte, och at Svenska Besättningen ifrån samma Skepp, ökat deras antal.

Det är lika säkert, at de tillfrisknade sjuka ifrån Sveaborgs Sjukhus, som sedan kommo om Bord, medförde sjukdomen til Skeppen, dock är ovederfågeligt, at den förvärrades af den strånga kölden.

Flottan hemfeglade och förde smittan med sig, hvilket är så mycket vissare, som de sjuka, hvilka vid Flottans hemkomst genast såndes til Sjukhuset, funnos då redan belagde med sjukdomens värsta Symtomer, hvilket likväl bör tillskrivas den då redan begynte svåra Vintren. Detta styrkes än närmare däraf, at de som tillsjuknade, sedan Sjukhusen voro upfylde, både ifrån Flottan och Varfvet, samt blefvo inlagde uti Staden, ansattes af samma sjukdom til alla delar lika utbrätt, hvarföre med all visshet har blifvit ut-

utrönt, at Farloten aldeles icke upstädt af Sjukhus-luften, så vida desse sjuka icke därstädes varit inlagde, utan vidlådade Manskåpets Kroppar, och transporterades genom smitta ifrån den ena til den andra. Denna anmärkning hämtar däraf ån mera styrka, at så snart Kronans Manskap, som lågo sjuka i kvarteren, blefvo mangrant förde til Sjukhusen, uphörde genast all smitta i Staden, och var sedan under hela farloten icke mera synlig, ån skönt den så grufveligen härjade på Flottan och i Sjukhusen.

Drottningens Lif-Regemente utgjorde hela Sommaren Garnizon, och voro inqvarterade i Staden, hvarest de beständigt hade god hälfa, åfvensom de ankomne Regementen, hvilka skulle gå om Bord på Flottan, men intil dess lågo inqvarterade i byar omkring Staden, voro vålmående: men så snart desse förre och sednare kommo om Bord, blef deras öde lika med de öfrige.

Det kan väl aldrig gifvas något Sjukhus i Fält, så rymmeligit, at den funda luften, kan vara svarande emot det behof, som de sjuka behöfva til sin liföda, och hvilket Skepp är så tillräckeligit, at Manskapet kan få andas ren luft, då ofratt händer, at medelst storm och oväder Styck-portar och Luckor hela 3 vechor kunna vara tillslutne?

I båda fallen måste luften blifva blandad med röta och högst osund, och om den-

ne därigenom upvåkade smittosamma sjukdomar, skulle det såkert alt för ofta inträffa, och som än mera öfvertygar, at dylika sjukdomar af Kroppsmitta har sin ordfak.

At Sjukhus och Fångelse-luften, likväl är högst skadelig och uti båda förvärrar de sjuka, därom är ingen tvifvel; men det är likväl märkeligit, huru vanan äfven i den delen kan göra sig til måstare öfver behofven, och huru gamle arrestanter, som i flere år vistats uti den fördärfveliga Fångelse-luften, likväl icke däraf hafva någon känning. På lika fått förhåll det sig med de gamle Sjukvaktare, uti härvarande Sjukhusen, hvilka hvarken hade olägenhet af Sjukhus-luften eller Farslotens smitta, utan höllo sig hela tiden friska, hvaremot ny Betjäning genast insjuknade.

Ehuru således är ådagalagt, at den putrifierade Sjukhus-luften icke upvåkt sjukdomen, dock finnes af nedannämnde, uti hvad mån den måtte bidra til sjukdomars förvärrande, då man är nödsakad inlägga en mängd af sjuka uti et Sjukhus.

Ibland dem som vid Örlogs-Flottan nytjades, var et, däruti 850 Man på en botten och uti et rum voro förlagde, hvilket innehölt 101 alnar i fyrkant på hvar sida, samt 4 alnars högd, när nu härifrån afgår det Virke och Balkar, som uppehölt öfra Wåningen, samt de sjukas kroppar, Sångar, Kläder

der och Kistor med mera; så kan et sådant rum ungefär innehålla 70000 Cub. fot luft.

Når man nu antager, at en Människa behöfver 54 c. f. luft i timmen, eller 1296 c. f. om dygnet, til andedrägtens underhållande, men måste vara sådan, at den ej redan passerat Lungorna, ty den luft som utandas, har tillika förlorat all sin spånstighet, och skulle vara et dödande gift, om den å nyo inandas. Man anser ock at et uns odugeliga ångor eller omkring 2 skålp. utdunsta om dygnet af vår kropp, fast sådant ganska mycket varierar i anseende til omständigheterna, således fodras til 850 Man et rum, hvars luft column skulle utgjöra 1076600 C. f. luft til andedrägtens underhållande, för desse människor, som dock med 1700 skålp. ofunda ångor voro upfylte.

Då man således jämförer Luft-columnen uti Sjukrummet, med det behof som fodras til desse sjuka, finnes ganska snart, huru hastigt et sådant rum, med putrifierad luft blir upfyldt, därest det vore aldeles tiltåpt: men som den har så mycken communication med den utevarande luften, så blandas denne beständigt med den inre, som därigenom blir mindre skadelig.

Men at närmare utreda, at Sjukhus-luften icke underhållt sjukdomen, styrkes däraf, at når en feber hos en människa uphör, afskiljer den benågna naturen, hvilken altid ar-

betar på sit vederfående, dels genom kroppens utdunstningar, dels genom andra secretioner, det onda som vårat sjukdomen: men detta afskiljande går efter handen, och under restitutionstiden, intil dels kroppen får endtlediga sig ifrån dylike onyttigheter.

Når nu en som varit sjuk, men til utseende synes hafva återhåmtat krafter, fast kroppen icke uphört med bortdrifvande af de ännu med sjukdoms-ämnet blandade utflöningar, kommer om bord på et Skepp, så fortfar kroppen med dess exhalationer, hvilka insugas genom andedrägten och kroppens sugrör af det friska Manskapet, och blifver fölghen, at sådant hos dem upväcker enahanda sjukdom.

Det vore at afvika ifrån alla Theoretiska grunder, om man påstodo, at den osunda Sjukhus-luften, icke förvärrar sjukdomen och lade hinder i vägen för de sjukas restitution: men därest den ock så hade varit af så elak egenskap, som man den ville påföra, hade väl aldrig varit möjligt, at någon enda sjuk, därstädes kunnat återfå hälsan, och hvilket utgör et väsenteligt bevis därpå, at en vaksam försällighet förordfakade, at genom hvarjehanda utvägar, luften i Sjukhuset blef förbättrad, at de sjuke däruti kunde restitueras.

Dageliga årfarenheten styrker, at ju renare luft, ju snarare återhåmtas en sjuk, dess för-

förlorade krafter, och detta var orsak at Convalescent-Husen och Skeppen bidrog på det högsta til Manskapets hållas återfående, och utom desse hade väl aldrig Flottan århållit så tillräckelig besättning, at den å nyo kunnat utlöpa.

Det tjänar äfven til århindran för framtiden, at uti alla dylike farsfoter, vara lika så angelägen om Convalescents-Hus, som Sjukhus-inrättning, emedan båda äro lika nödvändige.

Man förmodade at det Manskap, som genomgått Convalescent-ställen, borde vara fria för vidare sjukdom. Men de voro ty värr et synbart värktyg at draga andre uti den olycka som de sjelfve nys öfverstått, hvarföre ock, huru mycken gagnande försigtighet som användes, var dock faken icke hulpen, så länge man var nödsakad, at til Skepsbesättningen och under Låå på et Skepp, sammanblanda friskt Folk med dem som nys varit sjuka.

Det är redan anført, huru en enda man varit orsak til en smittosam sjukdoms utbredande på et Skepp. Det är anmärkt huru friskt Manskap blifvit smittat, genom sjuka på et annat, med flere dylika händelser, hvaraf sjukdom uppstått, hvad skulle icke då hända? när 30 a 40 Man och däröfver, som nys varit sjuka, hvarje 8:de dag transportades om bord, än på det ena, än på det

andra Skeppet i Flottan, eller hvad skulle icke hända? när sjuka genom friskt Manskaps åtgård blefvo förda til Sjukhusen, och Convalescenter, som nyss återfått hälstan, blandades Kojj om Kojj med det friska Manskapet på Skeppen, och därför är ovåderfärligt at denne circulation emellan Flottan och Sjukhusen underhållit smittan.

Uti de ämnen som angå naturens ordning, kan man ej dömma efter godtycko, utan efter grunder, och de händelser som sig förete, hvilka vägleda til de uplysningar som saken tydeligen utreda, dårest icke andra afsigter därpå låtter sådana fågor, hvilka bortskymma rätta sammanhanget: men detta oaktat, skall dock ån närmare bevisas, at hvarken Flottan eller Sjukhusen, ågde någon inneboende egenskap, som underhållt sjukdomen, ej eller och andra behofver, som nytjades åt de sjuka, utan at sjukdomen endast och allenast, härledde sig ifrån Manskapets Kroppar, de där meddelte hvarandra smitta, och at denna smitta var en denna farlots egänteligen tilhörande egenskap.

Under det Flottans sjuka lägo under Fålt på Kyrkö, rengjordes, skrapades, röktes och med tunt Kalkbruk invändigt öfverdrogs alla Skeppen, at man borde förmoda at all vidlådande smitta skulle försvinna: men så snart Besättningen å nyo kom om Bord, syntes likfom at all omsorg varit onyttig, ty

Man-

Manskapet insjuknade nu som förr, utan den aldräminsta åtskillnad.

Uti October månad, gjorde Fregatten Zemire en Expedition åt Sundet vid Elsingör, sedan samma Skepp, på lika sätt blifvit renat, samt intog mangrant frisk Besättning: men när samma Fregat efter 6 dagars resa återkom, hade den 53 Man sjuka om Bord, hvilket på vidare efterfrågan fanns hårröra, af de tillfrisknade ifrån Convalescent-Skeppen, som blifvit utmunstrade til tjenstgöring på Fregatten, hvilka otvifvelaktigt smittat det friska Manskapet.

Men at smittan icke eller åtföljde de sjukas tilhörigheter, blir däraf en beviselig sannig, at under sjelfva Epidemien blefvo några tusende Madrasser, som flere månader varit nyttjade åt sjuka, samt stoppade med Halm och Hackelse, störtade och tvättade, samt sedermera några hundrade dylike fylde med Krullhår, tvättade och håret uprepat, äfven blefvo några tusende döde Mans saker, dels tvättade, dels rökte, uti därtill inrättat särskilt Rökhus, til förekommande at ingen smitta med desse skulle föras til Landsorterne: dock under all denna handläggning, hvarmed mycket folk var lyslosatt, hände icke, at någon enda Man, af dem som därmed hade besättning insjuknade, hvilket besannar, at farlotens smitta icke vidlådade döda ting, utan lefvande kroppar.

Men

Men denna smitta var desto antändeligare, så på Flottan som i Sjukhusen, och de som vårdade de sjuka, därför måst utfatte.

Af 216 Medici och Chirurgi, voro ej mera än 6 personer som undgingo smittan och 40 af dem dödde.

Det var mycket fällsynt, at någon nyls antagen Sjukvaktare uthårdade 6 a 8 dygn, innan han sjuknade och så undkommo med lifvet. Qvinfolk som uti Sjukrummen gjorde tjänst, syntes vara mera hårdige, dock voro flere af dem som insjuknade.

Innan Convalescent-ställen inrättades, hände ofta, at en sjuk 6 a 8 gånger å nyo insjuknade, i synnerhet när han under restitutionstiden kom at ligga vid någon, som efter Febren begynte vederfås, och kroppen genom starkare utdunstning, var i begrep at afföndra det onda: men af alla öfvertygande bevis om denne sjukdoms ordfaker var intet tydligare, än at då Manskapet efter 1789 års Expedition afgick til hemorten, fant sjukdomen inga flera Subjecter at anfalla, hvarföre den af sig sjelf uphörde.

Det var en menskelig skyldighet at vidtaga alla uptänkelige medel och utvägar til de sjukas underflöd, til deras hållas återfående: men det var öfver all förmåga qvålva smittan, så länge en från sjukdom nyls befriad, skulle blan-

blandas med det til Flottan ankomne Manſkap.

Rikets tjänſt fordrade Flottans utlöpan- de, den ſkulle hafva Beſättningar: men det var ſtridande emot all möjelighet kunna hop- ſamla få mycket friſkt folk, at den där- med helt och hållit ſkulle kunna bemannas, utan at fylnaden måſte tagas af tilfriſknade, och utom öfvernaturlig magt, hade i då va- rande ſtällning, när man hade at ſtrida med en ſjukdom, hvilken endast hårrörde af com- munication emellan de tilfriſknade och fri- ſka, ej annan utväg kunnat vidtagas, än den ſom då genom likfå kringſynt, ſom driftig åtgård blef utöfvad.

Den ſom med granſynt öga iaktagit hvar- jehanda farfoter, finner hos dem en få mär- kelig ſkilnad, få uti deras ordfaker, ſom e- genſkaper och ſmitto-ämnen, at man icke al- tid är i fländ ſådant utreda.

En del Epidemier utbryta haftigt, gripa vida ikring ſig, med ſvårare ſymptomer, men afſtanna lika fort, ſom de kommit.

Andra åro lindrigare i början, men bli- va ſvårare mot ſlutet.

Åter andra fortfara oafbrutit i ſit lopp och til ſlut ſmåningom uphöra. En del be- gynna med håftiga ſymptomer och åro mera dö- dande: men efter handen ombyta ſit lynne och antaga en hel annan ſjukdom, under hvilken de uphöra. Andra underhålla ſmit-
tan,

tan, endast genom de sjukas kroppars utdunstningar, och uti en del farfoter åro både Kroppar och Kläder lika antändelige med mera.

Den här gängle feber var i anseende til elaka Symptomer svårast i början: men i anseende til dödligheten, i jämförelse med de sjukas antal, var Januarii, Maji, December måst dödelige, därnäst Februarii och November, sedan Mars, Julii och Augusti, och där-
 efter April Junii, September och October, hvars ordfaker nedanföre nämnes.

Denne sjukdom fick anseeligt tillägg, af de sjukdomar, som under en eller annan årstid plåga vara gängbara; men begynte straxt efter Sommaren antaga mera Catarrhalisk egenskap, ehuru den äfven under denne variation, var nog illa artad, hvilket dock med årets slut, alt mer och mer aftog. Så länge någon dylik Epidemie härstädes är gängle, ser man nästan aldrig någon frässa eller skiörbiugg, men om de nämde begynna visa sig, kan man förutspå farlotens aftännande.

Sådant är under 3:ne dylike Epidemier anmärkt, då efter åren 1771 och 1772 en gängle Rötfeber, frässan blef ganska allmän, och slutade denne sjukdom.

Ifrån 1780 til 1785 fortfor härstädes en beständig Rötfeber, och det utan uppehåll, Vinter och Sommar: men hvilken på lika sätt gaf vika, då elak frässa blef allmän. Tre-
 dje

dje farfoten, som framför de båda förftnämde, var måft hårjande, förlorade sig åfven hel och hållit, då fråffors tidiga ankomst 1790 bortdref farfoten, men det år tillika anmärknings-vårt, at de båda förftnämde farfoter, voro ibland Stadens Invånare lika gångle, som ibland Kronans Folk; dock icke den liftnämnde på annat fått, än hvad därom redan år nämt.

At Fråffan begynt, då de föregående sjukdomar uphörde, skulle vål anfes besynnerligt: men gåtan år snart upplöft, då man påfer hvad nämt år, at de ait mer och mer antagit Catarrhalisk egenfkap, blefvo intermittente och ånteligen helt och hållit förvandlades til Fråffor, hvartil ortens belågenhet gifver anledning, då flike Sjukdomar om Våren hårftådes åro mycket gångle.

Af hvad fåledes om ordfaken til denna sjukdom år anfört, blir det oftridigt, at Farfoten transporterades ifrån Finska Sjukhusen: men ockfå at den förvårrades, och antog fit elaka utfall, af den frånge och långvariga Vinter-kölden, underhölts och fortplantades genom gemenskapen emellan de tilfrisknade, friska och sjuka, förådrade sig emot Hólften, efter handen förlorade fin malignité, samt medelst den blida Vintren 1790, aldeles uphörde, då den ej hade några Subjecter at anfalla.

Hvad äter dödligheten angår, få år redan nåmt, hvilka månader som varit måst dödelige: men då man undantager de 2:ne första af året, har dödligheten, alltid varit större de tider, då måsta Sjuk-transporterne skett ifrån Flottan. Sålom vedermåle hvaraf kan ibland annat anföras, at då Manskabet hit i Maji anlände och Skeppen begynte utläggas, när Flottan första gången afieglade, och när den tenare gången hemkom, voro alltid de dödligaste månader.

Under den åfvananförde tid af 15 dagar, som Sjuk-transporterne skedde från Kyrk-ö, när Flottan andra gången gick til Sjöfs, døde 241 Man. Den 26 Julii transporterades 40 sjuka ifrån Fregatten Camilla, hvaraf 15 den följande natten afledo, hvilket nogsamnt styrcker, huru många af döds-summan, under detta Sjuklighets-år varit sådana, som icke några dagar legat i Sjukhusen, innan de aflidit.

Det synes vara ömmande, at icke tillstålla de sjukas affändande efter deras tillstånd, och sjukdomens beskaffenhet: men om Skepsbord nödgas man ofta härifrån afvika, och får hvarken hafva affeende på de sjukas belägenhet eller väderlek, ty antingen et Skepp är färdigt at affegla, aftaklas eller får andra nödiga förrättningar, måste de sjuka först afåndas, och vårkställas den utfatta dagen, ty kan däraf icke annat hånda, än den sjukas

kas betydliga skada, om antingen någon Feberbrytning tillstundar eller är under utbrott, eller under exacerbatons tiden, quåfves naturen i des s functioner, genom det hinder luft och våderlek åstadkomma, hvilket ofta är ordfak til de sjukas bane.

Den svåra våderlek hvaruti man uti December månad 1788 nödgades afföra de sjuka ifrån Flottan, vitnar nogsamf hårom, då Karlen uti den bisfra kölden, dels dödde under transporten, dels straxt han kom i Sjukhuset, och våderlekens åvärkan var så mycket mera synbar, då de icke ens et dygn varit sjuka, likvål hastigt afledo.

Den mängd af olika Corpser, som gjorde tjånst på Flottan, voro åfven olika hårdige at emotstå sjukdomen.

Orlogs-Flottans tilhårande Manskap, då de nys anvårfde undantoges, voro i anseende til Folkstyrkan, emot de andre Corpser, mera hårdige och hålsosammie, ehuru en stor del åfven af dem, hade gemensamf öde: men framför alla voro de förhryrde och frivillige Drångar, hvilka til Flottans bemanande ankommo, måst underkastade Farsotens smitta.

Då Flottans sjuka efter senare hemkomsten 1789 efter handen fördes i Land, voro af 3359 Man, 1499 dels af de förhryrde, dels af de frivillige och således största antalet af desse Corpser.

Vid omtalande af sjuklighetens förhållande under ofreds' åren, borde äfven fullständig beskrifning afgifvas, om den gängse Sjukdomen, med dess Symptomer och förändringar, och huru den var skiljaktig i anseende til årstider: men som sådant skulle blifva vidlyftigare arbete, at til hela sin vidd utföra, än nu är tilfälle, så kommer endast det hufvudsakeligaste at omnämnas.

Några Höft- och Remitterande Febrar visade sig uti Augusti Månad på Flottan, och som äfven nämt är, måst på Skeppet Uladislaw: dock icke tilfyllest af den malignité, som uti Sveaborgs Sjukhus, ibland de dit förlagde Ryska Fångar. Denna Feber var ändå icke så illa artad, som den icke ännu mera under Flottans hemresa, och i synnerhet aftackling, genom oftånämde svåra våderlek, förvårrades, hvilken tildanade den sådan, som den sig sedan yttrade.

Antingen denna Feber, under namn af Febris Biliosa, Castrensis, Typhus, m. m. här varit gängse, så är det i det minsta en af de svåraste Fältjukdomar, och redan år 1566, under namn af Febris Hungarica, var i Ungern gängbar; år 1655 dödde mycket Folk i Dannemark, och har äfven ofta sedan, så vid Flottor som Armeer, varit högst härjande.

Sjukdomen begyntes med någon rysning, matthet, värk i kroppen, och åckel; där-

därefter infåldte sig Feber, gallaktiga kråknigar, torr och sedan oren tunga, båk smak, hufvudvärk, oro, klämning och värk i maggropen, m. m. Febern var svårast om nätterne, och efter någon ringa svett, eller mindre bränad i huden, kändes någon liten remission, som dock icke varadé länge. Hvitögat gulnade hos de fläste, och den gula färgen spridde sig sedan öfver hela kroppen. Det var icke sällsynt at se hela Sångraderne, hvaräst de Sjuka lågo, likfom öfverdragna med gul färg, och om denne mörknade, var sådant et säkert dödsstecken.

Hos en del visade sig små bruna fläckar på bröst, armar och lår, hvilka några dagar voro synlige, utan någon förändring i Sjukdomen, och ofelbart utgjorde et säkert bevis om närvarande röta. Et visst dödsstecken var äfven, at den Sjuka, ånkönt han icke yrade, likväl ej var förmögen at räkka tungan utom tänderne. Pulsen hölt sig föränderlig, dock allmännaft klen och snäll. Blodblandade Diarrhéer och stinkande svett besvärade många, men voro därföre icke god crisis. Åtskillige öppnades efter döden. Hos alla fants ductus colidochus och Hepaticus så obstruerade, at de med en Svinborste icke kunde penetreras, och hos en del var gallan ovanligt stor, äfven kändes åtskilliga indurationer i Lefren.

Om det supponeras, at luftens ombyte Höstetiden, åstadkommer Gallans skärpa, emedan man då ser de efter sine Symptommer nämde Febres Biliosæ, vara mera allmänna, så tyckes vara nog märkeligt, at denna Gallans skärpa, som visade sig långt inpå Sommaren, under vackert väder och varm årstid, medelst hög grad af Gulst hos ganska många Subjecter, icke ändrade sig; därför är besynnerligt, at Smitta skulle kunna åga den egenskapen, at hos friska upväcka dylika Sjukdomar, likfom Epidemien icke ville ombyta sitt en gång antagna lynne, hvilket styrker så mycket mera den antagna principen, at kropparnes exhalationer underhållt Smittan.

Man kan icke tillägga Sjukhus-luften denna värkan, under en årstid då fönstret och dörren dag och natt kunde stå öppna, och ån mindre hos dem som lågo under Tält: men därför saknades icke ibland dem gulligtiga Sjuka.

Under den långvariga vintern och våren 1789, gick Sjukdomen allför ofta öfver til Vattulot, och såg man häraf alla möjliga Species.

Ibland desse får man som högst märkeligt anse, at en Båtsman om 20 års ålder, blef angripen af en Hydrocephalus internus. en Sjukdom som endast hos späda Barn är synlig. Han hade af den gångbara Febern
lån-

länge varit sjuk, begynte se puffig ut i ansigtet, och ögonen mera utstående, samt sade sig vara skumögd, men efter 2:ne dygn fick amaurosis på bägge ögonen. Hufvudet begynte blifva tungt, kunde ej hålla det upprätt, och såf beständigt. Detta tiltog mer och mer, och de öppna bensömmar, som voro öfver en half fums afstånd ifrån hvarandra, kändes ganska tydeligen. Han såg monstreus ut, dock uthärdade i 3:ne veckor innan han afled.

Vid början af Våren fingo åtskilliga af de Sjuka Tumores Critici bakom öronen, hvarvid var högst ovanligt, at ånskönt tydelig fluctuation af vahr uti dem kändes, likväl om de öppnades, dödde den Sjuka inom andra dygnet. En af vår tids vittre Läkare, har vid Franska Armeen, under en dårflådes gångle Feber, anmärkt dylik händelse, och detta gaf anledning at man vidtog samma utvåg, då genom flitiga afförningar, följde vahrartig stolgång, hvarestef Bölden försvann, och den Sjuka räddades.

Emot Våren, såg man åfven Sjukdomen blanda sig med Inflammatoriske Febrar, ehuru farlotens Symptomer alltid hade öfverhanden: men då vanliga Catarthal-Febrar plåga sig infälla, märktes i synnerhet emot Hösten, huru Sjukdomen alt mer och mer härtil begynte inclinera, blef intermittent, samt efter handen, ofelbart af den därpå följande

blida Vintern, gick öfver til Fråffor, som redan anmält är.

Ibland de under Sjukdomen förefallande Symptomer, voro äfven Maskars afgång ej fälltfynte, men tillan andra än Lumbrici. Uti den här i 5 år gängle Rötfeber, voro slike Maskar mycket allmänna, och man ser ofta hända Barn i svåra Koppor, straxt efter supurations-Febern. Det är troligt, at Maskarne icke fördraga Sjuk-ångan, som kroppen afskiljer, och därför söka sig utflygt.

Under Vår- och Sommar-tiden fingo många Critiskt Utlag, hvilket stundom var nog långsamt at bota.

Nio Båtsmän blefvo Maniaci under denna farlot. Hos 7 af dessa härrörde sådant af en Metastasis Materix Febrilis. De blefvo fullkomligen botade, genom dageliga afförningar, hanck i nacken, Camphert til 28 gran pro dosi, Moschus och Opium, samt kalla Bader; 2:ne af dessa Galna hade tillförene haft samna Sjukdom, återhåmtade dock förståndet, och kloka låmnade Sjukhuset.

Men af ovanliga och tillförene af Auctorer icke uti någon farlot anmärkte besynnerliga Metastaser, och som var Epidemiens egen tilhörighet, voro de långvariga Bröstsittlar, som besvärade ganska många af dem som varit sjuka.

Dessa vilade sig under hela Sjukdomstiden 1789, tils mot Høsten, då de til sitt
ut-

utbrott uphörde, fast ganska många efter den tiden ännu icke voro läkte. Hos somliga straxt efter, men hos andra efter 1 a 2 månader, sedan den Sjuka begynt lämna Sängen, började kännas antingen på Sternum eller något af Ribbenen, eller på några af dessa ställen, likfom en af sjelfva benet formerad hård knöl, hvilken ganska långsamt tiltog, til en stor Nöts eller half Valnöts storlek, dock hvarken ömmade eller värkte.

Efter stundom en, stundom flere månaders förlopp, öppnade sig desse antingen på et eller några ställen, med ganska fina Fistelgångar, at man hvarken med sonde eller insprutning kunde upptäcka deras gång, äfven gifvo de ganska litet vahr.

Troligast at desse Fistlar tagit sin början på insidan af benet, krökt sig öfver dess kant, och så gådt på utsidan; äfven anmärktes at de som satte sig på Sternum, förr öppnades. Deras långsamma läkning, hvartil ätgick stundom 4 a 5 Månader, blef måst lämnad åt Naturens egen åtgärd, emedan Läkarens hand ej kunde något fårdeles uträtta. Af alla dem som af dessa Fistlar bevärades, dödde ingen, utom en ung Chirurgus af Hectisk Feber, hvilken länge förut legat sjuk af den gånge Sjukdomen.

Efter döden fanns Fistel-gången på 7:de Ribbenet, och där gifvit några krokiga men korta grenar, dock hade en krökt sig öfver

dels kant, en dylik gått på insidan längs benet: men en annan genom Musculi intercostales på insidan af 6:te Refbenet, hvilket var carierat, och på utsidan af samma ben, hade den omnämde knölen aldräförst kants taga sin början.

Detta alt är en Naturens besynnerliga värkan, då et så ganska ringa vahr utgjorde denna Metastasis, och at densamma skulle taga sin våg åt Brösthbenen, utan at medföra någon annan olägenhet för Bröstets öfriga delar.

En annan följd af Sjukdomen, och af olika beskaffenhet med Bröst-siftlarne, var en Apoptomering, som visade sig emot Håsten hos några Sjuka, hvilka nys öfverstått Sjukdomen, och bestod uti en slags Böld, som satte sig emellan mat-strupen och luft-röret, samt åstodkom en såker död. De Sjuka kunde åta och dricka, men hade tillika et nog besynnerligt låte, hvilket gjorde, at Sjukdomen snart igenkändes, sedan de förste blifvit öppnade som däraf dogo, och hvarvid man fick årfara, at de där befintelige bruskaktiga ben, voro af materien carierade. At detta icke var annat, än äfven en Metastasis Materiæ Febrilis, är så mycket säkrare, som ingen däraf besvärades, om han icke förut varit sjuk.

Hvad åter Curen angår under denna Farlot, så lämpades den efter Patientens om-
stån-

ståndigheter, och Sjukdomens beskaffenhet, dock var Antimonialia, Vin, Kina och Opium, de måst värkande medel, som med nytta i denna Sjukdom användes. Carlskrona den 23 December 1791.

A. FAXE.

Bref til G. D. AF ACREL, om Chir. Händelser, från Herr OLOF CASPERSON, Lazarets-Chirurgus uti Jönköping.

Flere betydliga Casus hafva under min practique förekommit: 2:ne Complicerade Fracturæ Cruris, lyckeligen botade, — Luxationes humeri, — Antibrachii, — Sår med betydlig exfoliation, — Hernia acquisita och Congenita, hulpne genom Bråkbands anläggande, — Et skott-sår, händelsen var denna: en Smed på Husqvarna Gevårs-Factory, skulle den 15 October smida up en gammal afbruten Musquet-pipa, som ej var plundrad, utan laddad med en stor Kula; han stod frammanför Hården och blåste, Kulan gick honom midt igenom lifvet, en tvär hand öfver Symphysis Ossium pubis, (och något på vänstra sidan om Linea Alba, samt gick ut genom Incisur. Ischiatica maj. Jag blef häm-

tad; Hæmorrhagien var obetydelig, Intest.
 Ileum och Rectum funnos skadade, så vål af
 Låget som den utflytande Materien. Suttur
 kunde ej påtånkas eller göras. Han förbants
 råmeligen enkelt. Såren utvidgades med bi-
 sturien. Inflammation och Feber förhindra-
 des. Ol. Ricini nyttjades at hålla lifvet öp-
 pet med; oljaktiga Injectioner per anum.
 På tredje dygnet begynte excrementa gå na-
 turliga vågen, och har sedermera så ökats,
 at ganska litet flyter genom såren. Det fråm-
 re har jag skött som et gangrenerat Bräck,
 och öppningen är nu ganska liten, så at alle-
 nast något tunn materia och våder utkom-
 mer. Det bakre såret håller jag ånnu öppet
 med velar af Rad. Gentian. Detta gifver
 vål mycket vahr, men Excrementa har ej
 synts på flere veckor. Patienten mår vål,
 och tar sig dageligen til hull och krafter.
 Abdomen är mjuk, och litet eller intet öm.
 At fortfara med Compression på fråmre så-
 ret, är jag styrkt, så vål af Vålborne Herr
 General-Directeurs fått at sköta gangrene-
 rade Bräck, som Herr DESAULTS method,
 som finnes antecknad i Affessor HEDINS Ve-
 tenskaps-Handlingar för Låkare, 2:dra Tom.
 1:sta Håft. Pag. 51, men i synnerhet af
 dess goda effect; men huru länge jag bör
 hålla bakre såret öppet, eller om velar bö-
 ra nyttjas, dåröfver vågar jag utbe mig
 Herr General-Directeurs råd, hållt jag
 för-

förmärkt, at flytningen varit lika ymnig de dagar jag lämnat velen, - - - -

Uti Kongl. Lazarettet hafva 711 Personer blifvit vårdade, under förledet år 1795, för nedanskrefne Sjukdomar:

Veneriske af alla grader - - - -	284
Febrar af alla slag: Frofs- Remitterande- Catarrhal- och Hetlige - -	98
Utlags-Feber - - - -	1
Tårande Feber och Lungfot - -	17
Diarrhéer - - - -	16
Gulfot - - - -	3
Vattusot - - - -	72
Skjörbjugg - - - -	19
Chroniska Sjukdomar, såsom: Lamhet, Gickt, Torrvärk, Ledstyfnad, Sinnes-svaghet, Convullioner, andra Nerv-sjukdomar, Maskar - - -	53
Bräck - - - -	3
Utlag: Skabb, Reformar och ondarta- de Sår på Hufvudet - - -	29
Inflammatoriske Var- och Mjölks- svul- ster, flere slags Rötår och Kall- brand - - - -	38
Blodfår och Contusioner - - -	13

	Transport	646
Arm- Lär- och Ben-brott	- - -	32
Ledvridningar	- - -	2
Åkommor som fordrat Chirurgisk Ope- ration: Vattubräck, Harmynte, Scirrher, Hölse-svulster, Var-sam- ling, Hufvudskåls-brott som blifvit trepanerade, 2, och obotlige lem- mar som blifvit amputerade, 3, -		23
Ögon-sjukdomar, af hvilka 6 opererats för grå Starr	- - -	8
	<hr/> Summa	711

Häraf hafva varit ifrån förra året inne- liggande	- - -	64
Utgångne friske eller förbättrade	- -	479
Obotlige	- - -	7
Döde, af Mankön, 47 af Qvinkön, 47		94
Quarliggande til år 1796	- -	67
	<hr/> Summa	711

*Af framledne Assessoren STRANDBERGS
Inrättning, och til Kongl. Direc-
tion däröfver, flere Medborgares
gjorde Sammanskott, hafva, från
den*

den 1 November 1794, til samma tid 1795, 25 st. Civil- och Militair-Stånds-Personer njutit fri Läkare-vård, Medicamenter och något understöd til tjänlig föda under Sjukdomen. Af dessa hafva 22 st. blifvit friska och förbättrade, samt 3 st. döde.

N:o 1. 45 år gammal Man, med *Phtisis Pulmonal.* utmår glad, 2:ne år fångliggande, brukade Lich. Island. Kinkina. Dog.

N:o 2. 30 år gammal Hustru, *Cachectica* med *envisst Utslag*, fjällaktigt, nyttjade Digestiver. Magnes. alb. Led- Palust. ext. Frisk.

N:o 3. 50 år gammalt Ogift Fruntimmer. *Hydrops Pectoris gibbosa*, genom et fall på ryggen i barn-åren; brukade Scilla, Iris Flor. Junip. Kermes Antimon. Dog.

N:o 4. 78 år gammalt Ogift Fruntimmer, *Athritis contract.* med ligg-lår på flere ställen af kroppen, hvilka gangrenerades, brukade Kina utom flere Diluent. & Mundificant. Dog.

N:o 5. 23 år gammal Flicka, *Obstrucl.* Laxerade. Frisk.

N:o 6. 40 år gammalt Ogift Fruntimmer, *Hysteria*, T. Opii. Frisk.

N:o 7. 2:ne Barn, 4 och 5 år gamla, *Magsyra*, Rhabarbarina. Friska.

N:o 8.

N:o 8. 60 år gammal Hustru, *Febr. Interm. Tertianæ*, brukade T. Fuliginis, Pimpinell. T. Absinth. c. *Frisk.*

N:o 9. 77 år gammal Man, *Febr. Intermitt. Hosta*, fick Digestiver & Laxantia. *Frisk.*

N:o 10. 27 år gammalt Ogift Fruntimmer, *Diarrhæa*, Infus. Rhei. *Frisk.*

N:o 11. 50 år gammal Man, *Phtisis Pulmon.* Kinkina, Digestiver, Pilul e styrace. *Förbättrad.*

N:o 12. 48 år gammal Hustru, *Obstructio alvi, Hysterica*, Pulv. Sennæ comp. T. Fœtida. *Frisk.*

N:o 13. 72 år gammal Ånka, *Arthritis*, nyttjade Extr. Aconit. Vin. Antimon. Tinct. Gvajac. *Frisk.*

N:o 14. 25 år gammal Flicka, *Cachexia, Hysterica*, Löslande Medel, Antispasmodica. *Frisk.*

N:o 15. 34 år gammal Man, *Peripneumonie*, nyttjade V. sect. iterat. Vesicat. Kermes Min. *Frisk.*

N:o 16. 51 år gammal Man, *Phtisis Pulmon.* nyttjade Kinkina, Cura Lactea. *Förbättrad.*

N:o 17. 40 år gammal Hustru, *Cachexia Leucophlegm.* hostade mycket, ofärdig i knå, med krycka, fick Rob. Junip. & Extr. Pin. Liquid. till Mos. Spec. Pectoral. Extr. Trisol. Aqu: T. Fuliginis. *Förbättrad.*

N:o 18. 70 år gammal Ånka, *Phtisis Pulmonal.* Syr. Scillæ. T. Thebaica. Cort. Kinkin. *Förbättrad.*

N:o 19. 25 år gammal Flicka, *Hysteria*, Affa Fœtid. Bilis Bub. Spiss. T. Abûnth. till Piller. *Frisk.*

N:o 20. 22 år gammal Flicka, *Diarrhœa Nausea*, *Tormina*, nyttjade Ipecacuanha, Rheum. *Frisk.*

N:o 21. 61 år gammal Ånka, *Cachexia*, *Vertigo*, nyttjade Digestiver. Mel Salitum. Elix. Rhei amar. *Frisk.*

N:o 22. 71 år gammal Hustru, *Tertiana*, Digestiv. Lax. Kinkina. Stomachica. *Frisk.*

N:o 23. 2 och et halft år gammalt Barn, *Magsyra*, Ref. Rhabarbarina. *Frisk.*

N:o 24. 72 år gammalt Ogift Qvinfolk. *Phtisis Pulm.* *Diarrhœa*, Rhabarbarina, Kinkina. *Förbättrad.*

N:o 25. 71 år gammalt Ogift Fruntimmer. *Hysteria*, Ructus Acidi ur magen. Lixiv. Tart. *Frisk.*

Stockholm den 15 Januarii 1796.

A. M. WADSBURG.

Under förledet år 1795, äro uti det Allmänna Barnsbörds-Huset emottagne, förköpte och skötte 309 Barnaföderskor, hvaraf 9
åro

åro med döden afledne, men 300 friske utgådt.

Af detta antal hafva 286 blifvit på Inrättningens bekostnad förplågade under Barnfångs-tiden, då 23 åter emot betalning åtnjutit Kost i färskildte Rum.

Födde Barn åro 312; Gållar 159, och Flickor 153, hvaraf 6 varit Tvillingar. Af desse åter hafva 25 varit dödfödde, men 287 åro til Dopet befordrade.

Af svårare händelser i Accouchements-Practiquen, har väl understundom några förevarit, men detta år nästan mera sparsamt än de föregående. Stockholm den 25 Januarii 1796.

J. ALM.

Pr. Medicī Dr. SUNDII Embets-Rapport den 20 November 1795.

Sedan jag nu slutat Curen af de Veneriske Sjuka jag nyligen för allmän räkning haft under min vård, följer at til Kgl. Collegium härrom inlämna ödmjuk Rapport.

Som jag tilförene haft åran nämna, hade jag til 4 färskildta ställen, nämligen Byn Vennevad uti V. Vingåkers, Götheboda uti Ö. Vingåker, Löfstad i Sköldinge, och Lagarbo i Österåkers Socknar af Oppunda Härad,

rad, låtit sammandraga dem af sådane Patienter, som sjelfve önskade at bli botade, och hos hvilka Sjukdomen så tagit öfverhand, at de ej längre kunde lämnas ohulpane. Til antalet hafva desse varit 82, alla med starka Symptomer af en inveterad smitta, en enda undantagen, som blott hade en strång Paraphimosi; 74 af desse hafva friske lämnat sina Sjukhus; en blef död; hos 6 Personer har Sjukdomen, under den tid de legat på Cur-husen, ej velat aldeles försvinna, dock hafva de ansefiligen förbättrade utgått, och medtagit medicamenter, jämte föreskrift och råd om varsamhet, för at hemma hos sig fortsätta Curen. Hos en där emot, som flere gånger nyttjat Mercure för sin sjukdom, ville denna ej ge vika, utan til en viss punkt.

Berättelse om de Sjukdomar och Embetsförrättningar som förledet år i Elfsborgs Län och Borås Distrikt förefallit, har jag åran til Högloflige Kongl. Collegium härmedelst aldraödmjukast öfverfända.

Uti Januarii månad upkom i Vings Socken och Ås Härad en rötaktig Feber, hvaraf flere Hushåll inom ganska kort tid nedsjuknade. Sjukdomen började med matighet, hufvudvärk, krafternas hastiga förlust, jämte svår hosta. Uppå Kyrkoherden VARE-
 XII B. N:o 12. M NERS

NERS anmodan reste jag til stället, och fann öfver 40 Personer i några Byar nedljudnade; en del hade redan i några veckor legat, alltid i lika svagt tillstånd; hos någre tilstötte Diarrhée, då Sjukdomen merendels blef dödelig. Jag lämnade underrättelse at hålla rent och snyggt i rummen, röka med Enris, samt dageligen beströ rummen med hackadt Granris, tillika tilfåldes tjänlige Medicamenter at de Sjuke, afförande af Rad. Rhei och Crem. Tart. Emetica samt Spir. Vitr. Ten. at upblanda i Kornvatten til dryck, för dem som nyligen insjuknadt; de som länge legat, singo Kina, samt Spanska Flugor på Vadorne. Såsom præservativ för de friska nyttjades Acet. Aromat. Elixir Hjerner. Rad. Calami et Angelicæ. Jag hade ledan den fågnaden få underrättelse från Kyrkoherden, at endast 2:ne blifvit döde, och Sjukdomen afstadnat.

Kopporne gingo uti Januarii och Februarii Månader, voro godartade, men frampå Sommaren blefvo de mera elaka, hvaraf flera Barn dogo. Jag ympade endast 10 stycken, som alla gingo väl igenom, ehuru 2:ne endast voro 6 Månader gamla. Catharral-Febrat med svår hosta voro gångse hela Våren, åfven Gikt-plågor. Sommaren var tämmeligen frisk, och hördes ingen Farlot af. Fråssor, eljest få rara här på orten, singo någre uti Augusti Månad, de voro långsamma och svåra at öfvervinna. Uti

Uti November och December nedsjuknade flere Barn af Scharlakans-Febern, (Scharlatina och Purp. Maligna) den var til förhållande aldeles lika med den berättelse Herr Archiatern och Riddaren v. ROSENSTEIN gifver uti sin Bok om Barna-Sjukdomar, p. 227 &c., endast den skillnad, at fläckarne voro något uphögde, som uti Frisel eller Målsling. De fläste gingo väl igenom Sjukdomen, så at de på 8:de dygnet voro friska. Uti et Hus här i Staden nedsjuknade 6 Barn i denna Sjukdom, från 1 til 8 år gamla; det yngsta dog på 5:te dygnet, då rådnaden och fläckarne hastigt flogo in, och försvunno, utan at på något sätt få dem tillbaka; 3:ne af de andra Barnen, sedan Sjukdomen efter alt utseende var öfver, började emellan 16:de och 20:de dygnet förlora appetiten, blifva matta och se nedslagna ut, anslaget svulnade, och Urinens afgång stannade, straxt därpå, eller dagen efter, började Magen blifva stinn, andedrägten svår, stolgången trög, samt kräkningar flere gånger om dagen. Urinens afgång var i högst 2 skedblad om dagen, som var mörkgrå; händer och fötter svulnade något, dock ej särdeles mycket, men Magen blef dageligen mera utspänd; på 3:dje och 4:de dygnet infann sig feber och törst; under alt detta gick Patienten merendels uppe, och matlusten var någorlunda god.

Till at förekomma denna Vattusot, nyttjades invärtes Scillitica, Crem. Tart., Théé på rostade Enebår, Nitrosa, en Mixtur af Liqv. Digestiv. Syr. Aurant. Vin Mosell., jämte Laxantia, Pulver af Kerm. Min. I fjerdedels gr. Lap: Cancror 3j, at taga et hvar fjerde timma, Utvärtes Ol. olear. med litet ol. menth. hvarmed magen frotterades, Bad en gång om dagen, hvarpå togs Pulv. Ipecac. Thebai. då god svettning följde, jämte flere Lavements; detta oaktadt dog den ena på 9:de dygnet, sedan svullnaden började, och den andra på 11:te. Det 3:dje Barnet, som var i samma belågenhet, gick ånteligen väl igenom Sjukdomen; på 8:de dygnet afgick ungefär et och et halft kvarter klar Urin, men dagen därpå stannade den, at endast et halft Spetsglas kastades, som hade samma mörka färg, hvilket på detta sättet continuerade 8 a 10 dygn, men svullnaden i magen minskades småningom; på 3:dje veckan var svullnaden aldeles borta, och Barnet friskt. Kermes-pulvret tyckte jag vara det bästa, och nästan det endaste som visade sig kraftigt drifva på Urinen.

De Ambulatoriske Curhus för Venerisk Smitta hafva ej ännu här i Districtet blifvit inrättade; jag har til Landshöfdinge Embetet inberättadt, at uti Kinds, Marks och Bollebygds Hårader befinnas många Hushåll besmittade; ehuru på Lazarettet få många Sju-
ka

ka emottagas, som rummen tillåta, förslår det dock icke til Smittans utödande, då endast 12 a 14 Sjuke kunna emottagas, och sådne vara inne, at cureras för åfvannämnde Sjukdom.

Förleden Vår ympade jag Kopporne på Befallningsmannen BÖKMANS 2:ne Barn, som gingo väl igenom ympningen; den yngre, et och et halft år gammal, fick under præparations-tiden många Maskar (Lumbrici) ifrån sig, mätte sedermera väl til Hölten, då han klagade öfver plåga i magen, nyttjade Mask-medel, och blef af med 40 a 50 stycken i et knippe, samt kråktes up några; plågorne tiltogo dock, och blef omöjligt at få honom intaga några Mask-medel på magen lades en Kaka af Oxgalla, Hvitlök, Malört, och några quint. Ol. Tanacet. Några Maskar upkastades, men Patienten dog. Mig tillåts at öppna Barnet, då jag fann 106 Maskar uti honom, de största af halftannat quarters längd, af desse hade 6 stycken genombårat Colon, och lågo emellan tarmarne, 5 stycken voro til hälften utkrupne genom Näsbararne på Liket. Uti Colon funnos 70 a 80, den var mycket inflammerad, til et och et halft quarters längd, på somliga ställen sammangyttrad, mörkblå, samt med flere suppurerande hål. De öfrige Maskarne voro dels i magen, dels i de öfrige tarmarne:

Apotheken har jag besigtigadt ; de hållas uti ganska godt och förklarligt tillstånd, så väl med Simplicia som Composita.

Härjämte har åran ödmjukast uppfända en liten räkning på gjorde förskotter. Borås den 19 Februarii 1796.

CARL CLEMENS FLODIN.

*Embets-Berättelse af Provincial-Medicus
Professor LODIN. Linköping den
30 Januarii 1796.*

Både sjuklighet och mångfaldiga göromål hafva tid efter annan hindradt mig från den skyldigheten, at upvakta med underrättelser om detta Lån. Inga Fölköddande Farfoter hafva Gudi läf varit gångbara, men hvarje årstid har likväl produceradt sina egna Sjukdomar, som varit mer och mindre ivärra, i mån af ordfakerne som dem frambringt ; 1794 om Sommaren voro Remittenta bilieusa Febrar ganska allmänna, hvaremot inga förträffeligare medel för Allmogen kunde uptånkas, än Emetica, ockfå vunno dessa medel et så allmänt förtroende, at det enfaldiga Folket vill ån i dag nyttja Kråkmedel i alla slags Sjukdomar. Sent på Hösten afstodnade desse Febrar, då Intermittente in-
togo

togo deras ställe, och hafva Tertianer och Quartaner älsedan varit mycket gångbara. Slutet af förledne Sommar var ganska varm och vacker, hvarpå Hösten gjorde sitt inträde med en myckenhet Inflammatoriske Sjukdomar, i synnerhet Pleuresier, Peripneumonier och Hals-Sjukdomar af alla slag.

Från Curhuset i Wadstena har jag återfått fyra Personer, som ditsändes i början af November Månad. De voro nu efter allt utseende ganska väl curerade, och tackade Gud samt en Nädig Öfverhet, som låtit detta Lazarett inrättas til så många Usslingars hjälp. — Veneriske Sjuklingar äro ty värr godt om; dock kan jag icke finna, at de nu äro flere, än vid min hitkomst för 10 år sedan. Hade jag då haft samma lyckliga tillfälle som nu, at få sånda sådana uslingar til Lazarettet, som ej kunnat hjälpas hemma, så hade utan all tvifvel tillståndet i denna del varit mycket förbättradt.

Hvad som vinnes med Ambulatoriske Curhus, må tiden utvisa. Vore det här som i Södermanland 1793, at inom 3 Socknar kunde utskrifvas 347 Patienter, så vore en dylik Curhus-Inrättning både möjlig och nyttig; men hos oss, där Sjukdomen är så jämt spridd, at knappast någon Socken fins, som icke har en eller annan smittad, och där emot de Socknar som äro måst beryktade, torde möjligen kunna framvisa 20, ser jag

ingen möjlighet, huru en myckenhet skall kunna sammanföras på et eller flere ställen så nära hvarandra, at de kunna hafva tillsyn af en och samma Läkare. Antingen borde därför flere Läkare förordnas, och nästan en för hvarje Curhus, eller ock blifver hela denna anstalt utan ändamål. Jag är viss på, at mångfaldiga svårigheter skola yppa sig härvid, som ej ännu äro påtänkte:

1:o) Är aldeles omöjligt för Provincial-Medici at medbinna någon befattning med dessa slags Curhus, särdeles i det folkrika Östergötland, ty då skulle alla andra nödlidande Sjuklingar sakna råd och tillsyn, hvilket tycks vara stridande emot ändamålet.

2:o) Lika så svårt om ej omöjligt torde det blifva för Kongl. Collegium Medicum, at anskaffa flere pålitlige Läkare, som vilja åtaga sig denna Sjukvården.

3:o) Är jag försäkrad at den förmögna-re Östgötha-Bonden ej låter föra sig til Curhuset, och aldränst utom sin Socken, hålft han vet sig kunna blifva curerad hemma i sitt hus, hvarpå han äfven kan anföra mångfaldiga bevis, både under min och min salig företrädares tjänstetid.

4:o) Hafva de fleste i Östergötland vidlyftigare Åkerbruk, än i de öfrige Rikets Provincer, hvilket gör, at Bonden förr dör af Venerisk Sjukdom, än han lägger sig under Cur den för hans bärning brådaste-tiden

den, och andra årstider än Sommaren kunde ej användas til så beskaffade Curhus, som måst bestå af Stall och Uthus. Detta och mycket mer, som kunde tilläggas, fruktar jag gör, at Ambulatoriske Curhus ej få någon lycklig framgång i Östergöthland. För min del tycker jag ock, at de nu mera kunde ganska väl umbåras; ty sedan Wadstena Sjukhus kommer i tilstånd at kunna emottaga 40 Sjuka i Iönder, så vill jag hoppas, at Hongl. Collegium gifver mig tilstånd at få ditfånda 8 personer til hvarje Cur-Termin, som på året skall göra en anseelig minskning.

Finge jag åfven tilstånd at årligen fånda några Patienter til Linköpings Lazarett, så ville jag ansvara för, at Sjukdomen inom få år skulle blifva fälllynt inom Linköpings Lån. Vid valet af Sjuklingars emottagande vid Lazaretterne, borde inga andra Recommendationer vara gällande, än de största behofven; följakteligen böra alla de åga förmons-rätt, som fordra dagelig tillsyn och noggrann skötsel, som antingen hafva Sjukdomen i högsta grad, med fistlar, benrötter, m. m. eller ock Smittan complicerad med hvarjehanda Chroniska Sjukdomar. Utfattige och Tiggare böra åfven, utan afseende på Smittans grader, förvisas til Curhusen; ty desse kringvandrande Sjuklingar fortplanta Smittan Inaraft, och kunna desutan aldrig hjelpas i sin Hemort,

för brist på tjänlig föda. De åter som äro förmögne, och hafva Sjukdomen i lindrigare grad, kunna altför väl cureras hemma i sina hus, då tjänlige Medicamenter, och föreskrift om deras rätta bruk lämnas, på fått som hitills skedd.

Apotheks-Visitationer förrättades i Norrköping, den 1:sta och 2:dra December sistledne, hvarvid så väl Simplicia som Composita på det nogaste granskades och undersöktes, samt befunnos både i godhet och myckenhet aldeles svarande emot desse Apothekares årkände kunskaper och Ortens behof. Den 3:dje December visiterades Herr FREUDENTHALS Apothek i Söderköping, och den 7:de Assessor STUARTS i Linköping. Den förre åger litet förlag, afpassadt efter affattningen; men medlen voro väl tilredde och conserverade: den sednare åter tåflar med de bästa Apothekare, både uti varu-lager och godhet, hvarföre jag i denna del har all anledning at vara nögd, och bör hos Kongl. Collegium meddela dem det största läford.

Mångfaldiga Casus i den practiska delen af Läkare-Vetenskapen hafva förefallit, och kunde anföras, men dels vore det at uttrötta och missbruka Kongl. Collegii Medici tålmod, lärdeles som de fleste ej innehålla något nytt eller lärorikt, dels skulle ock min knappa och inskränkta tid därigenom för mycket medtagas. Jag vill emedlertid haf-

hafva äran anföra en, såsom mindre allmän:
 I April Månad 1794 kallades jag til en gammal Friherrinna F., född L., som i flere år varit besvärad af Cardialgie, men under detta likväl bibehållit ovanligt hull och fetma. Nu hade hon en liten tid varit plågad af upkastning, oordentelig stolgång och våderplågor, hvarföre hon begärde mina råd. Jag föreskref henne Piller af Bilis Bovina, Asa Foetida, Extractum Rhej, och Alkali vegetab. Vitr. Desse gjorde i början förträffelig värkan, men efter en Månads tid tilltog det onda så, at hvarken den oskyldigaste Mat eller Medicamenter kunde behållas. Törst infant sig nu äfven, hvarföre henne tillråddes at nyttja Seltzer-vatten som daglig dryck, allenast et Spetsglas i sönder, men innan kort gick detta medel samma väg, nämligen upföre, och eländet blef obeskrifligt. Som det beständigt klagades öfver stark värk i Scrobiculo cordis, så försöktes Blind-Kopper, och utvårtes döfvande Medel, sårdeles et plåster af Emph. Stomach, crocus, opium crudum, Camphor och Bals. Peruvianum, som utbreddt på skinn, lades på stället. Detta lindrade väl plågorne, men upkastningen var lika svår, så snart något förtårdes. Af fruktan at min Patient skulle svälta til döds, måste jag nu börja med nutrifierande lavements, dels af Bouillons, dels af söt mjölk, med en eller annan däruti
 hvis-

hvispad ägg-gula, och med dessa medel uppehöllts hennes lif i fyra hela Månader. Hull och krafter aftogo dageligen, och prognos var tydelig. Den tåliga Patienten satt merendels uppe om dagarne, ånda til 8 dagar för sin död, då hon klagade öfver pulsation, och en olidelig värk öfver Os Sacrum, hvilket gjorde at jag befarade någon Aneurisma, hålft Fru påminde sig för flere år tillbaka hafva gjordt et svårt fall baklänges af en stol. Den hederliga och tänkande Fru gaf mig sjelf tillstånd at få öppna des krops kropp efter döden, med det förord likväl, at ingen annan än jag skulle vidröra des skröpliga Lekamen. Den 29:de October samma år affomnade hon, och följande dagen förrättade jag obduction, i Professor WHITKOPFS närvaro. Lefvern befants då sammanväxt med magen, utan at den förra syntes märkeligen skadad. Två tredjedelar af Magen med Pylorus, samt en del af Duodenum och Pancreas formerade tillsammans en Scirrhe af två fullkomliga knytnåfvars storlek, och Gallblåsan, fylld af en enda sten, halfannan tum lång, och en tum bred, af ägg-formig figur, utgjorde Nucleus i denna Scirrheula Concretion. Icke den aldraminste Canal kunde uptäckas emellan Pylorus och Duodenum. Ingen Aneurisma blef synlig, men i stället uptäcktes Hydrops Ovarii, bestående af 2:ne Hydatides, som hvardera innehöll

vid

vid pafs et kvarter vatten. Härifrån torde värken öfver Sacrum kunna förklaras. Besynnerligt nog, at Gall-stenar äro en Familjesjuka i denna Slåkten: Friherrinnans Bror, General L., som dog et år förut, hade några oah trettio Gallstenar, hvaraf en var stor som en mindre Valnöt, och fyra som ordinaira nötter. Tvåanne andra hennes Syskon, Öfversten L., och en gammal Fröken, hafva dödt med alla Symptomer til Gallstenar, men de hafva ej varit mina Patienter, ej eller hafva de blifvit öppnade.

Embets-Berättelse af Provincial-Medicus i Cuopio, Dr. STÅHL, daterad den 1 Januarii 1796.

De 3 första Månaderne af året 1795, fortforo Kopporne at här och där visa sig, men afstodnade likväl straxt därefter i Staden. Ympning anställdes icke af mig i år på flere än 4 Barn, nämligen:

Den 22 Martii på min egen lilla Son, LARS PEHR, på 4:de Månaden gammal. *Subjectet* var friskt. *Præparationen*: efter DIMSDALE i par priser. *Methoden*: Incision och Tråd af goda Smittkoppor på båda armarne. *Utgången*: fick få och goda Koppor, utan någon elak händelse. Den

Den 6 April på Capitainen C. R. LA-
 GERBORGS lilla Fröken, CATHARINA ELISA-
 BETH, et halft år gammal. *Subjektet*: friskt.
Præparation: efter DIMSDALE. *Methoden*: In-
 cision och Tråd på bägge armarne. *Utgån-
 gen*: ganska få och lyckliga Koppor, utan
 minsta tillstötande ledsamhet.

Den 22 April på en Tjåostflicka hos
 Landtmåterie-Directeuren HALL, CAJSA HA-
 LÉN, ikring 8 år gammal. *Subjektet*: friskt.
Præparationen: efter DIMSDALE. *Methoden*:
 Incision och Tråd. *Utgången*: någon liten
 feber-rörelse inståldte sig, och ymp-låret flöt,
 men inga Koppor visste sig. Hon blef seder-
 mera omympad, men ändock blefvo inga
 Koppor synlige.

Vid samma tid ympades Låne-Bokhålla-
 ten EKEBLOMS lilla Dotter, 5 Månader gam-
 mal; men ympningen manquerade. Kort där-
 på fick hon confluerande Smitt-Koppor, hvil-
 ka hon likväl lyckligen genomgick.

Ikring Maji månads början begynte
Kikhostan visa sig på några ställen här i Sta-
 den. Vinum Antimoniatum ordinerades, så-
 som Emeticum, hvar tredje eller fjerde dag,
 efter Symptomernes håftighet; dessemellan in-
 refracta dosi. Hos de fleste gjorde detta
 tillfyllest. Eljest föreskrefs sedermera Infusum
 Kinkine, och i de tvifvelaktigaste händelser,
 där Hostan var nästan beständig, och Kraf-
 terne försvundne, föreslogs med utmärkt nyt-

ta Vesicatorium på Bröfket, och Get-mjölkk
pro potu ordinario.

Ifrån öfriga delen af Lånet har, under
hela året, ingen Requisition blifvit gjord om
Medicamenter eller Läkare-skötsel.

Obductioner äro af mig på tvänne för-
rättade, näml. den 27 April på et dödt Flic-
kebarn, som blef funnit på Cuopio Sockens
Begravnings-plats, och hvilket var så mycket
af röta angripit, at ej med visshet kunde ut-
rönas, huru vida det varit dödfödt eller ej;
och den 16 Junii på Scholämästaren SAMUEL
KURONENS döda Kropp i Maninga Capell,
som befants ihjällslagen. Både Tinningbenet,
Sidobenet och Pannbenet voro på vänstra
sidan af slaget spruckna, Tinning-Muskeln
aldeles qväst, och betydellga Blod-utådringar
innom Cranium. Dessutom har min Adjunct,
Herr SEVATSKY, gjordt tvänne Lik-öppningar:
den ena på en Bonde af pjexemåki Socken,
som förments varit död af tilfogad våldsam-
het, hvartil likväl ej fants något spår; och
den andra på et Barn af Kårimåki Sockens
Kongl. Svenska del, som befants mördadt.

Inga sällsamma händelser hafva i år yppat
sig i min eljest nog tråagna Practique.
Blott bör jag nämna, at jag i dessa dagar
hade en fattig Hustru, af ikring 28 års ål-
der, til Patient i Cholera, (hvilken hon tro-
ligast ådragit sig af öfverflödigt njuten solide
och kraftig föda, hvaraf hon förut länge va-

rit i affaknad,) med en betydlig krafternes förlust, tätta och våldsamme Evacuationer genom kräkning och diarrhée, håftige och Spasmodiske Contractioner i både nedre och öfre extremiteterne, och ofta påkommande dånningar. För henne ordinerades Liquor Nervinus Bangii, med den utmärkta förmån, at Evacuationerne genast, efter de första intagningarne, uphörde, den låga Pulsen snart höjde sig, och Patienten efter 2 dygn var restituerad. Herr Professor BANG tillägger detta medel en nästan specifisk värkan i denna vådeliga sjukdom. Önskeligt, om alla andra händelser, likfom denna, måtte däraf befanna få lycklig effect!

*Embets-Berättelse af Provincial-Medicus
i Halland, Professor J. L. WEST-
BERG.*

I medio Januarii Månad förledet är, började åter Influenza, som nu i tvänne år gådt här i Landet, insälla sig. Den yttrade sig hos et stort antal Människor under skapnaden af en Peripneumonie, likväl icke med de tecken, som utvisade en deciderad Inflammatorisk art. Bröftet var starkt angripit, blod uphostades, håll besvärade de Sjuka,
men

men Pulsen var låg, och ågde icke den hårdhet, såsom uti en Peripneumonia Vera. De Sjuke fördrogo sällan mer än en åderlätning, ehuru Crusta Pleuritica aldrig saknades på Bloden, ty Pulsen sjönk alltid efter den förrättade åderlätningen, och den Sjuke råkade i et mera försvagadt tillstånd. Spanska Flugor, Mixtura Salina, acuerad med Tartarus antimonialis, och lindrigt afförande medel, utgjorde den Cur-Method jag vanligen vid dessa Bröst-Sjukor följde. Sjukdomen räckte ofta 3 a 4 veckor, hvartil den Febris stationaria Pituitosa, som nu i några år blandadt sig til alla Acuta och ofta Chroniska krämpor, hufvudsakeligen efter min tanka bidragit. Hos somlige Sjuka liknade denna Sjukdom mera en Febris lenta nervosa, låg, intermitterande och darrande Puls, ständigt stilla yrsel, krafternes stora förlust, utbrott af Petechiæ och Torsk, samt åndtelligen parotidum svulst under Sjukdomens avancerade tillstånd gäfvo detta tilkånna. Enahanda Cur-Method följdes gemenligen under lyckelig framgång. Gammalt och utlevadt Folk, som anföllos af Sjukdomen, dogo gemenligen inom sjunde dygnet. I April och Maji Månader voro intermitterande Febrar nog allmänna, men gäfvo snart vika för den kraftiga Tinctura Colocynthidis. I Julii och Augusti Månader gingo, i Norra delen af Halland, Gallfebrar allmänt; Rödsfoten grasserade

de äfven under samma tid i Fjärås, Ölmevalla och Frillesås Pastorater. Hvarken den ena eller den andra af dessa Sjukdomar voro särdeles dödelige. Hela förledne Sommar hafva Kopporne sporadice kringströkit Landet. I November Månad instälde sig Catharaliske Halsjukor och andra Rheumatiska lidelser nästan i hvarje Hus. Vid slutet af samma Månad och hela December har Scarlatina varit en nog allmän Sjukdom ibland Barn, och äfven anfallit några äldre; men flere fullvuxna hafva under denna tid angripits af en Hals-sjuka, som haft alla tecken af en mildare angina epidemica. Både så väl Scarlatina som denna Halssjuka börjades med upkastning, stark anhållande Feber, mycken Hufvudvärk, röd och brännande urin, yrsel på eftermiddagarne, som fortfor til inpå morgonen, torr tunga, samt hos både äldre och yngre af Mankönet, med en fländigt besvärande värk i Testiclarne. Hos dem somingo Skarlakans-utslaget, instälde det sig i slutet af andra, eller början af tredje dygnet, och Sjukdomen bröt sig genom en stark Svett på femte eller sjunde dygnet. Hudens starka desquamation, och svullnad i händer och fötter, följde vanligen därpå. De som anfölls af Hals-sjukan, tillfrisknade aldrig förr än nionde, men oftast icke förr än på fjortonde dygnet. En ymnig och allmän Svett

Svett kom äfven hos dem Naturen til
hjälp.

*Medicinal Inquiries and Observations
To which is added an Appendix,
containing Observations on the Du-
ties of a Physician, and the Me-
thods of improving Medicine. By
BENJ. RUSH, M. D. Prof. of Che-
mitry in the University of Pennsylv-
vania. The 2:d Edit. Philad. pr.
London repr. 1789. Viiij &c. 261
Pag. 8:0. a)*

Första Afhandlingen är en *Undersökning
om Läkare-Konsten hos Indianerne i Norra
America, och jämförelse emellan deras Sjuk-
domar och Botemedel, och civiliserade Natio-
ners; Upläst uti the American Philosophical
Society, den 4 Februarii 1774. — Här me-
nas de Indianer som bo emellan 30 och 40
graders Longitud. Alla Nationer kunna de-
las i Vilda, som lefva af Jagt och Fiske,
Barbariska, som idka Boskaps-skötsel, och
Civiliserade, som bruka jorden; desse höra*
N 2 för-

a) Denna Recension är benäget lämnad af nu va-
rande Stads-Physicus i Göteborg, Doctor Car-
lander.

förnåmligast til första Classen, fastän de lefva i Samhällen. De omständigheter som hafva inflytande på Indianernes Sjukdomar, äro

- 1) *Barnaskötseln*: de di vanligen 2 år, badas dageligen i kallt vattnn, och äta ej kött i förtid; Naturen kräfver ej köttmat förr än den gifvit därtill nödiga tänder. 2) Indianernes *Diet* är blandad; de brukade ej Salt förr än Europeerne lärde dem; de äro mycket måne at bibehålla köttets egen saft vid tilredningen; de äta när och huru mycket de kunna eller behöfva, och tugga väl.
- 3) *Qvinfolken* lå ej sina menfes före 18:de året, och giftas sållan före det 20:de; de äro starka, och föda lätt; *Männernes* göromål är Jagt och Krig; de gifta sig sållan före 30:de året; de hårda sig sjelfve at kunna utstå grymma plågor. 4) *Båda Könen* bruka öfverstryka kroppen med Björnister och Lera, som hindrar des förfvagande af ymnig Svett, samt nyttja flitigt kallt Bad; de dricke aldrig före middagen. Ingen vanskapt finnes ibland dem. — Deras vana at såfva under bar himmel, i et variabelt Climat, omväxlande hetta och köld, varma Stugor, långa Refor, öfverdrifven rörelse, omåttligt åtande ibland, och jordens och vattnets exhalationer äro ordfakerne til deras Sjukdomar. Också äro *Febrar* de enda, hvartil hörer *Dysenterie*, som är Sydenhams Febris introverta. Desutom äro de likväl utfatte för

för-

förgifter af djur och växter; Koppor och Venerisk Smitta halva de fått af Europeerne; Skörbjugg finnes icke, ej eller några andra våtskornes Sjukdomar, hvilka ockfå äro Slaveriets. Podager har Författaren sett hos 2 eller 3 Indianer, som lärdt at dricka Rum. Starka Rumdrinkare ibland Americanerne få ej Podager, utan Obstructiones Viscerum, och andra Chroniska Sjukdomar, emedan de bli snart för svaga at få den. — Galenskap, Melancholie, Maskar, Tandvärk, svår dentition, äro okände hos Indianerne; men Sår, Benbrott och ledvridningar icke få. Sålunda äro Febrar, ålderdom, olyckshändelser och Krig deras enda vågar utur detta lifvet. Indianernes *Naturliga Läkemedel* äro: at afhålla sig ifrån all stimulerande föda; dricka mycket kallt vatten; svettning i en slags badstuga, hvarefter han springer i strömmen, och sedan i lången, at purgera ock kråkas. De *Konstige* äro: åderlätning på lidande stället, caustica af ruttet trä vid värk, och adstringerande växter vid utfoter och blödnigar; vid utvårtens skador kasta de sig i vattnet, för at håmma blödnigen, och sedan hjälper Naturen. En hop Specifica i åtskilliga Sjukdomar, som man säger sig hafva lärdt af dem, äro Charlatanerier.

Hos *Civiliserade* Nationer åter (England tages här til exempel) är alt tvärtom; barnupfostran, vanor och lefnadslätt, både mo-

raliska och fysiska, bidraga allt till naturens och generationens försvagande. Efter CULLENS Nosologie stiga våra Sjukdomar till et antal af 1387, hvaribland äro 612 Nerv-sjukdomar. Naturens värkningar vid civiliserade Sjukdomars botande äro antingen för svaga eller oordentlige. Läkemedlen äro för många och förkonstlade.

Jämförelse emellan Indianernes och Civiliserade Nationers Sjukdomar och Botemedel: Febrarne, som äro där naturliga Sjukdomar, hafva i England aftagit på 100:de år, ifrån två tredjedelar till en tiondedel, och de som äro kvar, äro complicerade med andra sjukdomar; pleuresier och peripneumonier äro förbytte i Snufvor och Fluks-febrar, hvars följd är Lunglot (Consumption); Gikten skall snart förlora sig i hypocondrie, hysterie och gall-sjukdomar. — Indianernes *Prognosis* är fåker: så länge den Sjuka kan äta, är han utan fara; också döda de Läkaren, för en falsk spådom; hos oss duger intetdera, och den Vise låter bli att spå. — Här gör Doct. R. en artig Apologie för ostadigheten af Läkare-konstens teorier och utöfning: Theorien är grundad på Lagarne för *Oeconomia animalis*, och dessa finnas icke på en gång, utan bringas småningsom i ljuset af fenomenen vid Sjukdomar. Naturens framgång att bota de enkla Sjukdomarne i Saxen, lade grunden till Dr. STAHL'S *Anima Medica*, Hol-lands

lands Endemiske Sjukdomar föranlåto Doctor BOERHAVE at söka alla Sjukdomars ordfaker i *fluida*; Nerv-sjukdomarnes allmänhet i England gaf Doctor CULLEN anledning at upptäcka deras årskildta Lagar, och at på dem grunda et System; detta har förmodeligen bestånd, til dess några nya Sjukdomar upkomma, som upptäcka andra Lagar i *Oeconomia animalis*. Hårutaf kommer också, at gamla och nya Läkare äro så olika i tankar och praetik; och igenom upmärksamhet på den beständiga ändringen i Civiliserade Nationers vanor, hafva de Läkare blifvit störst, som lämpat sin praetik efter dem, och snarast slitit sig lösa ifrån Scholornes tyrannie.

SYDENHAM botade Febrar med starka åderlätningar, laxativer och svagdricka, som nu fordra Kina, Vin och Cardiaca. — Uti sin vidare jämförelle visar Författaren fattigdomen af våra kunskaper, och kinkigheten hos våra Patienter. Indianerne, utan fruktan för döden, komma snarare til lifs; men ibland de Civiliserade Folkslagen har inflytandet af en falsk Religion hos goda Människor, och af en sann Religion hos illaka, gjordt sjelfva fruktan för döden til en Sjukdom. — Sådane Inrättningar som våre Fattig-Medicater, (private dispensaries) håller Dr. R. före vara mycket bättre än Hospitaler. — Slutligen visar han, at Civilisation icke nödvändigt medförer alla dessa olägenheter, och för

at förekomma dem, förmanar han sina Landsmän at upföda sina Barn enligt Naturen, at undvika spiritueusa drycker, och med mera upmärksamhet välja lefnadslätt, hvar och en efter sin Constitution.

Andra Afdelningen är om *Climatet i Pennsylvania, och dess inflytande på Människokroppen.* Det är högst ostadigt, och sammanfatt af de fleste Climater i verlden; också fins där alla Verldsdelars Sjukdomar.

III. *Berättelse om den remittente Gallfebern, som gick i Philadelphia om Sommaren och Hösten 1780.* Den utbröt i synnerhet midt i Augusti, då en råmmelig köld följde på stark hetta. — Beskrifningen är nog lång, och tål ej Utdrag. — Curen var följande: Om Tartarus Emet. gafs under det Febern höll på at laga sig til, så blef han aldrig färdig; gafs den första dagen efter dess utbrott, så skedde Crisis på 3:dje eller 4:de dagen; om nausea var kvar, gafs vomitiv för andra gången, med mycken framgång. Om desse icke tillika laxerade, gafs lindriga doses af Neutral-Salter med Cremor Tartari, som gör sakerne behageligare; eller 6 Drachm. Glauber- eller Epsom-Salt, 3 Unce Pann-Säcker, och Saften af en Citron i 8 Unce kokande vatten, som gör en behagelig mixtur. Därefter nyttjades små doses af Tart. emet. med Glaubers-Salt. Fortfor Febern öfver 4:de dagen utan intermission, sattes Vesica-

torier i nacken och bakom öronen, som alltid gjorde Intermission dagen därpå, och då gafs China. Opium nyttjades alltid, för at lindra värken, drifva svett och göra remission. Til dryck gafs svag Pounche, Lemonad, Vin-valsla, Tamarind- och Äple-vatten; detta sista blir bäst, då man slår hett vatten på skifvor af rå Äplen. Altid var det rådliggast at straxt gå til fångs, ty det snaraste och virksamaste medel at öfvervinna en Feber, är i de flesta fall at tidigt underkasta sig den. Mogen frukt, Ostron och Porter, samt mätelig rörelse, voro de bästa medlen at återställa krafterne.

IV. *Berättelse om Scarlatina Anginosa, som den visade sig i Philadelphia 1783 och 1784.* I Julii och Augusti Månader var en stark omväxling af hetta och köld, och mot slutet af den lenare började denna Sjukdomen visa sig i synnerhet hos Barn, samt angrep alla Människor i September, som var kall och torr; ju kallare det blef i October och November, ju mindre farlig och mer inflammatorisk blef Sjukdomen. Den börjades med kyla och åckel, eller gallaktig kräkning, hvilken var et allestädes närvarande signum pathognomicum; svullnaden i halsen var ibland grym, såren på tonsillerna djupa, med svarta eller hvita rufvor; mucus flöt ifrån näsan ifrån början, eller oftare från 5:te dagen, då Sjukdomen aftog. Rådningen i hu-

den var mer och mindre stark, och kom ibland före, ibland efter halsjukan, och i 2:ne fall utan den samma, af hvilka den ena dog. Intestina voro ordentelige; Febern var för det måsta CULLENS Typhus levior; Sjukdomen slutades ofta med svullnad i händer och fötter. Många variationer visade sig dock, och smittan var så allmän, at alla andra Sjukdomar complicerades därmed, och alla friska hade mer och mindre ondt i halsen. — *Curen* börjades med 1 eller 2 Vomitiv af Tart. Emet. eller Ipecac. och Calomel; i alla perioder af Sjukdomen gafs sedan Calomel i små doses, med Opium om den laxerade, och med laxantia om det behöfdes; Gargarismata detergentia bruktes, och ibland med några gran Calomel i dem, eller ånga af vatten och åtticka; små doses Antimonialia, och dryck med Vin underhölllo perspiration. Om Febern ej aftog på tredje dagen, lades et Vesicatorium bakom hvardt öra, eller et i nacken; Kina behöfdes ej vanligen. Så snart denna method antogs, blef Sjukdomen mindre dödande; en Läkare nyttjade äfven Mercurial-Salfva.

V. *Tillägningar til föregående.* Alt sedan har samma Sjukdom gått i landet; 1787 under form af svullnad i läpparne och ögonläcken, och 1788 äfven i kinbenen, men alltid med åckel eller kråkning. — Campher i en påsa kring halsen, förekommer den ej;
 ina-

Inarare at tvätta händer och anligte med Vinätticka dageligen, och munnen med ätticka och vatten. Förenämde Kråkmedel häfver Sjukdomen i sin första början. Svullnaden efteråt vek alltid för purgantia af Calomel och Jalappa.

VI. *Undersökning om Cholera Infantum, dess ordfaker och botnings-sätt.* Den herrskar måst i stora Städer, och alltid om Sommarren, ifrån midt i Junii til midt i September; den angriper Barn ifrån första eller andra veckan, til två års ålder; dess gångbarhet och fara äro alltid i proportion af hettan. Den börjas med Diarrhé ibland, men oftare straxt med Cholera och stark Feber, som är tydeligen remittent, hufvudvärken är stark, stolgångarne ymniga, stinkande, ofta med Maskar; den dödar inom få dar, ibland långsamt, efter 6 a 8 Veckor, med emaciation. — *Ordfakerne* äro icke Dentition, fastän den gör Sjukdomen farligare, icke Maskar och icke Sommar-frukter; utan de samma som göra Cholera och Remittent-feber hos äldre Folk. — *Curen* sker med vomitoria och laxantia, hvartil Rheum ej duger, opiater i alla stadia, demulcerande dryck, kliftirer af Infus. femin: Lini, eller af lamm-soppa, eller Stärkelse med Laudanum, Theriac, eller aromatiska infusioner, eller Madera-Vin på magen, och sluteligen Tonica såsom Kina-Decoct, med Muscott, rött Vin &c. Varmt bad
lin-

lindrar ofta plågorne, kallt år ännu bättre; läkrafte botemedlet år Landtluften. — Sjukdomen *förekommes* medelst kallt bad dageligen, klådsel efter vådrets skiften, måtteligt salt Kött om Sommaren, och godt Vin, ifrån en thesked til et halft glas dageligen, mycken renlighet, och utflyttning på Landet före varma tiden, i synnerhet så länge Dentition varar.

VII. *Observationer öfver Cynanche Trachealis.* Författaren årkänner nu 2:ne Species, näml. Spasmodica och Humida, det han 1770 nekade. *Den förra* igenkännes at den kommer hastigt, måst om Natten, har Intermiffiöner utan spottning, och ger vika för Antispasmodica, i synnerhet varmt bad. *Den sednare* kommer småningom, år utan remiffion flere dagar, med spottning, och botas ej med antispasmodica, samt har med sig en Membran i trachea; hostan därvid liknar skållandet af en Valp, som år signum pathogn; ofta visa sig röda fläckar i huden, med lindring. Spasmodica angriper ibland gammalt Folk, och båda Species åro ibland utan feber, och oftast utan Inflammation. — *Spasmodica* botas med 1) åderlåtning, om Symptomata pneumonica finnas, 2) Vomitiver, 3) laxantia, och 4) antispasmodica, opium, alla foet. varmt bad, och Spanska Flugor; *humida* med de 3 föregående, och Calomel, en stark dosis i början, och sedan mindre da-

dageligen, så länge några Symtomer visa sig. Kina är knapt såkrare medel för froffor, än Calomel, på detta sättet gifven, i detta Species af Cynanche.

VIII. Om nyttan af Vesicatorier, och åderlåtning i envisa Froffor. I alla Höstfroffor af hvad Typus som hållt, då Kina slog felt efter 3 a 4 dagars förfök, gjorde den sin värkan efter vesicatorier på handlofvarne. Men då detta försumrades, och froffan varade inpå Vintern, botades den med en eller två mätteliga åderlåtningar, hvarefter Kina sållan behöfdes at förekomma recidiv. Den är alltid ovärksam, då åderlåtning behöfs.

IX. Om en Sjukdom af kallt vattens drickande i varmt vädre, nämligen då kroppen också är mycket varm, och FARENHEITS Thermometer öfver 85. Det är en håftig spasm i bröstet och magen, som ibland gör Syncope och Asphyxia, ibland dödar inom 5 minuter. Äfven andra drycker göra det samma. — Enda såkra botemedlet är Laudan. Liq. ifrån en thesked til inemot en matsked; vid Asphyxie brukas samma medel, som för drunknade.

X. Koksalt botar Blodspottning: Ifrån en thesked til en matsked eller mer rent och fint salt intages så snart blodspottningen börjar, hvilken däraf merendels stannar, men Saltet repeteras 3 a 4 dagar, at förekomma desu

dels återkomst; stadnar den ej, fortfares med alt större doses, tils det gör sin värkan. Detta lyckas hos unga och gamla, antingen hæmorrhagien är activ eller passiv; men kommer den såsom et symptom af Lungfot, är det blott et palliativ och ingen Cur. I alla fall bör ej åderlätning försummas, då det behöfs, och skickelig diet föras. — Dr. R. har gifvit Salt en gång med förmån i blodkråkning; andre ha funnit nytta därpå i nåsblod och hæmorrh. uteri. — Låt icke det förskräcka Er, at en Kåring lärdt oss detta!

XI. Fria Tankar öfver Lungfotens orsaker och botnings-sätt. Orsakerne äro omåttlighet och stillasittande; botemedlet är rörelse och arbete, som ger kroppen sin primitiva styrka. Alla Cur-Methoder äro antingen Substituter för arbete, eller palliativer, som sätta Patienten i stånd at röra sig; sådana äro: Refor til lands och sjöfs, ombyte af land, åckel- och kråkmedel, åderlätning, Vegetabilia amara och Gummata stimulantia, Flannels-skjorta, Vesicatoria, Setacea och Fonticuli, Simmande. Därpå ges åtskillige exempel af Lungfögtige, som blifvit radicalt borade af arbete och mödor (hardships). Dr. R. tror med SYDENHAM, at ridande botar Lungfot äfven så läkert, som Kina Frossan; och at Patientens oskicklighet at tåla det, bevisar endast dels nödvändighet och förmåner. Bond-arbete och Bond-lefnad har den

bå

bästa verkan i denna Sjukdom. Sådane göromål, som fordra arbete och rörelse i fria luften i alla väder, borde väljas för ungt folk, som äro fallna för Lungfot, och Sittlyfslor för dem som äro starka. (Detta är emot allmänna Praxis, men mycket klokare. Dr. SMOLLET recommenderar kallt bad, men som bör förenas med arbete; en diathesis inflammatoria, af indirect svaghet, kan göra detta medel, äfven som ridande, oanvändeligt. — Dieten bör rättas efter Pulsen: den bör vara vegetabilisk vid nämnde diathesis, och animalisk då den är förbi; i båda fall, blott af et slags föda. I förra fallet duger icke Kina, men väl i det sednare. — Philosophens: *Quod petis in te est*, kan icke med mera skäl appliceras på lyckan, än på radical Cur för Lungfot. — Om något Läkemedel ges, som kan vara Succedaneum för arbete, så är det troligen ibland Tonica; men dess styrka och dosis måste vida öfvergå allt hvad vi nu känna. — Färska bulningar i Lungan höra icke hit; de kunna vara utan lungfot, (Consumptive diathesis) och botas ofta af Naturen, eller ganska enkla Läkemedel.

XII. *Observationer öfver Maskar i Intestina, och Maskmedel.* Förmodeligen äro Maskar nödvändiga hos alla unga djur, för at förtära den öfverflödiga födan, hvarmed de sig oftast belasta; emedan de finnas ofta-

re hos starka Barn än hos svaga, kanske det är dessas Sjukdom at vara utan maskar. Förmodeligen upväcka Maskar Sjukdomar, här förstås alltid Lumbrici, då de äro i för stor myckenhet, eller af error loci, likasom Blodet. Idiopatisk Mask-feber gifves icke, fastän de kunna vara tillsammans med alla Febrer, likom hysteriska symtomer; utan de Sjukdomar de åstadkomma äro Neuroses, och sådana kunna de göra af alla möjliga slag, hvarföre också alla chroniska och nerveusa Sjukdomar hos Barn kunna utan skada tillskrivas Maskar. Sedan Hydrocephalus internus blef upptäckt och beskrifven, hörer man mycket mindre Mask-febrer omtalas. Tecken til särskilda slags Maskar har man inga; icke en gång til Maskar i allmänhet, förr än man ser dem. En lång Tabell ger Författaren öfver 67 medels vårkan på Maskar utom kroppen, hvarpå han practiskt omtalar *Anthelmintica*. Desse vårka 1) *Mechanice*, indirecte, såsom emetica, purgantia, amara adstringentia, eller directe, såsom Dolichos pruriens och Tenn; 2) *Chemice*, såsom Koksalt, hvaraf Dr. R. gifvit med förmån många skålp., sågadt med Coccionell til et halft Unce på fastande mage, Saccharina i stor quantitet, Terpentin-olja, saft af röd- och hvitlök, Krut, en Thésked på fastande Mage, Syrupus af Cortex Geoffææ är kraftig, utan at behöfva göra någon evacuation, *Spigelia Ma-*
ry-

rylandica är fåkert Maskdrifvande, men för håftig; 3) *både Mechaniskt och Chemiskt*, såsom Calomel, Jalappa och Järnpulver. Detta lista är fåkraft, i form af silspån eller råst, ifrån 5 til 30 gran hvar morgon, för barn från 1 til 10 år; lärđ af en gammal Sjö-Capten, som därigenom blef botad för Tænia, har Dr. R. gifvit det från 2 Drachm. til 1 halft Unce 3 eller 4 morgnar, med mycken nytta. — I febrar med Mask-symomer bör man ej gå ifrån indicationerne för Febern, men väl kanske blanda Läkemedlen med Anthelmintica.

XIII. *Berättelse om Arsenikens utvärtes bruk i Kräftan.* En Dr. MARTIN brukade et pulfver, som han utgaf för Vegetabiliskt, men hvilket Dr. R. sedan fann vara Arsenik, blandadt med pulfret af någon rot. Detta duger ej, utan i öppna kräftfår, som ej äro schrophulösa, och innan Systema Lymphaticum är angripit; äfven gagnar det i alla slags ulcera fungosa och callosa.

XIV. *Anmärkingar om Tetanus, samt dess orsak och Cur.* Opium har aldrig velat lyckas för Dr. R., hvarken i Krig eller Fred; men sen han föll på den tankan, at Tetanus kom af relaxation, en följd af hetta eller fatigue, har han varit lycklig med styrkande och retande medel. Så botade han en Öfverste på 3:dje dagen, som var blefverad i foten, och nyttjadt Opium förgäfves,
 XII B, N:o 14. ○ med

med 2 a 3 Uns Kina, och en Bouteille til 3 pint vin om dagen, samt Vesicat: emellan axlarne, och 2 a 3 uns Mercurial-Salfva på hallen. En Piga, utan bleffure, botades på samma fått, och med Oleum ambræ, då Kina och Vin ej ville stimulera mer; en Snickare, som fått en spik i foten, hjälptes medelst fårets utvidgande, och Terpentinspirituss däruti, som gjorde stark Inflammation, och behöfde ingen ting invårtes. — Här är icke nog med liten stimulus, utan man måste här åstadkomma en Diathesis inflammatoria, hvarföre Mercuren bör brukas ånda til salivation, och inflammation upväckes i fåret, som aldrig fins i detta fall, och det mer genom Terpentinspirituss, och starka Incisioner. Derföre botas Tetanus med starka doses af Senap, med kallt bad, amputation, salt och talg på fåret. — Hit hörer *Trismus Infantum*, som förekommes medelst meconii tidiga afförande. Item botas Tetanus hos Håstar med causticum på hallen, och kallt vatten.

XV. *Tilläggningar om Tetanus och Hydrophobia.* Sedan har Dr. R. fått flere bekräftelser på föregående Cur-Methods dugelighet, i synnerhet vin, kallt bad och Mercure; äfven på det som såges om *Trismus infantum*. — Vid närmare öfvervågande finner han en fullkomlig likhet emellan Tetanus och Hydrophobie, hvilka därföre botas på

på samma sätt. En galen hund botades verkligen af et ormbett i halsen, hvaraf hufvudet svullnade starkt.

XVI. *Resultat af Observationer öfver Sjukdomarne på de Förenta Staternes Fält-Lazarettet under sista Kriget.* År aldeles detsamma, som hvar och en Svensk Fält-Medicus skulle hämtat från Finland. — De förnämsta Sjukdomar voro CULLENS Typhus gravior och mitior, som rasade vårst om Vintern, och botades, med Tart. antim. Kina, Vin, och Salia Volatilia i stora doses. — Osnygghet och brist på disciplin och efterseende i kvarteren, gjorde de fleste Sjuke. — Skabb botas snart och utan elak lukt, med några frictioner torr Svafvelblomma. — Lazarettet fördömas med skål för hetliga sjukdomar; de behövas blott för Galna, Veneriska och Chirurgiska Operationer.

XVII. *Berättelse om Militairiska och Politiska händelsers inflytande på Människokroppen, vid Americanska Revolutionen.* År ganiska artig, och förtjänade at aldeles afskrivas. Först omtalas vårkan, af de Militairiska, och sedan af Politiska händelserne, och huru desse sednare värkade olika på Revolutionens Vänner och Motståndare. — Först är en vanlig sensation i början af en Bataille; och straxt efter den tål man mycket bättre en Operation, än någon tid efteråt. — Segrar ge styrka och hålsa; väntan på anfall före-

kommer hem-sjuka. — Oro och ovifshet öfver et stort ämne, åstadkommer Slag. (cfr BAGLIV: i append.) — Många af Revolutionens Vänner, som voro svaga och sjukliga, vunno fullkomlig hålsa, i lynnerhet hysteriska Fruntimmer. Då antingen kärlek, svart-sjuka, sorg eller devotion helt och hållet intaga en Qvinne-Själ, slår det sållan felt at de bota, eller för en tid afhålla hysteriska plågor. — Kriget ökade fruktsamheten, och Freden ännu mer; många ågtenskap blefvo då vålsignade, som många år varit barnlöse. — Congressens gamle Dörrvaktare dog hastigt af politisk glädje, då han fick höra at Lord CORNWALLIS's Armeé var tagen. — Utväfvande Handels-Speculationer &c., af öfverflöd på pengar, förer Dr. R. under genus Infania; dels Symtomer voro vingelaktiga manerer, och et vifst slags extempore upförande, samt känslolöshet för köld, hunger och faror; det botades genom Freden, och Pappers-myntets fallande. — Vårkan på Revolutionens Fiender var helt annan: Hypochondriasis förbyttes i vårkelig Melancholia, (Infania Partialis sine dyspepsia, CULLEN,) hvilken Dr. R. kallar Revolutiana, och som ibland var dödlig, ibland gjorde fylleri. — En del som hade svurit England trohet, för at få Protection för sina Egendomar, dogo-hastigt vid Engelska Armeens aftågande; denna Sjukdom kallades Protections-Feber. —

Et nytt Species af *Infania* upkom efter Freden, genom Frihetens nyhet och ovana, som han kallar *Anarchica*.

XVIII. *Undersökning om förhållandet emellan Smaken och Maten, samt detta förhållandets inflytelse på hälsa och nöje.* Om detta ämne låger Dr. R. som Bonden, hvilken förgäflves budit til at spela Violin, och kastade den ifrån sig: "Dår är Musik i den, fast jag icke kan få ut honom." Primitiva färger och primitiva Noter i Musiken äro lika många, och deras blandning är icke indifferent för öga och öra; så är det med blandningen af olika mat. — Tungan och Magen, likasom instinet och förnast äro efter Naturen enstämmiga; den mat de båda gilla, måste vara god. Men båda bli så förvända från barndomen, och det är felet. Olika värkar ockfå maten, kokt, utspädd, blandad, i rörelse &c. — Slutsatserne på hälsan äro hufvudsakeligast: at 1) en slags mat i myckenhet är bättre än flere slags i mindre; 2) Kött och Vegetabilia ha en god relation til hvarandra; 3) Curer som tillskrivas viss diet, böra tillskrivas mer dess nyttjande ensam, än dess Medicinska egenskap; hit söras Quack-Curer af långt bruk af en Medicin; 4) det måste finnas någon simpel föda, alltid lika behagelig för magen, som ljusblått och grönt för ögat; 5) en affinitets-tabell på mat måtte kunna uplättas, lika som

i Chemien, och då kan Kocken göra under-värk; 6) för at göra Bordsnöjet fullkomligt, böra alla Sinnen, utom Smaken, vara i fullkomlig hvila. — Det är skönt? En Kung har ingen förmån framför en Tiggare, då de äta båda samma slags Mat.

Appendix, innehållande Anmärkningar öfver en Läkares Skyldigheter, och sättet at förkofra Läkare-konsten, lämpade efter För-ente Staternes nu varande ställning och Seder, och upläste vid slutet af en Lections-Curs på Universitetet i Pennsylvania 1789.

Denna Afhandling är så god, at den borde läsas utantill af hvar ung Läkare. I. Ges de probablaste medel at bli en god Practicus: Sätt Er ned på en Landtgård så snart möjligt är, så är Ni independent, och kan hjälpa Landet på mer än et sätt; — undvik besynnerligheter i kläder och upfö-
rande; — var god Christen; — deltag i Fäderneslandets Interesse, såsom mer uplyst än många andra; — haf intet brott om, ej heller prata tok hos edra Sjuka; — anse ingen Sjukdom för obetydlig; — fått Er icke onödigt vis emot Patienternes egna föreskrifter; — håll alltid contenance, och gif så mycket hopp Ni årligen kan, ty inbillningen och viljan hafva mera inflytande på kroppen, än vi veta, det har MESMER bevist; — lämpa Er efter Associatio Idearum hos de Sjuka; blif aldrig stött öfver hvad de säga eller gö-

göra; — öfvergif aldrig en Feber-sjuk, vi veta ej där hvar lifvet slutar och döden börjar; — tag icke emot hvar Sup som bjudes; — Var så måttelig i betalningen som möjligt, (NB. Läkaren ger där räkning äfven som i England och annorstädes) at måta den efter Scrupel, Drachma eller Uncæ är dumt, utan efter tiden, Sjukdomens fara, och den Sjukes rang i Familjen eller Samhället; — Ni har äfven rätt at låta betala Er äfven för er oro, och således mer för Herrn i Huset, än för Drängen; — Gif Er räkning så Inart Patienten blifvit frisk; — de fattige äro de bästa Patienter, ty Gud betalar för dem, sade BOEKHAVE.

II. Om Vetenskapens förkofran: öpnå så många döda Ni kan; — håll ständig Journal öfver våder och Patienter; — studera flitigt Själen's Anatomie hos BUTTLER, LOCKE, HARTLY, REID, BEATTIE och Naturen; — Medicin har sina Phariseer, lika så väl som Religion; var icke utaf dem, utan raisonnera med Qvacksalvare, Kåringar och hvem som hållst, som sett Sjuka, eller varit det, och håll Er en Qvackbok; — var simpel i præparationer, äfven i Galeniska; — offra icke för mycket åt Patientens smak, hade icke alla Läkemedel varit osmakelige, de hade längesedan flyttat i Köket, och varit förlorade för Apotheket; — nyttja sållan Tincturer af Brånvin; — cultivera och nyt-
 O 4 tja

tja så många inhemska medel som möjligt;
hvem vet huru många ännu kunna upfinnas?

*Verhandeling over den waaren aart der
Kinder-Pokjes, en derzelver gemak-
kelyke en zEEKERE Geneezing. Na-
gelaaten door wylen IMAN JACOB
VAN DEN BOSCH, in deszelvs leven
Medicinæ Doctör in 's Hage, Lid
van de Keyserlyke Acadmie der
Natuur Onderzoekeren, van het
Keurvorstlyk Institut te Göttingen,
van de Keurmentzische Academie
der fraaye Wetenschappen te Er-
furt, van de Hollandsche Maatschap-
py der Wetenschappen te Haarlem,
en van het Provinciaale Utrechtsche
Genootschap van Konsten en We-
tenschappen; Correspondent van de
Geneeskundige Academie the Parys,
en van het Genotschap te Batavia;
mitsgaders Directeur en Secretaris
van de Natuur- en Genees-kundige
Correspondentie-Societeit te 's Hage.
— Te Rotterdam 1791. X & 224
Sid. gr. 8:o.*

Företalet berättar Historien om Dr. B's uppfinning, huru den först meddeltes verlden 1770; uti en Skrift kallad: *Proeve over de voorbehoeding der Kinderziekte*, och huru denna *Verhandeling* &c. efter Auctors död, i Maji 1788, blifvit hopsamlad ur hans papper, och utgifven til 1182 Subscribenter.

Sjelfva afhandlingen är författad i Aphorismer, och består af 2:ne delar; den första Afdelningen om *möjligheten at försvaga naturlig Koppsmitta*, och *göra den kraftlös*, har 57 Aphorismer eller Paragrapher. Däruti bevisas denna möjlighet, efter en kort Inledning om ämnets vigt, 1:o af *fortidens sätt at sköta Koppor*, i hvars första tidehvarf, ifrån RHAZES til SYDENHAM, det gick ut på at genom stillhet och hetta befordra Smittans *gåsning* i kroppen; SYDENHAM åter började 2:dra Tidehvarfvvet, och at genom et kylande förhållande tillbakahålla denna fermentation. Men utaf 3:dje Tidehvarfvvet, eller Chemisternes, hafva vi dragit måsta fördelen, som visade at *bezoardica frigida*, i synnerhet *Mercurialia* och *Antimonialia* voro de medel som kunde tåmja Koppgiftet, likasom andra utvårtes sårnader. Måsta styrkan för sin sats, om möjligheten &c., får Författaren af BOERHAVES *Cur-Méthod* och yttrande uti Aphor. 1389: "Stimulus videtur au-

"ferri posse correctione per Specifica ita dicta, vel methodo universalis antiphlogistica. 1391.

”Quale specificum inveniri posse, compara-
 ”tio historię antidotorum et indoles hujus
 ”mali faciunt sperare; et ad indagandum im-
 ”pellit summa hinc futura humano generi uti-
 ”litas. 1392. In stibio et Mercurio ad mag-
 ”nam penetrabilitatem arte deductis, nec ta-
 ”men acrimonia nimium corrosivis, sed bene
 ”unitis, ut quæremus, incitat horum aliquan-
 ”do successus.” VAN SWIETEN uti sine Com-
 ment. öfver detta ställe, och DE HAEN, Rat.
 Medendi T. I. p. 85, 86, bestyrka sam-
 ma låra; hvarester upräknas et stort antal
 Läkare, som nyttjat samma medel, men be-
 klageligen har Låran om *Fermentation*, och
 desse medels värkan at emotstå den samma,
 kommit i förgåtenhet. — Såsom *Antiseptica*
vel antifermentativa har man äfven med för-
 del nyttjadt Syrupus Alyandæi Alsaharavii,
 Campher, Myrrha, Cort. Peruv. Flor. Aquil-
 legiæ, Succus betulæ, Lign. Juniperi et Gua-
 jaci, och tjärvatten; samt vidare Absorben-
 tia eller Remedia fixa, hvartil höra regulus
 antimonii medicinalis, Flores et Sulphur fixa-
 tum Antimonii, Cinnabaris, Mercurius dia-
 phoret. Hellmontii, hvilka alla förmå at håm-
 ma ebullitio sanguinis, tygla febern, och stil-
 la irritabiliteten eller Hellmonts Archæus, det
 år: bota Kopporne *Specificæ*. — Således fin-
 nas dylika specifika. Q. E. D. Och ytterliga-
 re bevis hårpå ger berednings-sättet för ymp-
 ningen, hvilken håraf har hela sin förmån,
 och

och sålunda kunde umbåras, med präparationens bibehållande. Bestyrkes ofvannämnde möjlighet af *Författarens egna Observationer sedan 1768*. Den strid som upkom om Koppymningen, och ryktet om Suttonianernes framgång, gaf honom anledning, at med alfvare tänka på denna saken, och söka efter et Specificum enligt anförde grunder och Auctorer. Han började med Campher och Mercurius dulcis, sedan gaf han Calomel och Regulus antim. Medicinalis, och sluteligan utelämnade han Mercurialia, och satte sin lit til Reg. Ant. Med.; i alla fall förekom Febris Secundaria, och Sjukdomen slöts väl på elfte dygnet. Uti en Epidemie, som var allmän 1773, kom medlet til sin fullkomlighet; han brukade då Rc. Reg. Antim. Med. i Drachm. Sulph. Antim. i Scrupel, Bals. peruv. q. s. ut f. pill. 4 gr. af hvilkå gafs en pill. hvar tredje timma, med kallt vatten til dryck. Alla hans Casus vore för vidlyftigt at anföra, men slutfattten är den: at variolæ confluentes förvandlades altid til Discretæ, morbus universalis inflammatorius et suppuratorius förbyttes i en morbus particularis, cum levamine omnium symptomatum, Salivation upkom aldrig, Febris Secundaria var omärkelig, den Sjuka åt, såf, och roade sig väl, kopporne torkade nästan utan Suppuration, och aldeles utan elak lukt. Om icke Barnet ville eller kunde nytta Låke-

kemedlen, togs det af Amman med lika framgång och nytta. Inga årr blefvo nånfin kvar. — Sluteligen fann han at samma medel icke eller slogo felt i Variolæ gangrænosa, hvilka förr höllos för ohjelpelige; härvid nyttjades R. Cinnab. nat. 8 gr. Reg. Ant. Medic. Schulzii, 4 gr. Camph. 2 gr. Sulph. fixat. Antim. F. Hoffm. 1 gr. M. f. pulv., som togs af en fullväxt hvar tredje tima. — Sålunda har Författarens medel trappvis upstigit til den fullkomligheten, at BOERHAVES önskan är upfyld; hos et Barn bragte han det så långt, genom dylik förberedning, at Kopporne utkommo utan utslags-feber.

Andra Afdelningen kallas: *Hemligheten uppenbarad, eller sättet, at på et beqvämtligt vis sköta naturliga och konstiga Koppor, yppadt.* Den består af 21 §. §. och innefattar Författarens Cur-Method uti Sjukdomens åtskillige stadier, och et försvar för den samma, hvilket han understöder med et stycke af F. HOFFMAN, om förträffeligheten af Praxis Chymice-Medica; samt några flere upfatser.

I:sta Stadium. Sällan, och blott då Pullen är öfvermåttan hård, eller blodet drifs åt hufvudet, öppnas ädren; Vesicatoria undvikas så mycket möjligt är; vid nausea och stark hufvudvärk ges Pulv. cort. rad. Ipecac. rec contus, 3, 6, 9 gr. med Säckerhyad $\frac{3}{4}$:dels tima; är tongan ören, ges cly-

ma

ma eller och lindrigt laxans. Sedan drickes ymnigt kallt vatten, som är et stort antifermentativum, och ges hvar tima, ibland vid våra Symtomér hvar fjerdedels tima et större eller mindre skedblad af Rc. Antim. Diaphor abl. I Drachm, Spir. minderæri, 2 Unce. Syr. 5 rad. aper. I Unce Aquæ Samb. 4 Unce. Sp. Nitri dulc. rect. I $\frac{1}{2}$ Drachm. M. eller Rc. Antim. diaph. abl. 2 Scrupel. Syr. 5 rad. aper. I Unce. Aq. Samb. 6 Unce, Sp. Minder. 2 Unce. Nitri, 2 Drachm. Sal. Glaub. I och I halft Unce M. — Den Sjuke hålles vid fången, och fotvatten duger ej. — Hår är indication at moderera gåsningen, hindra smittan at med orenligheter gå i blodet, och at öppna hudens porer. Om Symtomerne åro håftiga, och Naturen svag, gifves Rhenskt Vin.

2:dra Stadium. Med Mixturen fortfares tills Kopporne åro utflagne, då gifves af Rc. Regul. Antimon. Medicin. probe elutr. & tenuiss. triti, Antim. diaph. abl. aa I Drachm. pulv: e chel. cancr. comp. 2 Drachm. Camphoræ, 12 gr. Sulph. puriss. Antimon. 17 gr. M. f. pulv. N:o 12, et pulver hvar tredje eller fjerde tima, alt efter febern och symtomerne. Detta modererar den sura gåsningen, som i detta Stadium grasserar i Lympha, och minskar vahråmnet. Efter några doser kunna de Sjuke åta med appetit, sova och gå uppe, men åro fallne för förstoppning,

ning, som bör förekommas. Man bör nog gifva akt på Pulsen; om den är stark, gifves et Pulver hvar 3:dje tima; om den är svag, gifves mindre ofta, och såttes til hvar Pulver ånnu et gran Campher, och et halft gran Sulph. Antim. eller god Kermes Miner. samt nyttjas, om det behöfs, et skedblad hvar tima af Mixturen. Om nu icke de öfverblefna oförtvinade Kopporne höja sig med Corallröd kant, utan denne är dunkel, måste man förekomma gangræn med det där- emot ofvanföre föreslagna medel. — Under denna tiden drickes kallt vatten, eller hvad som hållt, och åtes hvad som behagas, dock icke sura saker, eller mjölkmat straxt efter intagningen. Om icke röta fordrar dem, undvikes Acida Mineralia, emedan de öka sura gäsningar i Lympha, som blott medelst absorbentia kan styras, hvilket den gudomliga godheten i våra dagar har velat låta göra bekant. — Vid ympade Koppor förhålles yä samma sätt, i synnerhet i *Rosalia*, som DIMSDALE fruktade så mycket, och som kommer af samma gäsning, måst hos gallaktiga constitutioner.

I 3:dje Stadium, då Kopporne äro i full suppuration, och sen affalla, har man ingen ting at göra, utan fortfares med samma medel, och dessemellan laxeras. — 4:de Stadium, eller Febris secundaria förekommer aldrig, som annars slaktar måst.

Förfvar för min Cur-Method: SCHUSTER har förut brukat Reg. Ant. Med. med Absorbentia, för at förbättra Lympha och resorbera Materia purulenta i Koppor, men icke med den noghet, som Dr. v. d. B., så at medlen äro i fullkomlig jämnvigt med Naturen och Sjukdomen, och uti alt för små doses. — Sedan berättas åter successiva framgången af Författarens upptäckt, hvilka åtskilliga præparationer af Reg. Ant. han brukat, och hvilka Combinationer han därmed gjordt.

Antimoninl-Medlens tilredning. Antimoniumet skall vara rent, sådant som ger godt Ant. Diaphoreticum. — *Regulus Medicinalis* göres af 5 delar Antim. crud., 4 delar Sal. com. och en del Sal tartari. — *Sulph. Antimon. fix.* beredes af Reg. Ant. och Sal tart. aa 4 Unce, som fint pulveriferas, och kokas 4 timmar med 8 Skålp. Kalkvatten, filtreras hett, och præcipiteras af sig sjelft, utan fyra. — Desse medel risvas eller blandas med Absorb. i Porphy- eller Marmor-Mortel länge och väl.

Sedan Författaren utredt värkningsfättet af det medel mot Variolæ Vesiculosæ och Gangrænosæ, som finnes i anhanget under N:o 4, slutar han denna afdelningen med några Corollaria, som visa at BOERHAVES gilsning och önskan i de anförde Aphorismerna, 1389, 92, är upfyld, och lämpar på
sin

på sin Cur-Method samme store Mans tänkespråk: *Simplex Sigillum Veri!*

Uti *Anhanget* gifves föreskrifter på Författarens 6 hufvudmedel, jämte några vidare anmärkningar.

N:o 1 är det som anföres vid andra Stadium.

N:o 2. Rc. Sulph. fixat. Antim. 1 Drachm. Camph. 2 Drachm. Reg. Antimon. Medic. Antim. Diaph. abl. pulv. e chel. cancr. compos. aa 4 Drachm. Sacch. alb. si placet 1 Unce M. f.

N:o LX brukas i stället för N:o 1 i hvar 3:dje timma, eller et halft för Barn emellan 6 och 12 år; men är icke så godt som N:o 1 i Var. confluentes, och mycket mindre kraftigt än

N:o 3. A. Rc. Sulph. fixat. Antim. 1 Unce. Camph. 2 Drachm. Reg. Ant. Med. Cinnab. nat. Myrrhæ El. aa 4 Drachm. Sacch. alb. 12 Drachm. M. f. pulv. N:o LX, hvartdera af 27 gr. — eller

N:o 3. B. Rc. Sulph. f. A. 1 Drachm. Camph. 2 Drachm. Reg. A. M. Cinnab. Antim. ter sublim. Myrrhæ el aa 4 Drachm. Sacch. a. 12 Drachm. M. ut antea.

Detta nyttjas ända ifrån början uti confluentes med fullkomlig tillförsigt, äfven uti V. copiosæ.

N:o 4. R^c. Sulph. f. A. 1 Drachm. Camph.
2 Drachm. Reg. A. Med. 3 Drachm.
Myrrh. el. 4 Drachm. Cinnab. nat.
1 Unce. — Sacch. si plac. 12 Drachm.
M. f. pulv. LX, — et hvar tredje
timma.

Uti Var. gangrænosa, eller annars elaka
Epidemier, i synnerhet då man blir lent kal-
lad, och den Sjuke förut är vanskött, gripes
til detta; kråkes det up, ges et lindrigt Vo-
mitiv, och efter 2:ne timar fortfares med
Pulvret. — Uti gangrænosa måste Regulus
minskas, och Cinabaris ökas, medan den
förre hämmar Kopporne, men ej gangræn,
hvilket den senare gör med Myrrha. — Och
om puffen och krafterne äro mycket svaga,
med livida fläckar eller hæmorrhagier, gifves

R^c. Extr. Cort. Peruv. el. rubri 2 Drachm.
Theriaca Androm. 1 Drachm. Syr.
Bals. f. Betonicae rub: 6 Drachm. Aq.
Arbor. vitæ 6 Unce, Elix. vitr. 2
Scrupel. (S. Liq. C. C. Succ. 2 Scru-
pel. S. Tinct. croci, et halft Unce.)
M. — et skedblad hvar tima.

Äfven kan man vid Blodspottning med
nytta bruka LOBBS Bals. Adstringens: R^c.
Ol. Thereb. 2 Drachm. in vase vitr. adde
guttatim. et sensim. Ol. vitr. 5 Drachm. agi-
ta Spat lignea addendo lentiuscule Spir. Vi-
ni rectific: ut f. Bals. dosis, 30 a 40 droppar
i kallt vattn. — När Blodet är uplöst, du-

ger ej Cinabaris, men väl uti gangrän; därför ges i förra fallet: Rc. Sulph. f. A. 1 Drachm. Camph. 4 Drachm. Myrrhæ. 8 Drachm. M. dosis 13 gran; och i senare: Rc. Sulph. f. A. 1 Drachm. Camph. 2 Drachm. Myrrhæ, 1 halfr Unce, Cinab. nat. 1 Unce, M. dosis, 15 gran hvar 3:dje timma.

Uti Var. Vesiculosæ och Siliquosæ, som vanligen åro dödande, åfven som då Kopporne slå in, åro desse medel icke tillräckelige, men väl *Underpulvret*.

N:o 5. Rc. Sulph. f. A. 3 gr. Camph. 6 gr. Reg. A. Med. 9 gr. Myrrh. el. 18 gr. Cinab. nat. 48 gr. Sacch. alb. 2 gr. M. — Dosis Media. 20 gr.

För Barn som ej kunna tåla de förras lukt och smak, brukas

N:o 6. Rc. Sulph. fix. Ant. 6 gr. Reg. A. Med. Cinnab. ant. ter Sublim. aa 1 half Drachm. Sacch. alb. 2 Drachm. M. f. Pulv. N:o 8, et hvar 3:dje timma, eller kl. 7, 11, 4, 7, 10, och 1 om natten, med vatten eller svagt chocolate. — Samma *Barnpulver* ges och åt Mödrar eller Ammor på samma sätt, hvilket är bättre, än om Barnen sjelfve taga det.

Efter Koppornes affallande ges hvarannan dag et lindrigt laxatif af Manna, Cassia, &c. *Anmärkningarne* uprepa en hop af det som redan är sagdt. — Febris hæctica, som ibland

ibland följer på Kopper, botas med Underpulvret N:o 5, då Mixturen af Extract. Cort. Peruv. &c. och andra medel ej ville slå an. — Så mycket Säcker lägges til pulvren, för at corrigera vis draffica antimonialium, och för det at RHAZES med så mycken nytta brukte sin Tchirbachia.

Theoremata Practica: Präservativet (præparation i denna Sjukdom kan bringas högt, om det purgativa i ROSENSTEINS Piller minskas. — I början af Sjukdomen bör ej smittan quävas af Antimonialia. — I 2:dra stadium af V. confluentes minskas tydeligen Koppornes antal af Reg. Ant. Med. — Och i allmänhet förmå Antimonialia mer under gäsningen, än efter densamma. — Uti Var. Gangrænosæ tales minst Regulus, men i dem och i Vesiculosæ, Crystallinæ och Siliquosæ gör Cinnabaris bästa värkan, icke allenast i andra och tredje, utan äfven i fjerde stadium, til at upväcka Naturskrafterna, öka gäsningen och utdrifva Koppgiftet.

Bilagorne intaga nästan äfven så mycket rum som sjelfva Afhandlingen, nämligen 92 Sidor, och den lednare 98. — De bestå af 1) en Afhandling om Gäsningen, såsom en hufvudsak i Kopper; 2) Dr. VAN ROYENS tackfågelse för et Exemplar af Författarens Prøve over de Vorbehouding, &c. 3) Observationer vid confluenta Koppers sköttsel, emot Dr. ROUPPE, (hvars afhandling finnes i

Sandiforts Geneeskund Biblioth. IV Deel,) och Bar. DIMSDALE, angående för hastigt tillfrisknande; 4) Brefväxling emellan Dr. DE MAN och Författaren, om dennes förbättringar vid Koppors skötsel; 5) Berättelse om Kopp-Epidemien i s' Hage, 1784 och 85; 6) Bref ifrån åtskillige Läkare om en elak Epidemie i Delft 1776.

Recensioner af D:r CARLANDER.

Bibliotheca fisica d'Europa, ossia Racotte di Osservazioni sopra la fisica, matematica, chimica, storia naturale, medicina ed arti. Di L. BRUGNATELLI. Tom. VII—XX ed ultimo, pavia 1789—92, circa 160 S. 8:o hvar Tom. Innehåller mycket vackra saker; förmodeligen det måsta utur Böcker, ehuru en del tyckas vara originala afhandlingar. — CARMINATI beskriver en *Sur Sapo* af 1 skålp. Bomolja, hvartil ganska småningom blandas 1 halft skålp. Vicriol-olja i Glasmortel, så at blandningen hvar gång får kallna, innan ny portion af den senare tillås; talgaktiga massan filtreras, och resten af fyra afskiljes genom uplösning i hett-vatten, efter hvars afkylning tvålen flyter ofvanpå. Denne, gifven til 1 Drachm. 3 a 4 gånger om dagen, är et kraftigt Diureticum uti vatten-svullnader hållt då den tillika skall kyla. — PER-RIVAL lärer, at lika mycket Campher och Myrrha

Myrrha sammanrifne, utgöra en blandning som aldeles åplöses i vatten. — MALACARNES brevåxling med BONNET bekräftar at ju flere de foliola äro til antalet, som betäcka cerebellum, och ingå i dess Substans, ju mera minne, skarpfinnighet och liflighet hade Människan, och tvärtom. Några hade 780, andra 700, andra 600; en fåne hade 324, och ingen smak i munnen en gång.

A Dissertation on the Process of Nature in the Filling up cavities, healing of wounds, and restoring parts which have been destroyed in the human body. by JAM. MOORE, London 1789. 70 S. 4:o. Första afdelningen undersöker huru caviteter fyllas, som upkommit af sår, hålning, eller huru som hållt. Och det åstadkommer Naturen medelst en feber, och därpå följande inflammation i cavitetens hela inre yta; genom båda desse tillflyter mer blod, vasa utvidgas, och vattenaktiga delar utsvetta i nästgränsande tela cellularis, hvilka åter absorberas, och befordra cavitetens fyllande. Han åtskiljer 2:ne slags inflammationer, som uträtta detta på olika sätt, nämligen den *adhesiva* och *suppurerande*. I den förra förenas parietes af en gulbrun substans, som måst är Lympha, och blir snart organisk genom de vasa som däruti framskjuta; lefrad blod i såret mera bidrager til, än hindrar denna Operation; men äfven til denna cura-

tio ex prima intentione fordras behörig inflammation, och är den för svag, så upkommer bulning. Denna andra slags inflammation sker då de utdunstade våtskorne och leftrade blodet ej bli organiska, utan ruttna. — Andra afdelningen visar den nya hudens bildande, och den tredje, huru förstörda delar återställas. Då en cavitæt existerar, fylles den, och delen regenereras, annars ej; Muskler ock Körtlar kunna ej regenereras, men väl tendines ligamenter, små nerver, membranæ mucosæ och ben, fastän de nya delarne bli något oordentlige.

A Treatise on the Disease commonly called Angina Pectoris, by W. BUTTER, M. D. London 1791, 62 p. 8. Här skall bevisas at denna Sjukdom är en Gickt, som har sitt säte i Diaphragma, (Arthritis Irregularis Diaphragmatica). Curen består egenteligen i laxerande: R^c. Aloes locotr. Sapon. duri aa 2 Drachm. Mell. q. s. ut f. Pill. N:o 48; 2 Piller eller flere tagas hvar afton, at det gör 2 a 3 sedes dageligen, tils desse bli naturliga. Diæten skall bestå af kött- och grynsoppor, platt ingen solid föda, ej en gång bröd; dricka förbjudes. — Bästa lätnaden under anfallet fås af et glas kallt vatten. Fontaneller äro blott palliativ-medel, då Patienten ej vill underkasta sig diæten. — Där- under brukas occasions-vis Tinct. Guajaci, Kina, Aro-

Aromata, Cicuta, och i synnerhet Pulvis Antilyssus af förra dispensatorierne, 2 Scrupel eller 1 Drachm. 2 gånger om dagen.

The Descriptions & characters of the different Diseases of the Human Body; to which is added an Arrangement of the Medicines & preparations in the London Pharmacopea, according to their respective Virtues: being the first Volume of the Franklinian Improvement of Medicine; or, an Attempt, according to Dr. FRANKLINS predictions, to establish the Means of rendering Sickness & Disease less injurious, dangerous & fatal to Health, & thus of causing Old Age to be again natural to Man. By GE. EDWARDS, Esq. M. D. Author of the Aggrandizement of Great Britain, the National Perfection of Finance, the Royal Regeneration of Great Britain, & the Discovery of the 18:te Century. 4:0. (10 S. 6. d. boards).

Med Franklinska fullkommandet af Medicin menar Dr. E. at den bör göras så populair at alla kunna begagna sig af dess läror, hvilket skulle ske medelst inkom därtill afpassade och på allmän bekostnad författade och utdelte Afhandlingar, hvarvid han erbjuder sig at hafva inseendet. Härigenom skulle spridas mer uplysning än genom Academier och Gymnasier. Uti sin Adress til Parlamentet, hvaruti han begär understöd för denna Plan,

fåger han: "De tre allmänna välgörande Vetenskaperne, Åkerbruket, Förståndets hyfsning (mental civilization) och Medicin, borde på allmän bekostnad upbrukas och fullkomnas, få mycket och vidsträckt som möjligt; och deras kannedom och de särskildta nyttor och förmåner, som de medföra, borde göras allmänna, och utspidas öfver allt i Samhället, til allas bättnad. Desse äro de tre måst välgörande Vetenskaper för Människoslägtet; ty desse förskaffa oss födan, undervisa och styra förståndet, bevara hälfan och bota sjukdomar; och de göra icke allenast sådana magtpåliggande tjänster åt en och annan i Samhället, utan åt alla och hvar och en särskildt. Därföre kallas de allmänne, och hafva det företräde framför andra nyttiga och practiska Vetenskaper, at de äro af et nödvändigt och väsendteligt behof i Samhället för hvar och en Medborgares nytta. Vi kunne barga oss utom en god Regering, åtminstone är en god Regering en af de sällsyntaste välsignelser som Samhällen njutit. Om vi alltid skulle behöfva de Lagklokes bistånd, skulle vi vara eländige varelser. Vi behöfva icke alltid Politiquens konstlande med andra Nationers Interessen; som Ministeren i allmänhet tyckes frukta. Financerne behöfva icke alltid et konstmåffigt förvaltande; ty vi äro öfvertygade, at uti en väl inrättad Stat, och under en årlig Regering behöfs

höfs icke en oändelig skuld för at föra krig; och äfven våge vi förbinda oss sjelfve, at helt och hållet ställa til rätta Nationens nu varande omäteliga skuld. Vi behöfve icke lära Samhällets hela välfärd bero på Handelns, ehuru den visserligen är ganska nyttig til dets upprätthållande. Men helt annorlunda är Människans förhållande til de tre ofvannämnde allmänna välgörande Vetenskaperne.”

Sjukdomarnes beskrifning, det hufvudsakeligaste af boken, är på Latin, och berömligt utarbetadt.

Essays Medicinal, Philosophical and Experimental. By THO. PERCIVAL, M. D. F. R. S. & A. S. &c. &c. 4:te Edit. revised & enlarged, 2 Vol. 507 & 442 p. 8. London 1790. (12 S. boards). De fleste tilläggningar äro förut tryckte i Societetens Transactioner och andra periodiska Skrifter. Et Bref ifrån en onämnd Läkare i anledning af en *Casus Phthisis Pulmonalis*, som Dr. P. infördt i *Medicinal Memoires*, Vol. II:d, innehåller flere goda anmärkningar: Svaghet är icke altid *causa proxima* til denna Sjukdom, fast den merendels åtföljer honom, så at *methodus antiphlogistica* är ofta farlig; men vid styng och svår *dyspnoea* måste man öppna ädren, för at återställa jämnvigten emellan blodet och de svage vasa; i allmänhet sker detta likväl bättre medelst de minst re-

tande tonica, men de mera retande göra hjertats contractioner hastigare i stället för starkare. Svetteingen i Lunglot förekommer också våtskornas öfverflöd, äfven som diarrhé, men den senare är skadlig, och den förre bör snarare modereras än hindras; detta sker medelst en skorpa, doppad i Vin, et glas Porter eller en dosis af solutio myrrhæ vid svettningens början, och medelst dennas vederbörliga afvaktande. At recommendera Vin i Lunglot, torde skrämma mängen Läkare, men det är det verkligaste Antiphlogisticum i den brännande Febern vid Angina Maligna; de flestes magar hafva vandt sig därvid, och förfarenheten har bestyrkt dess nytta. Man bör noga observera dess värkan på Pulsen, och endast nyttja det vid den Languor som följer på Pyrexia pneumonica. Rött Port-Vin, eller Rhenskt med Seltzer-Vatten, är då en god, kylande och tonisk dryck. Mixtura Salina gifves med mycken förmån under effervescencen i lungligtiga Feber-paroxysmer; därmed kan Myrrha förenas, som Författaren anser för det bästa medel som nyare Practiken uptagit i denna Sjukdom. Flores Zinci äro här et kraftigt tonicum, utan at hetta eller öka Pulsens hastighet. Buxton-vatten är nog hettande, men gagnar i synnerhet i Lunglot af fylleri, där Lefren och Magen tillika äro skadade. — *Hydrophobie* anser Dr. P. för en nervös sjukdom,

dom, i likhet med Tetanus, hårrörande af retning på en vils nerv; han vill bota den med Opium, för at göra et stillestånd, och sedan med Digitalis purpurea, för at göra en annan håftig impressiön. — En *Dysuria Chronica*, som ofta plågar gamla arthritiska och scorbutiska personer, och ofta mistages för Sten, men kan lätt skiljas därifrån, botas med Ungu. Coeruleum fortius, 1, 2 a 3 Scrupel hvar aften ingnidet på lären, til lindrig spottning, och i mindre svåra fall med Calomel, 1 halft gran, och James's pulver, 2 gran, 2 gånger om dagen utan spottning; men därför bör man icke tro at denna Dysurie är Venerisk. Man bör i sådant fall hålla Urin så länge som möjligt, at Blåsan någorlunda får fyllas; annars har den ingen kraft at sammandraga sig fullkomligen.

Medical Botany containing Systematic & general descriptions with Plates of all the Medicinal Plants. — Comprehended in the Catalogues of the Materia Medica, as published by the Royal Colleges of Physicians of London & Edinburg: Accompanied with a circumstantial detail of their Medicinal Effects, & of the Diseases in which they have been most successfully employed. By W.M. WOODWILLE, M. D. &c. in three Voll. Vol. I. 184 p. 4:0 with 65 plates, London 1790. Beskrifningarne äro accurate, efter
LIN-

LINNÆI Gen. & Spec. Plant. med synonyma Auctorum, och sedan utförligare på Engelska; Kopparsficken äro vackra och väl träsfade af SOWERBY; underrättelserne om Läke-medleas samlande och nytta äro vidlyftiga, och visa mycken beläsenhet; åtminstone är den här til prof anförde Artikeln om *Fraxinus Ornus* af dessa egenskaper, samt utdragen af värkan om *Arum Maculatum*, och *Digitalis Purpurea*. — *Manna* är saften af *Fraxinus Ornus*, *rotundifolia* och *Excelsior*, som medelst inskärningar genom barken samlas i Julii, Augusti och September; vid rågnvåder fås litet och elak; *M. Grassa* är den vanliga, *M. in canoli* är finare och renare; den är lindrigt purgans, men ger våder hos somliga, och bör förlättas med *Aromata* eller starkare purgativer; med *Callia Fistularis* är den bäst värksam. — *Rad. Ari* duger ej utan färsk eller nyss torkad, af den senare gifves en Scrupel eller mer 2 gånger om dagen uti Cachexie, chlorosis &c. hos phlegmatiska och tröga Constitutioner, men i synnerhet för svag Mage af för mycken *mucus viscidus*; den färskas gagnar i synnerhet i Rheumatism, gifven til I half eller I Scrupel i emulsion med *Gummi Arab.* och *Sperma* uti 3 eller 4 gånger om dagen, då den drifver på perspiration. Härvid citeras BERGIUS mycket. I Frankrike säljes pulvis *Ari dyrt*, under namn af *Cypresse poudre*, såsom

et

et godt Cosmeticum; ockfå kan man tvätta linne därmed, i stället för såpa. — Bladen af *Digitalis Purpurea* hafva länge nyttjats utvårtes med förmån på får och scrophulösa Ivvulnader; desf vis diuretica har Dr. WITHERING först upptäckt; det är et godt medel då det brukas riktigt efter denne Läkares upgift, ockfå beklagar han sig uti et Bref til Dr. LETTSOM, at man oftast försummar hans reglor, och kan då ej vänta annat än skada.

Beyträge zur Erläuterung der Entstehungs-ursachen und der Heilarten des Glied-Schwamms, nach eigenen Erfahrungen, von J. G. JÄGER, W. A. Frankf. a. M. 1789, 72 S. 8. Et vidare utförande af Författarens Afhandling om samma Sjukdom i desf *Chirurgische Cautelen*. Ordsfaken skall vara en utvidgning af Ledbanden efter utvårtes skador, och en samling af Ledvätska; men som desse ordsfaker icke alltid hafva samma följder, måtte den snarare vara en lindrig inflammation med stockning i Circulation, oftast af invårtes ordsfaker. — Curen sker med Resolventia (Gummi Amon. kokt med åtticka til en Gröt) och lindrig tryckning genom binda; då excoriation skedde, och en vätska utspiprade, gick Curen fortare, (äfven af Fontanell på Vaden för Recensenten). At öppna den duger platt icke, ånkont usituation skulle kännas. I) Aus-

1) *Ausführliche und genaue Beschreibung zweier höchst merkwürdiger und schwerer Geburtsfälle*, in einem Sendschreiben an Hrn Dr. J. C. STARK, — von J. PH. HAGEN, Kgl. Preus. Hofr. &c. Berlin 1791, 8:o. 2) *An Hrn Hofr. HAGEN, über dessen Sendschreiben an Hrn STARK zu Jena*, von J. FR. BOCK, Ass. Chirurgiæ b. d. Kgl. Ober Coll. Med. u. Geburtshelfer zu Berlin, 1791, 8. 3) *Berichtigung des Sendschreibens des Hrn Hofr. HAGEN, zur erforschung der wahrheit*, von CHR. LUDV. MURSINNA, 3:r General-Chirurgus, &c. 8. 4) *J. PH. HAGENS erste und letzte antwort auf die des Hrn MURSINNA und BOCK wieder ihn herausgegebenen Schriften* 8.

1) En Grefvinna i Berlin skulle föda för 4:de gången, och då Hr H. kom til henne första gången, var moder-munnen ej ännu fullkomligen öppen, och Barnhufvudet stod öfver isbenet; hon var hängbukad och hade stort Nafvel-bräck, men huru länge hon varit sjuk, nämnes ej; icke eller i det följande, huru länge hela arbetet påstod. Herr H. gick då til en annan Dame, den han lyckeligen förlöste med tång. Vid hans återkomst tycktes hufvudet vilja intrånga i öfra öppningen, och vattnet gick småningom; hufvudet fixerade sig, men sjönk ej mera på en timma. Nu ville Herr H. applicera tången, men den var lämnad på andra stället, och åter en timma förflöt innan den ankom; nu var hela ställ-

ställningen ändrad, hufvudet låg rörligt i öfra bäckenet, och vred sig undan tången i alla directioner; bågge händerna och navelstrången föllo fram. Herr H. lade då den Sjuka på knå och armbogar, och arbetade en god half timma förgåfves at göra vändning. Nu ankommo 3 andre Accoucheurer, BOCK, MURSINNA och RIBEKE; Herr B. lade den Sjuka på ryggen, och arbetade utan uppehåll och framgång tils han tröttnade; med mod och nya krafter tog då Herr M. in kampplatsen, och efter en god half timma framdrog et stort dödt Barn, hvarvid perinæum starkt brast. — Fruen mädde i början braf, men dog af Febris puerperalis, och metastasis lactea, som Herr M. sagt H., på 9:de dagen. Vid Obduction fanns uterus inflammerad, och perinæum gangreneradt. Om hon skolat dö af Accoucheurens traitement, vill Herr H. at det skolat ske på tredje dagen och ej sednare.

2) Herr B. är mycket håtsk emot Herr H., den han kallar sin vän, och personifierar starkt. Hans förnämsta afvikningar från föregående berättelse är: at Herr H. appliceradt tången 3 gånger, och därvid sönderslitit perinæum, at Fruen förloradt så mycken blod, at Herr H. sjelf fruktade hon skulle dö under hans händer; at hon efter förlossningen aldrig mått vål, utan symtomerne och inflammation jämt tiltagit; at Herr H. blifvit bort-

bortvist ifrån dets skötsel, &c. och alt detta vill han, Herr SELLE, MURSIINA och RIBEKE med ed bekräfta. — Några oriktigheter förbigås.

3) Herr M. bekräftar i det måsta Herr Bocks berättelse, men skrifer grundeligare och bättre; slutet blir, at ingen Barnfångsfeber och mjölkkaftning ågt rum, utan at Fruen dött af inflammation, gangren och blodförlust. — Herr H. blir åfven här illa handterad.

4) Herr H. åberöpar sig sin af förra skrifter kända skicklighet och årlighet at åfven tillstå sina fel, och föraktar sine motståndares nedriga bemödande at svårta honom. — Likväl måste man medgifva, at i hans sått at förfara, och i hans berättelse åro fel och orimligheter nog, som hvar och en kan finna.

Medical Histories and Reflexions, by JOHN FERRIAR, M. D. Phys. to the Manchester infirmary & lunatic Hospital. Warrington 1792; 248 S. 8. Efter en inledning om såttet at observera, meddelas många rätt goda practiska Observationer. En besynnerlig Casus ger anledning at förmoda, det Veficatorier skola gagna vid *Aura Epileptica*. — En Kramp hos en med Råformar betäckt Flicka, som altid slutade med trismus, emotstod små doser af Opium, men botades af 10 gr. Opium, 20 gr. Moschus, och 20 gr. Cam.

Campher, som gafs före paroxysmen, och därmed försvunno ock Råformarne. — Botemedlen för Vattusot afhandlas omständeligen. *Digitalis* botade 8 af 24, och några lindrades; ju mer åckel den gör, ju mindre drifver den urin; och om den skall hjälpa, skall den värka snart, och i liten dosis. *Cremor Tart.* i och i halft Unce om dagen, upplöst i vatten, blir alltid et af de bästa medlen, och botade ensamt 6 ibland 10. *BACHERS toniska piller* äro ej at förkastå; de drefvo starkt urin, och botade några; men de försvaga den Sjuka genom starka evacuationer: *DOWERS Pulver* botade *Anasarca* genom svettning. *Gummi gutta* med *Crem. Tart.* gjorde intet i et fall; men 6 gr. *Calomel* med 1 gr. *Gummi gutta* botade et annat. *Calomel* med *Scilla*, gifven til *Salivation*, minskade svullnaden, men den kom åter, och Patienten dog. *Nicotiana* gjorde liten nytta. *Paracentesis* företogs endast då kvåfning hotade, men redan efter et dygn lamlades vattnet igen. Chirurgen *SIMMONS* råder, at göra den rätt under näflen, efter de gamles och Arabernes sätt. Fruntimmer tyckas vara mer underkastade Vattusot än Karlar. — *Uva ursi*, 5 gr. med litet *Opium* några gånger om dagen, var förtåffelig för nephritiska Sjuka; värken uphörde, återkom ej, och 12 botades af 16. — En *Diabetes* botades af *Vitriol-syra* och *Kina*. — Goda

vårkan af *Barytes Muriata* i scrophler, tror Författaren komma af dess öfverflöd på saltfyra, (hvaruti Tyska Rec. motlåger honom). — Medel emot *Galenskap*: *Tart. Antim.*, såsom åckelkur, skaffade lindring i et fall af 6, hos en rasande Qvinn. Campher, Opium ensamt, *Digitalis*, gjorde aldrig nytta. *Methodus Antiphlog.* skaffade bättring, då ord-saken var fylleri. *Kina med Opium* gagnade utomordenteligen, då grunden låg i *solidorum* slapphet, eller raseriet liknade den stilla yrfeln af i nerv-febrar. *Bader* äro ganska nyttiga, nämligen kalla i *Melancholie*, och varma i *Manie*. *Konstiga Sår*, i synnerhet hank i nacken, voro förträffelige, då hämmade utslag vållat Sjukdomen. Allmänna och locala *Åderlätningar* lindra, men man måste akta at de ej försvaga för mycket. — *Rygg- och Länd-värk* hjälptes ofta med en *Salva* af *Camph.* 2 *Drachm.* *Ungu. Basil.* 1 *Unce*, *Sap. nigri*, 1 halft *Unce*. — *Hæmoptysis* botades i fyra fall af *infus. Digitalis*, efter vederbörliga *åderlätningar*. Man bragtes på dessa försök af *Digitalis* egenskap at ansefligen retardera *Pulsen*, och slöt at den borde gagna i *hæmorrhagier* med håfrig *actio vasorum*. — Efter en *Hydrophobie* som upkom 3 *Månader* efter et obetydligt bett, och dödade på 6:te dagen, fanns all ting friskt, utom några svartbruna ställen på nedra delen af *Matstrupen* och i *Magen*, där *Epidermis* var lik-

likfom affkrapad. — Öfver *Smittosamma och nya Sjukdomars upkomst*, är en skön Afhandling. Det är icke få mycket luftens beskaffenhet och yttre ordfaker, icke en gång utdunstningen af döda kroppar, som förorsaka Pestilentialiska smittor, utan fattigdomen, eller lefvande Människors nöd och elände; där igenfinner man brist på frisk luft, usel eller ingen föda, smuts och brist på ombyte af kläder, bekynner och nedslagenhet, som alla äro hufvud ordfaker til dylika smittor. I det man således afhjelper fattigdomen och eländet, upfylles icke allenast den vackraste moraliiska skyldighet, utan drages ocklå en nödig förforg för den allmänna Sundheten; ty Smittan, som upkommit i de fattigas smutsiga nåsten, skonar sedan icke heller de rikas Palatser. På detta sättet upkom en allmän farlot i Manchester från en enda fattig Familie, som tillika för fönster-taxans skull hade igenmurat nåstan alla fönster, hvarigenom luften ån mera förgiftades.

JOHAN CHRIST. REIL, M. D. Prof. &c
Commentatio de læsæ respirationis et deglutitionis affectibus, morbo varioloso propriis.
 1791 gick en svår Kopp-Epidemie i Halle; utaf 20 eller 21,000 Invånare angrepos 2151 Barn, och 1054 förskontes; 1434 blefvo friska, 430 dogo, och 287 fingo derefter svåra och til en del dödelige Sjukdomar. Det

som gagnade var Quicksilfver, Opium, Kina och Vesicatorier. Här omtalas egenteligen den svårighet at andas, som kommer af inflammation i Larynx, luftstrupen, Bröncchiæ och sjelfva Lungan, hvilken hårrörer, icke af någon depositio materiæ, utan af Nerv-Systemets störda värkningar, och hudens consensus med desse organer. Hvarken kylande eller värmande medel gjorde härvid någon ting; Serpentaria, Arnia, Campher, Vin, Spir. Minder. Scilla, Emetica och Vesicatoria användes fåfångt; Quicksilfver med Opium, ånda til salivation, gagnade endast. Ådern öppnades, underlifvet ränsfades, och därpå gafs Mercur. dulcis, eller Merc. solub. Hahnem. eller nyttjades Ungu. mercur. så, at salivation upkom inom 2 eller 3 dagar; en 10 års Goffe fick 2 til 6 gr. Merc. dulc. och 2 til 4 gr. Merc. solub. med 1 och 1 halft gr. Opium om dagen; därunder dracks mycket mucilaginoså, och lifvet hölls öppet medelst kliftirer; estes et dygn följde merendels lindring; ibland upkom recidiv, och då öppnades ådern, samt gafs quicksilfver å nyo, men så snart salivation infinner sig, uphöres därmed. Denna Cur-Method hittade han ej på förr, ån mot slutet af Epidemien, så at han ej fick använda den så ofta han önskat. Sluteligen bevisa några obductioner, at ofvannämnde delar värkeligen voro inflammerade.

An Essay on the Scurvy: shewing effectual & practicable Means for its prevention at Sea. With some Observations on Fevers, & proposals for the more effectual preservation of the Health of Seamen. By FRED. THOMSON, e Surg. in the Roy. Navy. 206 p. 8:o London 1790. (4 S. boards). Fran- ska Flottan provianteras mycket hälsofammare än den Engelska, med Vegetabilier och Vin, Ris, Malt, tillräckeligen Conserva acetosæ (sorrel) til Soppor och Panade, som äro bät- tre för de Sjuka på Sjön än Kött; vidare Morötter, Lök, Senap, Vin-ätticka, Thé, Säcker, rob. citri. &c. Convalescenterne få Vin och jäst Bröd; renligheten iakttages no- gare, jämte rökning och vattnets filterande. — Medlen at förekomma Skörbjugg på Sjön äro förnåmligast: 1) at förbättra eller afbija fuktigheten mellan däck; 2) at bättre ofdela Folkets tid til arbete och hvila, nämligen på 3 vakter, eller så, at de åtminstone på 2 vakter fick såfva 7 a 8 timmar i sönder, hvarannan natt. (Hvarföre icke alltid 8 ti- mars vakt, som Cook brukade på slutet?) Hit hörer en förmaning til Officerarne, at mänskligan handtera Folket, utan onödig barnlig och kittlig strånghet; 3) at vidtaga et hälsofammare provianterings-sätt, hvartil föreslås brunt Säcker eller Melåse, i stället för Smör och Ost, Hvete (omalet) eller Ris i stället för Ärtor och Hafremjöl, Svagdric- ka,

ka, eller ingredientier därtill, eller Humle-
dricka, af 10 skålp. Humla til 288 gallons
vatten, som kokas en timma, och då det
svalnadt, tillås 100 skålp. Melasse, tunnas
ledan, och tillägges jäst för jäsnings. Färskt
jäset Bröd påstås också kunna hafvas dage-
ligen för hela Befättningen, om därmed rätt
tillstålles, hälft mjöl för 3 månaders Bröd tar
ej mera rum än skorpor för en Månad. —
Prof af Skorbjuggens förstörande magt äro
ej nåsamma at uprepa. — Cur-Methoden
innehåller iogen ting okänt.

*Embets-Berättelse för år 1795, af Pr.
Med. Assessoren Dr. ERIC NORD-
BLAD.*

Hos Kongl. Collegium får jag härme-
delst den åran tilkännagifva, at förledne år
här i Provincen, endast i Årsunda Socken,
 varit en Rötfeber-farlot gångle, af hvilken
 några och sextio personer voro angrepne,
 men af hvilka endast 4 med döden afgingo.
 Men (ty värr!) börjar Venerisk Sjukdom blif-
 va här i Provincen, såsom på andra Orter i
 Riket, mer än förr synbar, och befants, vid
 anstald nogare undersökning och besigtning
 förleden Sommar hafva, dymedelst at den
 blifvit förtegad och dold, i fått tid och ut-
 rym.

rymme at sprida sig ikring til flere Hushåll
uti flere Byar i Ofvansjö och Torsåkers
Socknar; och til hvilke Sjukas skötsel och
botande jag, enär til et så stort antals inrym-
mande på en gång ej gafs lägenhet i Lånets
Lazarett, ej hade annan utväg än hemma i
deras egna Hus och Gårdar, til des efter
hand, för de värst ansatte kunde blifva öp-
ning och ledighet i Lazarettet.

En ny anledning gafs mig vid detta til-
fälle, at hos Kongl. Collegium förnya min,
en och annan gång tillörene förda klagan,
at ifrån Högvederbörlig ort inga anstalter vid-
tagas, til afhållande af de så kallade Skojare
från Landsorterne och Socknarne, hvilka,
förledde dels med Magistraternes i de smår-
ste Städer i Riket förpafsningar såsom Borga-
re, at til affalu föra Glas och Järnperfedar,
m. m. dels med Herrar Officerares vid de
vårfvade Regementerne permissioner, stryka
landet omkring med Hustrur och Barn, på
hvilka synas tydeliga tecken til Venerisk
Sjukdom, och hvilka, dels genom denna
sjukdoms kringspidande, dels genom vid-
skeppelser, bedrågerier och exempel af en
hednisk lefnad fördärfva Allmogens hälsa och
feder; och fruktar jag, at om ej snar och
kraftig anstalt häremot fogas, alla andra mått
och anstalter til den Veneriska Smittans utro-
tande i Landsorterne blifver så mycket mer
förgäfves och fruktlöse, som jag under min

tjänstetid sunnit Veneriska Smittan, efomoftast yppad bland Allmogen, a tid haft denna uprinnelse.

Koppymmpningen, hvilken, så vidt hos mig stådt, jag altid sökt at til sina fördelar göra hos Allmogen känd och antagen, anstälde jag, bitrådd af min Son, Medicinå och Chirurgiå Studiosus CARL NORDBLAD, förledne Sommar, på 200:de och några Barn i Ofvansjö Socken, hvilka, på et enda når, som under feberdygnen lämnades af Modren handlöst i andras händer. Alla genomgingo Sjukdomen lyckeligen och lindrigt. De ympades alle efter Baron DIMSDALES method, och fingo de i nära belågne Byar, inom en half mil, vistas hemma hos deras Föräldrar, men de mera aflågne ifrån mig, flyttades jämte sina Mōdrar, då feber-dygnen inföllo, fram til mig i nära belågne Byar, til dess eruptionen var med säkerhet förbi, och antalet af Kopporne, och i följe däraf, faran vid Sjukdomen gifven.

Vid denna Koppymmpning hade jag, såsom ofta tilförene, tillfälle at finna, at ehuru Allmogen anförer efomoftast allehanda skäl emot Koppymmpningen, är ej mera än et sannfärdigt, hvilket de dock gemenligen förtiga, som afhåller dem därifrån, och det är fruktan för kostnad, ty så ofta dem årbjudes at begagna sig af detta välsignade medel utan all-

allsköns penninge-utgift, emottaga de detta
anbud utan betänkande.

*Berättelse om Farsoter, som år 1795
uti Björneborgs Lån förekommit,
jämte hafde Ambets-förrättningar
under samma tid; til Högloflige
Kongl. Collegium Medicum insändt
af B. BJÖRN LUND, Prov. Medic.*

Januarius.

Ifrån årets början och til dels slut, vo-
ro Koppor i Lånet gängbara, hvilka voro
mer och mindre dödande. Uti och omkring
Björneborg voro desse nog confluentes, tal-
rike och dödande, men i mindre mån på
andra ställen; dock, at de hos somliga voro
maligne och sammanflytande. Å Björneborgs-
orten afstodnade desse aldeles vid början af
Sommaren, och på andra ställen förr eller
sednare, alt sålom de förr eller sednare yp-
pat sig å någon ort, hvarest desse om Hö-
sten på några ställen allenast försportes. Uti
Björneborgs Stad meddeltes Kopporne ge-
nom ympning af mig, åt några Barn, som
desse lyckeligen genomgingo. Höstetiden
förut, något innan Kopporne ankommo til

Björneborgs Stad, förrättades ympning af mig å 77 Barn, hvaraf en och annan var under året, och af några Månader. Uti denna månad företogs resa til Weffilax Socken, 14 mil härifrån, för undersökning om Venerisk Smitta, som under min varelse i Socknen, i December Månad förledet år, hos et Hus-håll upptäcktes, vid tillfälle af et annat åren-de i Socken. Såsom denna upptäckt förekom oförmodad, gafs löfte af Prosten och Kyrkoherden i Socknen, at efterspana om några vidare i Socknen kunde misstänkas för dylik Smitta, då hos Landshöfdinge-Åmbetet an-sökning skulle ske om min ankomst til Sock-nen, för noga besigtning i den delen, och i flere Byar om så behöfdes, på det Socknen måtte befrias ifrån en så ohyggelig smitta. Efter några hundrade Personers besigtning i flere större Byar, förekomma allenast 7 här-med besvårade, som til Lazarettet sedan af-gingo, hvarefter man ej förspordt vidare misstänka här om därifrån orten.

Februarius.

Utan Flussar och Catharrer började In-fluenza mer och mer at förspörjas, som an-tingen för sig sjelf, eller under larv af an-dra Sjukdomar igenkändes, och en tid vara-de. Denna var hos flere lindrig, och öfver-gick utan särdeles medicinsk åtgärd där-före,
men

men hos somlige desto svårare, hvarföre åderlätning, Spansk Fluga, Laxer-medel, m. m. måste användas. För tillstött håll och styng därjämte, fordrades åderlätning 2 a 3 gånger, hvarvid bloden satte crusta Inflammation. Liten åderlätning verkade ej förbättring af Sjukdomen; såsom ock såret efter Spanska Flugan måste hållas öppet tils styngget öfvergådt. Laxer-medel voro gerna nödige. En och annan frålles på detta sättet så godt som ifrån döden, af dem som jag hade at sköta. Influenza var annars i mycket olik den förra gången varande, och gick äfven längre ut på tiden.

Martius.

Uti denna Månad anträdde resa til Ongjoki By i Loimioki Socken, efter Högvallofs Landshöfdinge-Embetets skrifvelse och förordnande, för underfökning om Venerisk Smitta, som hos några därstädes befants. Et och et halft år förut hade ifrån et Rusthåll, Hallo vid namn, en och annan, utom några andra, til Lazarettet för denna Sjukdom afgådt, dock såsom däribland en Bondhustru, med Barn rädd eller hafvande, blifvit afvist tils barnlången vore förbi, men då ej återkommit, hände, at utom hennes Man, en och annan blefvo igenom henne smittade, som nu, såsom med Smittan befundne,
til

til Lazarettet fingr anvisning. Hos några andra ordinerades äfven denna tiden, i särskildt Practique, Cur för Venerisk Smitta. En ursinnig och rasande Karl, om hvilken måste hållas vakt, besöktes i Norrmarks Capell, trenne mil härifrån, i Ullsby Socken, efter Församlingens i Capellet åstundan, för at årfara, om igenom Läkemedels bruk des ursinniga tillstånd kunde förbättras, som i 3 år varat, i annat fall ville Församlingen anhålla om des intagande i Dårhus-Hospitalet, hållt des vakthållande blef Församlingen mer och mer til tunga. Hvarken med lockande eller våld kunde ej stort Medicamenter hos denne användas, för des oöfvervinnerliga envishet härvid. Såsom af moralisk orsak des raserie anlägs hafva åkommit, trodde man, at tiden til åfventyrs häruti ännu kunde göra ändring, ehuru han ändock, såsom lös och ledig, vore osäker i sammanlesnaden, hållt des sinnelag, som var håftigt, snart gick ut på våldsamhet, såsom han ock under sin ursinnighet begädt mord å en om honom vakthållande. Frampå Sommaren bar han, efter genombrytning af des starka vård och fångelse, kommit på flykten, och vandradt i skogarne, samt ändteligen årtappad, funnits då stilla och tåmeligen redig, hvadan han, som nu syffelsätter sig med något arbete, alltedan blifvit lämnad lös och ledig, tils vidare, dock med någon vård och akt-

gif.

gifvande om honom. En Steatoma å handen hos en Borgare-Dotter här i Staden, opererades af mig, som vål utskalades och sedan sköttes. Et mördadt Flickebarn ifrån Pungalaitio Socken, som blifvit hitfördt, visiterades här i Staden, som befants fullgånget, och med lif framkommii, samt hafva behörigen respirerat.

April.

Frossor förspordes här och där närmare åt Skåren, samt åfven i Wessilax Socken, längre up i Lånet belågen, hvaråft i tre år å rad Sommartiden den varit utbredd, men ej i andra Socknar, uppe i Lånet. Up åt Tavastlands-sidan plåga desse åfven sållan förekomma, ehuru detta land är nog med Sjöar genomskurit. Desse Frossor uphörde frampå Sommaren.

Junius.

Til Hvittis Socken företogs Refa, efter Landshöfdinge-Åmbetets förordnande, för besigtning af en vid landsvågen uti et dike, dock utan vatten, funnen död liggande Bonde därifrån Socknen, om hvilken misstanka varit, at han antingen af fylleri eller af våldsamhet omkommit. Til döden syntes en åkommen Sereuse Apoplexie varit vållande, så.

såsom trenne Hjernkamrar öfverflödade af vatten, äfven såsom nog vatten fants vid Medullæ oblongatæ utgång ur Hufvudskålen. Tecken til utvårtes tilfogad våldsamhet märktes ej. I samma Månad anställdes Refa til en sårad Torpare i Vambula Capell och Hvittis Socken, 8 mil härifrån, hvilken blifvit af en annan sårad med yxa i bröstet. Denna resa skedde på Vålsvårkarens, en Bondes anmodan och bekostnad, at tilfes måtte, om den Sårade kunde räddas och botas. Ankomsten skedde på tredje dagen efter tilfogad skada. Yxen, som varit i mordiskt upfåt at döda, styrd, hade ingått emellan den första och andra cost. Spuria upifrån å vänstra sidan, hade kanske medelst påhafde kläder, af et listycke och tvänne skjortor, samt någon trångfel emellan costæ, ej kommit at gå djupare, än til en tum et stycke, och sedan mindre. Sårets längd efter yxbettet, var 2 tum. Mycket blod hade af-runnit, och svåra plågor tillika med Bukens svullnad sig därpå inståldt. Efter tjänlige fördelande medel för inflammation och svullnaden, jämte sårets sköttsel igenom medhafde Medicamenter, hvilken sköttsel äfven blifvit efter min afresa, jämte Regime fortlatt, har Såret efter trenne veckor blifvit väl låkt, at han sedan ej haft vidare känning däraf, än någon framning omkring Såret vid kroppens rörelse och vändning. Den Sårade var en af-

afskedad Soldat, omkring 50 år, därjämte plågad af ljumskebråk, och tidtals känningar af Epileptiska anföter, som för några år sedan varit starkare, men nu svagare, igenom medels bruk därför.

Den 10 Junii öppnades Lill-Raumo Surbrunn, en fjerdedels mil ifrån Staden belägen, hvarvid infunno sig 38 personer. Igenom Pulv. Rad. Filicis med några gran Semen Sabadillæ författ, och Engelskt Salt til 2. a 3 Lod, tagande et par timar därpå, afdrefs Tænia til flere alnar, och med sina ändan, hos 6 vid Brunnen, och således hos måsta delen af dem, som voro härmed besvärade. Finnar hos en blefvo häraf mycket förbättrade, hos hvilken de utgjorde liksom en Gutta Rosacea, som länge varat i anslaget. De öfrige Sjukdomar hafva blifvit mycket förbättrade, och någre aldeles afhjelpne igenom Brunns-Curen.

Julius.

Uti denne månad bitråddes en Fru, Primipara, en och en half mil härifrån, vid en svår barnsbörd, hos hvilken Fostret låg i en vidöppen ställning, med anslaget åt Ossa Pubis, tillika med et snedt uteri låge, jämte ringa värkar, hvarvid Barnmorskan ej kunde något uträtta. För mig blef ej heller möjligt, at igenom vändning, med fötternes lökan-

kande, för rummets trångfel at värkställa förlofsningen; hvarföre, igenom Forcipis, Smellii Tångs användande, samma utdregs. Ehuru klen dock lefvande, frambragte det sitt lif i 4 veckor ännu, då det dödde. Efter förlofsningen befants Modren ha et Barn til, och Tvillingar, som bordt straxt därpå förlofas; men såsom Modren af mycken blodflytning blifvit afmattad, äfven som inga värkar voro för hand til Fostrets neddrifvande, beslöts, at dröja til eftermiddagen, sedan det förra förmiddagen blifvit förlost, då ej förr än aftonen några infunno sig, men som straxt afstodnade, och ej förr än andra morgonen återkommo, då rummets trångfel emedlertid tiltagit. Desse värkar, ehuru små, nedbragte Fostret et stycke, hvarest desse uphörde, utan at återkomma; ehuru igenom et och annat medel man försökte at desse upväcka. Såsom ej med vändning eller på annat sätt detta kunde förlofas, för rummets trångfel, blef på Modrens begäran, som tyckt at den förra förlofsningen gådt hastigt och lätt för sig, vidtagit, at äfven härvid nyttja Tången, hvarmed Barnet, som var dött, förlostes. Ej stor blodflytning yppades där- efter, såsom ock den, efter första Barnet, hade i god tid afstodnat. Detta lifva, hvarå huden här och där var lossnad, hade någon tid varit dött. Desse Tvillingar voro Gos- sar, af hvilka den sednare var stor och fro- dig,

dig, och den förra däremot klen. Bägge hade de hvar sin färskildta Moderkaka. Modren var derjämte plågad af blind Gyllenåder. Hon, som gaf sitt förra Barn di, återfick efter 2 a 3 veckor sina krafter, och har sedan varit frisk, utan någon åkomma.

Augustus.

En svår Gulsot förekom hos en Fru här i Staden, som nyls afvandt sitt Barn, hvilket hon sjelf gifvit di, med Feber några dagar i början, åckel, kråkning, cardialgie, förlorad matlust, och den högra sidans svullnad, med plåga däri, at fruktan var för Hepatitis. Den gula färgen, som intog huden å hela kroppen, varade länge, jämte trögt lif, m. m. Efter löfande medel af Saponacea, Rhabarber, Alkali Vegetabilis Tartarifati, Liquor Terr. foliat. Tart. med amaris dageliga bruk, Cliftirer, afförande medel, Vegetabilisk diæt, m. m. bröt sig fuller Sjukdomen med tjock och grumlig urin, som flere dagar fortfor, dock ville gulheten ej gifva sig, som i hast sedan försvann, efter nyttjadt Bad et par gånger. Tåta hafde alterationer förlängde Sjukdomen åfven en tid.

September.

I början af Månaden förrättades, efter behörig requisition därom, besigtning å en
XII B. N:o 17. R död

död Kropp i Kika Capell och Tyrvis Soc-
ken, 9 mil härifrån, hvilken, å en Flotta
öfver en Ström, blifvit slagen af en annan
med et Trå i hufvudet, hvaraf han föll i
Strömmen, och där omkom. Såsom sent
anmodan skedt om denna besigtning, hade
kroppen blifvit mycket förvandlad, dels af
dels länge liggande i vattnet under Sommar-
vårman, hvarifrån han sent blef uptagen och
igenfunnen, dels af dels länge hållande öf-
ver jord, efter uptagningen ur vattnet. Huf-
vudskålen, som var bar, utan hår på hufvu-
det, hade skildt sig ifrån hällen, och Phalan-
ges å fingrarne ifrån händerne, med några
andra af rötan skilde lemmar, såsom ock
Kroppen var halft förmultnad, at ej någon
invärtes besigtning hade rum. Härvid fanns
dock ej något brott och råmning å Hufvud-
skålen, eller å Bröstbenen någon åkomma,
til tecken at något våld därå skedt.

December.

Tvåne mördade Barn besigtigades här
i Staden, ifrån Landet hitförde, det ena
ifrån Tattara By, tvåne mil härifrån, och
det andra ifrån Eura Åminne Socken, 5 mil
härifrån. Det första, et Gässebarn, tilhörde
en Piga, dof och dumbe varande, och det
andra, som var et Flickebarn, åfven en Pi-
ga, som var et Tjänstehjon. Båge Barnen
voro

voro fullgångne, frodige, vål skapade, och med lif framkomne, samt hade behörigen respirerat, hvilket åfven lunge-profven gäfvo tilkånna. Ånskönt nafvelstrången var afrifven, och Placenta borta, hade dock ej blodförlust ur den förra tillskyndadt döden, såsom blodkåriken anlågos nog fulla, och ej tømde af blod. Det första Barnet var grymt handteradt, i anseende til Hufvudskålen, som hade råmningar och löndring på åtskillige ställen, af våldsam Contusion, samt å det vänstra Os Paretale, en stor löndring, med en del af hjernans utflytande. Huden var dock utanpå hel, hvaråst en stor svulst, lik en Blod-påse, hade upkommit, vid hvars öppning tjock svart blod, med en del af hjernan utflöt. Ehuru Modren, den döf och dumbe varande Pigan, igenom tecken gifvit tilkånna, at hon vidkändes detta Barn, och at det var af henne framfödt, blef hon dock af mig, på Håradshöfdingens i orten requisition, besigtigad, för at årfara vissheten häröf, och at hon det nyligen framfödt, som af vanliga tecken gaf sig nog tilkånna. Det andra Barnet var af Modren quåfadt straxt efter födslen, medelst des s stoppande i en dynghög, hvarifrån et Svin desamma framdrog straxt därpå. Det blef dock oskadt, och Svinet fråntagit, af Folk som råkade at bli det varse.

Ödmjukaste Embets-Rapport.

Den tid af förledet är jag varit Provincial-Medici Medhjelpare i Norra delen af Bohus Lån, hafva följande Sjukdomar varit de, som måst fåstat min upmärksamhet. Vid min ankomst til Strömstad, i början af Junii Månad, blef jag genast öfverhopad med göromål. Min tid delades emellan en myckenhet Sjuklingar, hvilka tvänne då i synnerhet gångbara Sjukdomar nedlagdt; den ena var en mycket dödande Kopp-Smitta, och den andra en nästan sporadisk Peripneumonie.

Kopp-Smittan hade redan tidigt om Våren börjat visa sig i Norra delen af Lånet, men lämnade då lindrigare spår efter dess framfart, och hade til Maji Månads slut i Strömstad ej borttryckt öfver 15 Barn. Sedan luftens värma under följande Månaderne mer och mer tiltog, blef äfven Smittan mer och mer våldsam, och medtog i Strömstad inemöt 40 Barn, innan den i Augusti och September Månader aftadnade. Jag smickrade mig under mitt första vistande på orten kunna genom ympning någorlunda fåtta gräns för Smittans våldsamhet. Med färsk Kopp-Materia på Lancett-udden anstälde jag ock ympning i Staden de första dagarne i Junii Månad, på 12 bättre Folks Barn, och äfven sedermera på Landet, så fort tiden medgaf, på 4 Barn; dels för at vinna tiden, dels

dels ock at alla Barnen voro annars friska, nyttjades ingen præparation härvid, vidare än at första vågarne genom Emetico laxantia, dagarne innan Eruptions-Febern väntades, blefvo väl renade, och at Diæten med öfriga förhållandet lämpades efter den Smittans beskaffenhet man väntade. Oaktadt ympningen hos alla hade den lyckligaste utgång, hade detta aldeles intet inflytande på den säre Classen Människor; desse, hvars Barn i synnerhet voro ämnet för Kopp-Smittans våldsamhet, ledde af fördomar, aflögo icke allenast ympningen, den de anlågo för lyndig, utan högst fållan rådfrågade Läkaren, och då ej förrän döden var oundvikelig. Okallad infant jag mig sjelf ofta hos Sjuka, och hade alt för ofta den ringa tilfredsställelsen, at se mina råd helt och hållit lämnas. Smitt-Kopporne voro altid confluerade, stundom uplyftades i huden i stora toma blåddror, och stundom omärkeligen litet, då Materia variolosa ej var annat än et blodblandadt Serum. Emulsion af nitrum och camphora, jämte nyttjandet af Opium, och Emulsiö cort. Kinkina, (denna sednare jag oftast använde i form af Clysmå) voro de medel hvaraf jag likväl hade den lyckan se flere återbringas, som af elaka Smitt-Koppor voro angripne. Då man jämför folkmångden i Strömstad med den i Tanums Pastorat, som på förra stället år 1100, och på sednare,

3900, samt tillika har sig bekant, at uti hela Tanums Pastorat, under hela året, ej mer än 47 Barn af Koppor aflidit, finnes, at mortaliteten i proportion varit mycket större i Staden än på Landet, hvilket jag trodt häröra af den olikhet i diäten såmre folket i Staden föra, mot den Landtfolket observera; de förras består nästan helt och hållet af färsk och salt fisk, hvaraf Kropparne mera disponeras til röta, då de sednare hafva tillfälle at variera med mjölk och grönsaker.

Peripneumonien jag under Junii och Julii Månader hade tillfälle observera, var gångse både i Staden och på Landet, men de måsta Sjuklingar besöktes dock i Staden. Jag trodde mig hafva skäl kalla denna Sjukdom en Peripneumonia biliosa, hållt den förhöll sig lika med den STOLL således nämt. Symtomerne voro, utom de vid annan Peripneumonie vanlige, svår hufvudvärk, bäsk och ruttet smak i munnen, oren tunga, Nausea, och hos somliga svårt Diarrhé; Pulsen var alltid låg. Curen skedde medelst nyttjande af Mixst: salina acuerad. med 2 gr. Tart. Emet. på libren, stora Vesicatoria öfver lidande stället; mot Diarrhéen föreskrefs Ipecacuanha in refracta Dosi, med Gummi Arab. och Rheum, då til nätterne nyttjades Opium, och mot hostan vanliga expectorantia. Cort. Kinkinæ var oftast nödig at restituera kropps-krafterne och Magens Tonus.

In-

Innan jag fulleligen hunnit underrätta mig om denna Sjukdoms egentliga beskaffenhet, anstälde jag venæsection på en patient, som varit sjuk endast på fjerde dygnet, och var af et plethoriskt temperament, men fann likväl alla symptomerna til den grad förvärras, at föga hopp var om des lifs råddning; han återvann likväl omsider hälsan; af 12 til 14 i Strömstad af denna Sjukdom angripne, har ingen aflidit.

För öfrigt äro här de vanligaste Sjukdomar, Catarrhal-Febrar och Bröst-Inflammationer; Intermittenta Febrar förekomma fållan. Fyra Hydropici hafva varit under vård, af hvilka den första besvärades af en den svåraste Buk-Vattusot, för hvilken intet annat medel kunde försökas, än punctiön, den jag ock i närvaro af här då varande Stads-Chirurgen WESTERGREN, och Apothekaren FALK anstälde; efter första punctiönen utflöt vid pals 2 och en half kanna vatten, andra dagen, genom samma öpning, halfannan kanna, och efter 2 dagars förlopp, åter inemot 2:ne kannor. Den Sjuka fant jag efter operationen oändeligen lindrad, men afled likväl på 10:de dagen efter sista tappningen. Af de 3:ne andra Hydropici, öfvergaf den ena, en Hustru från Landet, den henne föreskrifna Regime helt och hållit, och har förmodligen blifvit et offer för den henne besvärande Buk-Vattusoten, med svullna fötter, hållt

hon ej lättit höra af sig sedan Augusti Månad. Den tredje plågades af en svår oedema pedum, som sträcktes upåt Låren, åfven var Magen något af vatten utvidgad, och var öfre delen af kroppen besvärad af et vattenaktigt utslag. Patienten var en omkring 40 år gammal Hustru, af annars tämligen goda kropps-krafter; denna låt jag bruka det af CULLEN i desz Materia Medica berömda Diureticum, bestående af Mercure och Pulvis Scillæ i följande proportion: Scilla Pulv. i halft gr. Merc. Dulc. Camph. Pulverat. i gr. Pulver af flaved. cort. aurant. i half Scrupel, denna portion togs 3:ne gånger om dagen, då åfven til aftonen togs Crem. Tart. Solub. Drachm. sem:, på detta sättet var den Sjuka efter en Månads förlopp aldeles befriad både från svullnad och utslag; jag hade all anledning tro detta vara det kraftigaste Diureticum jag försökt, hållt jag med lika framgång försökt samma medel under förleden Sommar på en Patient af lika beskaffenhet som föregående, fast hon icke aldeles til den grad var af Sjukdomen besvärad, och utan utslag på kroppen. Strömstad den 13 Januarij 1796.

FREDRIC MARIN.

Embets-Relation för 1795.

Uti Januarii och Februarii Månader continuerade den vid slutet af förra året gångse farlot, af Catarrh och Hosta, ganska allmänt, både här i Staden och på Landet, och var nu så mycket besvärligare, som hos många mer och mindre svåra Hals-Sjukor med Feber tillflogo. Svåra Rheumatiska Febrar, merendels med någon Angina tillika; äfven Pleuresier och Bröft-Febrar voro desutom denna tiden mycket gångse, i synnerhet uti Enköpings Stad och däromkring, hvaråft äfven flere uti denna Feber, som där håftigt grasseradt, blifvit döde. Denna uti Enköping gångse farlot blef skött af Herr Doctor HOLMÉR, som där är boende, och Herr Apothekaren MANNERCRANTZ, så at ingen Rapport härom ankom, hvarken til Herr Landshöfdingen eller mig.

Kopporne, som förledet år voro här allmänt gångse, continuerade äfven ännu här i Staden i början af året. — Scarlatina och Kikhosta hafva och på några få ställen visat sig hos Barn, dock just icke svåre. — Fräsor, Qvotidianer och Tertianer, hafva Vårtiden varit nog gångse, både här i Staden och på Landet. Hos en del hafva de väl kunnat med goda Digestiver och andra vanliga Fräls-medel öfvervinnas, men hos somliga, och i synnerhet hos dem som för för-

sta gången fingo Fråssen, och aldrig haft den förut, ville sådane medel icke hjelpa, utan då måste China tilgripas, och hållt den röda, då omständigheterna så medgäfvo, hvilken ock befants göra såkrafte värkan. Fråssorne continuerade långt inpå Sommaren, blefvo alt svårare, och stadnade hos en och annan, efter flere veckors förlopp, uti Vatufot, då de blefvo vanskötte, och ej i tid ordenteligen curerade, som gärna händer hos fattigt Folk, som ej hafva råd at köpa dyrare Medicamenter. Det i Avisorne upgifne och berömdé Fråss-medlet af Sal C. C. &c. sades väl hulptit åtskillige, förmodeligen Vårtiden, då Fråssorne ännu voro lindrigare; men hos en och annan som jag i början af Sommaren nyttjade det, gjorde det ej en gång någon den minsta lindring uti Paroxysmerna. — Scarlatina blef sedermera svårare i början af Sommaren, angrep då äfven en och annan fullväxt person, och var jämväl åtfölgd hos somliga af den just icke så vanliga Febris Secundaria Scarlatinæ. Et 7 a 8 år gammalt Barn dog här på 3:dje dygnet i Scarlatina, af en hastigt tillstötande Insultus Apoplecticus.

Efter undfångne och i afskrift härhos medföljande Ordres ifrån Landshöfdinge-Embetet, af den 23 Junii, reste jag genast til Nyborg uti Håtuna Socken, där Febren angafs vara måst grasserande. Vid ditkomsten blef

blef jag af Herr Öfversten och Riddaren DRUFVA underrättad, at där vid sjelfva Sättegården och därunder lydande Torp, några och 20 Personer varit och ännu voro uti denna Feber-Sjuka, af hvilka 3 blifvit döda, näml. vid sjelfva Gården, Fogden och Hushållerstkan, och i Torpen en gammal Hustru. De andre voro nu alla på bättringsvågen, utom en ung Torpare-Son, hos hvilken då, på 13:de dygnet, Febren ännu var i sin högd, dock utan några ännu märkeliga farliga tecken. En Ladugårds-Hustru vid Gården, som ganska hastigt och håfrigt insjuknad dagen för min ditkomst, hade på förmiddagen fått in et Kråkmedel af Smör, smält i ljumt vatten, i brist af annat Kråkpulver, hvarest hon och väl fått kråkas, och tyckte sig däraf finna någon lindring, som dock ej påstod längre, än til mot aftonen, då hon klagade öfver hetta, någon huvudvärk, en värk eller et håll emellan axlarna, oro med värk i lår och ben, mycken matthet, tyngd öfver bröstet, och var Pullen så liten och klen, at den med största möda kunde kännas, och tillika långsam, ehuru respiration var tämeligen tät. Dagen därpå gaf jag henne et Laxer-medel, emedan hon på par dagar ej haft öpning, fast tungan ej var oren, hvarest hon hade 2 öpningar, men svimnade under vågen, då hon, aldeles emot min tillägelse, gick ut på afträdet,

at

at föträffa sitt ärende. Om aftonen gaf jag henne sedermera Mixt. Diatr. Hället emellan axlarne flyttade sig sedan ned i vänstra Hypochondrio, förgick dock aldeles efter par dagar, men värken i lår och ben tiltog. Pullen var alltid lika klen, och mattigheten stark, så at hon en afton äfven svimnade, då de skulle hafva henne up ur fången, för at bådda. På 5:te dygnet, eftermiddagen, fick hon attaque af en så svår oppression på bröstet, med svimning hela långa stunden, at de uårvarande trodde henne hålla på at lida af. Då detta blef mig sagt, lät jag straxt gifva henne Vin med Mixt. Diatr. och litet Liq. Miner., hvarefter hon smäningom åter kom sig före. Vid min afresa dagen därpå, bad jag låta gifva henne Vin uti sin drick, utom hvad jag fant henne nyttigt af de medel jag hade fördt ut med mig. Af den beskrifning jag kunde årbålla om denna Febrrens beskaffenhet, kunde jag ej annat finna, ån at den var en Synochus Petechizans; ty alla hade haft stark Feber, med vanliga Feber-Symtommer, hetta, törst, hufvudvärk, värk i kroppen, i synnerhet lår och ben, tyngd öfver bröstet, m. m. De fleste hade starkt yrat, och många haft Petechias, som visat sig på 6:te, 7:de a 8:de dygnet. Förrån 14 a 17 dygn voro förledne, märktes ingen båttring; men om då någon egentelig Crisis skedd, därom kunde jag ej få underrättelse. De som

som vid min ditkomst nyligen börjadt litet tillfriskna, hade alla varit öfver 3 veckor sjuke, och voro ännu så matte, at de knapt stundtals förmådde lämna Sängen. Innan afresan därifrån, for jag til Vice Pastorn i Socknen, at efterfråga om samma Feber i någon annan trakt af Socknen äfven var gängle; då han sade sig hafva hört, at en eller annan skulle ligga sjuk i en dylik Feber, utom dem vid Nyborg. Jag lämnade därföre en skriftelig Regime om Sjukdomens skötsel, tillika med de Medicamenter jag hade ut med mig, til nämde Vice Pastor, innan min afresa, och bad honom då om Söndagen tillåta där om ifrån Prädikstolen. Härmed måtte väl Farloten sedan aldeles afstannadt, emedan jag ej haft någon vidare underrättelse därifrån, mera, än at jag tillfälligt vis fått höra, at den ofvannämnde sjuka Ladugårds-Hustrun äfven blifvit frisk.

Sedermere har ej här hörds af någon egentelig Farfot, fast de ifrån flere ställen å Landet hos mig begärdt hjelp och läkemedel, så väl emot enskildta Febrar, som åtskillige Chroniske Sjukdomar. I synnerhet hafva Hals-sjukor varit detta år mycket gängse, utom i förledne Vårtid, äfven nu Høstetiden, uti hvilka i tid brukade Epispastica och tjänliga Gargarismata hafva alltid gjordt god nytta. — Kopper skola äfven, som jag sedermera fått böra, uti en och annan Församling på Lan-

Landet varit gängle förledne Sommar, om hvilkas beskaffenhet och förhållande jag dock ej kan aflämna någon berättelse, af ordsak at jag därom ej fått ringaste kunskap, eller därom ifrån något ställe blifvit rådfrågad.

Koppor och Scarlatina hafva äfven nu mot slutet af året å nyo börjadt visa sig på några ställen här i Staden, dock Scarlatina lindrigare än den varit förut, men Kopporna tåmeligen svåra, och med ömningt utslag, Variolæ Contiguæ.

Trenne Attester har jag på Herr Lands-höfdingens befallning i detta år utgifvit, nämligen:

Den 6 Maj öfver et oäkta, nyfödt och å lönn lagdt Barn, som til större delen var af Svin-Kreatur så fördärfvadt, dels sönderlitit, dels ock upåtit, at däraf, efter begäran, ej utrönas kunde om det varit lefvande eller dödt framfödt.

Den 28 Julii öfver en Arrestant, huru vida han, utan skada för lif och hålsa, skulle kunna uthårda det honom ädömde Spöstraffet.

Den 22 September öfver en Arbetskarl, huru vida han kunnat blifva aldeles rörd til sina sinnen, och tokig därigenom, at handkläfvor blifvit honom oskyldigt och altför hårdt påskrufvade.

Äfven har Profektorn, Herr Dr. ÅKERMAN, den 4 November förrättadt Obduktion och

och besigtning uti Tuna och Stabby Socken, på en karl som blifvit så illa slagen å en Krog, at han några dagar därefter blifvit död, och det i mitt ställe, af ordsak, at jag för min svaga syn skull ej mera är i stånd at sjelf, utan påliteligt biträde, förrätta någon Obduction och besigtning. Upsala den 2 Februarii 1796.

JONAS HALENIUS.

*Embets-Berättelse för år 1795, af Pr.
Medicus Dr. MATH. ÅKERBERG.*

Det enda jag har at ödmjukast inberätta, rörande min Läkare-vård här i Lånet förledet är, år, at ingen farsot har visat sig, utom Rödfoeten i Hio Socken, hvilken dock snart afstodnade, sedan Herr Probstén URSIN därstädes bekom botemedel för Sockenboerne, på Landshöfdinge - Embetets anmodan til mig.

Den bedröfliga Veneriska Smittan börjar äfven här i Lånet blifva mycket allmän ibland Allmogen. Jag har haft flere under min speciela vård, hvilka alla, besvårade af denna Sjukdom i mer och mindre grad, hafva blifvit återställda til hälsan, förutan den
flora

flora ullen MAJA ARVEDSDOTTER, hvilken oakadt all möda och använd kostnad, jag nödgats, genom skrifvelse til Högvalborne Herr Landshöfdingen och Riddaren LODE, aflåga mig, såsom obotelig. Hindren som möta dessa olyckligas skötsel, äro många och stora, och de fleste få på egen hand, så väl de vilja och förmå, employera de dem föreskrifne Medicamenter, och efterleva gifne reglor.

Den Koppympling på Herr Capitainen och Riddaren GRIPENBERGS Barn, til hvilken Kongl. Collegium höggunstigt behagade sända mig ympråd förleden Höst, aflöpp lyckeligen och väl. De två äldre Barnen bekommo många, men distiñcte Koppor; de tre yngre hade lindriga symtomer och få Koppor; dock tillräckelige för at öfvertyga om Smittans värlighet. Herr Capitan von HANSONS två-åriga Dotter, som ympapes vid samma tillfälle, bekom efter nog svår Utflags-Feber, få Koppor, efter andra gången anstald ympning på ena armen med Vesicatorium, sedan ympningen förut med liten rista på bägge armarne, ej gaf smitta; ympfåret flöt länge efter Koppornes borttorkande.

Den Fru, om hvars svåra anstötter genom litet Hydrargyri dulcis bruk under Brunsdrickning, jag hade åran Consulera Kongl. Collegium, blef ändteligen fullkomligen återstald til hällan, och har sedermera

ej haft den minsta känning af sina svåra Convulsioner.

*Embets-Berättelse för år 1795, af Pr.
Med. Assess. Dr. HULTMAN.*

Af de flere anmärkningar som af mig blifvit gjorde för nästledne året, och hvilka hos Högloft. Kongl. Collegium Medicum jag nu härmed har den äran at i ödmjukhet framlägga, äro inga andra värdige at nämna, än desse få efterföljande.

Hvad alltså Farfoter och gängbara Sjukdomar beträffar, så hafva här i orten just icke många af det slaget förekommit, och när det händt at de någon gång visat sig, hafva de icke länge i sänder förblifvit på et och samma ställe, utan snart flyttadt sig därifrån til et annat, och mycket sällan behöft at med några botemedel motas och afhjelpas, emedan de merendels varit lindrige, och icke af någon svår beskaffenhet. Dessa Farfoter hafva, så vida jag kunnat förspörja, inga andra varit, än några Fräls-Febrar här och där spridde, samt Koppor och Skarlakans-Febrar, hvilka bägge listnämnde icke allenast angripit smärre och större Barn, utan också äldre och fullvuxne Personer, men af hvilka Sjukdomar likväl inga Sjuke, åtmin-

stone här i Staden, det jag vet, blifvit döde, eller efter öfverstånden Sjukdom fått någon ledsam och besvärlig krämpa at dragas med.

Utom desse Farfoter hafva inga mig vetterlige plågor denna Ort mera besvärat, ån den vanliga och här mycket inrotade Sjukdomen, Veneriska Smittan. Jag har vål budit til, så mycket jag kunnat, at ränsa Orten från detta farliga ogrås, men oakadt alt mitt bemödande dermed, har jag ändå icke utan oro fått förnimma, huru det samma snarare växer til och förökas, ån minskas och aftager. Hjelpemedlet häremot ser jag fördenskull intet pålitligare kunna blifva, ån det, at hvart och et med Smittan behåftadt Hushåll på en och samma gång cureras; ty på annat fått, då man endast botar en eller två Personer i Hushållet, lårer det blifva nästan omöjligt, at denna ohyggeliga Sjukdom med något bestånd kunna utrota. En sådan utvåg til Smittans afhjelpande, har här til dags för mindre rymlighet skull i Lazarettet, icke kunnat vidtagas; men då de här i Lånet tillånade Cur-hus en gång komma at anlåggas, och blifva i fullkomligt stånd fatte, så vill jag hoppas, at nämde utvåg både antages, och åfven blifver practicabel. Därefter, men knapt förr torde man kunna förmoda, det detta förtårande gilt, som nu i flere år här å Orten varit at sinna, och därunder gjordt mån-

många Människor olycklige, samt tildanat en hop vanskapade och med tiggarestafven nu kringvandrande uslingar, skall omsider blifva fullkomligen dödadt, och från Orten aldeles afskildt.

Utdrag ur Sjuk-Journalen, förd för året 1795 i Uleåborg, af F. A. DAHLGREN, M. D. Assessor och Stads-Physicus.

I motstående Sjukdomar äro döde detta år, som här finnes: näml. Rötaktiga och Flufs-Febrar, 72; Skörbjugg, med och utan Iärnad, 25; Gickt och Rheumatismen, 51; Måsling, 2; Naturliga Koppor, 1; Moderpassion, Colik och Cardialgier, 18; Misfall, för tidig Börd, och Barnlångs-iviter, 4; Kolik af Syra hos Barn, 12; Utslag och Ivar Skabb, 15; Drunknade i Forsen, 1; Mäskar, flere slag, med och utan Feber, 21; Lunglot, Trånsjuka och Hectisk Feber, 10; Vattufot, 5; Svåra Flufshostor, 12; Veneriska plågor af flere grader, 33; Slag, Lamhet och Stickflufs, 7; Pleuresier, hetliga och rötartade, 49; Svåra Hals-Flusar, flere slag, 18; Öron- och Ögon-Sjukdomar, Et Staphyloma, 10; Annandags Froska, 2;

Mjeltfjuka i hög grad, 1; Rosen, med och utan Sårnad, 6; Lifmoder - Blodflöd, rått svår, 1; Cholera och gallaktig Utflot, 25; Rödfoten, 11; Gulsfoten, svår, 1; Svår Tandfjuka hos Barn, 2; Gyllenåders-plågor, flere slag, 6; Hvita flöden, 1; Månads-rening, öfverflödlig, 3; Månads-rening, förstoppad, 2; Utfallen Lifmoder och Ändetarm, 2; Svåra Blodspottningar, 4; Njurestens-plågor, svåra, 7; Ympade Koppor, 7; Lymfatiske Svulst vid armbogen, 1; Bränn-Koppor, 8; Bölder, Apostemer och svullna Körtlar, 24; Fullslag, 14; Reform och Herpes, 2; Bräck, flere slag, et Blod-åder-Bräck, 4; Gamla Rötfsår, 7; Förtrusne Kroppsdelar, 4; Hydrocele af et våldsammt slag, 1; Steatoma på fram-armen, 1; Luxationer och Contusioner, 18; Friska Sår, huggne, stuckne, skurne och brände, 18. Summa, 549.

Hårutaf åro blefne döde: Gamla, 22; Barn, 6. Summa, 28. Botade, 493. Qvarlämnade til 1796, 28. Summa, 549.

Afskrift af Kongl. Collegii Medicæ Skrifvelse til Kongl. Majsts och Rikets Svea Hof-Rått, daterad den 20 Junii 1796.

S. T.

Tit. har til Kongl. Collegium Medicum
öf-

Öfverlämnat Västra Rekarnes Tings - Rätts förre och sednare Ranfakning öfver Pigan BRITA LARSDOTTER SÖDERQVIST, som för begångit Mord på eget Foster, af Hårads Rätten til döden dömd blifvit, med begäran, at då åtskillige omständigheter i berörde Ranfakning, tillika med Provincial-Medici Doctor GALLÉNS utgifne Besigtning-Attest, föranleda til tvifvelsmål, huru vida samma Foster varit fullgångit, med lif til verden kommit, och af BRITA upfäteligen af daga tagit, häröfver undfå Collegii betänkande.

Til fullgörande häraf, har Kongl. Collegium, efter det Handlingarne blifvit upläste, tagit Målet i noggrant skårskådande, och som Kongl. Collegium af nämde betyg inhämtadt, at Fostret icke upnått den tid Naturen utstakadt, utan blifvit framfödt i sjunde, eller emellan sjunde och åttonde Månaden, och årfarenheten intygar, at oaktadt den aldri noggrannaste skötsel, som här aldeles saknades, sådane Barn oftast ändå afli-da, så, och då hårtill kommer Modrens uprätta ställning, förlossningens beskaffenhet, som skedde så hastigt, at Barnet nedföll emot gälfvet, äro dessa omständigheter sammanlagde, om ock Fostret lefvat til och under förlossnings-ögnablicket, och därunder torde hända en enda gång dragit andan, tillräckeliga anledningar at sluta, det Barnet ej kunnat komma til lif, hvilket ock af Lun-

S 3

gans

gans fjunkande i vatten, enligt attesten ytterligare styrkes. I betraktande hvaraf Collegium icke har anledning anse denna olyckshändelse annorlunda, än tillfälligt vis dödade, så mycket mer, som mös-bandet omkring halsen icke eller befants tilknutit.

Kongl. Collegium Medicum förblifver,
&c. &c.

Med det inneliggande Conceptet lika lydande, betygar

AND. BIRGER KJELLMAN.

Til Kongl. Maj:ts och Rikets Commerce-Collegium, af den 27 Junii 1796.

S. T.

Som Tit. sunnit nödigt, i anseende til Destillatoren vid Kongl. Hofvet, J. A. MARCKLINS gjorde anhållan om tillstånds-bref, at få tilyårka och försälja Alcohol, eller Spiritus Vini Rectificatissimus, inhämta Kongl. Collegii Medici utlåtande, huru vida denna Spiritus vore af tilbörllig godhet och styrka, til utrånande hvaraf, prof blifvit Kongl. Collegium tillåndt, bör Collegium tilkänna gifva,
at

at de förfök härmed blifvit anstälde, utvifa, det nämnde Spiritus icke är vattenfri, hvar-
 af följer, at den väl til Medicamenters be-
 redande kan nyttjas, men icke til fernissas
 förfärdigande, innan han aldeles blir befriad
 från alt vatten: I hvilken del den af MARCK-
 LIN lått torde kunna förbättras; och på så-
 dan grund kan Kongl. Collegium ej annat,
 än styrka til bifall på hans ansökning, hvil-
 ken härhos återlämnas, så vida MARCKLIN
 förbindes, at lika fullt sälja Kannan för
 1 Rd. 32 sk.

*Til Landshöfdinge - Embetet i Calmar,
 af den 30 Junii 1796.*

S. T.

Sedan Tit. på Kongl. Collegii Medici
 anmodan behagat föranstalta om en ny be-
 sigtnings anställande, genom Provincial-Medi-
 cus COLJANDER, å Nämndemannens i Binner-
 bäck på Öland, PETER CLASSONS döda Dot-
 ter CATHARINA, til utrönande, huru vida
 Hufvudskålen, i mer eller mindre mätto va-
 rit skadad, med det mera, som til uplys-
 ning tjäna kunde; och så väl Doctor COL-
 JANDERS betyg, som afskrift af Chjurgi GRÖ-
 SERS Attest, tillika med PETER CLASSONS
 emot GRÖSER hos Kongl. Collegium anförde

besvär blifvit infände, har Kongl. Collegium tagit detta mål i noggrant öfvervågande; och som af de århållne underrättelser uplyst blifvit, at hufvudskålen til hela sin vidd besunnits aldeles oskadd, därigenom äfven besannas hvad GRÖSER anfördt, hvilken utom dess icke eller anmärkt något fel på de i bröstet eller underlifvet inneslutne delar; så är icke troligt, at en Flicka af 12 år, om ock de på kroppen synliga blånader, dem Provincial-Medicus Doctor COLJANDER, för rötans öfverhand tagande, icke mera kunnat uptäcka, varit bevis af hårdare åga, däraf kunnat dödt, hålft ingen invärtes skada fölgdt, hvarförutan dylika åkommor som oftast plåga sig inställa hos dem som hastigt aflida. Kongl. Collegium finner således icke något, at vid GRÖSERS Attest årbindra, och anhåller i öfrigt, det Tit. tacktes af detta Kongl. Collegii utlåtande lämna Vederbörande benågen del. Kongl. Collegium Medicum förblifver &c.

*Til Kongl. Maj:t underdånigst, af den
30:de Junii 1796.*

Genom Nädig Remiss af den 29:de siffledne April, har Eder Kongl. Maj:t anbefaldt Collegium Medicum med underdånigt

utlåtande inkomma öfver Pigan MARGARETHA NILSDOTTER ifrån Byen Härke i Fröfsö Socken, som af Urtima Tings-Rätten uti Sunne Tingslag, för begänget Mord å sitt Foster, är vorden til dödsstraff fäld, fårdeles i anseende til hvad uti det uti detta Mål afgifne Läkare-Bevis förekommit, och får Kongl. Collegium til underdånigt följte häraf anmäla, at Fostret, enligt Läkare-Beviset och Ransakningen, varit fullgångit, och således med lif framfödt, emedan ingen betydelig åkomma syntes på Barnets Kropp, och Attesten utvisar, at Lungorne flöto på vatten, hvaruti rötan, som efter det Fostret blifvit uptagit ur Sjön, och en fluud legat i varma Rummet, först förmärktes, ej kunde hafva någon del, då utrönt är, at en Lunga som aldrig andats, fastän hon ock af róta skulle vara angripen, och i förstone flyta, likväl genast sjunker, enär den af rötan upkomne luften uttryckes, hvilken grad af róta detta Barnets Lunga icke ens hade. Men som Modren, dels af den hos Allmogen vanliga vidskeplighet intagen, dels högeligen bedröfvad genom Lågersmannens ovilja til ägtenskap, dels förvillad af bättre Folks obetänksamma af-rådande från bekännelse, med hvad mera Ransakningen härom förmåler, tydeligen var i en oredig sinnes-författning, är ock hennes berättelse så mycket sannolikare, at hon vid Barnets framfödande, i den brådska hon ha-

de at skynda sig hem, icke kunde sjelf märka om det hade lif eller ej; i betraktande hvaraf hon, i en sådan sinnes-beskaffenhet stadd, efter Collegii underdåniga tanka, synes förtjäna all möjlig förskoning. Collegium Medicum framhårdar &c. &c.

At föregående trenne Afskrifter äro med sine i Kongl. Collegio Medico förvarade Concepter lika lydande, betygar

AND. BIRGER KJELLMAN.

*Embets-Berättelse för 1795, af Prov.
Medicus Dr. E. ACHARIUS.*

Då bland Allmogen uti detta Distrikt af Östergöthland desse sist förflutne åren ingen så ivår Epidemisk Sjukdom (den Veneriske undantagen) sig yppat, som fordrat antingen min Resa til något ställe, eller betydelig åtgård til förekommande af dets vidare utbredande, icke eller någon sådan händelse vid min Sysla inträffat, som fordrat särskild redogörelse, har jag för samma tid icke bordt eller kunnat med Berättelser af mindre värde Kongl. Collegium besvära. Mine under samma tid esomoftast aflemnade Memorialer, rörande Cur-hus - Inrättningens iståndlättande

hår-

hårftådes, med alt hvad därtill höra kunnat, hafva nog ändå ökat Kongl. Collegii betydliga omsorger för denna Orten; och lär ingen, som känner behofvet af denna förträffliga anstalt, underlåta at högeligen prisa det nit, hvarmed Kongl. Collegium befrämjat och bedrifvit vårkställigheten därpå.

Kopporne hafva väl dessa åren här och där infunnit sig, men icke varit svåre. Jag har ock ympat dem på många med lycklig utgång. På et och annat ställe började Rödfelet mot Høsten förledet är visa sig; men som Medicamenter strax blefvo härifrån meddelade, uphörde litet därefter Sjukdomen aldeles. Förleden Vår, sålom lång och ombytlig med kall och fugtig Våderlek, var ganska bekvämlig för mångas hålsa. Frossan, som härkring är en mindre allmän Sjukdom, angrep då många både af Allmoge och Ståndspersoner. Kina, efter de måst berömde methoder nyttjad, var sällan i stånd at hafva Paroxysmerna, och då det lyckades, kunde man sällan förekomma Recidiver. Det jag i detta fall fant göra bästa nyttan, var Tinctura Colocynthidis. Svåra Peripneumonier bekvämlade många, i synnerhet bland bättre Fruntimmer. Andre Febrar af Catarrhalisk och Inflammatorisk art, voro icke eller sällsynta, men alltid med någon likhet af Frossa, antingen i början eller vid slutet. Sjelfva Frossfebrarne kunde hos somliga mera anses för

Re-

Remitterande ån Intermittenta, och i allmänhet förekom sållan någon Feber-Sjukdom, som icke var complicerad. Mot Midfommarstiden blef åter nästan öfveralt tillståndet hälsofamt, och har sålunda fortfarit til närvarande; men så har jag dock nyligen fått höra, at i några Byar svåra och nog dödade Koppor ända in i denna Månad, ehuru Vintern, mot vanligheten, altsedan October Månad här visat sig rätt allvarsam, varit gångse. De skola efter upgift visa sig som Blodkoppor.

Uppå flere itererade ansökningar från Herrar Pastores uti åtskillige Socknar, besynnerligen uti Horn, Hycklinge, Eneby och Kisa, samt Vårdsnås, oaktadt jag med Herrar Probstar i bemålte Församlingar förut både mycket brevväxladt, samt ditfärdt Medicamenter, utan at Veneriska Smittans hämmande därmed synnerligen kunnat befordras, borde jag ej längre uppskjuta, at efter föranledande af hogsående, jämte flere andra, Landshöfdinge-Embetets tid efter annan til mig afåtné Ordres och Remisser, infinna mig på nyförsnämnde ställen, hvilka, såsom icke långt ifrån hvarannan belägne, med besparing för Medicinal-Fonden, på en och samma Resa kunde besökas, för at om möjligt vore, med biträde af Ortens Prästerskap, söka vidtaga sådana anstalter, som til ändamålets såkrare vinnande kunde sönnas passande.

de. Sedan alla misstänkte Personer blifvit visiterade, fant jag at Sjuk-Nummern uti de först nämnde Socknar ansefnligen aftagit sedan min förra Refa dit, och genom sednare underrättelser har jag mig bekant, at större delen af dem jag på lista Refan fant smittade, blifvit aldeles friske eller förbättrade, så at totaliteten af Sjuka uti Horn och Eneby för det närvarande icke torde öfverskrida 20 eller 30. Detta antal är dock tillräckeligt at på få folkrika ställen bidraga til många andras olycka. Uti Vårdsnäs, hvaråft jag först i år kommit i årfarenhet af at Veneriska Smittan vore inkommen, var eländet stort. Öfver 60 Personer fant jag därstädes nog svårt angrepne. Någon Cur-anstalt kunde här för flere ordsaker skull icke nu vidtagas, för at på en gång få en sådan mängd Människor hulpne, utom det at årstiden äfven däremot verkade hinder. Läkemedel och noggranna föreskrifter at dem rätt använda, hafva de fått; men ännu vet jag icke med hvad framgång de blifvit nyttjade. Räkning på min fordran för denna långa och besvärliga Refa får jag nu äran öfverfända, med ödmjuk anhållan, at genom Kongl. Collegii omsorg få densamma betald.

I afseende på det som rörer Medicinska angelägenheterne vid Kongl. Cur-hus-Inrättningen, får jag gifva tillkänna: at sedan slutet af October Månad, då Inrättningen

tog sin början, til detta årets slut, hafva 31 Personer blifvit emottagne och skötte, hvar af 8 sålom friske redan åro utskrefne. Sjuk-Nummern har icke kunnat blifva större för denna tid, emedan återstående hälften af Cur-husets Inventarii-perfedlar, enligt vilkoren vid Entreprenads-Auction, ej blef aflemnad förr än i December Månads början, och måst hälften af Sångarne bordt stå ledige för nästgränfande Provincers räkning. Af de kvarblifvande för nästa år, hafva flere med skål bordt anses obotlige, men någre af desse börja nu visa tecken til förbättring. Vid början af nästkommande år kunna ånnu 6 eller 8 andre åfven friske utskrifvas. Sjuk-Nummern efter Journalen för åfvannämnde tid, har dock endast varit 26, emedan 5 små Barn, som medföljdt sine Föräldrar, icke under särskild Nummer dår åro uptagne, emedan de icke behöft njuta särskild Kost, eller intaga egna Sångar. Omkring sju tiondedelar af de Sjuke hafva haft skador af den svåraste beskaffenhet, som denna Sjukdom i sista graderne företer, och ingen här haft primitiva Symptomer dåraf, jag bör icke undantaga några af Barnen, sålom lindrigare angrepne med Veneriskt utslag, eller Chan-kerer i munn. Utom en enda från Småland, som förut legat på Lazarettet i Linköping i 3 Månader, och på Lazarettet i Jönköping 5 Månader, har Östergöthland hittils förfedt

Cur-

Cur-huset med Sjuka, hvaraf 4 ifrån Herr
 Professor LODINS District.

Embets-Memorial af densamme.

Genom följande Utdrag af Journalerne
 vid det för Veneriske Sjuka uti Wadstena
 inrättade Kongl. Curhus, får jag härmed til
 Kongl. Collegii underrättelse aflemla de spe-
 cielle uplysningar, som röra samma Inrätt-
 nings tillstånd, i afseende på den Medicinska
 detaillén för första hälften af innevarande år.

Ifrån den 1 Januarii til Junii Månads
 slut hafva blifvit emottagne och vårdade III
 Personer, nämligen:

Ifrån förra året qvarblefne	-	-	-	23
Ytterligare intagne	-	-	-	88
				Summa III

Häraf äro utskrefne:

Aldeles friske	-	-	-	58
Från sine Veneriske åkommor befriade men med andra merendels obotli- ga krämpor besvärade	-	-	-	7
Möjligt vis förbättrade och sådane, som i et eller annat afseende kun- na anses obotlige, och behöfva				

	Transp.	65
ihugkommas då rum blifvit beviljade, och underhåll faststaldt til deras beständiga hyfande	- - -	5
Døde	- - -	1
Behållne til nästa Qvartal	- - -	40
	<hr/>	
	Summa	111

Bland dessa hafva varit:

Ifrån Östergöthland 109. — Wästergöthland 1. — Småland 1. — Mankön 33. — Hvaraf Gifte 16. — Ogifte 17. — Qvinkön 78. — Däribland Gifte 31. — Ogifte 47.

Sjukdomens förhållande har hos alla gifvit tilkänna en Lues universalis, och efter alt hvad skönjas kunnat, har ingen skäl原因 ledning yppats, at hos någon misstänka en Lues acqulita.

Symptomerne hafva hos de fleste varit af svåraste beskaffenhet, hvilka jag, för at lämna en mera bestämd underrättelse om Sjukdomens art och förhållande här i Orterna, vill något närmare specificera.

Sålunda hafva flora och djupa Sår förekommit vid läpparne, i anligtet och kring svalget, samt på nästan alla ställen af kroppen och extremiteterne, (undantagande Genitalia, som endast hos en eller annan varit

rit däraf ganska lindrigt angrepne), hos 92. — Exostoser, 27. — Dolores Osteocopi, 51. — Cephalæa siphilitica, 9. Cophosis Venereæ, 10. — Ophthalmiæ Venereæ, 15. — Tumor testium, 1. — Glandulæ tumefactæ & indurata, 16. — Scoliosis tibiæ, 3. — Condytomata, Rhagades & Tubercula varia, 10. — Bulningar på åtskilliga ställen af extremiteterne och på Bröfket, som blifvit öppnade hos 8.

Men hvad som oftast gör Curen långsam och besvärlig, härrör af de betydliga Complicationer denna Sjukdom bland Allmogén är underkastad. Sålunda har man hos dessa III Personer äfven måst göra afseende på, och så mycket möjligt varit afhjelpa följande bi-sjukdomar:

Febrar, intermitterande och andre, hos 9. — Scorbutus, 27. — Erysipelas, 8. — Cachexia & Leucophlegmatia, 11. — Hydrops particularis & universalis, 3. — Asthma & varii morbi Pectoris, 5. — Passio Hysterica, 7. — Debilitas ventriculi & diarrhœa, 14. — Tinea capitis, 4. — Insultus Epileptici, 2. — Incontinentia urinæ, 1. — Dysuria, 1. — Lithiasis, 1. — Procidentia ani, 2. — Tumores cystici, 3. — Gangræna, 2. — Caries, 13, med svårare exfoliationer hos 4. — Pædartrocæ, 1. — Spina ventosa, 2. — Noma & ulcera carcinomatosa, 5. — Constrictio maxillæ inferioris, 1. —

Anchylosis & contracturæ , 5. — Hæmorrhagiæ , 3. — Polypus nasi , 1. — Utom andre med alla Cur-metoder af Veneriska Sjukans botande vanligen tillstötande, och mindre betydande händelser, som vore öfverflödigt uprepa.

De 10 nya Qvinfolks-Klädningar, som på min ödmjukaste hemställan, af Kongl: Collegium för detta blifvit beviljade, och nu äro anskaffade, har jag låtit förfärdiga af grå Buldans-väf, som både ser väl ut, är mindre kostsam, och jag förmodar starkare än Ylletyget, som icke eller tälde tvått. Af 40 Sjuke har jag för det närvarande ej mer än 3:ne Karlar, och at dömma af de til intagning anmälte, blifver förhållandet af Qvinkön til Mankön här vid Cur-huset säkert som 10 til 1, hvarföre det torde blifva nödvändigt anskaffa ännu 10 dylike Klädningar, om annars tilgången därpå bör mätas efter behofvet.

Äfven har jag med Herrar Deputerades samtycke låtit förfärdiga 4 stycken En-Mans Sångar, med tilhörande Madraiser, Kuddar, Lakan och Täcken af samma beskaffenhet som de öfrige til Cur-huset hörande, för Sköterskorne, Tvätterskan och Drängens behof.

Wadstena Kongl- Cur-hus d. 9 Julii 1796.

*Utdrag af Håf-Chir. WESTRELLS Bref
til Kongl. Coll. Med. Pråses, Ar-
chiater v. HEJDENSTAM, dateradt
Agunnaryd i Wexiö Lån, den 5
Aug. 1796.*

Herr Kongl. Archiatern torde tillåta mig nämna följande: Vid ankomsten hit til Agunnaryd, som skedde den 1 Junii, hade man til Lazarets-Rum redan utsedt den härstädes anlagda Sockenstuge-Byggningen, bestående, sedan et i samma Hus befinteligt Socken-Magazin blifvit uttömdt, af 3:ne stora Rum och et rymligt Kök, ganska tjänligt både för Bad-Inrättningen och den årforderliga Matlagningen. Ungefärligen en Vecka åtgick för at intreda Rummen, med Sångar &c., under hvilken tid här varande Församlingsboer mannggrant visiterades, emedan knapt en enda kunde frivilligt förmås at angifva sig; jag hade i dessa dagar några rätt starka Fråsp-Paroxysmer, så at Provincial-Medicus härstädes, hvars godhet och vänskap för mig jag icke nog kan erkänna, til en stor del gjorde Visitationerne, vid hvilka blott uti denna Församling inemot 40 Personer befunnos smittade, och hafva nu efter hand på Curhuset blifvit intagne. Den 8 Junii emottogs de förste Sjuke, och inom en Veckas förlopp var Sjuk-Nummern redan 32; sedan

denna tid hafva de Sjuke mera sparlsamt inkommit, ehuru, ifrån första intagnings-dato, 70 Personer, med Barn inberäknade, legat här på Sjukhuset. Af detta antal äro ännu endast 10 Personer friske utgångne, och et fyra-årigt Barn, som jag på Föräldrarnes trägna böner hade den oförsigtigheten at sjukt emottaga, dött i en Bröst-feber, som flutades med Convulsioner, innan det börjat bruka någon Mercurial-Cur: äfven som det i allmänhet icke är sällsynt, det jag måste hålla up med Mercurens bruk, för mellankommande Febrar och andra åkommor. At betrakta lues confirmata i alla dess grader, har jag här det bästa tillfälle, då däremot symptomata primitiva äro ganska sällsynta: utslag, chancres, porri, condylomata, benvårk och exostoses förekomma ofta förenade hos en och samma Person, — svåra ulcera och herpetiska färnader äro äfven ganska allmänna, — mindre ofta ser man Patienter med nedfallna näsor, caries ossium Palati, veneriska fistel-skador, cephalalgier, opthalmier &c., ehuru äfven sådana härstädes med fördel nyttjat Mercuren. Ehuru Curen hos många synes gå långsamt, i anseende til de, ofta hela 4 a 6 år gamla Symptomerne, tycker jag mig verkeligen hafva funnit den mera specifikt verksam här, där Sjukdomen torde vara mindre complicerad med andra, och Kropps-Constitutionen i allmänhet mera stark. Ibland de

de Ivarigheter som kunnat möta Inrättningens framgång, är de Sjukas egen, dels blygsel, dels ovilja at upptäcka sina plågor, en ibland de betydligaste, och enda ordfaken hvarföre Sjukhuset, som tåmmeligen beqvämt skulle kunna rymma omkring 90 Personer, ännu ej på en gång hyft mera än något öfver 60. För at afhjelpa detta har jag föreslagit Sockne-Visitationer, åtminstone öfver Sunnerbo Härad, hvilka äfven Herr Grefven och Landshöfdingen funnit nödvändiga; men ännu hafva de af Prästerikamet åskade underrättelser, angående de ställen hvaråft misstänkte Personer finnas, ej inkommit, så at jag nu emedlertid måst företaga mig, at manngrant visitera en och annan nästgränsande Församling, hvarigenom jag tror mig erhålla et betydligare antal Sjuka. De kraftigaste anstalter ä Herr Landshöfdingen Grefve MÖRNEKS lida, hafva ifrån första början varit osparda, och har bemålte Herre beständigt visat äfven så mycken nit för Inrättningens framgång, som particuliere grace för den, som på Kongl. Collegii befallning haft den lyckan at bestrida Sjuk-skötseln därvid.

*Underdånigt Project.**Kongl. Maj:ts Nådiga Instruction för
Dess Collegium Medicum.*

Såsom Vi i Näder funnit med Vår och Rikets tjänst enligt, at under den 12 April 1796 updraga Vårt Collegium Medicum ensamt vården och inseendet öfver hela Medicinal-Verket i Vårt Rike, så ock på det Collegium måtte kunna svara emot detta Vårt Nådiga förtroende, samt med drift och skyndsamt verkställa hvad til detta angelägna föremål hörer, hafve Vi i Näder å nyo genomfett Dess Instruction, och aktadt nödigt därom stadga och befalla, som följer:

§. I.

Collegium Medicum skall bestå af en Präses, en Vice Präses, och Tio Assessorer, med Lön på Stat, hvilka böra vara promoverade Medicinå Doctorer. Fem af desse Ledamöter böra tillika vara ordenteligen examinerade och godkände Måster-Fältskårer.

Alla som för det närvarande äro Collegii Ledamöter, blifva därvid bibehållne, til dess vid yppande ledigheter Collegium, efter åsvanskrefne grunder, kan blifva inrättadt.

Betjeningen är en Secreterare eller Syndicus, som alltid är Medicinå Doctor, en Notarius, en Kammererare, en Actuarius, en Cancellist och tvänne Vaktmästare.

§. II.

Alla i Vårt Rike practiserande Medicinå Doctorer och Magistri Chirurgiæ, böra sig i Collegium anmäla, såsom desas tillydande Medlemmar antecknas, och sin Tro- och Huldhets samt Åmbets.Ed aflägga; åliggande dem at sitt vistande ärligen til Collegium inberätta.

De i Vårt Residence inrättade Professo-
rer i Anatomie och Chirurgiæ, Historia Na-
turalis, Medicin och pharmacien, Baroför-
lofsnings-konsten, desas Adjuncter, Amirali-
tets och Fält-Medici, Provincial-Medici,
Stads-Physici och Chirurgi, Regements-Fält-
skärer, samt i Riket practiserande Medicinå
Doctorer och Måster-Fältskärer, lyda, såsom
Collegii Medlemmar, under Desas tillsyn,
ågånde Collegium, at vid nödiga tilfällen in-
hämta deras tankar och råd i det som til
Vetenskapen och Rikets tjänst hörer, efter
som hvar och ens Syssla och Instruction när-
mare föranleder.

Under samma tillsyn, hvad Läkare-Ve-
tenskapen angår, höra och de i Vårt Resi-
dence privilegierade Aderton Måster-Fältkä-

rer, som äga utslutande rättighet at Rak-flugor hålla.

Och som Badare-Åmbetet utöfvar en del af den mindre Chirurgien, så bör ock det af Collegium förles med en til detta ändamål tjänlig Ordning, och lyda under Collegii tillsyn i det som Läkare-konsten rör.

Apothekarne i Riket höra likaledes under Collegii Åmbets-tillsyn i alt hvad Pharmaciens läran och Medicamenternes beredning ombeträffar; äfven som Barnmorskornes undervisning, på lätt och vis de utfärdade Reglementen närmare utstaka.

§. III.

Collegii Sammanträden blifva på det anvisade Sektions-Rummet ordenteligen fyra gånger hvar Vecka, eller så ofta göromålen det fordra, på det alla ärender med skyndsämhet må kunna afgöras.

§. IV.

På förslager til Provincial-Medici och andra Läkare-Syflor, upförer Collegium trenne de måst förtjänte och skickligaste, äfven som Cheferne vid Regementerne inga andra til Regements-Fältskärer må föreslå, än vederbörligen examinerade och af Collegium godkände Måster-Fältskärer; til hvilken ända Collegium af Chefen underrättas om den Per-
son

son, som til Ofs i underdånighet upgifves. Likaledes böra alla andra Corpser och Stater som tillfatta eller föresså til Medicinska och Chirurgiska Syfslor, först med Collegium rådgöra om Personens skicklighet.

Samma grunder böra af Collegium följas i de Läkare-Syfslor som Collegium tillfätter, eller med Constitutorialer på viss tid förefeser.

Vid upkommande Örlog och Commenderingar, både til Sjöfs och Lands, antager Collegium til Flottans och Landt-Armeens behof, så många Medici och Chirurgi som årfordras, föressår deras arvoden, föresskrifver deras göromål, samt emottager af dem årliga Rapporter om Åmbetets utförande, och de dervid inträffande händelser.

Til detta ändamåls vinnande upgifva Regements-Fältskårerne årligen til Collegium antalet på Regimentets med Lön försedde Bataillons- och Compagnie-Fältskårer, med deras namn och hemvist, bestyrkt genom Chefens påskrift, samt hvilka Examina hvar och en undergådt, och hvad flit ock skicklighet han i Vetenskapen ådagalägger; åfven som Medici och Öfver-Chirurgi vid Flottorne, Sjukhus och andra Läkare-Inrättningar, åligger til Collegium på samma sätt, om sine underhåfvande Läkare ingifva berättelse.

Och på det Collegium må fullkomligen känna hela Medicinal-Verket inom Vårt Ri-

ke, åger Collegium at af alla, så Medicin som Chirugi, som med Lön på Stat förledde åro, eller ock som på egen hand Vetenskapen utöfva, årligen infordra berättelse om hvad märkvärdigt i Läkare-föremål hos hvar och en kan förefalla.

§. V.

Til de i Riket upkommande folködande Farfoters kraftiga hämmande, förekommande och botande, bör Collegium, med understöd af den til detta ändamål af Rikens Ständer beviljade Medicinal-Fonden, söga alla möjliga anstalter, at den fattige delen af Rikets Invånare, så väl i Städer som på Landsbygden, må blifva med Läkare-tilsyn och fria Läkemedel försedde, hvarvid all nödig besparing iakttages, på det så många flere må kunna räddas. Under hvilka föremål ock hörer, at efter hand utröna, hvilka ännu okände Sjukdomar må i en Landsort, framför den andra göra måsta skadan.

Den Veneriska Smittan, som tillika undergräfvit Folkökningen, blifver härvid et af Collegii ömaste föremål.

Likaledes tiller Collegium at Kopp-ymningen må vinna Allmänhetens förtroende; och bör vid dess anställande all försigtighet nyttjas, så at icke, genom okunnige Personer, Smittan må i otid spridas til andra, än som därtill förberedde åro.

För de fattigê inom Residencet hafve Vi i Nåder förordnat fårskilde Läkare och nödige Läkemedel, hvilka Collegium, enligt deras Instruction, tillfåtter och vårdar.

Til alla dessa högst angelägna föremåls desto såkrare vinnande, antager Collegium vid trångande behof så många Läkare, som oumgängeligen fordras, betingar med dem skålige arfvoden, och förser dem med Instructioner.

Så långt den i Staten upförde Medhjelpare-Fonden förslår, blifver den hårtill egen- teligen använd.

§. VI.

Ordfakerne som göra vifsa Landsorter, Städer eller Byar, Handtverk och Närings- fång för Inbyggarne och Idkarne til hållan farlige och skadelige, bör Collegium söka at utröna; til hvilket ändamåls vinnande, Ta- bell-Commission ärligen bör Collegium sina århållne kunskaper meddela. Skulle Colle- gium, efter moget öfverläggande finna, at Vi genom Vår Kongl. Magt och Myndighet, skulle til Våre trogne Underfåtares lifande i desse delar kunna bidra, åligger det Col- legium, at sådant hos Ofs i underdånighet anmäla.

§. VII.

Alle i Vårt Rike varande Sjukhus, In- rättningar för Vanlännige, Koppympling, Barn-

Barn-förlofsning, eller uti hvad annan Läkare-
 affigt som hälft, höra under Collegii tillsyn, och
 deras Föreståndare böra meddela Collegium,
 när det så behöfves, all nödig uplysning om
 Inrättningarnes beskaffenhet, samt rätta sig
 efter hvad Collegium i Läkare-föremålen til
 deras bästa kan hafva at påminna.

Collegium går ock Våre Befallnings-
 hafvande, Öfver-Ståthållaren och Landshöf-
 dingarne, Collegier, Consistorier och Magi-
 straterne med sitt råd och biträde tilhanda,
 i alt hvad af Collegium til Rikets tjänst åskas
 och begäres, samt med Läkare-föremål kan
 hafva gemenskap.

§. VIII.

Ars Veterinaria, som til en stor del
 grundas på Läkare-Vetenskapen, hörer ock
 under Collegii vård och tillsyn; hvarföre alle,
 som med Hästars och Boskapens läkande och
 botande sig befatta, böra af Collegium hån-
 ta undervisning och råd, samt lyda de be-
 fallningar Collegium i det ämnet gifver;
 åliggandes det Collegium, at tjänlige In-
 structioner för desse Läkare uplåta; böran-
 des förslag af Collegium på godkände Per-
 soner til Ols i underdånighet upgifvas; och
 när andra Corpser en sådan rättighet åga ut-
 öfva, bör Collegium öfver Personens skick-
 lighet först höras. Med de vid Våre Caval-
 leri-Regementer antagne Håft-Läkare bör på
 samma sätt förfaras.

§. IX.

§. IX.

De i Riket varande Mineral-Källor, höra under Collegii tillsyn, hvad Läkare-Vetenskapen angår. Collegium åligger at noga utröna deras art och kraft, gifva Allmänheten därom kunskap, förse dem med tjänligé Reglementen, och Brunns-Intendenterna med Instructioner, dem Vi, i fall så i underdånighet begäres, vele i Näder stadfästa.

På det Allmänhetens förtroende til de kraftige Mineral-Källor må vinnas och bibehållas, böra inga andre än vederbörligen godkände Medicinæ Doctorer, eller i brist däraf, andre Läkare, til Brunns-Intendenter förordnas, och förles, antingen med Vår Nådiga Fullmagt, eller Collegii Constitutorial.

Hvad märkvärdigt i Läkare-Vetenskapen vid dessa Hålls-Källor kan förefalla, bör Brunns-Intendenten efter slutad Brunns-drickning hvarje år til Collegium inberätta.

Sådane Källor, som Menige Man med förtroende nyttjar, bör Collegium genast låta undersöka, och om deras värliga beskaffenhet och kraft låta underrätta Allmänheten.

§. X.

Chirurgiska Konstens och Vetenskapens lärande, bör Collegium på allt sätt låta sig högst angeläget vara, på allt och vis, i det nu af Oss i Näder gillade Reglemente näm-

mare utstakat år; och förvänte Vi af Collegium underdånig berättelse om sådane af Våre trogne Underfåtare, som i Operationerne göra synnerlige framsteg, på det Vi, vid förefallande befordringar måge på dem kunna göra Nådigt afseende.

Til hvilken ånda Vi vele förse Collegium med nödige Medel, til anskaffande af alla Chirurgiske Instrumenter; börandes ock Collegium hafva inseende på dem som Chirurgiske Instrumenter förfårdiga, så at vid alla nödige Operationer tilgång därpå inom Vårt Rike må finnas.

Vi vele icke eller tilstådja, at någre oexaminerade så kallade Operateurer, de må föregifva sig kunna operera på Ögon, för Bråk, Sten, Tänder, eller hvad annat, må i Vårt Rike så sin föregifna Konst utöfva, förr än de hos Collegium sig anmaldt, och där godkände blifvit.

§. XI.

Svenska Pharmacopeen bör Collegium så ofta öfverse och förbättra, som Vetenskapens beskaffenhet det kan kräfva. Apothekare-Taxan låmpas efter som Varu-prisen det fordra, så at Köpare icke öfver oskåligt pris må hafva ordsak at klaga, eller Säljaren sakna billig upmuntran och utkomst.

Så bör ock Collegium tillse, at inga så kallade Arcana af Qvacksalvare och obehörige

ge Personer må få utbjudas, Allmänheten til skada och lifsfara, samt Läkare och Apothekare til förfång; och förfarer Collegium i dessa mål efter som Vi därom särskildt förordnad;

§. XII.

På det Apotheken må kunna förles med inhemske Läkemedel, när de til ändamålet tjänlige finnas, bör Collegium upmuntra Ungdomen til Natural-Historiens lärande, och Apothekare til tjänlige Örtegårdars anläggande, där lägligt är, samt vid alla tillfällen vara upmärksam på ännu obekante Läkemedels upptäckande.

§. XIII.

Juridiske Läkare-Mål, dem antingen Vi sjelfve i Näder til Collegium remittera, eller och af Våre och Rikets Hof-Rätter, Consistorier och Domstolar til uplysning hos Collegium anmålås, tilhörer Collegium med yttersta noggranhet och på Samvete lå utreda och förklara, som det inför den Allvetande Guden kan försvaras; äfven som när frågor i särskildte händelser och Giftermål hos Collegium göras, om årteligen smittande Sjukdomars beskaffenhet, de med grannlagenhet besvaras, så at hvarken Generationen må hindras, eller Landet med obotelige Sjuklingar besväras.

§. XIV.

§. XIV.

Om hela Medicinal-Verkets beskaffenhet, de brister som därvid kunna låda, och de förbättringar som dervid kunde nyttige och nödige blifva, bör Collegium årligen, eller få ofta anledningar sig yppa, til Ofs med underdånig berättelse och hemställande inkomma, då Vi alltid äro beredde, at vidtaga sådane mått och steg, som med Fäderneslandets bästa öfverenskomma.

§. XV.

Hvad för öfrigt genom denna Instruction icke förändradt är uti 1688 års och sednare årens Medicinal-Ordningar, Reglementen och Våre Nådige Rescripter, ställer sig Collegium jämväl til nogaste eftersefnad. Velandes Vi i Näder vara betänkte på alla Medel, som til Medicinal-Väsendets goda inrättning och handhafvande i Vårt Rike, och til upmuntran för Läkare-Vetenskapens Idkare kan tjäna; til hvilken ända alle som under Collegii tillsyn stälde äro, Medici, Chirurgi, Apothekare, Barnmorskor, m. fl. efter föregångne varningar, vid 16 $\frac{2}{3}$ R:dis vite, dem Collegium ålägger, enligt 1688 års Medicinal-Ordningar äro skyldige at ovilkorligen hörsamma och lyda, hvad Collegium dem Vetenskapen angående befaller; hvilken plikt til hälften hemfaller Kgl. Lazarettet i Stockholm,

holm, eller andre Läkare-Inrättningar, och andra hälften Collegii Fiscus, samt vid hvarje återfall fördubblas. Börandes Collegium om utmåtningen däraf, anmäla sig hos Vår Öfver-Ståthållare och Landshöfdingarne. Äfven som Vi med Nådigt välbehag skole anle alle Vårt Collegii Medici Ledamöter, som sig i dessa angelägna ärenders skötande genom synnerlig flit och upmärksamhet utmärka.

Underdånigt Project.

Kongl. Maj:ts Nådiga Reglemente, angående Chirurgiske Vetenskapen.

Sedan Vi uti Nädig Skrifvelse til Vårt Collegium Medicum, af d. 12 April och 9 Junii 1796, updragit det samma allmänna värden och styrelsen, så väl af Chirurgiske, som Medicinske utöfningen af Läkare-Vetenskapen, och anbefaldt det samma til Ofs i underdånighet inkomma med förslag, huru Chirurgen må i Vårt Rike lättast och såkraft kunna läras, så at Riket, vid förefallande behof af detta biträde under Krig, må blifva betjänt med skickelige och tillräckeligt antal Chirurger, så väl för Flottorne som Armeen, och Collegium med underdånigt förslag härutinnan

til Ofs inkommit, hafve Vi i Nåder däröfver velat stadga och befalla som följer:

§. I.

Ynglingar som hafva håg at lära Chirur-gien, anmäla sig i det ärendet uti Stockholm eller i Landsorterne hos en Examinerad Mäster-Fältskär, på vissa år, alt efter som de må vara underbyggde med kännedom i Språk, inöfvade i goda Seder, och hafva insigt i Religionen; de böra ej vara under 15 år; öfver läro-tiden och vilkoren uprättas skriftligt Contract, som i Stockholm inom en Månad inlämnas i bevittnad afskrift til Collegium, och ifrån Landsorterne inom tre Månader, eller högst sex ifrån Finland och Gottland.

§. II.

Denne Läromästare bör inför Collegium ansvara, at Ynglingen får undervisning i den Allmänna Anatomien, kännedom af Osteologien, Myologien, Splanchnologien, Angiologien, samt Neurologien, med hvad mera Ynglingen kan af Anatomien fatta. I practiska Chirur-gien bör han få lära slå åder, kop-pa, sköta Spanska Flugor, Fontaneller, tån-ders råsning, Blod-Iglars och Lavemens applicerande, kännemärken af Inflammationer, Bulningar, Röt- och Blod-Sår, Contusioner, Luxationer, Benbrott, och skötsel därvid, samt

samt dofes på vanliga Laxer- Kråk- Ivettdrivande och andre verkfamma medel.

§. III.

Såfom förberedelse til mera vidsträckt insigt, bör Låromästaren tillåta och tilhålla Ynglingen at förskaffa sig kunskap i Latin, Tyska och Fransyska Språken, samt lämna honom frihet at bevista publique Föreläsningarne, om sådane hållas där han vistas, och Chirurgiske Operationer, så väl när de förrättas af Låromästaren sjelf, som af andra, i Stockholm på Kongl. Lazarettet, och i Landsorterne vid Sjukhusen och andra tilfällen.

§. IV.

När läro-tiden är förbi, eller ock förr, om Ynglingens flit och skicklighet det medgifver, bör Låromästaren anmäla honom i Collegium, til at undergå förhör i förenämnde Stycken; i Stockholm utnämner Collegium wisse Deputerade, som detta förhör bevista, och i Landsorterne tilkallar Låromästaren, med Collegii minne, därtil skickelige Vittnen, af andre Examinerade Chirurgi eller Medici. Examen förrättas af Låromästaren och Deputerade, samt Protocoll föres, som inom en Månad därefter til Collegium infändes.

En så examinerad och godkänd Yngling får då utskrifnings-bevis, af Examinatorn och

Deputerade tecknat, som i Collegium upvifes och påskrifves, med namn af Chirurgiæ Studiosus.

Ynglingar, som på hvad annat sätt som hållt kunnat förskaffa sig äfvannämnde insigter, och öfning i desse Chirurgiens Stycken, och däróm trovärdigt betyg hafva at upvifa, åga rättighet at anmäla sig hos Collegium, til denna Examens undergående; då Collegium nämner Deputerade at den förrätta, på sått nu föreskrifvit är.

§. V.

En Studiosus Chirurgiæ bör minst i fyra år, så framt icke Collegium för hans utmärkta skicklighet förminskar tiden, söka ytterligare förkofran i Konsten och Vetenskapen, antingen hos Examinerade Mäster-Fält-skårer i Städer, vid Regementen och Flottorne, Sjukhus i Stockholm och annorstädes, eller vid Rikets Academier. Hans föremål bör då vara, at, jämte vidare färdighet i Språken, omständeligen och noga lära sig känna alla finare Anatomimens delar, Physiologien, Diagnosis et Cura Morborum, så i Fält som til Sjöfs, Historia Naturalis, Chirurgia Theoretica, Chemia Pharmaceutica, Barn-förlofsnings-Vetenskapen, samt sluteligen handlagen vid Bandagers anläggande, och alla Chirurgiske större och mindre Operationer, först på döda Kroppar, och ändteligen på

på lefvande människor. Til Collegium bör han om sitt vistande och Läkare-göromål en gång om året infända berättelse.

§. VI.

En Chirurgiæ Studiosus, som vet sig hafva detta fullgjordt, åger, så vida han dårom kan framte vederbörligt bevis, samt enligt Vår förre Nådiga befallning, gjordt tjänst vid Lazarettet i Stockholm, bevistat Anatomiske Inrättningen och Accouchements-Huset, rättighet at i Collegium anmäla sig til Måster-Fältskårs-Examen.

Måster-Fältskårs-Examen består i tre färskildta förhör: 1:o) uti den omständeligare Anatomien, Neurologien, Angiologien, m. m. Historia Naturalis, och Chemia Pharmaceutica, så vidt de röra Chirurgien; 2:o) uti Physiologien, Diagnolis et Cura Morborum, synnerligen de Sjukdomar som förekomma i Fält, til Sjöfs och Lands, Chirurgia Theoretica, samt Barn-förlofsnings - Vetenskapen; 3:o) uti alla slags Operationer, såttet at dem sköta och läka, och alt annat som därmed gemenskap hafver, såsom Bandager, m. m.

En Medicinæ Licenciat, eller Medicinæ Doctor, som vill söka en Chirurgisk befordran, bör uti desse i 3:dje Momentet nämnde Stycken, inför Collegium bevisa sin skicklighet, sedan han företedt betyg, at han uti Stockholms Lazarett därvid handen lagt.

Desse förhör ske vid öppna dörrar, inför sittande Collegium, och efter dess närmare föreskrift,

§. VII.

En härutinnan bepröfvad och godkänd Chirurgiæ Candidat, undfår af Collegium vederbörligt Diplome, såsom Magister Chirurgiæ, och aflägger Tro- Huldhets- och Practici-Ed, hvarefter han åger rättighet at på egen hand Chirurgien utöfva, och Lårlingar antaga och undervisa, på fått och vis åfvanföre stadgadt år; varandes det hans rättighet, at til sitt biträde åfven hafva en eller flere Examinerade Studiosi Chirurgiæ.

§. VIII.

Examinerade Studiosi Chirurgiæ åga rättighet at blifva antagne til Bataillons- och Compagnie-Fältskårer vid Regementerne, under-Chirurger vid Flottorne och Sjukhusen, samt til åtnjutande af de Stipendier, som Vi til Vetenskapens upmuntran i Näder vele inrätta.

Dåremot är dem icke tillåtit, at på egen hand nedfatta sig i Städer och på Landsbygghden til Konstens idkande, utan bör deras tid användas endast til förkofran i Vetenskapen, under andras inseende och undervisning.

§. IX.

Vi befalle och bjude til detta ändamåls vinnande, at alle på Stat upförde Bataillons-Compagnie- och Under-Fältskårs-Syftor böra ständigt med Examinerade Studiosi Chirurgiæ vara försedde; hvarom Regements- och Öfver-Chirurgi hvarje halft år böra med berättelse til Collegium inkomma, bestyrkt genom Chefernes och vederbörande Förmåns påskrift. Fulla Lönen efter Stat år hvar och en sådan berättigad at njuta.

§. X.

Til vidare upmuntran för Studiosi Chirurgiæ, at sig fullkomligen i Vetenskapen inöfva, och til Rikets tjänst skickelige göra, vele Vi af Medicinal-Fonden, under Collegii redogörelse, anslå Två Tufende Riksdaler årligen at i Stipendier utdelas til 36 bland dem, som visa måsta håg och gifva bästa hopp för framtiden. Vårt Collegium Medicum fördelar desse Stipendier på det sättet, at 20 af de minst för sig komne medel-löse Ynglingar understödjas med Fyratio Riksdaler hvardera, och 16 af de mera til-lårde undfå Sjuttio Fem Riksdaler hvardera om året, i tre år å rad, med vilkor, at de uppehålla sig til förkofran i Konsten och Vetenskapen, på de ställen Collegium för hvardera nyttiggast pröfvar. Efter som de i första Clasen

visa prof af förökad kunskap och skicklighet, upflyttas de af Collegium til andra Classens högre Stipendium. Emot delse förmåners åtnjutande blir deras skyldighet, at til Collegium, så ofta det finner nödigt, inberätta sitt vistande, och gifva bevis om sina framsteg, samt vid infallande behof, af deras biträde för Ofs och Riket, under upkommande Örlog och andra tilfällen, genast sig inställa, där Collegium dem på Våre vågnar anmodar, emot vanlig skjuts och dagtractamenten.

Utom delse Stipendier, vele Vi ock Nädigst ärligen anordna Ethundrade Sextio Sex $\frac{2}{3}$ Riksdaler, såsom hittils på Stat blifvit upförde, til Rese-Stipendium för en skickelig Studiosus Chirurgiæ, som Collegium finner nödigt, at til Utländske Lårofställen, för vissa Operationers inhämtande, förstånda. Denne bör då i Collegium undergå en Tentamen i de til Magistri Chirurgiæ Examen hörande Stycken, och afgifva sin förbindelse, jämte borgen, at han enligt Collegii honom gifne Instruction, skall söka förkofran, samt i Riket därefter återkomma.

§. XI.

Lika som Vi i Näder med Vårt Kongl. hån och Nädiga upmärksamhet altid hafve hugnat Läkare-Vetenskapens Idkare, vele Vi härmedelst ytterligare i Näder försäkra hvar
och

och en af dem, Magistri och Studiosi Chirurgiæ, om alla de personliga Fri- och Rättigheter, som Academiske Constitutionerne tillägga Vetenskapernes Idkare i allmänhet, så at en examinerad Chirurgus må hafva at hugna sig af alla vältänkandes hyllest och upmuntran, såsom den där utöfvar en fri Konst och Vetenskap, hvartil han sin ungdom upoffrat, och hvarmed han ärnar tjäna sine Medborgare och sitt Fädernesland.

At förestående tvänne Afkrifter äro, med de, under den 8:de Augusti 1796, til Konungen, ifrån Kongl. Collegium Medicum, expedierade underdånige Projecter, lika lydande, betygar

AND. BIRGER KJELLMAN.

Rapport til Kongl. Coll. Med. om ambulante Cur-husen til Veneriska Smittans häfvande i Östergöthland, 1796.

Enligt Landshöfdinge-Åmbetets förskildta Förordnanden, hafva mina Stationer i detta Länet varit:

1:o I *Gammal-Kil*, dit jag den 30 Maji afreste, och den 8 Junii började Curen. Veneriske Sjuka voro där 30 Personer.

2:o I *Horn* och *Hycklinge*, dit jag den 6 Julii mig begaf, och den 13 begynte Curen. I dessa Församlingar funnos 72 smittade Personer.

3:o I *Kettilstad*, *Tjärstad*, *Hägerstad* och *Oppeby* Socknar, hvaråft nu mitt vistande är och varit sedan den 20 Augusti. Här har jag varit nödsakad anlägga 3:ne Cur-hus; et i *Tjärstad*, et i *Kettilstad*, och et i *Oppeby*. På det första åro 49, på det andra åro 40, och på det tredje åro 31 Sjuke.

Den Cur-Methode jag nyttjar är simpel men verkfam. Laxantia efter omständigheterna. Varma Bader som oftaft, och efter behof. Vanlig friction af Unguentum Hydrargyri, samt interne Mercurius Corrosiv. Alb. eller Mercurius Dulcis. Denna Methodus Mixta låter jag fortsätta i den mon signa salivationis och patienternes öfriga beskaffenhet det tillåter. Utvårtas har Decoctum Ledi palustr. med tilblandad Solutio Mercurialis vist ypperlig verkan. Sällan har jag behöft annat. På vissa Sårnader har Unguentum Hydrargyr. Composit. med förmon blifvit använd. De större Sären hafva sluteligen blifvit läkte, och ärren stadgade med vanliga Medel. Decoctum Ledi har jag ålven sätit de fleste Sjuke interne nyttja, samt låtit i
hvar-

hvarje Bad äfven lägga något af denna Ört, och det med synbar nytta, hållt sådant allestädes kunnat ske utan ringaste kostnad; emedan jag låtit Sjukvakterne hämta den.

Af mina Sjuke hafva alle blifvit restituerade, utom vid Sjukhuset i Horn, hvaråft et spådt Rachitiskt Barn, nödsakadt at medfölja sin Imittade Moder, dog inom få dagar, samt en Hustru, i hög grad Siphilitisk, som genom oförsigtighet efter Badet ådrog sig en Inflammations-Feber, och dog, utan at med alla använda Medel kunna räddas. Hvad i öfrigt angår de Sjuke, Sjukdomarnes beskaffenhet, och de flere Medel jag vid vissa tillfällen varit nödsakadt använda, supplicerar jag så i Journalen vidare beskrifva och visa redo före.

Denna Ambulatoriska Cur-författning, så beskaffad som nu, är ibland de högst svåre och mödosamma göromål man kan hafva. Då man sjelf, och så godt som ensam skall vara nödlakad anordna och påyrka om alt det Oeconomiska, om Sjukhusens placering och inredning, om Mat-anstalterne, och med et ord, om alt, til och med det minsta, då uttröttas och ledsnar man, i synnerhet då man har at göra med Folk, som, fülle af fördomar, äro enfaldige nog at ej inse sitt och Allmänhetens väl. Häraf kommer, at jag vid ankomsten til et ställe ej genast kunnat företaga Curen. Men då jag
änd.

ändteligen kommit så vida, har en annan Ivarighet mött, den, at få rätt på de Sjuke. En del hafva våt varit omtänklamma nog, at efter pålysning på utfatt dag och ställe anmäla sig, men andre däremot hafva med all sorgfällighet sökt dölja sitt sjukliga tillstånd, och har man delse motvillige måst efter hand upptäcka och emottaga, hvilket i betydelig mon utdragit tiden vid hvarje Cur-hus.

At hjelpa detta, hafva Horn och Hycklinge, och äfven dessa fyra Förlamlingar öfverenskommit, och på allmänna Socknestämmor beslutit en allmän visitering Rotevis, emot fri skjuts, och en liten afgift at de förmögnare. Förlamlingarne hafva entråget anmodat mig om denna besigtning, och har jag sluteligen låtit öfvertala mig därtill, i synnerhet som jag insett nyttan och nödvändigheten däraf. Och om min belöning vid detta ej varit svarande emot det otroliga besvär jag därvid haft, äger jag dock därför Förlamlingarnes tacksamhet och förtroende, och detsutom den tillfredsställelse, at hafva upptäckt och curerat alla Smittade. Jag vågar äfven påstå, at denna välgörande Cur-Inrättning, förenad med en sådan allmän besigtning, blir af mångdubbel och varaktigare nytta. Et Exempel må bevisa detta. I Tjärstad anmälte sig efter pålysningen blott 7 Personer til Curen, då likväl efteråt, vid anställd allmän besigtning, fick rätt på öfver

40, och däribland en del ohyggeligen smittade. Hvad hade här båtad at curera delse 7, om den öfriga mängden blifvit ohulpen?

Vare långt ifrån mig at beskylla Allmogen i denna Församling för en slik egenfinnighet. Fördom, rädsla och blygsel göra väl något; men mera 2:ne Fuskare, hvilka här bo, och som förvifsade at deras olofliga Credit skulle härigenom lida, sökt kasta skugga på Cur-Inrättningen, och lägga hinder för dets utöfning. De fleste mina Patienter hafva förut sökt detsas hjelp, och naturligt vis funnit sig förlåmrade af Medel, dem egenyttnan såldt, och dumheten föreskrifvit. Allmänheten finner nu sin villfarelse, prisar Öfverherens Nåd, och gläder sig at blifva hulpen.

Vid detta tillfälle må jag äfven omtala et botnings-sätt, här öfver alt gångse. Jag menar de Gamles rökning med Cinnober. Näppeligen finnes någon af mina Sjuke, som ej en eller flere gånger försökt denna Rökanstalt. Försigtigt anstald, hjälper den väl någon gång, men opålitligheten i längden visar årfarenheten. Jag har märkt, at genom itererade försök därmed, förbyter Sjukdomen sluteligen sitt lynne, blir svår at igenkänna, och ännu svårare at bota. Dessutom, de olårda Gummor som handhafva denna Curen, äga mycken tiltagsfenhet, fåga ömhet, ingen urskiljning. Den svage, den utmårglade pi-
nas

nas af dem lika många dygn, som den starke och hårdige; fölghden blir, at han, blottad på lifs-krafter, astynar, och ibland dör under Curen, ibland någon tid därefter. En vanlig Angina, en Exanthematisk Feber, et Erysipelateust eller annat Utslag dömmes ofta antingen för vinst eller af oförstånd til Rök-Cur; och den olycklige skadas i dubbelt afseende, til hållsan, och til sitt namn och rykte.

Til Cur-hus har jag gemenligen måst antaga Söckenflugor, Fattigflugor, och andra pålsande Rum. Det måsta af Sommaren har varit så kall, at jag ej ofta vågat betjäna mig af Uthus; hvilket ock, i anseende til Badningen, mött svårigheter. I Gammalkil nödgades jag, i brist på anstalter och tjänlige Sjuk-ställen, låta några cureras hemma, hvilka jag, emot det de sjelfve påkostade skjutsen, ibland besökte. Sedermera har detta ej blifvit någon tillåtitt, ty Allmogen, utan jämn tillsyn, förhåller sig i diæt och botnings-sätt på et förvåndt vis, och tvårt emot hvad de böra. De Sjukas Mat har måst bestått i Mjölko- och Gryn-Rätter, stundom färskt Kött och Soppa, färsk Fisk, och dylikt efter tilgångar. De förmögne hafva sjelfve bestått sig proviantering, de behöfvande har Fattig-Calsorne påkostat. På hvarje ställe har jag lagat, at en pålitelig Man blifvit utsedd och antagen til Entrepreneur, hvilken svarat för nödige

kårs

kårls och fôdans anskaffande. Kyrkorne eller Socken-Magazinerne hafva hârtill lâmnat honom nôdigt Penninge-fôrskott. At undvika misbruk i diaten, har ingen tillåtits at sjelf bestå sig fârskild mathållning, utan har alt det tjanliga de fôrmodgnare medhaft och kunnat anskaffa, emottagits, upskrifvits, och sedan fôrvaltats som et commune bonum, då det likvål efteråt râknats dem til godo, så at de vid betalningen, efter stadgadt pris fått afrâkning dârföre.

Vid Medicaments-Requisitionerne har jag varit noggrann, och så sparsam som antalet och de Sjukas behof det någonsin tillåtit. At slippa många kostsamma Refor, har jag undviktit at hafva Sjukhus på långt afstånd från hvarandra. Så gjorde jag i Gammalkil, så i Horn och Hycklinge, hvaråst, efter omständigheterna det medgaf, jag sammandrog bågge Fôrsamlingarnes Sjuke på et ställe. I dessa 4 Socknar åter har detta ej låtit sig göra, men så år ock afståndet mina 3:ne Sjukhus emellan långre, ån i $\frac{1}{2}$ Mil. Dese nôdgas jag gemenligen 2:ne gånger i Veckan besöka, ty at mera fållan göra det, skulle minska fôrtroendet, och våcka ledsnad hos de Sjuke. Folket i dessa vidlyftiga Skogs- och Bergs-trakter, ovane vid alt hvad Lâkare och Lâkemedel heter, behôfva jâmnare tillsyn ån andre. De fôrgå sig eljest, falla i Salvation och sedan tadla Medlen och den dem fôreskrifvit.

Det-

Detta är i korthet mitt förhållande och mina göromål vid de Ambulatoriske Cur-husen. Hos Konungens Befallningshafvande har jag mer än en gång anmält de svårigheter oss mött vid utförningen af våra pligter, och Kongl. Collegium tacktes högt uplyft finna, at jag i min lilla krets ej mera kunnat åstadkomma. Det hade ej varit ur sin ordning, at en Krono-Betjänt blifvit utfedd at vara oss följaktig, hvarigenom våra besvär mer än mycket blifvit lättade; Vi hade då äfven kunnat hinna at hjälpa de flere Socknar, som beklageligt vis rundt håromkring äro med otrolig mängd Veneriske Sjuke upfylde. Församlingarnes Pastorer hafva nu varit de ende, som skolat hjälpa oss bestyra om allsammans. Då delse varit driftige, har det någorlunda gått, eljest har hela bördan legat på våra skuldror. Det enda biträde Krono-Betjeningen blifvit ålagd at göra oss, har varit, at framskaffa de motvillige; och denna deras åtgärd har sållan behöfts. Det svåraste har varit at dem uptäcka.

Omkring den 20 Octob. hoppas jag at få mina nu under Cur hafvande 120 Sjuke restituerade, då med desamma göromålen för i år uphöra.

Kettilstad den 20 September 1796.

LARS MEDÉN.

*Ödmjukaste Embets-Berättelse för år
1794.*

De i förledet är gängbare Sjukdomar, *Skarlakans-Feber* och *Hals-sjuka* utan *Skarlakans-utslag*, fortforo ännu et par Månader på detta året at här i Staden vara gängle, hvarefter de flyttade sig til Landet, omkring och til Skårgården, där de sedan under Sommar-Månaderne på flere ställen vilade sig. Det hände likaledes nu, at svullnad i kroppen efter Sjukdomen hos en del upkom. Ljunt Kar-Båd, som af någre nyare Läkare härvid tillstyrkes, har jag ej ännu försökt, utan använt urin-drifvande och svett-drifvande Medel, Aromatiska rökningar och frotteringar med varmt ylle, jämte en beständig varm luftens temperatur.

Fråsa, en här å Orten högst färlig Sjukdom, angrep om Våren en och annan Person; den häfdes genom evacuerande Medel, digestiver, haustus salini, och lindrigt svett-drifvande Medel. När Curen påskyndades förmedelst Kinans nyttjande, upkom *Recidiv*, som öfvervanns genom bruket af ostött Senap, hvaraf et Matskedblad gafs vid paroxysmens början, och repeterades i några Feber-dagar efter hvarannan; denna Medicin styrkte och muntrade den Sjuke, hölt dervid lifvet öppet.

Naturliga Koppor, hvilka härstädes tyckas eftersträfvat en regelbunden omloppstid, och hvarje femte år återkomma, hitfördes med et smittadt Barn ifrån Göteborg; uti början af Julii Månad, hvaraf här allenast 3 Barn blefvo smittade, och med hvilka Sjukdomen straxt afstodnade; men någon tid efter anstald ympning här i Staden, upkommo de å nyo, och sedan vidare kringspreddes, som torde hårrördt af de ympades och kopp-sjukes vistande utom Huset, af deras fria umgänge med andre Personer, hvar til anledning gifves på et ställe, som saknar särskildt Inrättning för dylike Sjuka, hvaråft de likväl, detta oakadt, skötas efter nya Methoden. Under den varma årstiden voro de lindrige, men blefvo så Ivåra då kyla intog luften, at flere Barn dödde; härvid tillitades jag icke förr, än sjelfva Kopp-Sjukdomen uphördt, och visse elaka påföljder upkommit, t. e. ögon-sjuka, bulningar och envisa utslager.

Uti November Månads början upreste sig en *Catarrhal-Feber*, och til sitt slag *Gastrico-inflammatoria*. Den visade ofta särskildte symptomer hos särskildte Personer; början skedde med frysning, hufvudvärk, värk i ryggen och i benen, ondt i halsen; sedan hetta, oren tunga, elak smak, röd urin, förstoppning, hårt puls, som längre fram i Sjukdomen blef mera full och spänd; ho-

hosta, med ojämn känning af håll eller styng, men merendels utan denna känning; hos några en tidtals påkommande tryckning för bröstet, med svårighet at andas, hvaraf åter andre icke besvärades; uphostningen var hos några seg och flemmig, hos andre mera mogen och var-lik; hosta kom förr eller sednare under Sjukdomen, en och annan Sjuk hade däraf ingen känning; några Sjuke blefvo foporosi, liksom bortdomnade, och oförmögne at på minsta fått röra sig, med full puls, hvilket i synnerhet intråffade på Landsbyggden; åtskillige fingo nåsblod, och några få hostade någon gång up litet blod. Denna Feber var långvarig, räckte i 4 til 5 veckor, hvarvid hände, at den anseeligt förminskades, och tycktes bortgå, men fick oförmodadt nya krafter och recidiverade.

Som Sjukdomen hos sårskildte Personer visade olikhet i Symptomerne, så företedde sig icke eller någon vis och bestämd Crisis, utan Naturen utarbetade Sjukdomen på flera handa sätt, långsamt och efter hand. När åderlåtning försumrades, i de händelser där den kanke varit nödig, förvandlades Febern til Hectisk, och lungfot upkom, hvartil antingen en döld inflammation från Sjukdomens början varit vållande, eller ock, at Lungorne under förloppet af Sjukdomen blifvit angripne. I öfrigt syntes Sjukdomen ej vara smittande, ej eller särdeles dödande. Vid Curen

kände jag ingen allmän Method, utan rättade mig efter Symptomerne. Sedan en Yngling af 18 til 19 år redan i denne Febern varit sjuk på 3:dje Veckan, under hvilken tid den Sjuke urin i flere dagar lämnat anseeligt fediment, och den Sjuke nyttjat Kråk- och afförande Medel, klarnade urin hastigt, och uphörde at falla något, hvarpå en parotis straxt upkom, som snart nedsjönk, och i stället utflöt mycket vahr från örat på samma sida; men det lyckades at å nyo få denna parotis upsvullen, och til mognad, då han öppnades, och vahr-styrningen utur örat afstannade, samt den Sjuke tilfrisknade. Denne Yngling var ej under Sjukdomen besvärad af hosta, och jag fruktar, at utgången ej varit så lycklig, om en dylik bulning upkommit inom Bröst-caviteten.

Vid slutet af JuliiMånad tillkänna gaf Kyrkoherden NORDENBERG, at *Rödfoeten* angripit flere Personer af åtskillig ålder uti Torps Socken, Myckleby Pastorat, och Oroufts Hårad, hvaremot Läkemedel ditländes, med skriftelig underrättelse om förhållandet, som medförde et snart slut på Sjukdomen.

Venerisk Smitta upptäcktes nu, som tillförene, på färskildte och spridde ställen af Lånet; för densamma år och åstid tillfälle at å nyo upkomma, emedan smittade Personer obehindradt tillåtas at allestädes ankomma, och

och utan föregången undersökning få sammanleva med rene och friske. Uppå Landshöfdinge-Ämbetets befallning har jag i år förrättadt en Resa til Nafverstads Pastorat i Bullarens Hårad, at därstädes föranstalta om några Veneriske Sjukas curerande. Dese Sjuke årfatte mig Rese-köftnaden, hvarföre jag undgår at därmed belvåra Medicinal-Fonden.

Detta år har jag anmärkt, at 2 Vattusigtige Personer blifvit til stor del från sin Sjukdom befriade genom en ovanlig stark Ptyalismus, af tunnt Vatten, som hos en af dem tycktes underhjälpas af Kråk-medel; med tilhjelp af Radix Ononid. spinos. för-drefs Hydrops scroti på en dylik Sjuk, men på des öfriga Vatten-samlingar uträttade den ingen ting; och Antimonialia i förening med Opium och Brånvins-Bader, åro i Anasarca förträffelige Medel.

Våderleken har jag aldrig ordentligt och oafbrutit observerat, som alltid blir svårt för den, som icke kan bestämma sina timmar och sitt vistande; den har ock sedan min hitkomst varit mycket föränderlig, hvartil grannskapet med Hafvet, Ortens stora Skogsbrist, och förråd på Berg torde samfäldt bidra. Efter min tanka, om jag härvid vågar yttra mig, så anser jag ej Våderleken som herrskar vid någon ny och betydlig farlots upkomst, för denna sednares rätta orsak,

fak, utom i dessa mindre allmänna händelser: när et ganska hastigt och starkt omslag i Väderleken inträffar, när större lugn och stillhet, förenadt med stark värma, råder i flere dagar uti Atmospheten, och när mycket regn med större värma fortfara at vara tillsamman. Utom den förmögenhet årstiderna vanligt åga, at höja och efter deras fortgång dana Sjukdomar, torde svårare och mera härjande Farfoter alstras af en långt tillbaka rådande och länge fortfarande Väderlekens beskaffenhet; af egna Smittor, som genom vidrörning eller på kortt afstånd utöfva sin verksamhet på Människo-kroppen; af något annat, antingen Moraliskt eller Physiskt lidande; kanske ofta från sådana förändringar i Luftkretsen, som härröra från olikhet i dess Chemiska sammanfattning, och från skadeliga ämnens inblandning, hvilka förändringar icke kunna utrönas genom Qvicklöfret i Barometer- och Thermometer-Rören, eller genom Salpeter-Gazen i Eudiometern. Vidare bör jag ej glömma den förbindelse som är emellan Månans Syzygier och åtskillige Sjukdomar, Febrarne icke undantagne, hvarpå både äldre och nyare Observationer gifvas; håremot skulle väl Theoretice kunna invändas, at Solens och Månans krafter til större delen inskränkas inom Vånd-Kretsarne; at Centripetal-kraften tilväxer med grannskapet af Polar-Cirkeln; at Ebb och Flod uphördt vid

vid 65 graders latitud; at den Ebb och Flod som i Europa förmärkes, härrör af Vattnens Communication på Jord-ytan; och, i följe däraf, at ingen sådan förbindelse hos oss torde gifvas. Men härvid är ingalunda fråga om den verkning som utöfvas på sjelfva Jord-Spheroidens kröpp, utan om den verkan Sol och Måne hafva på de flytande ämnen som omgifva densamma, hvilka, i jämförelse til Vattnen, äro mycket närmare, äga ej den cohesion och tröghet som Vattnen, m. m., böra därför först och lättare kunna röras; fördenskull blir det ej underligt, at Herr JACKSON funnit i America, at Febrarne anfällt och recidiverat 3 til 4 dagar före det tids-moment, då Månan var i rätt Conjunction eller Opposition. Om i vårt Sol-System medgifves en fluxus och refluxus af fint och flytande ämne, Verlds-kropparne emellan, hvarigenom kanske både attraction och repulsion förordfakas, som synes mycket troligt, så följer däraf, at Verldskropparnes olika afstånd och ställningar hins emellan häruti verka förändring, som på de Djuriske lefvande Kropparne bör hafva et omedelbart inflytande, emedan desse Kroppar, framför andra, hafva större grad af känsla och retbarhet, hvaraf jämnvigten lätt häfves i de fasta delarnes krafter, och de flytande delarne utvidgas i Rören, och deras rätta fördelning rubbas. Det har händt, at jag långt förut

bestämdt 2 Chroniske Patienters dödstitid at inträffa vid Dagjämningarne, och utgången befannade Spådomen, hvaröfver flere sig högeligen förundrade. Likväl vore orimligt, at från Månans ställning härleda farfoter, ty den kan til det högsta endast bidra at befrämja en Sjukdoms utbrott, hvartil ordfaken förut, på et eller annat sätt, varit grundlagd; men min kunnighet är icke svarande emot ämnets vidd, och därför är rådligast för mig, at hastigt återvända inom den tränga krets som är mig föreskrefven; jag får allenast tillägga, at vid Observationer på Månans verkning, man afvenledes bör hafva afseende på andra puncta Lunaria, hvilka äro perigéer och equinoxer kallade.

Uddevalla den 31 December 1794.

JOHAN ADOLF LÉVEN.

Ödmjukaste Embets- Berättelse för år 1795.

Vid årets början förekom en Feber, som i anseende til sin början kunde kallas *Catarrhalis Rheumatica*, och til sin fortgång *Gastrico-Nervosa*; som i afseende på Status Nervosus tyckes vara något ovanlig, och utmärka sig genom en särskild yrsel, hvilken hos

hos den ena Personen liknade et delirium melancholicum, då den andra besvärades af et delirium maniacum. Denna Feber var långvarig, benågen at recidivera, och sammanfogad af olika och föränderliga Symptommer. I anledning af dets upkomst på Tjörns land, undfick jag Landshöfdinge - Embetets Ordres at begifva mig til nyfsnämnde Ort, då jag vid ankomsten fant berättelserne rörande Sjukdomen vara mycket öfverdrifne, samt allenast 5 Personer i Stenkyrko Socken angrepne af förenämnde Feber. Oaktadt Sjukdomen uti 2 Månader varit gångbar i Tjörns folkrika Pastorat, hade likväl ej flere än 6 Personer där af dödt. Härvid vidtog jag de anstalter som Författningarne påbjuda, hvarefter ingen ting sedermera förspordes af Sjukdomen. Rele-kostnaden blef mig genast erfatt af Ortens bemedlade Inbyggare, hvarföre Medicinal-Fonden nu därmed icke besväras.

Det bör anmärkas, at i denna Orten är gemenligen godt förråd på galna Människor, men deras antal har i år varit större än vanligt, hvartil det öfverflödiga Brånvins-supandet som här utöfvas, torde bidraga. Om hastig störtning i kallt Vatten ibland gjordt en galen åter til klok, så har jag likaledes årfarit, at en klok derigenom blifvit tokig. I år har jag botat en Maniacus, som skedde genom flere Medel, hvaribland jag fick råkna arbete och sparsam kost.

Vår-Månaderne infunno sig *Pleuresier* och *Pleuroperipneumonier*, blandade med *Symptomata Gastrica*, hvaraf någre gamle Personer dogo. Dylike *Pneumonier* visade sig likaledes under Sommar-Månaderne:

Midt på Sommaren angrepos ungt Folk, i synnerhet Barn, af *Rosaktig Svullnad* i ansigtet, hvarmed lindrig Feber förenades. Kylande, afförande och lindrigt svettdrivande Medel verkade et snart slut på Sjukdomen; Kråkmedel hade kanske gjordt det fortare; en och annan gång användes tillika något *Topicum* af torra Krydder.

Kopporne fortforo at visa sig en god del af året, så väl i Skårgården som på Landsbyggen, och voro enligt ryktet ibland dödande; men uti denna Sjukdomen sökte ingen minn råd, kan därför ej yttra mig om deras beskaffenhet.

Höste-tiden observerade jag, at några Barn som voro angrepne af en *Gastrisk Feber*,ingo tillika *Petechiæ* af smårre slaget i anseelig mängd, efter hvilkas utkomst Sjukdomen märkeligen förminskades; det ena Barnet besvärades af *Pleuresie*.

Sjukdomar som här kunna anses för endemiske, äro: *Rheumatismen*, *Catarrhal-åkommor*, *Hedisk Feber* och *Lungfot*. Denna lednare Sjukdomen tilhör i synnerhet Staden Uddevalla, och hvaruti icke allenast repeterade *Fluss-hofter* förbytas, utan hvartil jäm-
väl

vål färskildte Febrar och Chirurgiske Sjukdomar vanslägta, sedan de först hunnit at anfämligen försämra Kropps-Constitutionen. Om et öfverflöd af Principium salinum, Franfofernes Oxygene, och en beständig förlust af Kroppens principium combustibile, Franfofernes Hydrogene, understundom upväcka och befordra Hectiquen och Lungfoten, det lämnar jag oafgjordt; men det synes mera än blott troligt, at et öfverflöd af Oxygen inom och utom Kroppen, bidrager til genuine inflammatoriske Sjukdomar, då däremot en brist på Oxygene, med öfverlastning och qvarhållning af brännbart ämne, som alstrar Azote och Gas Hepatique Animal inom Kroppen, bidrager til rötaktige Sjukdomar, hvartil Skörbjugg torde räknas. Jag har utan framgång använt i Lungfoten så väl den stärkande som den antiphlogistiska Methoden. Efter Hr BANGS årfarenhet synes det förmånligt, at först göra en Lungsigtig til Scorbutisk, då Lungfoten sedan hör blifva botelig. Hans ord i des Prax. Medic. Pag. 536, lyda sålunda: *Nulla mihi occurrit exceptio a regula, sanabilem declarare phthisin, cui scorbutus sese associat.* Sjöresor torde af denna grund vara gagnelige.

Midfommars-tiden blef jag besvärad af en *Virus reticulatus* på vänstra ögat, som öfvervanns genom kallt Vattens applicerande; men straxt derefter upkom inflammation i hö-

högra ögat, med en fläck på nedra segmentet af Cornea, förmodeligen af någon stockad vätska emellan Conjunctiva, eller emellan sjelfva Corneæ Lameller. Omtänkt huru denna stockning borde fördelas, förmärkte jag på samma ställe där fläcken satt, at en hård kropp upkommit, som starkt fäst vid Bulbus, icke kunde borttagas utan smärta, och som tillika aggade och retade, då ögonlocken rördes; men detta hårda ämne afskiljde sig frivilligt inom par dygns förlopp, hvarefter sjelfva fläcken icke mera kunde märkas. Häraf var klart, at denna stockade vätskan sjelf gjordt sig dager genom hinnornes porer, och sålunda utkommen, af luftens vidrörning straxt tilhårdnad.

Uddevalla den 31 December 1795.

JOHAN ADOLF LÉVEN.

*Utdrag af Bref til Utgifvaren, från
Comministern Hr Magist. MICH.
FORSLIN, dat. Eijärfvi den 5:te
Augusti 1796.*

Enligt min böjelse til at lära mig Läkare-Vetenskapen så grundeligen som omständigheterna det kunnat medgifva, gjorde jag
der.

dermed början såsom Civis Academicus 1764, under Sal. Herr Professoren och Riddaren HAARTMANS handledande, och har sedermera använt mina lediga stunder til samma ändamåls vinnande, i hvilket afseende den år 1781 påbörjade Vecko-Skriften för Läkare &c. i sednare tider varit mig til stor nytta, utom några Medicinska och Chirurgiska Böcker, dem jag mågtat köpa. Sedan jag år 1773 antog Sacros Ordines, har det ej varit brist på tillfällen at utöfva hvad jag lärdt mig i Medicinen och Chirurgien. Genom oförtruten flit, nästan dagelig practise och lecture, har jag hunnit så vida, at ofta få se med nöje och tilfredsställelse den ena efter den andra af mina patienter blifva förhulpane til en efterlångtad hälfa.

Förmodeligen härröra de tåta besök af Sjuklingar ifrån flere Socknar, i lyonerhet här up i Landet, där af, at andra deras granar återvunnit sin hälfa, eller blifvit förbättrade, så at jag för min del ej har ordsak at klaga öfver Allmogens tröghet at söka Läkare-hjelp, ehuru en del år nog betryckt under fattigdomen. I allmänhet anses här quacksalverie och vidskepelige Curer för det de äro, och fördomar afläggas alt mer och mer, smänningom, fast långsamt. Koppymningen, hvarmed jag några gånger varit fysselfatt, blir här ansedd för nyttig, och man behöfver ej frukta för motstånd, när den anfälles. Nyttan

tan där af är ock påtagelig, emedan ingen af de ympade dödt eller blifvit lytt.

De Sjukdomar som här i negden varit Epidemice gångbare, dock ej ofta, äro Målsling, Kikhosta, Rötfeber och Rödsfot, dock hafva de 2:ne sistnämnde i min Församling vist sig endast hos några få, och det under och efter sista Kriget. Smitt-Koppor hafva få haft, men Variolæ Anomalæ hafva ofta visat sig. Bröst-Febrar och Fluss-Febrar, samt Pleurifier förekomma här oftare, men Fråsan, Elephantiasis, Lepra och Lues Venerea äro lyckligt vis nästan okände Sjukdomar här uppe i Capellen, ehuru den sistnämnde ej är sållsynt i Jacobstad och vid Moder-Kyrkan. Under de 13 år jag varit vid detta Capell, har jag endast sedt en Man hafva Fråsan, men ingen med Siphilis besvärad. Underligt at Fråsan är här så sållsynt, då likväl Kärr, Målsar och Tråsk utgöra större delen af detta Capelligälds terrain.

Några Barn, som haft en släng af Engelska Sjukan, har jag sedt, hvilken torde härröra af Mag-syra, förordlakad af den surs Mjölken, som ock i synnerhet i torra och varma Somrar lägger grunden til små Barns måsta plågor och dödeliga Diarrhæer, hvar emot jag ofta anlites om råd och hjelp, och det nästan alltid med nytta, hvilket där af kan slutas, at i min lilla Församling, som består, Nybyggen inberäknade, af några och 20
Man-

Mantal, vid pafs 100 Rökar, och 1300 Själ-
lar, vunnit under 13 års tid en folkökning
af 398 Människor; ty 917 hafva under sam-
ma tid blifvit födde, och 519 döde.

Ögon-Sjukdomar, som mycket besvära
Allmogen, i synnerhet högre up i Landet,
och ofta visar sig på vilsa Orter såsom en
annan Epidemie, hafva mycket fyllselfatt mig,
och finnas de så mångfaldige, at knapt de
af Auctorer upgifna namn på dem äro tillräc-
kelige, dock har jag ännu ej sedt någon med
Hæmalops.

Öronplågor förekomma ock ofta af fle-
re slag, lika så Hals-Sjuka, Gul- Lung- och
Vattusot, samt Rosen och hvarjehanda Sår
och Ben-Sjukdomar. Maniæ, Tufses, Ce-
phalalgæ, Rheumata, Exanthemata, Asthma-
ta, Morbique Spasmodici & Nervosi varii
generis & speciei äro ej eller sällsynte, &c.
Ehuru det ej är min afligt at skriva om nå-
gra upgifna Botemedels goda verkan i vilsa
Sjukdomar, dock såsom jag nu anlites om
sådant emot Ormbett, som ej är mindre far-
ligt än bett efter galna Hundar, så får jag
däraf anledning at recommendera det af Sal.
Herr Archiatern och Riddaren v. ROSENSTEIN
i desfs Hus- och Refe-Apothek, 2 Edit. an-
förda Botemedel, som en Medicus i Wien up-
gifvit, eller Syr. Hydrarg. c. Extr. Gentian.
såsom et påliteigt Medel emot Ormbett, äf-
ven sedan Svullnad och Inflammation tiltagit
och

och continuerat några dagar. Detta Medel har jag försökt flere gånger, alltid med snar och god verkan.

Men nu til skador och lyten, som, utom invärtes Medel, fordrat Chirurgiska Operationer. Af sådana hafva oftast förekommit Trichiasis & Distichiasis, dernäst hvarjehanda Svulster eller Växter, e. g. Tumores Schirrofi, Cystici adiposi, Gelatinosi, Glutinosi & Granosi, dock detta lista slaget innehållande något som mera liknade gryn än kantärter.

Nyligen utskalade jag på en 50 års Hustru 2:ne Hölle-svulster, den ena, som tilväxt många år, bak på halften, dock mera åt vänster, af 5 tum Diameter, den andra längre ned, 1 tum från Articul. humeri sinistri; bägge innehöllo en blöt men ej tunn Materia, med en myckenhet små ägglika, dock mera aflånga, sammanhängande hylfor, med egen hinna, af hvilka en del voro liksom inkilade emellan Hals-Musclerne; så at de med möda kunde utfås. Sådana har jag ej förr blifvit varse.

Kräft-knölar och skador som varit locale, har jag måst exstirperat med Knifven, och endast en gång gjordt försök med Rytts FROBERGS Kräft-Medel, vid en öppen, obotelig och svampaktig Kräft-skada på högra kindbenet och käftan, som väl förtog stanken, och til någon del förtårde Kräft-svampen, men upväckte Feber.

Trenne som blifvit födde harmundte, med enkel klyfning på högra läppen, men voro nu fullvuxne, har jag hulpit, 2:ne fullkomligen, men den 3:dje, på hvilken öfra Käften vid Näsebåren, och halfva Gomen äfven var klufven, ofullkomligen. Hon var ock ung, otålig och envis. På 2:ne med Buk-Vattusot och Andtåppa plågade Hustru har jag gjordt öfning och uttappat på den ena 7 Kannor Vatten, likt en blandning af Vatten och Mjölke, med hvita klimpar, förmodeligen af uplöst Buk-Ister, men af den andra något mindre, som liknade mörkaktigt Blod-vatten. Aftappningen förnyades efter några dagar.

Den förra, en aldrig utmårglad Hustru från Sarijärvi Socken, som nödgade mig til punçtering, berättas efter hemkomsten hafva dödt; den sednare, en ung Hustru från Ruovesi Socken, som under grossessen med sitt första Barn, som nu var 2 Månader gammalt, hade känt likom någon åder brustit, ifrån hvilken tid hon räknade Sjukdomens början, emedan Bukens Volume efter Barnsbörden föga blifvit förminskad, berättas nu vara frisk. Bägge nyttjade länge förut och efteråt en blandning af Cremor Tart. med litet Pulvis Rhei och Rob. Junip. jämte Kinkina såsom Tonicum.

Med Starr-Operation har jag, i brist af Instrumenter, ej befattat mig.

Följande händelse, hvaraf påföljden blef lyckligare än jag kunde förmoda, får jag åran korteligen berätta:

En beskedelig Bonde af mina Åhörare, på 58:de året gammal, blef slagen med kanten af en Järn-Spade, den 3 Junii sistledne år, på hufvudet, åtvånför högra ögat, genom hvilket slag icke allenast de yttre betäckningarne blefvo genomskurna til 4 Decimal-tums längd, utan ock Pannebenet språckt til lika längd, börjandes från ögongropen upåt. De vanliga vid sådana olyckliga händelser påföljande Symptomer och plågor infunno sig, dock fann jag honom vid mitt besök, som skedde genast därefter, något redig i sitt tal, och han kunde en liten stund sitta uppe, men han tyckte at Hufvet ville falla omkull. Blodet stillades, Såret renades, och dess kanter förenades med Sutures, endast på 2 ställen. Förbindningen, skötseln och vården skedde, efter de af nyare godkände Auctorer förestrefne Reglor, så väl i anseende til diäten, som in- och utvårtens medlen; men som han efter 10:de dygnet klagade öfver en håftig värk på inra sidan af Hjefsebenet, hvarföre jag gjorde anstalt om Trepanering; men när Stads-Chirurgus i Vasa, Herr EBELING den 1 Julii ankom, var Patienten så vida restituerad, at han samma dag oförmodeligen kom med sin Hustru til mig, samt han hade en tredjedels mil at gå.

Vid

Vid besigtningen ansågs trepanering för det närvarande vara mindre nödig, emedan vahrret, efter all anledning, ifrån hjesan gjordt sig våg til den nämnde sprickan, hvarifrån et godt och ymnigt vahr utflöt i flere Veckors tid. Vårken var ock förminskad. Mannen mår nu tåmmeligen vål, men har kånning af hufvudvårk, och ögonlocket år lamt. Slutligen får jag nämna, at utaf min lilla plantering af Rheum palmatum, hvarmed jag gjorde början i smått år 1784, har jag på några år haft den nytta, at jag ej behöft köpa den dyra Ostindiska Rhabarbern. Enligt Sal. Herr Archiatern och Riddaren BÅCKS mig gifna råd, har jag undvikit at belasta Medicinal-Fonden med någon utgift til Medicamenter för de Fattigas råkning.

Utdrag af Regements- och Lazarett-Chirurgi L. HOLLBERGS i Wennersborg Skrifvelse til General-Directeuren och Ridd. O. AF ACREL, daterad Wennersborg den 1 November 1796.

För innevarande år har antalet af Sjuke redan stigit til 80 stycken, som största delen blifvit lyckeligen hulpna. Hr General-Inten-

denten och Landshöfdingen LILJHORN'S nitiska åtgärd hafva vi at tacka för de goda fötter Inrättningen nu står på, och för det tillräckliga underhåll för 9 Fri-Sångar, som Lånets Invånare ensamt bidraga til, utom all den hedrande möda han gör sig för Inrättningens bestånd, och då 26 Sångar nu kunna prästeras å Lazarettet, hvaribland 15 fria, tror jag Ambulatoriska Curhus-Inrättningen är öfverflödig här i detta Distrikt af Lånet. Af gammalt Veneriskt halft upåtna, äro här de måst vanliga; vidsträckta Icirreusa sårnader och ben-rötter äro här hvardags-främmande, och pröfva nog tålmodet. Vid Ulc. Sinuosa och Excrecenser af Siphilitisk ordsak, har jag med fördel använt Arsenicum Antimoniat. Ph. Lond. hvarmed jag fått Såret från botten låkert och snart låkt; detta Causticum är nog hårtigt, och fräter djöpt. Jag blef rädd första gången jag försökte och såg des hårtiga verkan, men en god suppuration inställer sig snart, afhjelper det anfrätta, och lämnar et rent Sår, som både har fyllts och låkts ovanligen snart, endast med Basilic- eller Digestiv-Salva, hvilken, applicerad äfvanpå Causticum, påskyndar suppuration.

Den enda Operation som förefallit sedan min hitkomst, var på en Tumor Adiposus, som intog et nog kinkigt ställe, det var vid Angulus Maxillar. inferior, nedåt halsen, och up bakåt örat som han hade sin utsträckning,

ning; några smårre grenar af Carotis externa gäfvö nog blod, men det lyckades utan ligatur at tilläppa dem. Läkningen gick för sig på litet öfver en Månad, och utskalade klampen vågde inemot 8 lod. En Fistula in Ano har lyckats mig läka, genom insprutning af med Vatten utspädd Tinctura Cantharidis, eller den så kallade Matthews injection.

Utdrag af den til Kongl. Collegium Medicum ingifne Journalen, öfver de i Linköpings Län, 1796, af LARS MEDÉN botade Veneriske Sjuke af den arbetande Folkstocken.

Af 219 Personer äro I Hustru och I Di-Barn blefne döde, II förbättrade, och 206 fullkomligen til hälflan återstälde.

Curen börjades med Laxer-medel af Jappa, Rhabarber och Neutral-Salter, hvarefter Bad några gånger nyttjades, måstadels i ljumt vatten, och någon gång im-bad. Utspädande dryck, som ymnigt förtärdes, var Mjölck med fyradubbelt Vatten, Kornvatten, Maltvatten, tunna Grynsoppor, Decoët af Ledum palustre eller Enspånor, eller Kardbor rötter; utvårtes nyttjades Unguentum hydrargyri, et halft eller helt quintin, hvarannan, tredje eller fjerde dag; invårtes Hydr. sors. a. dels i piller, dels uplöst, samt hos

några få Hydr. dulcis. Lindrig spottning underhålls genom tjänlige gurgel-vatten, men salivation afböjdes. På Sären stark Decoct af Ledum palustre, med Hydr. corr. a. hvarjämte Sällan annat behöfts.

Födde och Döde i Stockholm år 1795.

Födde:

Ågta Gofsar,	—	—	833.
— Flickor,	—	—	890.
Oågta Gofsar,	—	—	388.
— Flickor,	—	—	390.

2501.

Döde:

Barn under 10 år:

Gofsar,	—	—	802.
Flickor,	—	—	781.
Ogifte:			
Mankön,	—	—	598.
Qvinkön,	—	—	579.
Gifte:			
Mankön,	—	—	583.
Qvinkön,	—	—	604.

3947.

Bland desse döde voro:

Drunknade,	—	—	—	—	34.
Barnsbörd,	—	—	—	—	48.
Sjelfmördare,	—	—	—	—	5.
Döde af Os,	—	—	—	—	1.
— — Mord,	—	—	—	—	1.
Ihjälkbörd,	—	—	—	—	1.

Ingen hunnit til 100:de år.

Vigde Par detta år, voro 786.

Anmärkning:

Under detta antal af Födde och Döde, äro hvarken Ledamöterna af Catholiska eller Reformerta Församlingarne, eller Judiska Samhället uptagne.

Om man räknar hvar 24 bland de döde, så upkommer en Summa af 94,728, eller om man antager, at af 35 Människor, sålom vanligen i stora Städer, 1 födes, så gifver det et antal af 87515; kommer man tillika ihåg den stora myckenhet Resande, Sjöfarande, och under Utländske Ministrar hörande, som i Tabell-Verkets Calculer hvarken kunna intagas eller antecknas, så blir min upgift, uti Talet inför Kongl. Vetenskaps-Academien 1785, bestyrkt, at nämligen Stockholm hafver öfver 90,000 Invånare.

J. L. O.

Afskrift af Relation, inlämnad til Kgl. Stor-Amirals-Embetet, öfver de Sjuke på Kgl. Örlogs-Escadern, under innevarande års Sjö-Expedition.

Efter lyckeligen fulländad Sjö-Expedition, får jag härmedelst aflämna en i korthet sammanfattad Berättelse öfver de omständigheter, som mer eller mindre verkat på Sjöfolkets förändring i hälsan, samt beskaffenheten och Cur-metoden af de Sjukdomar, hvilka under denna tid i synnerhet varit gängse.

Af alla de ordfaker som i allmänhet åstadkomma någon betydlig förändring i vårt hälsosamma tillstånd, förtjänar visserligen den athmosphäriska luften vår synnerliga upmärksamhet. Rörelse och hvila, sömn och vakande, samt dessa öfriga diätens hufvudstycken, verka väl genom sitt inflytande på Människo-kroppen nog stora förändringar; men vid fråga om de så kallade Epidemiske Sjukdomar, bidraga de ej annorledes, än i sammanhang med luftens beskaffenhet at utsprida dem. Den fria athmosphäriska luften, hvilken Skaparen närmaft låtit omgifva vårt Klot, och af hvilken varellerne hämta lifvet, är således den hufvud-källa, från hvilken, i anseende til sin mer eller mindre renhet af främmande ämnen, vi böre uplöka förnämliga ord.

ordfäkerne til hälsa och sjukdom. Det är sant, at ehuru en SCHEELE, FONTANA, MACBRIDE och LA VOISSIER, med flere outtröttelige Naturens Forskare, gifvit oss ganska betydliga uplysningar, äfven för Läkarekonsten, så återstår likväl upptäckten af vissa särskildte luftens modificationer, eller kanske kannedomen af de främmande partielars ännu förborgade Natur, hvilka med henne sammanblandade, äftadkomma det så kallade smittande ämnet, hvilket, i anseende til sin häftigare eller lindrigare grad, upväcker de måst beundransvärda verkningar på Människo-kroppen. Men ehuru ofullkomlig denna delen af Pathologien ännu är, hafva likväl bland de nyare, i synnerhet HUXHAM, WERLHOFF och STOLL, tydeligen visat så väl nyttan som nödvändigheten af tjänlige observationer på väderlekens olika omskiften, til at rätt känna och bota epidemiske Sjukdomar. Föranlåten af deras exempel, vill jag således, ehuru ganska kort, häröfver först yttra mig, och sedan med lika korthet beskrifva de här af upkomne Sjukdomar.

Junii Månad var til det måsta, några få dagar undantagne, mulen och rågnig. Hagelbyar visade sig en och annan gång, och den rådande Vinden var Sydlig, Syd-Ost eller Syd-Väst. — Begynnelsen af *Julii* var måst klar, med Västlig eller Nord-Väst; men den öfriga delen af denne Månad var mulen,

samt förenad med Rågnbyar, och Vinden hufvudsakellgen Sydlig eller Sydväst. — I *Augusti* herrskade en mer angenäm och vac-ker Väderlek, än i de 2:ne föregående Månader. Sällan visade sig några Rågnbyar, hvarföre luften var merendels klar, och tillika mer varm än förut.

Af föregående ses således, at från början af *Juni*, til *Augusti* Månads begynnelse, var kyla och fuktighet de måst rådande modificationer af luften. Hvad verkan desse hafva på Människo-kropparne, har redan Läkarenas enstämmiga årfarenhet bevisat. Ty genom deras förmåga, at icke allenast tiltäppa den yttre hudens porer, utan ock genom andedräkten, insupen i Lungorne, åstadkomma serösa stockningar, upväcka de i synnerhet de så kallade Flufs-Sjukdomar, såsom Hosta, Ögon-flusar, Catarrhal- och Bröst-febrar, m. fl. — Ockfå voro desse Sjukdomar, under nämnde Månaders Sjö-Expedition, de så kallade gångbare eller epidemiske.

Den Flufs-Feber som utgjorde Genus Epidemiæ, visade sig på följande sätt: Prodromi voro antingen ganska få, eller ock nästan inga. Somlige klagade en eller flere dagar förut öfver någon kyla och illamående, med lindrig hufvudvärk, liksom en tyngd öfver Näsroten och nedra delen af Pannan, med snufva och hosta; andre åter årforo nästan intet af desse föregående Symptomér, utom

utom en orolig sömn, hvarester de följande morgoningo ordentlig Feber, som sedan höll dem vid Sängen. Nu besvärades den Sjuke af en omväxlande köld och hetta, af hvilka den förre snarare var en horripilation, än frigor eller horror, som efter en eller annan timma förminskades, och gick öfver til mer eller mindre hetta, med starkare hufvudvärk, anslaget något rödt, til andedrägt som pulsen hastig och stark, stundom hård. De fleste klagade tillika öfver mer eller mindre styng i bröstet, alltid förenadt med hosta. Dese tvänne Symptomer voro hos somlige så elake, at de liknade stundom en fullkomlig Pneumonie. Styngtet var i början gerna fixt, men mot Crisis delade det sig upåt axlen. Hostan var måst torr, eller ock med et tunnt, fraggigt hvitt slem, som mot förbättrings-tiden blef tjockt och gulaktigt. De, på hvilka bröstet ej så hårdt antastades, klagade i det stället öfver en Rheumatisk värk kring länderne, som sträckte sig långt upåt ryggraden. Somlige kände en fusning i öronen, och besynnerligen de, hvilka tillika voro plågade af mer eller mindre Hals-Fluss. Smaken var i allmänhet ej synnerligen fördärfvad, törsten drågelig, och tungan öfverdragen med et hvitt segt slem, som likväl hos Augusti Månads Febricitanter visade sig något gulaktigt. Febren exacerberades mot aftnarne, och varade hela natten, til mot

kloc-

klockan 4 a 5 om morgonen, hvarester remission infann sig på förmiddagarne.

Crisis skedde på olika tid, efter Sjukdomens olika styrka; hos dem som lindrigare voro antastade, på 5:te, men de med svårare Bröstets åkommor, ej förr än 7:de eller 9:de dygnet. Hos en del inträffade ej Sjukdomens brytning på de nämnde vanliga kritiska dygnet; men dessa voro merendels sådana, som blifvit utsatte för någon tillfällig oordning, såsom luft-drag, m. m., hvarigenom Naturens verkningar blefvo störde. Sjukdomens brytning skedde på olika sätt. Hos de fleste genom en allmän svett, då urin äfven satte et rödaktigt sediment. Men utom dessa evacuationer, upkom, hos dem som varit anfatta af svårare Bröst-Symptomer, i början en lättande uphostning af tjockt slem, i början blodstrimmigt, sedan antingen hvitt eller gulaktigt. Hos några få skedde Crisis genom diarrhoe.

Närmaste ordsaken (causa proxima) til denna slags Feber, anser jag för något främmande ämne, som omedelbart från Atmosfären blifvit Kropparne genom absorption meddeladt, och som genom sin ovanliga rening, antingen på de så kallade Lymfatiske glandler i vissa caviteter, besynnerligen i näsan, svalget, luftstrupen, m. m., åstadkommit et skarpt och ovanligt tillopp af seriösa våtskor; eller ock i synnerhet, efter at af huden

dens poter blifvit qvarhållit, genom sin re-
ning upväckt spänning, värk, och öfriga Fe-
ber-rörelser. Då man jämnför Väderlekens
beskaffenhet med Sjukdomens redan beskrif-
ne Symptomer, tror jag at denna ordfak skall
blifva så mycket mer antaglig.

Hvad denomination af denna Feber be-
träffar, tycker jag mig säkert böra räkna ho-
nom til det slag, som Tyskarne, i synnerhet
JUNKER, kallar Febris catarrhalis benigna,
GORTER, Febris Lymphatica, och SAUVAGE,
Amphimerina Catarrhalis.

Som Sjukdomen ganska fållan visade nå-
gre maligne Symptomer, vill jag blott näm-
na det hufvudsakeligaste af Cur-Methoden.
1:o) Åderlätning behöfdes för inga andre,
ån dem som voro anfatte af styng i bröstet,
med tryckning och svår hosta. Merendels
voro tvänne åderlätningar tilräckelige, hvar-
dera af vid pafs tio (a) uns. 2:o) Et eller
annat kråkmedel utgjorde annars alltid början
af Curen, då nämligen Sjukdomen ej med-
förde några Symptomata Pneumoniæ. Här-
af fann jag en synnerlig fördel, hvarföre ock
detta var juft et hufvud-medel, ej allenast
ma-

(a) För unge Läkare anmärkes, at 3 a 6 uns tors
de vara rådligast at på en gång taga, hos Sjö-
folk, som så lätt angripas af Skörbjugg. Stör-
re portion kan hos Folk som lefva väl, och
ständigt vistas i bättre Atmospher, ofta vara gan-
ska nödig och nyttig. Red.

magen blef härigenom renad från orenligheter, utan åfven Ivalget, luft-strupen och andra Caviteter til en betydande del befriade från det därstådes stockade sega och skarpa Flemmet; men framför alt hudens kåril öppnades, hvarigenom den hämmade transpiration i småningom återställdes. Detta medel repeterades gemenligen tvånne gånger, eller efter omständigheterna. 3:o) Genom tjänlige Diaphoretica, såsom nitrosa, camphoretica, m. m., befråmjades en lindrig utdunstning, hvartil jag hade så mycket mer indication, som Naturen merendels bröt Sjukdomen genom en upväckt svettning. 4:o) Af de så kallade expectorantia, hvilka voro aldeles oundviktige för dem som anföllos af Ivarare Bröst-Symptomer, fant jag Kermes bäst uppfylla ändamålet. Stundom visade sig vid Sjukdomens brytning hos delse Patienter en hämmad uphöstning, med tryckning öfver bröstet, tät andedragt samt tät, svag och ojämn puls; i hvilket fall Kermes, tillika med alterneradt bruk af camphert, och desutom Vesicatorier, gjorde en förträffelig och all önskad verkan.

På detta sättet skött, blef denna slags Feber ej synnerligen dödande. Något öfver 200:de Personer blefvo af densamma angreppne, och bland delse hafva blott 6 blifvit döde. Men til äfventyrs hade förlusten blifvit större, om icke vår Escaders förste Befälhafva-

vare, Herr Vice-Ammiralen och Riddaren, m. m. O. H. NORDENSKÖLD, sträckt sin så synnerliga upmärksamhet, äfven på de omständigheter, som om Skeppsbord mer eller mindre bidraga til Sjukdomars hämmande, och vidare farliga utbredande. Ibland annat bära de, af den 12 Julii utgifne Ordres, härom det tydligaste vittnesbörd. Et Skepp kan anses som en flytande Republique, hvars många Lemmar inom en ganika liten ort, liksom inneslutne, hafva af nöden nästan lika behof med Landtmannen; men äfven så mycket de äro skilde i möjligheten och bekvämligheten at lädant ärnå, äfven så mycket större upmärksamhet fordras til deras conservation. Detta infåg denne uplyste Befälhafvare, hvaridre de vackraste anstalter vidtogos til bibehållande af frisk luft, reolighet, ordning, Manskapets rörelse, m. m. Ockfå är jag aldeles vifs, at just dese anstalter bidrogo icke litet til afvändande af den för Gemenskapen til Sjöls så vanliga Fiende, jag menar Skörbjugg. Ty denna Sjukdom må härröra, antingen enligt PRINGLE, af något acre muriaticum, eller enligt ROUPPE, af hämmad utdunstning, eller enligt THOMPSON, af förskämd galla, så blir det ändå såkert, at tjänlig luft, afpafsad rörelse, snygghet och god föda, äro de förnämsta medel til dese afvändande.

Sluteligen får jag äfven nämna, at de, på hvilkas flit och skicklighet, Sjukdomens lyckliga eller olyckliga utgång stundom nog hufvudsakeligt berodt, jag menar samtelige Uppbörds-Chirurgi, som under detta års Sjö-Expedition varit på Flottan antagne; hafva i allmänhet visat en så utmärkt kunnighet i sine göromål, och så berömvärd oförtrutenhet i sine plikers upfyllande, at de härigenom ädagalagdt de vackraste prof af Människo-kärlek, ock känsla för sina Likars nöd.

Carlskrona den 5 October 1796.

N. LÖNNROTH,
Prov. & Exped. Med.

Ödmjukaste Rapport.

Värden vid Ambulatoriske Cur-Inrättningarne, til Veneriska Smittans hämmande, som i Sommar varit undertecknad anförtrodd, har varit förknippad med många hinder och otroliga mödor.

Det blefve ej svårt at upfylla sina pligter, om inrotade fördomar hos Allmogen ej gjorde denna slags Sjukvård så högst besvärlig, ja nästan omöjlig.

Hvar

Hvar och en uptäckt smittad anser sig högeligen förolämpad. Han föraktar de råd honom gifvas, hatar Läkaren och misskänner affigten med Beskickningen. Detta alt kunde väl någorlunda hjälpas, genom de Sjukas hämtning från sina hemvist af Krono-Betjeningen. Men om en bland hundrade får Recidive, så anses hela Curen med förakt, ehuru Nittionio blifvit Radicaliter botade.

Allmogen anser äfven Cur-Inrättningarne med misnöje därför, at deras trånga Sommar-göromål blifva efterfatte. Ifrån et smittadt Hus kunna omöjligen alla, ehuru behöfvande, hämtas til Sjukhuset. Bonden låter sin Landt-Hushållning vida framför Hålfan. Han låter ej eller öfvertala sig til Medicinerande, utan at vara illa sjuk. De Sjuke som anmäla sig, äro redan så illa smittade, at de fällan med första Curen kunna Radicaliter botas. At bota och uptäcka Smitans första grader, har varit det mål hvartil man syftadt, och som utan tvifvel någorlunda vunnits.

Vid första förrättningen, som börjades i Nykibi's Pastorat, 2 och 1-4:tdels mil från Linköping, voro Sångrum i Socknestugan och 2:ne andra Hus inrättade, hvarest de Sjuke efterhand intogos, at få fram dem på en gång alla, var omöjligt. Ännu måste et Sjukhus i Socknen uprättas 1 mil från Prästgården, de Sjuke därstädes voro 12 (Tolf) och be-

söktes af underteknad 2:ne gånger i veckan. De öfrige Sjuke lågo hemma i sina Hus, och tillågos hvar tredje dag.

Sommaren var så kall at Uthus omöjliggen med fördel kunde nyttjas, hvarvid desutom svårigheter vid Badningarne skulle yppats. Allmogen i Nykihl var dock ej synnerligen svår at komma öfverens med, emedan de voro uplyste och måne om eget väl (a).

Från Nykihl, måste, enligt Högvederbörligt förordnande, resa til Stora Åby och Ödeshög, 6 mil från Nykihl, et ganska stort och folkrikt Pastorat. Vid ankomsten dit, var ingen ting i ordning, ej eller var bekant hvilka som voro Sjuke. En allmän visitation företogs, som uptog mer än en vecka, hvar efter ändteligen Cur-Anstalten i St. Åby tog sin början. Socknestugan, jämte 3:ne andre Rum i Åby-By utrymdes för de Sjukas råkning. I Ödeshög fanns ingen Socknestuga. Af Håradet skulle altså först tillstånd vinnas til 3:ne Rum i Tings-Bygghingen, som söktes och sluteligen vanns. Trenne Rum i Gatugården vid Ödeshög fingo äfven nyttjas. De Sjuke ville ej framkomma, de såde sig hafva Rosen, Gickt, Kjörtel-brott &c. Men ingalunda Veneriskt. Trenne veckor gingo förbi, innan Folket började med allvare nyttja de råd och botemedel dem öfverräcktes.

Se

(a) I detta Pastorat bötades 100 ft.

Sedan de Sjuke i Åby och Ôdeshög börjat båttras, blef visitation hållen i hela Håradet, hvarefter de Sjuke blefvo af underteknad i möjeligaste måtto vårdade och curerade (b).

Svårligen torde Veneriska Sjukdomen kunna utrotas genom delse *Ambulatoriske Cur-Inrättningar*. De hinder, som därvid möta äro otrolige. Månne ej ändamålet vunnas? Om det vördige Prästerskapet i grund kände Sjukdomen och Cur-Methoden, och Kläckaren (som borde vara nyckter och tänkande) äfven vore därtill inöfvad, då torde ganska mycket kunna vinnas. Delse Personer, som taga Lön af Socknen, som äga Allmogens förtroende, huru mycket godt skulle ej de kunna uträtta? Kläckaren kunde hvar Sommar hålla visitation, och vid den för Bonden måst lägliga tiden, förordna Botemedlen.

För Invaliderne torde i hvarje Hårad behövas et Hus, på det at delse måtte afskiljas från de friske, och ej få tillfälle förderfva hela Samhället.

Vid hvad Method som helst, blifva väl kraftige mått och steg til fördomarnes utrotande, af yttersta vigt och nödvändighet.

(b) 181 Personer blefvo i delse Församlingar botade; och i *Västres Tollstad, Heda, Rök, Svandals* och *Kumla*, samt *Trebörna* Socknar 51 st. tilsamman, 332 botade Veneriske af den arbetande Folkstocken,

Dessa enfaldige Reflexioner har underteknad trodt sig skyldig at anföra, anseende för min högsta belöning och lycka, om mitt bemödande denna Sommar kunnat vinna Högloflige Kongl. Collegii Medici Högtoplysta bifall och upmärksamhet.

Stockholm den 12 Nov. 1796.

HÅKAN REIMAN.

Berättelse om vissa Mercurial-Medels bruk, och om Lår-Amputations lyckliga Förrättande, utan stora Lår-Pulsådrens underbindning; i Bref til Herr Gen. Dir. och Ridd. af ACREL, från Regements- och Lazarettens-Chirurgus i Wennersborg LAUR. HOLLBERG.

Tvåne til mig afåttne skrifveller har jag haft åran inhändig och får därför af-lägga min ödmjukaste tackslägelle.

Då Herr Gen. Direct. sjelf ej funnit tilfrids-ställande nytta af Mer. Solub. Hann., så lærer det vara långt mera fruktlöst för mig. I Borås fick jag från Gøtheborg et par Drachmer af en gul Mercur. under detta namn (likväl ej Turpet. Mineral.) som jag försökte för en Lues-
la-

Inveterata hos 2:ne som tillika hade många och illa beskaffade utvertes sårnader, hvilka under bruket därastycktes anseeligt bättre, och oag-tadt i Gr. gafs qväll och morgon medförde det ingen olägenhet eller spottning. Tr. Antim. med Merc. Corr. alb. som jag redan vid några til-fällen försökt tycks vara et påliteligt medel, och medförer inga elaka värkningar på Inte-stina, som Corrosiva Mercuren på annat sätt mycket brukad gerna gör.

Vid den förut nämnde Amputatio Fe-moris får jag tillägga, at sedan circumcission var gjord en deux temps efter vanligheten, då hud och musclar voro med en klufven Com-press starkt tillbakadragna, aftogs Lårbenet så högt up som möjligt var. I anseende til An-terix Cruralis betydliga vidd och storlek, våga-de jag knapt tänka på annat än Ligatur, som ock var til hands; men då det flere gånger lyckats för mig vid Arm och Bens aflåttnin-gar at stilla blodet med utslutande af Liga-turen, ville jag åtminstone försöka äfven vid detta tillfället, til den ändan hade jag flere Tampons til hands försärdigade, i Conisk form genomdragna och sammanfästade med Tråd, något större än de jag vid andra tillfällen bru-kat. Då nu de tillbaka förde delar tillräckeli-gen framdragits anlades den circulaira breda håften starkt nästan 3:ne gånger omkring (båt-tre kan ske vore en rem med spänne til det-ta ändamål; hvilket torde göra et säkrare

motstånd för tamponerne, och kunde mer eller mindre åtspännas) slumpen och då jag noga blifvit varse Pulsådrens mynning lades först en liten Plumaceaux, därpå ställes en tampon som understöddes väl med fint Charpie, at han ej fick vika undan åt någon si- ga, utan directe gifva motstånd åt Pulsådrens bultning. Det öfriga förbandet skedde efter vanligheten och Compressions-Machin var den som sluteligen gaf hela förbandet en jämn tryckning och stadga, och gjorde mig så säker at jag redan om aften första dagen hade aldeles löst Tournequetten. Den tryckning som måste af Tamponerna bibehållas hela 10 dyggen på ena sidan öfver Pulsådren, gjorde at ben-åndan något litet sköt fram; betäckningarnes framdragning med starka håfter hjälpte väl något at återbeklåda benet, men sedan en ben-ring exfolierat sig af Lårpipan, öfverdrogs hon med Kjött och en fullkomlig läkning skedde.

Ödmjukaste Embets-Relation.

Härmedelst har åran aldraödmjukast til Högl. Kongl. Collegium öfverfända berättelse om de Sjukdomar och Embets-Förrättningar som,

som, i Elfsborgs Lån och Borås District, detta år, sig yppat.

I de första månader voro hosta, snufva och Catharrhal-Febrar nog allmänna, dock lindrige. I Junii och Julii månader infann sig Rötfehren, uti några Socknar, omkring Staden; de som sökte medel i tid gingo alla väl igenom Sjukdomen; den afstod utan i småningom utan at blifva mycket smittosam.

Emot slutet af Sommaren började Kikhostan blifva allmän så i Staden som allestädes i Districtet, en myckenhet Barn insjuknade, sållan söktes bot från Landsbygden, hvarföre ock i en del Socknar flere dogo. Sjukdomen angrep tillika äldre folk som tilförenej haft den samma. Här i Staden dogo ganska få, endast några späda Barn under et års ålder, hvilkas krafter voro för lyaga at motstå en så håftig och svår Sjukdom. Utom Emetica tycktes Kina, Rhabarber och Anis til Mos med Syr. Sachar. göra bästa nytta. Flor. Sulphur. med Socker-sirup visade ej den nytta som upgafs. Hos äldre var intet mera kraftigt än Infusum Quassiae, hvilket inom 8 a 14 dagar til det måsta häfde Sjukdomen.

I anseende til den variabla Väderleken insunno sig håll och styng samt Catharral-Febrar i de sista Hus emot slutet af året. På sina ställen lågo 5 a 6 Personer på en gång. De som i början nyttjade Svettmedel, afförande samt åderlätningar, gingo väl igenom

och voro friske innom åttonde eller tionde dygnet.

Curhuset i Bollebygd har haft bästa nytta med sig, sedan det uphörde har ej några besmittade Personer därifrån afhörts; för öfrigt är väl Veneriska Sjukdomen gängle i andra Hårader och Socknar, dock ej i den grad at något Curhus för närvarande behöfs. De Sjuke blifva så fort möjligt ske kan emottagne på härvarande Lazarett, hvaråst 18 Sjuke dageligen skötas.

Sedan Lazarett-Chirurgus HOLLBERG blifvit förleden Våras i Näder utnämnd til Regements-Fältskår vid Westgötha Dahls Regimente, har Seraphimer-Ordens-Gillet i dess ställe hitfatt Fältskår NOBELL, som nu förestår Lazarettet på Chirurgiska sidan.

Apotheken så väl här som i Ulricæhamn och Alingsås hållas på bästa sätt och äro i ganska försvarligt tillstånd.

Härjämte har åran ödmjukast öfverfända en liten-räkning af mig på gjorde förskotter til resor, äfvensom Apothekare-Enkan Fru ROTHOVII Räkning för Medicamenter til Curhuset i Bollebygd, samt något för fattige med Venerisk Sjukdom besmittade Personer, hvilkas usla och svaga tillstånd genom Bref från Herrar Pastores blifvit tilkänna gifvit.

Borås den 20 Februarii 1797.

CARL CLEMENS FLODIN.

*Välborne Herr Archiater och Præses,
 så ock Välborne och Högådle Her-
 rar Kongl. Lif-Medici och Affes-
 sorer.*

På det ej Välborne Herr Archiatern och Höglofl. Kongl. Collegium Medicum måtte sakna underrättelse om hvad i Läkare-vågen under förledit år 1796 förelupit i detta från Rikets Hufvudstad så mycket aflågsna Lån, Får jag åran, til upfyllande af denna min skyldighet, härmedelst aflämna följande ödmjuka berättelse.

Inga Epidemiska Sjukdomar, Koppor undantagne, hafva mig vetterligen detta år här grafserat. Men denna Farlot har ock hela året i Lånet med våldsamhet rasat, och i synnerhet borttryckt mycket Folk, både Barn och fullvuxne i Idenfallmi Socken, enligt den privata underrättelse, jag därom haft, ty inga Medicamenter åro däremot reqvireerade. I slutet af året inkom åfven smittan här i Staden, och voro ganska elaka Koppor, så at de få Barn, som däraf angrepos, nästan alla dödde. Til lycka afstodnade likväl Sjukdomen straxt, ledan Vintren blifvit fullkomligen stadgad. Jag hade då åfven ämnat på någras begåran förrätta ympning här i Staden, men som jag ej var i stånd, at få dugelig Kopp-Matiere, stadnade detta blott vid projectet,

hvilket jag ock hållt önskade, emedan de tillämnade Ymp-Patienterne voro alla dels spåda och dels i andra afseender til ympning o-tjenlige. På Landet har jag förrättat Koppympning på 5 Barn, om hvars förhållande jag härhos får åran aflämna närlagde berättelse, hämtad ifrån min förda Koppympnings-Journal.

I Junii Månad blef jag af Landshöfdinge-Embetet anmodad, at på Stockhuset härstädes underlöka om den därstädes ibland Fångarne yppade Sjukdom, hvaraf en Arrestant redan hade afidit. Sjukdomen befants vara Skjörbjugg med sine vanlige Symptomer, hvilken så vål hos den Döde, som 2:ne andre Arrestanter hade til Vattusot öfvergått. Nästan alla de andre Fångarne voro i mer eller mindre grad af samma Sjukdom angripne. En tjenlig och efter deras ulla belågenhet lämpad Regime, samt Infusion på Herb. Trifol. Aqvatic. gjorde snart fullkomligt slut på Sjukdomen, så at ingen däraf mera dödt.

I September Månad yppades äfven på Stockhuset misstanka om Venerisk Smitta ibland Fångarne; til hvilken ända jag blef af Landshöfdinge-Embetet anmodad, at å dem alla Besigtning förrätta, hvilket ock skedde, då en Arrestant vid namn NILS KAIKON med Venerisk Sjukdom fants behäftad. Enligt Högvälborne Herr Landshöfdingen och Riddaren RAMSAYS befallning medicinerade denne se-

dermera i Fångellet, så godt på sådant ställe ske kunde, emedan på nu varande Provisionella Lazarettet intet tillfälle var til nödig bevakning.

Brunnsdrickningen vid Gregorii Brunn tog i år sin början den 22 Junii. Tjugufem Personer af Herrskaper och Ståndspersoner, 11 Bönder och 13 Fattige, tillsammans 49 Brunnsgåster nyttjade detta Hålfvatten. Förledit år 1795 voro vid denna Brunn inalles 80 Personer, hvaribland 18 Fattige åtnjöto fria Medicamenter af den vid brunn inrättade Fattig-Casjan.

Fyra Liköpningar hafva i år af mig och min Medhjelpare blifvit förrättade, samt Bevis däröfver til Landshöfdinge-Embetet infående.

Min hälfa, som altsedan år 1789, då jag förestod et Sjukhus i Carlsrona, och där til slut sjelf fastnade för den då graserande svåra Rötfebren, varit nog medtagen, har i synnerhet detta år blifvit så kinkug, at jag vid medlet af sistledne December Månad såg mig nödsakad hos Höglof. Landshöfdinge-Embetet anhålla om 14 dagars tjenstfrihet för at medicinera, hvilket jag ock erhöll; men som snart sagt ensam Läkare i hela Länet, är jag af Sjuka städse få öfverlupen, at min egen medicinering ej annat kan än blifva högst ofullkomlig. Det är icke utan, at ju både detta strånga Climatet och de högst besvärlige

Reforne, som på alla årstider förefalla, stundom til hela 30 Mils. afstånd, til Sjuka i Lånet, anseeligen bidragit til min svaga hållas försämrande; men då enda hoppet och utvägen, för at kunna med min Familie soutenera, beror på min rörlighet: skulle jag i min nuvarande sjukliga belågenhet hafva nog sann anledning til fruktan och bekymmer, om jag ej smickrade mig med den förtröstan, at genom et sorgfälligt bestridande af mine trågne göromål tilvinna mig Vålborne Herr Archiateren och Höglofl. Kgl. Collegii Medicii Högga Ynnest och Bevågenhet:

Med djupaste vördnad har jag åran framhårda
Vålborne Herr Arciaterens och Præsidis
samt

Högl. Kgl. Collegii Medicii

Ödmjukaste Tjenare

A. I. STÅHL.

Coupio d. 11 Jan. 1797.

Summarisk Förteckning öfver anmålte och emottagne Personer vid Inrättningen til Veneriska Sjukans Botande här i Staden år 1796.

1:sta Quartalet.

Af Mankön - 46 } ifrån N:o 4901 til och
Qvinkön - 21 } med 4967.

Pr. 67

Enc.

Enligt de vid Inrättningen förde Journaler och Annotationer, hafva af förenämnde en del fattige Personer bekommit fria Medicamenter och hjälp til underhåld: Pr. 45
 De öfrige hafva sjelfve bestridt - - - - -
 omkostningarne - - - - - 22

 Pr. 67.

2:dra Quartalet.

Af Mankön - 39 } ifrån N:o 4968 til och
 Qvinkön - 33 } med 5039.

Pr. 72.

Undfädt fria Medicamenter m. m. - P. 38
 bestädt sig sjelfve - - - - - 34

 Pr. 72.

3;dje Quartalet.

Af Mankön - 26 } ifrån 5040 til och med
 Qvinkön - 9 } 5074.

Pr. 35.

Undfädt fria Bomedel m. m. • - - Pr. 18
 Bestridt sjelfva utgifterna - - - 17

 Pr. 35.

4:de Quartalet.

Af Mankön - 22 } ifrån N:o 5075 til och
 Qvinkön - 18 } med 5114.

Pr. 40.

Undfädt fria Medicamenter m. m. Pr. 21
 bestädt sig dem sjelfva - - - - - 19

 Pr. 40.

Således har detta år, som är det 24:de ifrån Inrättningens början, et antal af 214 Personer blifvit antagit; 133 af Mankön och 81 af Qvinnokönet, hvaraf 112 hafva bekommit fria botemedel m. m. och 102 sjelfva bestridt kostnaden, som alla jämte några och tjugu öfverblefne sedan det förra året fädt den Läkarevård, som vederbordt.

Inga ovanliga händelser, som förtjena at här anföras, hafva detta år förekommit. De flästa sjuka hafva varit besvärade med primitiva Veneriska Smittor, såsom Gonorrhoeer, Chancrar, med deras trogna följeslagare Poulanger och ej fållan Phimoses och Paraphimoses, m. m.

Gonorrhoeerne har jag nu tid efter annan funnit, i allmänhet mindre elaka och envisa än för flera år tilbakars. Ordsfaken är tvifvelsutän, at det Veneriska giftet, efter hand försvagas, at de smittade äro nu mindre förlönte åtminstone här i Stockholm än tilföre, at den sämre Clasfen af Stadens Invånare hafver lätt tilgång til hjelp, samt at en Curmethode, mera instämmande med Sjukdomens natur, af kloke och erfarne Läkare, för det närvarande, följes. En noggran Antiphlogistisk Regime, titräckelig mucilageuse Dryck, Nitrosa förente med Gummi Arabicum, Opium i titräckelig Dosi, Locala Fomentationer och Suspensiorier, utgöra nästan det hela af Curen. Mercuren nyttjas här sål.

fällan, utan blott då Virus spridt sig och antastat Ljumskar, Glans, Förhuden, Svalg och Ögon m. m. I det första Stadium så väl i Gonorrhoeer som i Poulainger har jag af Caustica rönt mera förmånlig värkan, än af äderlätningar och hafva Lavemanger med god tillatts af Opium visat förträffelig nytta.

Det behändiga sättet, at straxt i början af en Gonorrhoe använda Injectioner, sådana nämligen, som äro utropade, för at åga den förträffeliga verkan, at ej allenast prompt corrigera, utan äfven extingvera det insupne giftet, följagteligen mota den partiela Inflammation och den därpå följande flytningen, med et ord, bota i galopp, gillar jag ingalunda. Methoden må vara så Engelsk som hållt. Försöken därmed hafva för mig misslyckats, altså undviker jag en så farlig ginvåg och följer håldre en såkrare fast något längre omväg.

På Chancrar, de må vara så små eller färska som hållt, applicerar jag aldrig Causticum i början eller Bränn- och Snörp-Methoden, som efteråt och sedan Chancern tyckts aldeles vara försvunnen, lämnar hvarjehanda besvärliga Sensationer på det brända stället lång tid bortåt; at ej förtiga, det jag ofta sedt, at Poulainger straxt därefter infunnit sig.

Poulainger söker jag altid at bringa til Resolution. Står den ej at erhålla, användas
smäl-

Smältande medel och öppnas så fort de kunna, hållt med Bisturi, sållan med Causticum.

Sublimatets användande uti Veneriska Sjukdomar af hvarjehanda beskaffenhet öfver fyratio år, har så hunnit stadga mitt förtroende för detta medel, at jag skattar det för det kraftigaste af alla kända Mercurialia at angripa och utrota Virus Siphiliticum. Vigt at nyttja, minst kostsamt prövas det tjenligast för gemene Man och hållt sådane, som för publika medel skola botas. Delsutom lærer neppeligen något Mercurial-Medel finnas, som under dels dageliga bruk, så väl kan förenas med den sjukas vistande i fria luften. Än låter jag det allena nyttjas, än i förening med frictionerne. Dock alltid med sorgfälligt undvikande af dregling såsom onyttig, osäker, otäck och ofta farlig. Sublimat Solution gifver jag håldre än Pillerne och då den ej kan fördragas hvarken af gohm eller maga, låter jag blanda densamma med lika mycket Kalkvatten, som betager den Metalliska stråfva smaken, och icke desto mindre värkar enligt min affigt. Jag vet väl hvad inkast Herrar Chymici göra håremot; men mig gör tilfyllest, at denna blandning botar. Hydrargyrus Gummosus i Piller, Mixtur och Syrup nyttjar jag för Barn och klena Personer. Dock hafva Barn, under et år rått ofta med mycken förmån kunnat begagna sig af Sublimatet.

En länge följd Method, som jag nu i korthet omtalt, och som jag sunnit förmånlig för de Sjuka, som hittils varit under min vård, och tilfredsställande för mig sjelf, gör at jag nu mera ej synnerligen hugfålles at föröka de nya Medel och Cur-Methoder uti Veneriska Sjukdomar, som desse sednare åren blifvit upfundne och utropade såsom öfvertråffande alt hvad vi hittils vetat i detta ämne.

J. G. HALLMAN.

Embets-Memorial.

Under förflutne året hafva inga betydliga Farfoter uti detta District fordrat någon så synnerlig åtgärd från min sida. Vål hafva Koppor, Skarlakans-Feber och Kikhosta visat sig ån på et, ån på et annat ställe, utan at sprida sig vidt omkring, men Kopporne och Kikhostan hafva i synnerhet varit lindrige. För förståmnde Sjukdom har ingen af Allmogon sökt hjelp, och Barnen hafva merendels kunnat vara uppe, och den sednare har lätteligen gifvit vika för repeterade Kråkmedel hvar tredje dag, samt uti refracta dosi med infusum Ledi, § a 6 gånger på mellandagarne. Skarlakans-Febern var mera svår, och någon gång aldeles maligne. Den var hos en

XII B. N:o 24. A a och

och annan årföld med verkeligt Frisel-Ut-
slag öfver hela Kroppen, och några Barn
dögo af gangrän i halsen. Fingo de som
genast hårtigt angrepos, och det merendels
altid med våldfamma upkastningar och diar-
rhoe på en gång, samt halsens tilltäppning,
Strax Spanska Flugor på främre och sido-de-
larne af halsen, undveks alltid de svåra åkom-
mor som i halsen yppades på dem, hos hvil-
ka detta Medel i början ej vidtagits.

Apotheken har jag funnit förklarligen och
väl försedde.

Ifrån den 1 Julii til December Månads
slut, eller under sednare hälften af år 1796,
hafva vid Kongl. Curhus-Inrättningen i Vad-
stena blifvit emottagne och vårdade 152 Per-
soner, nämligen:

Ifrån andra Quartalet qvarblifne,	40.
Ytterligare intagoe,	112.

152.

Häraf äro utskrifne:

Aldeles Friske,	90.
Från Veneriska åkommor befriade, men med andra merendels obo- teliga krämpor besvärade,	17.
Möjligt vis förbättrade, och sådana som i et eller annat afseende kunna anses obotlige,	2.

Transp. 109.

Transp. 109.

Döde, 2:ne äldre Personer och et

Barn, - - - - - 3.

Behållne til år 1797, - - - 40.

152.

Bland dessa hafva varit:

Från Östergöthland, 147. — Västergöthland, 3. — Nerike, 2. — Mankön, 50, — hvaraf Gifta, 20, — Ogifta, 30. — Qvinkön, 102, — och däribland Gifta, 38, — samt Ogifta, 64.

Då, såsom bekant är, Veneriska Sjukan här å Orten så föllan visar sig enkel, utan merendels complicerad med Skjörbjugg, Körtel- och Vattenaktiga Svullnader, samt primitiva Symptomer däraf nästan aldrig förekomma, finner man lätt ordlaken, hvarföre dess botande måste gå så långsamt, och at ingen Cur kan blifva säker, utan at de Sjuke njuta all den fullkomliga vård, som i dessa fall fordras.

Häraf öfvertygas man äfven nogsam om den ringa förmån som af Ambulatoriske Curhusen i Socknarne kan väntas. Utan at behöfva ingå uti någon omständeligare deduction i detta ämne, får jag endast åberopa mig årfarenheten, som redan lärde huru otillräckelige de i sådana fall måste vara, och at enda möjliga sättet til Sjukdomens hämmande bör

fökas och finnas på et sådant ställe som här, hvaråft en med omständigheterna merz enlig och afsätsad skötsel kan åstadkommas.

De Observationer jag härvid under förflutne året haft tillfälle anställa, får jag spara til en annan gång, då ytterligare undersökningar ännu behöfvas, för at gifva utslagen mera fullkomlighet och visshet. Jag bör dock anmärka, at förhållandet af Sjukdomen, i anseende til Symptomer och tillfällen, så nära instämmer med det jag vid Rapporten för förra hälften af förflutna året haft åran tillkänna gifva, at en mera specifik uppgift däråf synes öfverflödig.

Af de Cur-husets Handlingar och Räkenskaper, som för 3:dje och 4:de Qvartalet med tilhörande Verificationer nu åtfölja, torde Kongl. Collegium gunstigaft inhämta, at alla påbudne reparationer, och de som desutom sunnits nödige, blifvit i behörig ordning verkstaldte, samt at all omsorg vid Inventarii-Perseclarnes förnyande och botande icke åsidosatts. Vadstena Kongl. Cur-hus den 18 Februarii 1797.

ERIK ACHARIUS.

*Extract, af Uleåborgs Brunns-Journal,
för 1795, förd och insänd af
Brunns-Intendenten J. A. DAHL-
GREN.*

Anmärkningar vid Vattnets nytt- jande.

Gikt och Rheumatismer 6.

Af dessa brukades följande Salt, utan Vatt-
net i stor lats — Et Fruntimmer drack med
Mjölck — En brukade eftermiddagen Colo-
qvint Tinctur — En måste sluta på 4:de da-
gen, ty han hade Venerisk sårnad i halsen
m. m.

Skörbjugg med och utan Sår 5:

En hade elaka gamla Rötfsår — brukte
Acetum Satur., Mell, och andra Salfvor ex-
terne, men likadan, dock lindring i rörelse-
förmågan. De andre utan sårnad funno sig
vål, och alla togo Spir. Cochleariæ Fort. Spir.
Antiscorb. ana i Uns. T. Arom. Vit. 2 Dr.
50 a 60 Dr. i lender.

Utslag och Skabb 1.

Blef frisk af bara vattnet. Brukade på
utslaget morgon och qväll af pålagdt Rännil-
Gyttja som torkade.

Maskplågor 6.

Två tugo Elix. Jalappæ Compos. först i vattnet til 3 a 4 Dr. En Fröken brukade Mask-Elixir, som bestod af Tanaceti Extr. och Olja, med Aqua Absinthii &c. samt Sa-repta Salt. Tre med bara vattnet och salt, miste mycket af Lumbrici Ascar. samt Tæ-nia.

Moderpassion 1.

Brukade Antihysterica tillika, samt en morgon i stråft väder, och då hon drack 6 kvarter inom 3-4dels timme, sicks hastig laxering, och mycket små Lumbrici Ascaroid. med Ascarides til myckenhet bortgingo.

Utdrag af Journalen, förd vid Uled-borgs Brunn, År 1796.

Anmärkningar vid Vattnets bru-kande.

Skörbjugg med och utan järnad 3.

Två tugo vanliga dropparna af Spir. Cochl. & Antiscorb. Drav. med T. Aromat Vitri, på e. m., 50 a 60 inalles — En med svä-

ra får, brukte Gyttjan på dem, men utan synnerlig lindring, hans öpnar får continuera, at vara elaka, med all skötsel.

Förstoppad Månads-Rening 3.

Den ena, en Enka, hade Menfes, mindre än vanligt; fick ock kring hufvud, hals och bröst et kliande utslag; tog om qvällarna Piller af Aloe, Myrrha, Extr. Gent. och Sap. Venet. samt blef, efter 9 veckor, friskare efter slutad Brunn — Den andra, gift, som i 5 år varit besvärad, blef likadan, liltet lättare kände hon sig i kroppen — brukade jämnt och ännu saponösa Piller, V. S., Koppning, &c. Den 3:dje en Bondhustru, från *Neder-Kimingi*, fick den igen, under drickningen, men brukade ibland El. Al, Sapon. & Tr. Colocynt. \overline{aa} 30 Gr. — straxt mot Hösten fick hon svår Gikt med knölar öfveralt — har brukat passande medel — har lindring, men dock ännu krämpig.

Gyllendders-Krämpor 2.

Den ene, ehuru hackhostande, drack bara vattnet, och fant iig nog förbättrad. Den andre, måste efter 9 dygn, sluta dricka; Feber påkom, som höll honom til långs och efter många plågor, gingo 2 knölar, ad nates externe lita, til bulning, då han var

så lycklig, at de läktes, utan at gå til fistlar, och blef frisk efter 5 veckor.

Svag Maga 4.

Tre brukade vattnet enlamt, med fördel — en tog salt ibland — Et Fruntimmer, tillika hysterisk, tog ibland medel där- emot — Men magen restituerades.

Ros-Sårnad 1.

Brokade vattnet helt allena utan salt, och vardt frisk.

Njuregrus-Plågor 1.

Et 70-åra Fruntimmer, Enka, och corpulent — drack blott 12 dygn, då hon matades, kan hånda af diætens ombyte — ån- nu har hon skoftals anfall, och mycket rödt grus går då bort — Lap. Suillus — Antispasmodica, The på Uva Ursi, m. m. brukas, efter behof.

Gikt och Rheumatismer 8.

En tog salt ibland, samt före måltiden, dropparne af Spir. Cochleariæ, m. m. De andre drucko vattnet i stor sats, inom kort tid, utan salt, och hade mycken nytta.

Maskplågor af flere arter 8.

Tvåne drucko bara vattnet i hög sats med nytta. Fem togo tillika dageligen i för-
sta

sta glaset El. Jalap. Comp. med ol. Tanaceteti författ, hvaraf en fick ut mycket slem, utan mask; men de andre miste både Lumbricos Asc. och Alcarides — En förnäm Fru från Landet, som miste dageligen hiskeliga kylfor af Tænia, brukade samma Elix. Jalappæ — utan synnerlig effect — kunde ej taga Franska Bolus med Ormbunk-Pulfret; ty gaf jag af Gratiola I Dr. Tart. Ant. I Gr. med Ol. C. Citri gtt. 6 uti 3 Doses, hvaraf hon tre morgnar, miste samntals af Masken. Ocklå, ehuru ung och spåd, drack hon utan plåga, til 10 kvarter, på morgon, och hastigt. Efter hemkomsten har hon brukat tre lika Doses af Grat. Pulv. med Pyrmontervatten, sluppit Mask, och mått väl.

En ting obs.) som för de många Fattiga, som här finnas, Engelskt Salt vil falla nog dyrt vid deras Brunns-Cur, ty fant jag up en Solution af Sal. Comm. I Uns på I Skålp. vatten, som silat, strök med, och gjorde god verkan, hållt Maskar år deras allmänna egendom. Sluteligen togo bättre Folk af denna Solution, och tålde den väl, vid första glaset nemligen, och sköljde ned med Brunnsvatten. Så 1795, som 96, har jag försökt detta.

Läkare-Nyheter.

Prov. Medicus i Linköpings distrikt **Dr. JOH. GUST. LODIN** har undfådt Professors namn och heder d 31 Oct. 1795.

K. Lif-M. D. AD. FR. WEDENBERG är d. 6 Aug. förordnad til Lif-Medicus hos Hennes Maj:ts Enke-Drottningen.

Öfver-Dij. m. m. **D. DANIEL THÉL** afled d. 4 Nov. 1795 af en Asthma Convulsivum; han var född den 12 Febr. 1744. Hade studerat Chirurgien i Stockholm, hos **Gen. Dir. AF ACREL** och fullbordade sin kunskap genom resor dels til England, Holland och Tyskland, men egenteligen Paris; hvilka han ock i senare år äfven å nyo besökte. Hade en lycklig skicklighet at Operera Blåsesten; saknas i det afseendet, och efterlämnar Enka utan Barn.

Til Prov. Medicus i norra delen af Bohus Lån och at bo i Strömstad, är **Med. Doct. FR. MARIN** d. 12 Nov. i Näder utnämnd.

Medicine-Professoren vid K. Carolinske Academien **Doctor EBERHARD ROSENBLAD** afsonnade den 21 Martii 1796, på 82:dra året gammal. Han hade studerat i Upsala, blef Afsefors i K. Coll. Medicum, därifrån 1746 Professor i Lund, och har i 50 år varit den måst förtrodde och lycklige Practicus i Provinsen; yngre Bror til vår osörgätelige Arch. Rosenstein.

Asesforen **APELBAUM** har fådt Nådigt tilstånd at byta sin Prov. Med. tjenst i Nyköpings Lån med Prov. Med. i Westerboten Reg. Fältsk. Doctor **EKLUND**, och har därefter begärt och undfådt Nådigt afsked.

Prov. Med. i Malmö D. **PETER UNGE** har d. 3 Apr. 1796 undfådt Nådigt Afsked och efter honom är Med. D. **MAGN. FR. WEYLANDER** i Näder utnämnd.

Til Prov. Medicus i Blekinge efter afledne D. **LINDVALL**, har K. Maj:st i Näder utnämnt Med. Doct. **A. SJÖBORG**.

Til Prov. Medicus i Nora distrikt af Örebro Lån är Kgl. Hof-Medicus Licent. **JOH. L. ASCHAN** i Näder utnämnd.

Doctorn **PET. UNGE** är af K. M. Nådigt förordnad til Brunns-Intendent vid Ramjösa.

K. Lif-Med. och Asesforen i K. Coll. Med. D. **JOH. GUST. HALMAN** afled den 19 Martii, på 71:sta året gammal. Han hade studerat i Upsala, rest i Frankrike och Italien, samt efter 1756 varit Practicus i Stockholm. Förestod egenteligen den Veneriske Cur-anstalt, som under Öfver-Ståthållarens inseende är för Stockholms Stad inrättad, samt var på de sednare åren Brunns-Intendent vid Djurgårde Hälso-Brunn.

Förteckning

på

Innehållet af XII:te Bandet:

	Pag.
Profesör TRENDELENBURGS Embets-Berättelse, dat. d. 15 Mart. 1795	1.
Bref från Laz. Chir. HOLBERG	13.
Dito från Laz. Chir. WINGEMARK	16.
Prof. WESTBERGS Embets-Berättelse	17.
Förlöste på Almåna Barnbörd-huset 1794	20.
Observationer vid Laz. i Mariåstad, af A. NORLIN	21.
Sjuk-förslag från Uleåborgs Lazaret	30.
Hufvud-skålens brott, botad af L. HOLBERG	36.
Pr. Med. Dr. STÅHLS Embets-Berätt. Berättelse om den så kallade Under- Brunnen	39. 45.
K. Collegii Medici Protoc. därom Embets-Berättelse af Prov. Med. Dr. BJÖRKLUND	56. 57.
Bref från Tunis til framl. Arch. och Ridd. BÅCK	64.
Sjuka på K. Lazarettet i Stockholm, år 1794.	70.
Sjuka i Prov. Lazarettene år 1793 och 1794	72.
Dito i SAHLGRENSKE Sjukhuset 1793	75.
	För-

Förlöfte på Barnfångshuset Pro Patria 1794	- - - -	76.
Sjuk-Journal i Uleåborg, för 1793, af Assess. JOH. A. DAHLGREN	- - - -	76.
Embets-Berättelse af Prov. Med. Dr. HALENIUS	- - - -	79.
Väderlek och gängbara Sjukdomar i Stockholm, Jul. — Dec. 1793	- - - -	84.
Beskrifning af Uleåborgs Hålsobrunn	- - - -	86.
Väderlek och gängbara Sjukdomar i Stockholm år 1794.	- - - -	95.
Läkare-Nyheter	- - - -	100.
Assess. WÄHLINS Embets-Berättelse	- - - -	107.
Apoth. BERZELII berättelse om sin Rha- barber-Plantage	- - - -	109.
K. Coll. Med. Protocoll om et Pulver från Uddevalla Apothek	- - - -	112.
Lifmodrens omstjelpning beskr.	- - - -	114.
K. Coll. Med. Bref til Kongl. Maj:t om et mord	- - - -	118.
Visitation på Uddevalla Apothek	- - - -	120.
Embets-Berättelse från Jämtland, af C. G. PILO	- - - -	123.
Sjukligheten vid K. Örlogs-Flottan, Krigsåren 1788 — 1790	- - - -	126.
Chirurgiske händelser af O. CASPERSSON	- - - -	169.
Sjuka på K. Lazarettet i Stockholm, år 1795	- - - -	171.
Dito efter framl. Assess. Dr. STRAND- BERGS Inrättning	- - - -	172.
Förlöfte på Alm: Barnbörds-huset 1795	- - - -	175.
		Em.

Embets-Berättelse af Prov. Med. Dr. SUNDIUS	- - -	176.
Dito af Pr. Med. Dr. FLODIN	- - -	177.
Dito af Prof. LODIN	- - -	182.
Dito af Dr. STÅHL från Cuopio	- - -	189.
Dito af Prof. WESTBERG	- - -	192.
RUSH <i>Medicinal Inquiries and Obser-</i> <i>vations</i> — rec.	- - -	195.
VAN DEN BOSCH om Koppors Skötsel, rec.	- - -	216.
Recensioner af Dr. CARLANDER	- - -	228.
Embets-Berättelse af Assess. NORDEBLAD	- - -	246.
Dito af Assess. BJÖRNLUND	- - -	249.
Dito af Prov. Med. Dr. MARIN	- - -	260.
Dito af Prov. Med. Dr. HALENIUS	- - -	265.
Dito af Prov. Med. Dr. ÅKERBERG	- - -	271.
Dito af Assess. HULTMAN	- - -	273.
Sjuk - Journal 1795 i Uleåborg, af Assess. DALGREN	- - -	275.
K. Coll. Med. Bref til K. Svea Hof- Rätt, om et Barnamord	- - -	276.
K. Coll. Med. Bref til K. Commerce- Coll. om Alcohol Vini	- - -	278.
Dito til Landshöfdingen i Calmar om en död Flicka	- - -	279.
Dito til Kongl. Maj:t om et mördat Barn	- - -	280.
Embets-Berättelse 1795, af Pr. Med. Dr. ACHARIUS	- - -	282.
Dito om Veneriske Sjukhuset i Vad- stena	- - -	287.

Hof-Chir. WESTRELS Berättelse om Veneriske Ambul. Curhus	-	291.
K. Collegii Medici underdåniga Project til Kongl. Maj:it om en ny Instruction	-	294.
Dito til Reglemente angående Chirurgiske Vetenskapen	-	305.
Rapport til K. Coll. Med. om Ambulatoriske Cur-husen 1796, i Östergöthland, af LARS MEDÉN	-	313.
Embets-Berättelse af K. Hof- och Pr. Med. Dr LÉVEN, för 1794	-	321.
Dito för 1795	-	328.
Bref til Utgifvaren, från Comminister FORSLIN	-	332.
Dito från L. HOLLBERG til General-Directeuren och Ridd. af ACBEL	-	339.
Veneriske Sjuke i Linköpings Län, vårdade i Ambul. Cur-hus 1796, af LARS MEDÉN	-	341.
Födde och döde i Stockholm år 1795	-	342.
Sjuke under 1796 års Sjö-Expedition, af N. LÖNNROTH	-	344.
Veneriske Sjuke i Linköpings Län, vårdade i Ambul. Cur-hus 1796, af HÅKAN REJMAN	-	352.
Berättelse om visse Mercurial-medel, och Lårbenets amputation, m. m. af L. HOLLBERG	-	356.
Embets-Berättelse af Prov. Medic. Dr. FLODIN	-	358.
Dito		

Dito från Cuopio, af A. J. STÅHL	- 361.
Veneriske Cur-hus-Inrättningen i Stock- holm, af J. G. HALLMAN	- 364.
Prov. Med. Dr. ACHARII Embets-Be- rättelse om Wadstena Cur-hus,	- 369.
Läkare-Nyheter	- 378.

Register

öfver

Tolfte Bandet.

A.

- Amphimerina Catharr. til Sjöls, 349.
Angina pectoris, hvad den är, 230.
Arsenikens kraft mot Kräftan, 209.
Arum, des Rot duger endast färsk eller nyss
torkad, 236.

B.

- Benbrott, compl. 21.
Benröta (svår) 25.
Bens aftagning, 13, 14.
Blodspottnings.bot, 205, 242.
Blodstörtning vid misfall, 3, 4.
Bröst-sifflar, 166.
Bölder emellan luftröret och Matstrupen, 168.

C.

- Cerebellum, orsak til minne och liflig-
het, 229.
Cholera (dödlig) 42, botad, 191, 203.
Contusion på halsknotorne (dödlig) 27.

D.

- Diabetes, botad, 241.
Digitalis purpurea, des kraft, 237.

XII B, N:o 25. B b

Fat.

Register.

F.

- Fattigdomens verkan, 243.
Feber (maligne) 58, 79, 128, 129, 177,
246, 266, lindrig, 81, 182.
Feber (Remitt. och gallaktig) 200, 322, 328.
Foten affaller, 33
Flor. Arnica kraft i Pesten, 67.
Frofs-bot, 17, envisas Fr: bot, 205, 321.
Förlofsning (spasmodisk) 7, svår, 238, 255.

G.

- Galenskap, botad, 242, 329.
Gickt, 373, 376.
GREGORII Brunn i Savolax, 363.
Gulfot, 257.
Gyllenåder-krämpor, 375.

H.

- Harmynte, botade, 337.
Hufvudskålen illa skadad af skott, 36.
Hydrocephalus internus, 164.
Hydrophobie, 210, 242.
Hölsesvulst (stor) afknuten, 33, 336, 340.

I.

- Jämförelse emellan vilda och civiliserade Na-
tioners Sjukdomar, 198.
Indianernes Sjukdomar, 196.
Läkemedel, 197.
Infuenza, 192, 250.

Register.

K.

- Kikhofta, 190, 359, 369.
Kina-bark (den Brasilianske) 106.
Ko-dyngas nytta i Sår, 16.
Kopper, anm. därvid, 18, 44, 60, 178,
181, 189, 216. Hufvudmedel där-
emot, 224, 243, 248, 249, 260,
265, 272, 283, 361.
Kräftans bot, 209, 336.
Köks-Salts laxerande kraft, 377.

L.

- Ledsvamp, dess bot, 237.
Lifmodrens omstjelpning, beskr. 114.
Lungfotens bot, 206, 233, 330.
Läkare och Läkarekonsten anm. 214, 231.

M.

- Magkrämpor, 376.
Mania, 166, 252.
Manna, hvad den är, 236.
Maskplägor, 181, 207, 255, 274, 376.
Matens och Smakens inbördes förhållan-
de, 213.
Minne, orsaken därtill, 229.
Moderpassion, 374.
Månadsrening, 375.
Målsling, 43, 80.
Mördads obduction, 191, 258.

Register.

N.

Njursten, 60, 376.

P.

Pannebenet språckt, 338.

Paracethesis förrättad, 337.

Peripneumonie, 262, 330.

Pesten i Tunis, anm. 66.

Pleuresie, 265.

R.

Rhabarber-Plantage i Jönköping, 108, 109.

Ros-feber, 376.

Ros-svullnad, 330.

Ryggvärk, bot, 242, 373, 376.

Råform (Ivår) 31.

Rödsot, 30, 40, 324.

S.

Scrophlers bot, 242.

Sinnes-rörelers verkan i Sjukdomar, 211.

Sjukhuset i Norrtelje, 63.

Wenersborg, 339.

Skabb, 373.

Skarlakans-feber, 179, 201, 321, 369.

Skörbjugg, 373, 374, i fångelser, 362, till
sjöfs, 245.

Smakens och Matens inbördes förhållan-
de, 213.

Spasmsers bot, 240.

Register.

Stockholms Invånares antal, 343.
Strypsjukan (*Cynanche trachealis*), 204.
Sur Såpas tilredning och nytta, 228.
Sår (skjutne) 169.

T.

Tetanus, dess bot, 209, 210.
Tinct. coloc. verkan, 17, 193.

U.

Upkastning (långsam) dödande, 187.

V.

Vattufot, bot, 228, 241, 263, 264, 325.
Venerisk Smitta, 39, 124, 176, 183, 246,
251, 271, 274, 284, 291, 324,
340, 341, 352, 360, 364.
Veneriske Sjukhuset i Wadstena, 285, 370.

Ö.

Ögon- och Ören-Sjukdomar, 335.

BRITISH
MUSEUM
20 JUN 29
NATURAL
HISTORY

